

Oznaka poročila: ARRS-CRP-ZP-2018/28

ZAKLJUČNO POROČILO O REZULTATIH CILJNEGA RAZISKOVALNEGA PROJEKTA

A. PODATKI O RAZISKOVALNEM PROJEKTU

1. Osnovni podatki o raziskovalnem projektu

Šifra projekta	V6-1633	
Naslov projekta	Priložnosti in možnosti za ohranjanje oziroma revitalizacijo slovenščine med slovensko manjšinsko skupnostjo v sosednjih državah	
Vodja projekta	1970	Sonja Novak-Lukanović
Naziv težišča v okviru CRP	2.1.1	Jezik in demografija v luči ohranjanja slovenske kulturne identitete v sosednjih državah
Obseg učinkovitih ur raziskovalnega dela	528	
Cenovna kategorija	A	
Obdobje trajanja projekta	10.2016 - 01.2018	
Nosilna raziskovalna organizacija	507	Inštitut za narodnostna vprašanja
Raziskovalne organizacije - soizvajalke	156 581 618	Slovenski raziskovalni inštitut Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti
Raziskovalno področje po šifrantu ARRS	6 6.05 6.05.02	HUMANISTIKA Jezikoslovje Teoretično in uporabno jezikoslovje
Družbeno-ekonomski cilj	09.	Izobraževanje
Raziskovalno področje po šifrantu FORD/FOS	6 6.02	Humanistične vede Jeziki in književnost

2. Sofinancerji

Sofinancerji		
1.	Naziv	Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu
	Naslov	Erjavčeva cesta 15, Ljubljana 1000

	Sofinancerji	
2.	Naziv	Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
	Naslov	Masarykova cesta 16, Ljubljana 1000
3.	Naziv	Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije
	Naslov	BLEIWEISOVA CESTA 30, Ljubljana 1000

B. REZULTATI IN DOSEŽKI RAZISKOVALNEGA PROJEKTA

3. Povzetek raziskovalnega projekta¹

SLO

Projekt je prostorsko obravnaval v Videmsko pokrajino, Porabje ter Medžimursko in Varaždinsko županijo. V omenjenih območjih je položaj slovenske skupnosti in slovenščine zaznamovan z zgodovinskimi okoliščinami in aktualnim družbenim kontekstom. Kljub solidni pravni zaščiti slovenske manjšine v sosednjih državah je v zamejskih okoljih opazno upadanje števila pripadnikov slovenske manjšine, upadanje števila govorcev slovenskega jezika in prekinjanje medgeneracijskih jezikovnih vezi.

Jezikovni položaj slovenske manjšine v videmski pokrajini se močno razlikuje od jezikovnega položaja slovenske manjšine v tržaški in goriški pokrajini. V videmski pokrajini se slovenščina v javnosti uporablja v skromni meri, dvojezični javni napisi so redki, italijanski šolski sistem kljub nekaterim izjemam v večinskih šolah učenja slovenščine ne predvideva. Za Porabje ugotavljamo, da velik delež slovenskega prebivalstva ne govori več porabskega narečja in da v zelo šibki meri prihaja do medgeneracijskega prenosa slovenščine. Slovenska skupnost v Varaždinski županiji je uspela uresničiti pobudo za učenje slovenščine v javnih šolah. Podobna iniciativa, sicer v manjšem obsegu, se je začela odvijati tudi v Medžimurski županiji. O znanju in rabi slovenščine med pripadniki slovenske manjšine v Medžimurski in Varaždinski županiji pa praktično ni bilo narejenih raziskav.

V okviru projekta je bil izpostavljen še en pomemben vidik, in sicer pomen lokalnih narečij v odnosu do standarda slovenskega jezika. V zamejskih okoljih opazamo različne jezikovne identifikacije, pri čemer slovenski jezikovni standard (knjižni jezik) predstavlja le eno od ravnih jezikovne identifikacije na osi standardni/knjižni jezik - narečje.

Namen projekta je bil proučiti pomen in načine ohranjanja slovenskega jezika v konkretnih mikro okoljih s poudarkom na preučevanju pomena izvajanja poučevanja slovenščine v izobraževalnem sistemu.

Cilj raziskave je bil iskanje odgovorov na vprašanja: kateri so močni in šibki dejavniki ohranjanja ter razvoja slovenščine v omenjenih območjih v treh sosednjih državah; ali je slovenski jezik za prebivalce videmske pokrajine, Porabja, Medžimurske in Varaždinske županije perspektivna izbira; kaj pomeni slovenščina pripadnikom manjšine in kaj pripadnikom večine; ali je v današnjih družbenih okoliščinah jezik še (naj)pomembnejši označevalec etničnosti; kakšni so vplivi migracijskih in globalizacijskih procesov na stališča in vzorce rabe slovenščine; kakšne so medgeneracijske razlike v izbiri jezikovnih vzorcev in stališč do jezikov; kakšne so jezikovne prakse prebivalstva v različnih domenah; kakšen je vpliv povečanega zanimanja pripadnikov večinske družbe za vpis otrok v dvojezične šole ali k učenju slovenščine; kakšna je identifikacija govorcev slovenščine v videmski pokrajini in Porabju s slovenskim standardom (knjižnim jezikom) ter narečjem.

ANG

The project covered the Province of Udine (Italy), the Raba Valley (Hungary), and the Međimurje and Varaždin counties (Croatia). The status of Slovene community in the neighbouring states results from different social, economic and political processes in the past. Data show that despite the adequate legal protection of Slovene minority in the neighbouring states, a decrease of the Slovene language speakers and intergeneration language ties in some cross-border settings can be noticed.

The linguistic status of the Slovenian minority in the Province of Udine is different to those in the provinces of Trieste and Gorizia. In the Province of Udine, Slovene is seldom used in public, bilingual signs are rare, and the Italian education system does not intend to include Slovene in its curriculum, in spite of several exceptions in majority schools. In the Raba Valley, a major percentage of Slovenes do not speak Slovene anymore, and the intergenerational transmission of Slovene is scarcely present. The Slovenian community in the Varaždin County developed an effective framework and succeeded in introducing the instruction of Slovene in public schools. A similar initiative is taking place in the Međimurje County. Meanwhile, there have not been any studies on language skill and use in the Varaždin and Međimurje counties.

The project will underline another important aspect, namely the role and meaning of regional dialects in relation to Standard Slovene. There are different language identifications in regions with minorities, with Standard Slovene (Slovene Literary Language) representing only one of the strata of linguistic identification on the standard/literary language-dialect axis.

The aim of the project is to determine the meaning and methods of preserving Slovene in selected microenvironments, with emphasis on studying the meaning and methods of teaching Slovene within the system of formal education.

The main focus of our research will be seeking answers to the following questions: which are the strong and weak factors of preserving and promoting Slovene in the neighboring countries; is Slovene an interesting and viable choice for the inhabitants of the Province of Udine, the Raba Valley, and the Međimurje and Varaždin counties; what does Slovene signify for the members of the minority and the members of the majority; is language in the present circumstances still a (or even the most) significant ethnic marker; what are the influences of migration and globalization processes on people's viewpoints and the use of Slovene; what are the intergenerational differences in the choice of language patterns and viewpoints; what are the language practices in different social domains; what is the influence of the increased interest of majority members for enrolling children in bilingual schools and for learning Slovene; what is the identification of the speakers of Slovene in the Province of Udine and the Raba Valley with Standard Slovene (literary language) and the dialect.

4. Poročilo o realizaciji predloženega programa dela oz. ciljev raziskovalnega projekta²

Namen projekta je bil proučiti pomen in načine ohranjanja slovenskega jezika v slovenskih skupnostih v konkretnih mikrookoljih – videmska pokrajina, Porabje, Medžimurska in Varaždinska županija – s poudarkom na proučevanju pomena in načina izvajanja poučevanja slovenščine v izobraževalnem sistemu.

Delo je bilo organizirano v 7 delovnih svežnjih (DS); DS 1 se je nanašal na *vodenje in upravljanje projekta*, DS 6 na pripravo *zaključnega poročila* (147 strani) in DS 7 na razširjanje informacij o projektu.

DS 2: Raziskava v Beneški Sloveniji (videmska pokrajina, Italija)

V empirični del raziskave smo vključili starše otrok, ki obiskujejo špetrsko dvojezično šolo v Benečiji. Skupaj smo izvedli 15 intervjujev.

Nekaj ugotovitev:

- Pri generaciji staršev otrok, ki obiskujejo dvojezično šolo v Špetru in se vsaj delno istovetijo tudi s slovensko narodno skupnostjo oz. so imeli slovenske prednike, je mogoče opaziti določeno mero zagrenjenosti, da so odraščali v obdobju, ki slovenščini ni bilo naklonjeno.
- Zaradi teh dinamik je umanjkala vmesna generacija slovenskih govorcev oz. suverenih slovenskih govorcev.
- V teh primerih ne moremo govoriti o jezikovni asimilaciji staršev, ker se je pri njih ohranil del slovenske identitete in kulture, za naslednje generacije pa je pri starših občutiti poskus jezikovne revitalizacije: otroke so vpisali v dvojezično šolo, obiskujejo obšolske dejavnosti v slovenskem okolju, itd.

- Zbrani podatki kažejo, da je slovenščina v dvojezični šoli zelo omejena na učni proces in da učenci oziroma dijaki med sabo večinoma uporabljajo italijanščino, razen med poukom slovenščine.

- Iz intervjujev izhaja, da se starši z danim položajem slovenščine pretirano ne obremenjujejo, saj nismo zaznali pričakovanja, da bi si slovenščina utirala pot v vsakdanje sporazumevalne prakse. Svoje otroke imajo za dvojezične, čeprav je izpostavljenost obema jezikoma izrazito neuravnotežena, kar gotovo vpliva na razvoj jezikovnih veščin in sporazumevalnih spretnosti.

- Dvojezično šolanje je pomemben dosežek, vendar to še ni zadosten pogoj za ohranjanje ali oživitve medgeneracijskega prenosa jezika.

- Potrebni so še drugi ukrepi, predvsem spodbujanje rabe slovenščine v družinah in raznih organizacijskih enotah civilne družbe, kar bi nudilo tudi možnost rabe slovenščine po zaključku dvojezične šole.

- Pričakovanja slovenskih in italijanskih staršev do dvojezične šole niso povsem skladna, saj zadnji dojemajo dvojezično šolo kot prostor za usvajanje slovenskega jezika, ne pa kot posrednika slovenske identitete in kulture.

- Glede na zastavljeno raziskovalno hipotezo, da v Beneški Sloveniji obstajajo ugodne okoliščine za jezikovno revitalizacijo in deasimilacijo mlajših generacij, podatki nakazujejo, da se vzpostavljajo okoliščine za deasimilacijo mlajših generacij, težje pa je vzpostaviti razmere za jezikovno revitalizacijo.

DS 3: Raziskava v Porabju (Madžarska)

Izvedena je bila anketa med starši učencev na obeh dvojezičnih osnovnih šolah. S pomočjo izobraževalnih ustanov smo razdelili 159 vprašalnikov, vrnjenih jih je bilo 113. Zanimalo nas je tudi neformalno izobraževanje v slovenskem jeziku, zato smo med tečajniki nadaljevalnega tečaja slovenskega jezika marca (N = 6) in tečajniki začetnega tečaja novembra 2017 (N = 9) s pomočjo Zveze Slovencev na Madžarskem izvedli dve krajši anketi. Izvedli smo tudi 3 polstrukturirane intervjuje s predstavniki slovenske skupnosti.

Nekatere ugotovitve:

Pridobljeni podatki nakazujejo, da se kljub močni institucionalni podpori manjšinskemu jeziku (razen cerkve) in relativno dobro urejeni pravni zaščiti manjšine na Madžarskem dinamika opuščanja slovenskega jezika nadaljuje. Do opuščanja jezika je prišlo zaradi prekinitve medgeneracijskega prenosa jezika v družini. So pa anketiranci izpostavili še druge dejavnike, ki so pripeljali do nizke vitalnosti slovenskega jezika, kot so: mešani zakoni, večja perspektivnost tujih jezikov, nezainteresiranost staršev, da bi se z otroki pogovarjali slovensko, ipd.

Slovenski jezik nima pomembnega mesta niti na področju dela niti v javni sferi in vsakdanjem življenju anketiranih. Starši se glede učenja slovenskega jezika pri svojih otrocih preveč zanašajo na izobraževalne institucije. Pričakujejo, da bo šola (in vrtec) prostor za usvajanje slovenskega jezika, medtem ko so sami premalo angažirani.

Učenje slovenskega jezika za pripadnike večine ne predstavlja perspektive izbire. Prebivalci Porabja zaradi bližine Avstrije in navzočnosti tujega kapitala v Monoštru vidijo več perspektive v jezikih, kot sta nemščina in angleščina.

Čeprav tako podatki ankete kot izsledki raziskav, opravljenih v zadnjih nekaj letih, kažejo, da je vitalnost slovenskega jezika v Porabju zelo nizka, menimo, da bi bilo treba pri revitalizaciji slovenskega jezika posebno pozornost nameniti populaciji staršev, med katerimi še določen delež zna porabsko narečje, pa čeprav so se večinoma opredelili za madžarsko narodnost.

DS 4: Raziskava v Medžimurski in Varaždinski županiji (Hrvaška)

Metodologija raziskave je bila zasnovana na kombinaciji kvantitativnega in kvalitativnega pristopa. Med dijaki, ki so vključeni k pouku slovenščine, in njihovimi starši smo izvedli anketo o stališčih do znanja in rabe slovenščine. Anketo je izpolnilo 25 dijakov in 18 staršev. Poleg tega smo izvedli 3 intervjuje s pripadnicami slovenske skupnosti, ki so se priselile iz Slovenije na Hrvaško in so t. i. prva generacija.

Nekatere ugotovitve:

Hrvaška je oblikovala solidno pravno zaščito manjšin, za katero pa je značilno pomanjkljivo uresničevanje v praksi. V novem družbenem kontekstu je vidno aktivnejše angažiranje slovenske manjšine na področju učenja in ohranjanja slovenščine. Čeprav so v mnogih pogledih družbenopolitične okoliščine bolj naklonjene slovenski skupnosti na Hrvaškem, to ne zaustavlja upadanja števila Slovencev na Hrvaškem. Slovenska manjšina na Hrvaškem je še vedno podvržena asimilaciji zaradi različnih razlogov, od etnično mešanih zakonov, pragmatičnega narodnega opredeljevanja, ki omogoča lažje vključevanja v družbo do prostorske razpršenosti, ki otežuje vsakodnevne stike s pripadniki slovenske skupnosti.

Grin in Moring (2002) vitalnost jezika povezujeta s tremi pogoji: z zmožnostjo rabe jezika (torej z znanjem jezika), s priložnostjo (možnostjo) rabe jezika in z željo po rabi jezika oziroma s stališči do rabe jezika. Posameznik mora imeti ustrezno jezikovno znanje, da jezik sploh lahko uporablja. Izhodiščna in osrednja domena za pridobitev tega znanja je zagotovo družina. Pridobljeni podatki nakazujejo, da je medgeneracijski prenos jezika v družinah šibek. Obstoj velikega števila etnično mešanih zakonov v precejšnjem deležu prispeva k temu, da v vsakodnevni komunikaciji znotraj družine (v mnogih primerih) prevlada večinski jezik – hrvaščina. Slovenščina se uporablja izjemoma, v komunikaciji s sorodniki, ob obiskih v Sloveniji itd. Poleg tega ni zaznati, da je med pripadniki slovenske skupnosti v večjem deležu razširjeno sprejemanje ali razmišljanje o tem, da ima lahko posameznik dva prva (materna) jezika in sestavljeno etnično identiteto. S tem da živijo na Hrvaškem, kjer je v nekaterih listinah treba navesti narodno pripadnost, svoje otroke v večjem številu opredeljujejo oz. se mladi tudi sami opredeljujejo kot Hrvati. Poleg družine je šola drugi pomemben dejavnik, ki omogoča pridobivanje znanja manjšinskega jezika. Formalnopravno imajo pripadniki slovenske skupnosti zagotovljeno pravico organiziranja učenja slovenščine na celotni izobraževalni vertikali, vendar te možnosti v marsikateri županiji ne izkoristijo. Šele zadnjih nekaj let je v Varaždinski županiji omogočeno učenje slovenskega jezika v osnovni šoli, in sicer kot obšolska dejavnost, še nekaj manj časa je to mogoče na ravni srednje šole kot izbirni predmet (model C). V Medžimurski županiji pa se je šele v šolskem letu 2017/18 začelo z učenjem slovenščine kot obšolske dejavnosti. Niti v Varaždinski niti v Medžimurski županiji ni organizirano učenje slovenščine na ravni vrta. Raziskave so pokazale, da se mladi, ki se učijo slovenski jezik v šoli, večinoma opredeljujejo kot Hrvati, poleg tega pa ima le manjši del učencev oz. dijakov slovenske prednike. Njihovo vstopno znanje slovenskega jezika je šibkejše in se slovenščino pravzaprav učijo kot tuji jezik. Vključevanje mladih, ne glede na njihovo narodno pripadnost, k pouku slovenskega jezika je pomemben del revitalizacije jezika, saj se s tem povečuje število govorcev slovenskega jezika in prispeva k dvigovanju statusa manjšinskega jezika v večinski družbi.

Poleg znanja manjšinskega jezika je pomembno še število komunikacijskih domen, kjer se jezik lahko uporablja. Slovenska manjšina zaradi maloštevilnosti, prostorske razpršenosti ne dosega v zakonodaji opredeljene številčne ravni za uresničevanje določenih manjšinskih pravic, kot je raba manjšinskega jezika kot uradnega jezika. Slovenski jezik se lahko uporablja zunaj družine ali pouka slovenskega jezika pravzaprav samo v kulturnem društvu. To dejansko pomeni, da je raba slovenščine v Varaždinski županiji omejena le na občasna srečanja in dogodke, ki jih organizira SKD Nagelj, v Medžimurski županiji pa še to ne, saj tam slovenska skupnost nima društva. Za prebivalce obeh obmejnih županij je Slovenija pomembna domena rabe slovenskega jezika. Slovenščino uporabljajo ob obiskih sorodnikov, prijateljev, pri nakupovanju, na delovnem mestu, v cerkvi itd. Prav tako v veliki meri spremljajo slovenske medije, zlasti slovenske televizijske programe.

Velikega pomena za ohranjanje manjšinskega jezika so še stališča manjšinske skupnosti do jezika in dvojezičnosti. Zbrani podatki so pokazali, da imajo prebivalci obeh obmejnih županij pozitiven odnos do znanja slovenščine kot perspektivnega jezika, ki lahko omogoči nadaljnje šolanje ali zaposlitev v Sloveniji.

DS 5: Študija o identifikaciji s slovenskim standardom oziroma narečjem

Korpusna analiza je pokazala, da gre v splošnem diskurzu v videmski pokrajini za pozitivno konotiran diskurz o jeziku, pri katerem pa še vedno prevladuje precej tradicionalen pogled na dvojezično jezikovno situacijo specifičnega okolja, v kateri se ocenjuje razmerje med slovenščino in drugimi jeziki okolja, predvsem pa govori o statusu jezika, njegovem razvoju in ohranjanju. Analiza jezikovnih biografij pa na drugi strani pokaže, da je pozitiven odnos do jezikov umeščen v širše okolje, saj tega ne zaznamuje več samo specifična situacija, temveč veliko bolj globalen kontekst umeščanja različnih jezikov v komunikacijske norme mlajše generacije govorcev. Poleg jezikov okolja pomembno vlogo igrajo tuji jeziki, njihova pestrost je vrednotena izjemno pozitivno, pri jezikovni rabi pa prevladuje izrazita pragmatičnost. Ko gre za vprašanje jezikovnega standarda, je ta tudi pri mlajši generaciji idealizirana jezikovna pojavnost, za katero pa iz analize težko razberemo njeno funkcionalnost.

Porabje pri analizi korpusa zaradi drugačnih okoliščin daje precej drugačno sliko diskurza o jeziku. V kontekstu razprave o jeziku je na eni strani prisoten diskurz o izginjanju slovenskega jezika, na drugi strani pa diskurz o ohranjanju jezika, pri čemer sta v tem kontekstu tipična leksikalna elementa, ki zaznamujeta tovrstni diskurz, *znanje* in *učenje* jezika. Celotna korpusna analiza pokaže, da tovrstna razprava ne poteka na ravni med različnimi jezikovnimi zvrstmi, temveč je zaradi okoliščin, v katerih se uporablja slovenščina v Porabju, diskurz osredotočen na vprašanje slovenskega jezika nasploh in v povezavi s kulturno identiteto.

5. Ocena stopnje realizacije programa dela na raziskovalnem projektu in zastavljenih raziskovalnih ciljev³

Slovensko skupnost in položaj slovenskega jezika v treh zamejstvih (videmska pokrajina, Porabje ter Medžimurska in Varaždinska županija), so na različne načine zaznamovale zgodovinske, politične in družbene okoliščine. Razlike v položaju slovenske skupnosti in slovenščine v obravnavanih treh zamejstvih obstajajo še danes. Odgovori na zastavljena raziskovalnega vprašanja in hipoteze ter predlogi ukrepov in smernic glede ohranjanja oziroma razvoja slovenskega jezika v sosednjih državah so predstavljeni v zaključnem poročilu projekta, ki obsega 147 strani in je dostopen na spletni strani INV in v knjižnici INV.

Zastavljene cilje raziskovalnega projekta smo dosegli. Izvedli smo zastavljene aktivnosti v programu dela. V nekaterih točkah smo celo presegli načrtovano delo. Na primer, v Porabju smo opravili več empiričnega dela kot smo ga načrtovali v prijavi projekta. S tem mislimo na izvedbo ankete med udeleženci pomladnega nadaljevalnega tečaja in jesenskega začetnega tečaja slovenskega jezika za odrasle, ki ju organizira Zveza Slovencev na Madžarskem. Ravno tako v projektne delo nismo načrtovali objave znanstvenih člankov v času trajanja projekta. Kljub temu je projektna skupina v letu 2017 objavila 3 izvirne znanstvene članke.

6. Spremembe programa dela raziskovalnega projekta oziroma spremembe sestave projektne skupine⁴

Ni bilo sprememb.

7. Najpomembnejši dosežki projektne skupine na raziskovalnem področju⁵

Dosežek												
1.	<table border="1"> <tr> <td>COBISS ID</td> <td>13583693</td> <td>Vir: COBISS.SI</td> </tr> <tr> <td rowspan="2">Naslov</td> <td>SLO</td> <td>Učenje slovenskega jezika ter stališča dijakov in staršev do slovenščine v Varaždinski in Medžimurski županiji na Hrvaškem</td> </tr> <tr> <td>ANG</td> <td>The Instruction of Slovene and the Attitudes of Pupils and Parents Towards Slovene in the Varaždin and Međimurje Counties in Croatia</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td>V zadnjih petih letih so se v Varaždinski in Medžimurski županiji uresničile nove možnosti učenja slovenskega jezika v šolah. V prispevku obravnavamo pravne možnosti urejanja položaja slovenščine na Hrvaškem, uresničevanje možnosti učenja slovenščine v Varaždinski in Medžimurski županiji v praksi ter izsledke raziskav, opravljenih med dijaki</td> </tr> </table>	COBISS ID	13583693	Vir: COBISS.SI	Naslov	SLO	Učenje slovenskega jezika ter stališča dijakov in staršev do slovenščine v Varaždinski in Medžimurski županiji na Hrvaškem	ANG	The Instruction of Slovene and the Attitudes of Pupils and Parents Towards Slovene in the Varaždin and Međimurje Counties in Croatia			V zadnjih petih letih so se v Varaždinski in Medžimurski županiji uresničile nove možnosti učenja slovenskega jezika v šolah. V prispevku obravnavamo pravne možnosti urejanja položaja slovenščine na Hrvaškem, uresničevanje možnosti učenja slovenščine v Varaždinski in Medžimurski županiji v praksi ter izsledke raziskav, opravljenih med dijaki
COBISS ID	13583693	Vir: COBISS.SI										
Naslov	SLO	Učenje slovenskega jezika ter stališča dijakov in staršev do slovenščine v Varaždinski in Medžimurski županiji na Hrvaškem										
	ANG	The Instruction of Slovene and the Attitudes of Pupils and Parents Towards Slovene in the Varaždin and Međimurje Counties in Croatia										
		V zadnjih petih letih so se v Varaždinski in Medžimurski županiji uresničile nove možnosti učenja slovenskega jezika v šolah. V prispevku obravnavamo pravne možnosti urejanja položaja slovenščine na Hrvaškem, uresničevanje možnosti učenja slovenščine v Varaždinski in Medžimurski županiji v praksi ter izsledke raziskav, opravljenih med dijaki										

		Dosežek	
Opis	SLO	dveh srednjih šol in njihovimi starši o učenju slovenskega jezika. Izsledki raziskav so med drugim pokazali, da imajo dijaki in starši do učenja slovenskega jezika pozitiven odnos. Znanje slovenščine jim pomeni zlasti večje možnosti za izobraževanje oziroma zaposlitev v Sloveniji. Pokazalo pa se je tudi, da je med učenci slovenskega jezika malo pripadnikov slovenske manjšine.	
	ANG	In the last five years, new options for learning the Slovene language in schools have been realized in the counties of Varaždin and Medžimurje. The article deals with legal options concerning the regulation of the status of Slovene language in Croatia, with the implementation of options of learning Slovene in the counties of Varaždin and Medžimurje, as well as with results of research studies on learning Slovene, performed amongst students of two secondary schools and their parents. According to the results, students and parents have a positive attitude towards learning Slovene. Command of Slovene is especially important for them, in terms of better chances for schooling and employment in Slovenia. It also turned out that there are few members of the Slovene minority amongst pupils learning Slovene.	
Objavljeno v	Trojina, zavod za uporabno slovenistiko; Slovenščina v dvojezičnih okoliščinah; Slovenščina 2.0; 2017; Letn. 5, št. 2; str. 151-178; Avtorji / Authors: Medvešek Mojca		
Tipologija	1.01 Izvirni znanstveni članek		
2.	COBISS ID	66324066	Vir: COBISS.SI
Naslov	SLO	Slovenščina v Beneški Sloveniji in vloga dvojezične šole v Špetru pri medgeneracijskem prenosu jezika	
	ANG	Slovene in Benečija and the Role of the Bilingual School in San Pietro Al Natisone/Špeter in the Intergenerational Transmission of Language From the Parents' Standpoint	
Opis	SLO	Članek predstavlja prvi izsek raziskovalnega dela pri ciljnem raziskovalnem projektu Priložnosti in možnosti za ohranjanje oziroma revitalizacijo slovenščine med slovensko manjšinsko skupnostjo v sosednjih državah, namenjenem preučevanju stanja slovenskega jezika v Beneški Sloveniji. V kontekstu globalizacijskih procesov, evropskih integracijskih procesov, ugodnejših in trdnejših zakonskih podlag (t. i. zaščitnega zakona) ter predvsem zaradi prisotnosti dvojezične šole lahko oblikujemo hipotezo, da v Beneški Sloveniji obstajajo ugodne okoliščine za jezikovno revitalizacijo in deasimilacijo mlajših generacij, kar vključuje tudi ponovno učenje slovenščine med generacijami, pri katerih je medgeneracijski prenos jezika zastal. Iz zbranih podatkov je mogoče izluščiti, da je v prejšnji generaciji medgeneracijski prenos jezika pogosto zastal z začetkom šolanja oz. vstopom v vrtec, ki je zaznamoval prehod na italijanski jezik. Tudi zato je dvojezično šolanje za Beneško Slovenijo pomemben dosežek, vendar samo po sebi še ni zadosten pogoj za ohranjanje ali oživitev medgeneracijskega prenosa jezika. Potrebni so še drugi ukrepi jezikovnega načrtovanja in jezikovne politike. Ob tem gre poudariti, da se ti procesi razvijajo v okolju, ki je bolj naklonjeno slovenščini in dvojezičnosti, kot je bilo v preteklosti.	
		The paper presents the first part of the study within the research project Opportunities and possibilities of preservation and revitalization of the Slovene language among the Slovene minority community in the neighbouring states, which aims to analyse the situation in Benečija. In the era of global processes, European integrational processes, more favourable and sound legal bases (protection laws) and especially because of bilingual schooling, we assume that in the province of Udine there are the premises for linguistic revitalisation and de-assimilation of younger generations, including the intergenerational transmission of language and/or study of Slovene among the generations where this	

Dosežek		
	ANG	transmission has been interrupted. The paper introduces the first results of the study which aims to analyse the intergenerational transmission of the Slovene language, the reasons why parents have chosen bilingual schools and their expectations about bilingual schooling. A combination of qualitative and quantitative data has been analysed. Available data concerning Slovenes in Italy has been reviewed. Special stress has been put on data regarding the areas of Udine/Videm and Benečija. In the empirical part, qualitative data has been collected with interviews among parents of children attending the bilingual school in the school year 2016/17. On the basis of the answers, it can be presumed that in the previous generation the intergenerational transmission of Slovene language was often interrupted as schooling started, more exactly nursery school, which marked the transition to Italian. Consequently, bilingual schooling represents an important achievement for the Slovene population of the province of Udine. However, bilingual schooling itself cannot guarantee language preservation and revitalisation. There is the need of more support by means of language planning and policies. It has to be highlighted that all these processes are going on in an environment that is increasingly open and favourable for the Slovene language and bilingualism.
Objavljeno v		Trojina, zavod za uporabno slovenistiko; Slovenščina v dvojezičnih okoliščinah; Slovenščina 2.0; 2017; Letn. 5, št. 2; str. 1-32; Avtorji / Authors: Mezgec Maja
Tipologija		1.01 Izvirni znanstveni članek
3.	COBISS ID	13572941 Vir: COBISS.SI
	Naslov	SLO Vloga Katoliške cerkve pri ohranjanju slovenskega jezika v Porabju v preteklosti in danes
		ANG The Role of the Catholic Church in Preservation of the Slovene Language in the Porabje/Raba Region in the Past and Today
	Opis	SLO Prispevek je nastal na podlagi analize strokovne literature, manjšinskega tiska, arhivske dokumentacije in terenskih raziskav ter prikazuje prisotnost slovenskega jezika v porabskih župnijah po drugi svetovni vojni in na drugi strani potrebe prebivalcev Porabja po rabi slovenskega jezika v Cerkv. V preteklosti je Katoliška cerkev predstavljala pomembno okolje za rabo porabskega narečja. Pod vplivom zgodovinskih okoliščin je bila porabščina/slovenščina iz Cerkve izrinjena. V novejšem obdobju je slovenščina v porabskem verskem življenju navzoča v omejenem obsegu. Porabski Slovenci so od leta 2010 brez stalnega slovenskega duhovnika. Sedanji župnik si prizadeva, da bi bila slovenščina vsaj delno prisotna v bogoslužju, prav tako so v porabskih cerkvah slovenske maše, ki jih enkrat mesečno izvajajo duhovniki iz Prekmurja. Vendar pa bi samo slovenski duhovnik v vsakodnevni komunikaciji z verniki lahko ponovno obudil in utrdil pomembno vlogo Cerkve pri ohranjanju slovenskega jezika v Porabju.
		ANG The article is based on the analysis of expert literature, minority press, archive documentation and field research; it brings a survey of the presence of the Slovene language in the Porabje/Raba region counties after the Second world war, including a survey of the population's needs of the use of Slovene language in the Church. In the past, the Catholic Church represented an important domain of the use of the Porabje/Raba region dialect. However, due to historical situation, the Porabje/Raba region dialect/Slovene language was ousted from the Church. In recent period the presence of the Slovene in the Porabje/Raba region religious life is limited. There has been no regular Slovene priest there since 2010. The present priest is striving for at least a partial presence of the Slovene in religious service, also once a month Slovene masses are given in Porabje/Raba region by priests from Prekmurje. However, only a Slovene priest in regular everyday communication with believers could revive and

Dosežek		promote the important role of the Church in preservation of the Slovene language in the Porabje/Raba region
Objavljeno v	Teološka fakulteta; Bogoslovni vestnik; 2017; Letn. 77, [št.] 3/4; str. 717-728; A': 1; Avtorji / Authors: Munda Hirnök Katalin, Medvešek Mojca	
Tipologija	1.01 Izvirni znanstveni članek	

8. Najpomembnejši dosežek projektne skupine na področju gospodarstva, družbenih in kulturnih dejavnosti⁶

Dosežek			
1.	COBISS ID	13339469	Vir: COBISS.SI
	Naslov	SLO	Perspektive učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji
		ANG	Perspectives of learning the Slovene language in Varaždin County
	Opis	SLO	Organiziranje učenja slovenskega jezika kot obšolske dejavnosti na ravni osnovne šole v Varaždinski županiji je pomemben dosežek za slovensko skupnost in ohranjanje vitalnosti jezika. S pomočjo anketiranja, izvedenega med učenci, ki obiskujejo pouk slovenščine, in njihovimi starši, smo želeli poiskati odgovore na vprašanja, kot so: kdo so učenci, ki obiskujejo pouk slovenščine – ali so to pripadniki slovenske manjšine ali se za učenje slovenskega jezika odločajo tudi drugi, ali je za te učence slovenščina prvi ali drugi/tuji jezik, zakaj so se starši oziroma otroci odločili za učenje slovenskega jezika, kakšna so njihova stališča do rabe in pomembnosti slovenščine in drugih jezikov, in ne nazadnje, kako so zadovoljni z učenjem slovenskega jezika. Na podlagi analize odgovorov učencev in staršev smo poskušali oceniti perspektivo učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji.
		ANG	Organization of the Slovene language learning as an extracurricular activity in the Varaždin County is an important achievement for the Slovene community as well as for the language vitality preservation. By carrying out the opinion poll amongst the students attending Slovene classes and their parents, we sought answers to the following questions: who are the children attending classes of Slovene language – are they Slovene minority members or others; is Slovene the first or the second/foreign language for these students; what was the children's and parents' motivation for the Slovene language acquisition; what are their attitudes towards the use and significance of Slovene and other languages and, last but not least, what is the level of their satisfaction with the language learning process. Based on analysis of the responses of students and parents, we try to assess the perspective of the Slovenian language learning in Varaždin County.
	Šifra	B.03 Referat na mednarodni znanstveni konferenci	
	Objavljeno v	2017; Avtorji / Authors: Medvešek Mojca	
	Tipologija	3.15 Prispevek na konferenci brez natisa	
2.	COBISS ID	13322061	Vir: COBISS.SI
	Naslov	SLO	Analiza vitalnosti slovenskega jezika v Varaždinski in Medžimurski županiji na Hrvaškem
		ANG	Analysis of the vitality of the Slovene language in the Varaždin and Međimurje counties in Croatia
	Opis	SLO	V tej študiji smo se omejili na pregled vitalnosti slovenskega jezika v dveh obmejnih županijah: Varaždinski in Medžimurski županiji na Hrvaškem. Študija vključuje prikaz pravnega okvira urejanja položaja slovenskega jezika na Hrvaškem, prikaz rabe slovenskega jezika v družini in v javnosti ter prikaz rabe slovenskega jezika v domenah kot so: cerkev, mediji,

	Dosežek	
		vzgojno-izobraževalni sistem, kulturna društva. Študija je nastala na podlagi že opravljenih raziskav in terenskih izkušenj.
	ANG	The study brings an overview of the vitality of the Slovene language in two border counties: the Varaždin and Medžimurje counties in Croatia. The study includes an outline of the legal framework for the protection of the Slovenian language in Croatia; the overview of the Slovenian language use in the family and in the public, and the presentation of the Slovenian language use in domains such as church, media, school and cultural associations. The study is based on previous research work and field experiences.
	Šifra	F.01 Pridobitev novih praktičnih znanj, informacij in veščin
	Objavljeno v	Inštitut za narodnostna vprašanja; 2016; Avtorji / Authors: Medvešek Mojca, Novak-Lukanovič Sonja
	Tipologija	2.13 Elaborat, predštudija, študija
3.	COBISS ID	13322317 Vir: COBISS.SI
	Naslov	SLO Analiza položaja slovenskega jezika v Porabju na Madžarskem
		ANG Analysis of the position of the Slovene language in Raba Valley in Hungary
	Opis	SLO V študiji smo se omejili na pregled vitalnosti slovenskega jezika v Porabju na Madžarskem. Prikazan je družbeno-zgodovinski kontekst, v katerem se je razvijal jezik porabskih Slovencev, vključenost slovenskega jezika v vzgojno-izobraževalni sistem ter druge dejavnike, ki spodbujajo ali pa zavirajo rabo slovenskega jezika v Porabju.
		ANG In the study, we limited ourselves to examining the vitality of the Slovene language in Raba Valley in Hungary. The socio-historical context is presented in which the language of Slovenes is developing, the inclusion of the Slovene language in the educational system, and other factors that encourage or inhibit the use of the Slovene language in Raba Valley.
	Šifra	F.01 Pridobitev novih praktičnih znanj, informacij in veščin
	Objavljeno v	Inštitut za narodnostna vprašanja; 2016; Avtorji / Authors: Munda Hirnök Katalin
	Tipologija	2.13 Elaborat, predštudija, študija
4.	COBISS ID	13322573 Vir: COBISS.SI
	Naslov	SLO Analiza položaja jezika v Videmski pokrajini v Italiji
		ANG Analysis of the status of the Slovenian language in the province of Udine in Italy
	Opis	SLO V tej študiji smo se omejili na pregled vključenosti slovenskega jezika v vzgojno-izobraževalni sistem (zlasti dvojezično šolo v Špetru) v Videmski pokrajini v Italiji. Študija opozarja na prekinjen medgeneracijski prenos slovenskega jezika v družini in izpostavlja pozitiven pomen vključevanja slovenščine v vzgojno-izobraževalni sistem.
		ANG In this study, we limited ourselves to examining the inclusion of the Slovenian language in the educational system (especially the bilingual school in Špeter) in the Udine region of Italy. The study draws attention to the interrupted intergenerational transfer of the Slovenian language in the family and highlights the positive significance of the inclusion of Slovene in the educational system.
	Šifra	F.01 Pridobitev novih praktičnih znanj, informacij in veščin
	Objavljeno v	Slovenski raziskovalni inštitut; 2016; Avtorji / Authors: Mezgec Maja
	Tipologija	2.13 Elaborat, predštudija, študija
5.	COBISS ID	13393741 Vir: COBISS.SI

Dosežek		
Naslov	SLO	Stališča staršev o učenju slovenskega jezika med slovensko manjšinsko skupnostjo v sosednjih državah
	ANG	Parents' views on learning the Slovene language among the Slovene minority community in the neighboring countries
Opis	SLO	V Porabju, na Gornjem Seniku, je bila 3. maja 2017 v sodelovanju z Državno slovensko samoupravo izvedena delavnica za učitelje slovenskega jezika. Na delavnici smo predstavili rezultate do sedaj opravljenega raziskovalnega dela ter namen, cilje in potek projekta Priložnosti in možnosti za ohranjanje oziroma revitalizacijo slovenščine med slovensko manjšinsko skupnostjo v sosednjih državah. Delavnice se je udeležilo dvanajst vzgojiteljic, učiteljic in asistentov slovenskega jezika ter višja svetovalka za narodnostno šolstvo v Porabju.
	ANG	On 3 May 2017, a workshop for teachers of the Slovene language was carried out in cooperation with the Slovenian State Self-Government in Porabje, in Gornji Senik. At the workshop, we presented the results of the research work so far carried out and the aim and objectives of the project. The workshop was attended by twelve educators, teachers and assistants of the Slovene language and senior advisor for national education in Porabje.
Šifra	F.17 Prenos obstoječih tehnologij, znanj, metod in postopkov v prakso	
Objavljeno v	2017; Avtorji / Authors: Novak-Lukanovič Sonja, Munda Hirnök Katalin, Medvešek Mojca	
Tipologija	3.25 Druga izvedena dela	

9. Drugi pomembni rezultati projektne skupine⁷

Delo na projektu je še okrepilo sodelovanje med raziskovalci iz štirih organizacij: Inštituta za narodnostna vprašanja, Slovenskega raziskovalnega inštituta, Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Precejšen del projektne skupine (3 člani) je vpet v pedagoško delo (Univerza v Ljubljani in Univerza na Primorskem), kar pomeni, da bodo lahko pridobljene raziskovalne rezultate vključili v pedagoški proces. S tem bomo prispevali h kakovostnemu vsebinskemu razvoju univerzitetnih izobraževalnih programov. Rezultati projekta ravno tako prispevajo k ozaveščanju staršev in vodilnih kadrov slovenskih manjšinskih struktur o pomembnosti znanja dveh in več jezikov, s poudarkom na pomembnosti in izgradnji prestiža slovenskega jezika v zamejskih okoljih. Ugotovitve do katerih smo prišli pri projektu so pomembne za ohranjanje dvo in večjezičnega prostora v zamejskih okoljih (Videmska pokrajina, Porabje, Medžimurska in Varaždinska županija) ter za ohranjanje kulturne dediščine slovenske manjšine in izboljšanje statusa slovenskega jezika v sosednjih državah. Pri projektu je nastal nabor ukrepov oziroma priporočil (predstavljen v zaključnem poročilu), ki predstavljajo strokovno podlago za dograjevanje, izboljševanje obstoječe zakonodaje in jezikovne politike, ki urejata položaj slovenskih manjšin v sosednjih državah. Z različnimi komunikacijskimi pristopi (zloženke, javne predstavitve, delavnice, širjenje informacij na svetovnem spletu, objave v medijih itd.) smo informirali strokovno in širšo javnost ter kreatorje politik o položaju slovenskega jezika v treh zamejstvih.

10. Pomen raziskovalnih rezultatov projektne skupine⁸

10.1. Pomen za razvoj znanosti⁹

SLO

Sestava projektne skupine (vanjo so bili vključeni jezikoslovca, etnolog, sociologa in pedagog) sledi aktualnim trendom raziskovanja na področju etničnih študij, ki uveljavljajo interdisciplinarni pristop, primeren kompleksnosti proučevanih pojavov. Empirični podatki

zbrani v okviru projekta prispevajo k izgrajevanju baz relevantnih primarnih podatkov ter posledično tudi k nadaljni teoretski produkciji. Zbrani podatki omogočajo razvoj in testiranje raziskovalnih hipotez, dograjevanje in razvoj metodologije ter teoretskih modelov. Izsledki projekta prinašajo nova spoznanja k vsaki od sodelujočih znanosti oz. znanstvenih disciplin, kot so npr. sociologija, jezikoslovje in etnologija. Tovrstna raziskovalna produkcija je nujna podlaga za kakovostno aplikativno in ciljno raziskovanje, za svetovanje in strokovno delo in za razvoj izobraževalnih programov na področju etničnih študij.

ANG

The composition of the project group (linguists, ethnologist, sociologist and pedagogue) followed current trends in research in the field of ethnic studies, which enforce an interdisciplinary approach, appropriate complexity of studied phenomena. Empirical data collected within the project contribute to the construction of bases of relevant primary data and, consequently, to further theoretical production. The collected data enable the development and testing of research hypotheses, upgrading, and development of methodology and theoretical models. The results of the project bring new insights into each of the participating scientific disciplines, such as sociology, linguistics, and ethnology. Such research production is an essential basis for high quality applied and targeted research, for counseling and professional work and for the development of educational programs in the field of ethnic studies.

10.2. Pomen za razvoj Slovenije¹⁰

SLO

Izsledki projekta prispevajo k poznavanju položaja slovenščine v zamejstvu in predstavljajo osnovo za oblikovanje ukrepov za ohranjanje vitalnosti slovenskega jezika. Zlasti to velja za »reševanja« jezikovnega položaja porabskih Slovencev na Madžarskem ter Slovencev na Hrvaškem. Doseganje opredeljenih ciljev projekta predstavlja prispevek k ohranjanju oziroma razvoju kulturne in zgodovinske dediščine – še posebej slovenskega jezika, kulture, identitete. Prispevek projekta k družbenoekonomskemu in kulturnemu razvoju Slovenije je tudi razvoj človeških virov, ki ga lahko merimo z rastjo raziskovalnih in znanstvenih potencialov projektne konzorcija. Posebej pa velja izpostaviti prenos projektnih rezultatov v dodiplomske in podiplomske izobraževalne programe oz. v bolonjske programe prve, druge in tretje stopnje na Univerzi v Ljubljani in na Univerzi na Primorskem.

ANG

The project results contribute to the new knowledge on the position of Slovene in neighboring countries and represent the basis for the development of measures for the preservation of the vitality of the Slovene language. This is especially true of solving the linguistic situation of Slovenes in Hungary and Croatia. Achievement of the defined goals of the project represents a contribution to the preservation or development of cultural and historical heritage - especially the Slovenian language, culture, identity. The contribution of the project to the socio-economic and cultural development of Slovenia is also the development of human resources, which can be measured by the growth of research and scientific potentials of the project consortium. Particular emphasis should be placed on the transfer of project results into Bologna programs of the first, second and third level at the University of Ljubljana and the University of Primorska.

11. Vpetost raziskovalnih rezultatov projektne skupine

11.1. Vpetost raziskave v domače okolje

Kje obstaja verjetnost, da bodo vaša znanstvena spoznanja deležna zaznavnega odziva?

1 v domačih znanstvenih krogih

2 pri domačih uporabnikih

Kdo (poleg sofinancerjev) že izraža interes po vaših spoznanjih oziroma rezultatih?¹¹

11.2. Vpetost raziskave v tuje okolje

Kje obstaja verjetnost, da bodo vaša znanstvena spoznanja deležna zaznavnega odziva?

1 v mednarodnih znanstvenih krogih

2 pri mednarodnih uporabnikih

Navedite število in obliko formalnega raziskovalnega sodelovanja s tujini raziskovalnimi inštitucijami:^{1,2}

Kateri so rezultati tovrstnega sodelovanja:^{1,3}

---

12. Označite, katerega od navedenih ciljev ste si zastavili pri projektu, katere konkretne rezultate ste dosegli in v kakšni meri so doseženi rezultati uporabljeni

Cilj		
F.01	Pridobitev novih praktičnih znanj, informacij in veščin	
	Zastavljen cilj	DA ☐ DA ☐ NE ☐ NE ☐
	Rezultat	Dosežen ☐
	Uporaba rezultatov	V celoti ☐
F.02	Pridobitev novih znanstvenih spoznanj	
	Zastavljen cilj	DA ☐ DA ☐ NE ☐ NE ☐
	Rezultat	Dosežen ☐
	Uporaba rezultatov	V celoti ☐
F.03	Večja usposobljenost raziskovalno-razvojnega osebja	
	Zastavljen cilj	DA ☐ DA ☐ NE ☐ NE ☐
	Rezultat	Dosežen ☐
	Uporaba rezultatov	V celoti ☐
F.04	Dvig tehnološke ravni	
	Zastavljen cilj	DA ☐ DA ☐ NE ☐ NE ☐
	Rezultat	☐
	Uporaba rezultatov	☐
F.05	Sposobnost za začetek novega tehnološkega razvoja	
	Zastavljen cilj	DA ☐ DA ☐ NE ☐ NE ☐
	Rezultat	☐
	Uporaba rezultatov	☐
F.06	Razvoj novega izdelka	
	Zastavljen cilj	DA ☐ DA ☐ NE ☐ NE ☐
	Rezultat	☐
	Uporaba rezultatov	☐
F.07	Izboljšanje obstoječega izdelka	
	Zastavljen cilj	DA ☐ DA ☐ NE ☐ NE ☐
	Rezultat	☐

	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.08	Razvoj in izdelava prototipa	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.09	Razvoj novega tehnološkega procesa oz. tehnologije	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.10	Izboljšanje obstoječega tehnološkega procesa oz. tehnologije	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.11	Razvoj nove storitve	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.12	Izboljšanje obstoječe storitve	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.13	Razvoj novih proizvodnih metod in instrumentov oz. proizvodnih procesov	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.14	Izboljšanje obstoječih proizvodnih metod in instrumentov oz. proizvodnih procesov	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.15	Razvoj novega informacijskega sistema/podatkovnih baz	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.16	Izboljšanje obstoječega informacijskega sistema/podatkovnih baz	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>

F.17 Prenos obstoječih tehnologij, znanj, metod in postopkov v prakso		
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.18 Posredovanje novih znanj neposrednim uporabnikom (seminarji, forumi, konference)		
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	Dosežen <input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	Uporabljen bo v naslednjih 3 letih <input type="text"/>
F.19 Znanje, ki vodi k ustanovitvi novega podjetja ("spin off")		
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.20 Ustanovitev novega podjetja ("spin off")		
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.21 Razvoj novih zdravstvenih/diagnostičnih metod/postopkov		
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.22 Izboljšanje obstoječih zdravstvenih/diagnostičnih metod/postopkov		
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.23 Razvoj novih sistemskih, normativnih, programskih in metodoloških rešitev		
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.24 Izboljšanje obstoječih sistemskih, normativnih, programskih in metodoloških rešitev		
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.25 Razvoj novih organizacijskih in upravljavskih rešitev		
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.26 Izboljšanje obstoječih organizacijskih in upravljavskih rešitev		

	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.27	Prispevek k ohranjanju/varovanju naravne in kulturne dediščine	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	Dosežen <input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	V celoti <input type="text"/>
F.28	Priprava/organizacija razstave	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.29	Prispevek k razvoju nacionalne kulturne identitete	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	Dosežen <input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	V celoti <input type="text"/>
F.30	Strokovna ocena stanja	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	Dosežen <input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	V celoti <input type="text"/>
F.31	Razvoj standardov	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.32	Mednarodni patent	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.33	Patent v Sloveniji	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.34	Svetovalna dejavnost	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.35	Drugo	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE

Rezultat	
Uporaba rezultatov	

Komentar

--

13. Označite potencialne vplive oziroma učinke vaših rezultatov na navedena področja

	Vpliv	Ni vpliva	Majhen vpliv	Srednji vpliv	Velik vpliv	
G.01	Razvoj visokošolskega izobraževanja					
G.01.01.	Razvoj dodiplomskega izobraževanja	1	2	3	4	
G.01.02.	Razvoj podiplomskega izobraževanja	1	2	3	4	
G.01.03.	Drugo:	1	2	3	4	
G.02	Gospodarski razvoj					
G.02.01	Razširitev ponudbe novih izdelkov/storitev na trgu	1	2	3	4	
G.02.02.	Širitev obstoječih trgov	1	2	3	4	
G.02.03.	Znižanje stroškov proizvodnje	1	2	3	4	
G.02.04.	Zmanjšanje porabe materialov in energije	1	2	3	4	
G.02.05.	Razširitev področja dejavnosti	1	2	3	4	
G.02.06.	Večja konkurenčna sposobnost	1	2	3	4	
G.02.07.	Večji delež izvoza	1	2	3	4	
G.02.08.	Povečanje dobička	1	2	3	4	
G.02.09.	Nova delovna mesta	1	2	3	4	
G.02.10.	Dvig izobrazbene strukture zaposlenih	1	2	3	4	
G.02.11.	Nov investicijski zagon	1	2	3	4	
G.02.12.	Drugo:	1	2	3	4	
G.03	Tehnološki razvoj					
G.03.01.	Tehnološka razširitev/posodobitev dejavnosti	1	2	3	4	
G.03.02.	Tehnološko prestrukturiranje dejavnosti	1	2	3	4	
G.03.03.	Uvajanje novih tehnologij	1	2	3	4	
G.03.04.	Drugo:	1	2	3	4	
G.04	Družbeni razvoj					
G.04.01	Dvig kvalitete življenja	1	2	3	4	
G.04.02.	Izboljšanje vodenja in upravljanja	1	2	3	4	
G.04.03.	Izboljšanje delovanja administracije in javne uprave	1	2	3	4	
G.04.04.	Razvoj socialnih dejavnosti	1	2	3	4	
G.04.05.	Razvoj civilne družbe	1	2	3	4	
G.04.06.	Drugo:	1	2	3	4	
	Ohranjanje in razvoj nacionalne	—	—	—	—	

G.05.	naravne in kulturne dediščine in identitete	1	2	3	4	
G.06.	Varovanje okolja in trajnostni razvoj	1	2	3	4	
G.07	Razvoj družbene infrastrukture					
G.07.01.	Informacijsko-komunikacijska infrastruktura	1	2	3	4	
G.07.02.	Prometna infrastruktura	1	2	3	4	
G.07.03.	Energetska infrastruktura	1	2	3	4	
G.07.04.	Drugo:	1	2	3	4	
G.08.	Varovanje zdravja in razvoj zdravstvenega varstva	1	2	3	4	
G.09.	Drugo:	1	2	3	4	

Komentar

---

14. Naslov spletne strani za projekte, odobrene na podlagi javnih razpisov za sofinanciranje raziskovalnih projektov za leti 2015 in 2016¹⁴

<http://www.inv.si/Dokumenti/dokumenti.aspx?iddoc=674&idmenu1=351&lang=slo>

C. IZJAVE

Podpisani izjavljam/o, da:

- so vsi podatki, ki jih navajamo v poročilu, resnični in točni;
- se strinjamo z obdelavo podatkov v skladu z zakonodajo o varstvu osebnih podatkov za potrebe ocenjevanja in obdelavo teh podatkov za evidence ARRS;
- so vsi podatki v obrazcu v elektronski obliki identični podatkom v obrazcu v pisni obliki (v primeru, da poročilo ne bo oddano z digitalnima podpisoma);
- so z vsebino zaključnega poročila seznanjeni in se strinjajo vsi soizvajalci projekta;
- bomo sofinancerjem istočasno z zaključnim poročilom predložili tudi elaborat na zgoščenki (CD), ki ga bomo posredovali po pošti, skladno z zahtevami sofinancerjev.

Podpisi:

*zastopnik oz. pooblaščen oseba
raziskovalne organizacije:*

in

vodja raziskovalnega projekta:

Inštitut za narodnostna vprašanja

Sonja Novak-Lukanović

ŽIG

Datum:

Oznaka poročila: ARRS-CRP-ZP-2018/28

¹ Napišite povzetek raziskovalnega projekta (največ 3.000 znakov v slovenskem in angleškem jeziku). [Nazaj](#)

² Navedite cilje iz prijave projekta in napišite, ali so bili cilji projekta doseženi. Navedite ključne ugotovitve, znanstvena spoznanja, rezultate in učinke raziskovalnega projekta in njihovo uporabo ter sodelovanje s tujimi partnerji. Največ 12.000 znakov vključno s presledki (približno dve strani, velikost pisave 11). [Nazaj](#)

³ Realizacija raziskovalne hipoteze. Največ 3.000 znakov vključno s presledki (približno pol strani, velikost pisave 11). [Nazaj](#)

⁴ Navedite morebitna bistvena odstopanja in spremembe od predvidenega programa dela raziskovalnega projekta, zapisanega v prijavi raziskovalnega projekta. Navedite in utemeljite tudi spremembe sestave projektne skupine v zadnjem letu izvajanja projekta (t. j. v letu 2016). Če sprememb ni bilo, navedite »Ni bilo sprememb«. Največ 6.000 znakov vključno s presledki (približno ena stran, velikosti pisave 11). [Nazaj](#)

⁵ Navedite dosežke na raziskovalnem področju (največ deset), ki so nastali v okviru tega projekta.

Raziskovalni dosežek iz obdobja izvajanja projekta (do oddaje zaključnega poročila) vpišete tako, da izpolnite COBISS kodo dosežka – sistem nato sam izpolni naslov objave, naziv, IF in srednjo vrednost revije, naziv FOS področja ter podatke, ali je dosežek uvrščen v A'' ali A'. [Nazaj](#)

⁶ Navedite dosežke na področju gospodarstva, družbenih in kulturnih dejavnosti (največ pet), ki so nastali v okviru tega projekta.

Dosežek iz obdobja izvajanja projekta (do oddaje zaključnega poročila) vpišete tako, da izpolnite COBISS kodo dosežka, sistem nato sam izpolni podatke, manjkajoče rubrike o dosežku pa izpolnite.

Dosežek na področju gospodarstva, družbenih in kulturnih dejavnosti je po svoji strukturi drugačen kot znanstveni dosežek. Povzetek znanstvenega dosežka je praviloma povzetek bibliografske enote (članka, knjige), v kateri je dosežek objavljen.

Povzetek dosežka na področju gospodarstva, družbenih in kulturnih dejavnosti praviloma ni povzetek bibliografske enote, ki ta dosežek dokumentira, ker je dosežek sklop več rezultatov raziskovanja, ki je lahko dokumentiran v različnih bibliografskih enotah. COBISS ID zato ni enoznačen izjemoma pa ga lahko tudi ni (npr. prehod mlajših sodelavcev v gospodarstvo na pomembnih raziskovalnih nalogah, ali ustanovitev podjetja kot rezultat projekta ... - v obeh primerih ni COBISS ID). [Nazaj](#)

⁷ Navedite rezultate raziskovalnega projekta iz obdobja izvajanja projekta (do oddaje zaključnega poročila) v primeru, da katerega od rezultatov ni mogoče navesti v točkah 7 in 8 (npr. v sistemu COBISS rezultat ni evidentiran). Največ 2.000 znakov, vključno s presledki. [Nazaj](#)

⁸ Pomen raziskovalnih rezultatov za razvoj znanosti in za razvoj Slovenije bo objavljen na spletni strani: <http://sicris.izum.si/> za posamezen projekt, ki je predmet poročanja. [Nazaj](#)

⁹ Največ 4.000 znakov, vključno s presledki. [Nazaj](#)

¹⁰ Največ 4.000 znakov, vključno s presledki. [Nazaj](#)

¹¹ Največ 500 znakov, vključno s presledki. [Nazaj](#)

¹² Največ 500 znakov, vključno s presledki. [Nazaj](#)

¹³ Največ 1.000 znakov, vključno s presledki. [Nazaj](#)

¹⁴ Izvajalec mora za projekte, odobrene na podlagi Javnega razpisa za izbiro raziskovalnih projektov Ciljnega raziskovalnega programa »CRP 2016« v letu 2016 in Javnega razpisa za izbiro raziskovalnih projektov Ciljnega raziskovalnega programa »Zagotovimo.si hrano za jutri« v letu 2016, na spletnem mestu svoje RO odpreti posebno spletno stran, ki je namenjena projektu. Obvezne vsebine spletne strani so: vsebinski opis projekta z osnovnimi podatki glede financiranja, sestava projektne skupine s povezavami na SICRIS, faze projekta in njihova realizacija, bibliografske reference, ki izhajajo neposredno iz izvajanja projekta ter logotip ARRS in drugih sofinancerjev. Spletna stran mora ostati aktivna še 5 let po zaključku projekta. [Nazaj](#)

Obrazec: ARRS-CRP-ZP/2018 v1.00

52-73-A0-76-B9-5A-89-C8-FA-CA-59-9C-D3-12-C0-90-C0-4E-83-C8

Priložnosti in možnosti za ohranjanje oziroma revitalizacijo slovenščine med slovensko manjšinsko skupnostjo v sosednjih državah

Zaključno poročilo

Sonja Novak Lukanovič, Mojca Medvešek, Katalin Munda Hirnök, Devan Jagodic, Maja Mezgec, Vojko Gorjanc, Nataša Gliha Komac

Pri izvedbi projekta sodelujejo:

Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana

Slovenski raziskovalni inštitut, Trst

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Ljubljana

Projekt *Priložnosti in možnosti za ohranjanje oziroma revitalizacijo slovenščine med slovensko manjšinsko skupnostjo v sosednjih državah* (CRP V6-1633) v sklopu ciljnega raziskovalnega programa v letu 2016 sofinancirajo Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu ter Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.

Trajanje projekta: oktober 2016–januar 2018

Vodja projekta: Sonja Novak Lukanović

Projektna skupina: Mojca Medvešek, Katalin Munda Hirnök, Maja Mezgec, Devan Jagodic, Vojko Gorjanc, Nataša Gliha Komac

Ljubljana, 2018

Kazalo

1. O projektu.....	6
1.1 Izhodišča projekta.....	6
1.2 Predstavitev problema	7
1.3 Namen in cilji projekta.....	9
1.4 Organizacija in metodologija dela pri projektu	10
1.5 Viri in literatura	15
2. Raziskava v Beneški Sloveniji (videmska pokrajina, Italija)	17
2.1 Uvod	18
2.2 Metodologija	22
2.3 Ugotovitve	23
2.3.1 Kateri dejavniki vplivajo na medgeneracijski prenos jezika?	23
2.3.2 Ali je slovenski jezik za prebivalce omenjenih območij zanimiva, perspektivna izbira?	28
2.3.3 Kakšni so vplivi migracijskih procesov na vzorce rabe slovenskega jezika?	29
2.3.4 Kakšne so medgeneracijske razlike pri izbiri jezikovnih vzorcev? Kakšne so jezikovne prakse prebivalstva?	29
2.3.5 Kakšen je vpliv povečanega zanimanja pripadnikov večinske skupnosti za vpis otrok v dvojezične šole ali za učenje slovenskega jezika?	31
2.3.6 Kateri so dejavniki ohranjanja in razvoja slovenskega jezika?	32
2.4 Sklep	35
2.5 Viri in literatura	39
3. Raziskava v Porabju (Madžarska)	41
3.1 Uvod	42
3.2 Metodologija	44
3.3 Pravni okvir urejanja položaja slovenske skupnosti na Madžarskem	48
3.4 Demografske značilnosti in številčni razvoj slovenske skupnosti na Madžarskem	50
3.5 Dejavniki ohranjanja in razvoja slovenskega jezika	50
3.5.1 Raba jezika v družini	50
3.5.2 Raba jezika v javnosti.....	52
3.5.3 Slovenski jezik v vzgojno-izobraževalnem sistemu	55
3.5.3.1 Vrtec	55
3.5.3.2 Osnovna šola	57
3.5.3.3 Srednja šola	58
3.5.3.4 Visokošolska raven	59
3.5.3.5 Neformalno jezikovno izobraževanje	59

3.5.4 Slovenska kulturna društva	59
3.5.5 Cerkev in slovenski jezik	61
3.5.6 Mediji in slovenski jezik	61
3.5.7 Politična participacija	62
3.6 Ugotovitve	63
3.6.1 Kateri dejavniki vplivajo na medgeneracijski prenos jezika?	63
3.6.2 Ali je slovenski jezik za prebivalce omenjenih območij zanimiva, perspektivna izbira?	65
3.6.3 Kakšni so vplivi migracijskih procesov na vzorce rabe jezika?	66
3.6.4 Kakšne so medgeneracijske razlike v izbiri jezikovnih vzorcev? Kakšne so jezikovne prakse prebivalstva?	67
3.6.5 Kakšen je vpliv povečanega zanimanja pripadnikov večinske skupnosti za vpis otrok v dvojezične šole ali za učenje slovenskega jezika?	67
3.7 Sklep	69
3.8 Viri in literatura	70
4. Raziskava v Medžimurski in Varaždinski županiji (Hrvaška)	73
4.1 Uvod	74
4.2 Metodologija	75
4.2.1 Anketa	76
4.2.2 Intervjuji	77
4.3 Pravni okvir urejanja položaja slovenske skupnosti na Hrvaškem	78
4.4 Demografske značilnosti in številčni razvoj slovenske skupnosti na Hrvaškem s poudarkom na Medžimurski in Varaždinski županiji	81
4.4.1 Varaždinska županija	84
4.4.2 Medžimurska županija	85
4.5 Dejavniki ohranjanja in razvoja slovenskega jezika	86
4.5.1 Družina	86
4.5.2 Vzgojno-izobraževalni sistem	91
4.5.2.1 Vrtec	92
4.5.2.2 Osnovna šola	93
4.5.2.3 Srednja šola	95
4.5.2.4 Visokošolska raven	97
4.5.3 Slovenska kulturna društva	98
4.5.3 Cerkev in slovenski jezik	101
4.5.4 Mediji in slovenski jezik	102
4.5.5 Politična participacija	103

4.6 Ugotovitve	105
4.6.1 Kateri dejavniki vplivajo na medgeneracijski prenos jezika?	105
4.6.2 Ali je slovenski jezik za prebivalce omenjenih območij zanimiva, perspektivna izbira? Kakšni so vplivi migracijskih procesov na vzorce rabe slovenskega jezika?	111
4.6.3 Kakšne so medgeneracijske razlike v izbiri jezikovnih vzorcev?	113
4.6.4 Kakšne so jezikovne prakse prebivalstva?	114
4.6.5 Kakšen je vpliv povečanega zanimanja pripadnikov večinske skupnosti za vpis otrok v dvojezične šole ali za učenje slovenskega jezika?	119
4.7 Zaključna razmišljanja	121
4.8 Viri in literatura	124
5. Študija o identifikaciji s slovenskim standardom oziroma narečjem v videmski pokrajini in Porabju	130
5.1 Uvod	131
5.2 Korpusna analiza	131
5.2.1 Korpus Gigafida	131
5.2.2 Orodje SketchEngine	131
5.2.3 Analiza konkordančnih nizov in besednih skic	132
5.2.3.1 Porabje	132
5.2.3.2 Videmska pokrajina	133
5.3 Slovensko zamejstvo v Italiji, Avstriji in na Madžarskem: centralni in obrobni jezikovni standard: načrt za novi korpus zamejske slovenščine	135
5.3.1 Struktura korpusa	136
5.3.2 Izhodišča za zbiranje besedil	136
5.3.3 Internetna besedila	136
5.3.4 Revije in časopisi	137
5.3.5 Lepslovje in stvarna literatura	137
5.4 Jezikovna biografija	138
5.5 Sklep	139
5.6 Viri in literatura	140
6. Razširjanje informacij o projektu	141
7. Predlogi ukrepov oziroma priporočil	144

1. O projektu

1.1 Izhodišča projekta

Slovenske skupnosti v sosednjih državah – v Italiji, na Madžarskem in na Hrvaškem – bivajo v različnih družbenih, ekonomskih in političnih okvirih, imajo različne tradicije pravne zaščite in različen zgodovinski spomin. Čeprav se v znanstvenih in političnih razpravah poudarja pomen ohranjanja etnične identitete in jezika slovenske manjšine ter se hkrati izboljšuje varstvo slovenske manjšine v sosednjih državah, popisi prebivalstva in že opravljene parcialne raziskave izkazujejo upadanje števila pripadnikov slovenske manjšine, upadanje števila govorcev slovenskega jezika in šibek medgeneracijski prenos slovenskega jezika.

Raziskovalci so poskušali opredeliti in ugotoviti univerzalne dejavnike, zaradi katerih se določene etnične skupnosti ohranjajo, druge pa izginjajo; takšna poskusa sta bila na primer Gilesov (1977) model etnolingvistične vitalnosti in model strukturnih spremenljivk (Nelde, Strubell in Williams 1996; Williams 1987). Smith je ohranjanje etnične skupnosti (angl. *ethnic survival*) opredelil kot medgeneracijsko kontinuiteto in vzdrževanje specifičnih etničnih elementov, kot so: izbrani deli zgodovinskega spomina, izbrani simboli, izbrani miti in tradicije. Hkrati pa je opozoril, da je ohranjanje etnične skupnosti odvisno še od vrste demografskih, ekonomskih, kulturnih in političnih pogojev ter okoliščin (Smith 1992). Tudi jezik ima lahko za ohranjanje in razvoj manjšinske skupnosti pomembno vlogo. Koncepta jezika in etničnosti sta tesno povezana, saj se jezik kot kazalnik pojavlja v večini definicij etničnosti (Extra in Yağmur 2004, 13). Obstajajo pa različna stališča o pomenu jezika kot kazalnika etnične identitete. Nekateri avtorji (Coulmas 1992; Eastman 1984; Edwards 1985, 1994) menijo, da je jezik »površinski« element etnične identitete, medtem ko drugi (Fishman 1991; May 2000, 2008) izpostavljajo pomembnost povezave med jezikom in etnično identiteto. May (2008, 129) še posebej poudarja, da jezik morda res ni neizogiben kazalnik etnične identitete, je pa vsekakor zelo pomemben. Razumevanje etničnosti kot družbenega konstrukta predpostavlja obstoj raznolikosti oziroma edinstvenosti etničnih skupnosti. Vsaka etnična skupina je opredeljena s kombinacijo etničnih kazalnikov in njihov pomen se pri posamezni etnični skupnosti razlikuje – lahko so bolj ali manj »vidni«, lahko so dejanski ali namišljeni, objektivni ali subjektivni. Njihova vloga ali pomen se lahko spreminja v časovni dimenziji.

V raziskavi se bomo opirali na avtorje, kot so Fishman (1991), Giles et al. (1977) ter Grin in Moring (2002), ki v svojih teoretičnih modelih iščejo odgovore na vprašanje, kateri dejavniki na ravni posameznika in družbe vplivajo na vitalnost jezika, ki je kompleksen in dinamičen pojav. Pri ohranjanju manjšinskih jezikov imata gotovo osrednji pomen družina in izobraževalni sistem. V etničnih skupnostih je vertikalni (medgeneracijski) prenos etničnih elementov – v katerem igrajo osrednjo vlogo družina oziroma starši kot prvi, ki posredujejo

otrokom etnične elemente, vrednote in tradicije – bistven za ohranjanje kulturne dediščine v novi generaciji. V ohranitev manjšinskega jezika je treba vložiti več truda kot v ohranitev večinskega. Tega dejstva bi se morale zavedati dvo- ali večjezične družine, ki hočejo otrokom posredovati dva ali celo več jezikov. Otroci imajo zunaj družine številne možnosti, da se jezikovno urijo v večinskem jeziku, manj pa je možnosti za poglobljanje znanja manjšinskega jezika. Zato je treba dati manjšinskemu jeziku v družinskem krogu močnejšo oporo kot večinskemu, če hočemo, da ga bo nekoč obvladal približno enako dobro kot dominantni jezik (Domej 2015). Kadar se medgeneracijski prenos etničnosti ne zgodi, posameznik nima ugodnih izhodiščnih možnosti za ohranitev etničnosti staršev. Do določene mere lahko pretrgan medgeneracijski prenos jezika v družini poskušamo »nadomestiti« z učenjem jezika v izobraževalnem sistemu. Pri tem velja upoštevati, da je izobraževalni sistem močan ideološki aparat. Tudi kadar ima manjšinska skupnost zagotovljeno izobraževanje v manjšinskem jeziku na celotni izobraževalni vertikali, lahko večina to uporabi kot sredstvo manipulacije. S tem mislimo na privilegirano mesto, ki ga lahko imata v šolskem sistemu kultura in jezik večine, na vsebino pouka in na šolsko strukturo. Lahko se zgodi, da izobraževalni sistem s svojo ideološko usmerjenostjo celo prispeva k nereprodukciji jezika, če se med starši izoblikuje prevladujoče prepričanje, da učenje manjšinskega jezika ne omogoča družbene, ekonomske mobilnosti otrok. Zaradi tega je pomembno, da so v izobraževalnem sistemu deležni učenja jezika in kulture manjšinske etnične skupnosti pripadniki večine in manjšine. Ima pa tudi to lahko negativne elemente.

1.2 Predstavitev problema

Čeprav je slovenski jezik po vstopu Slovenije v Evropsko unijo (EU) postal eden izmed uradnih jezikov EU, se položaj slovenščine v Italiji, na Madžarskem in na Hrvaškem ni bistveno izboljšal (prim. Resolucija ... 2013, 3). Za slovensko manjšino v sosednjih državah je seveda jezik države, v kateri bivajo, osrednjega pomena, poleg tega se z vedno večjim pretokom znanja, blaga, storitev in oseb še povečujejo potrebe po znanju drugih tujih jezikov, s tem pa se lahko interes za učenje slovenskega jezika med slovensko manjšino zmanjšuje. V interesu slovenske jezikovne politike je, da se pravica do znanja in rabe slovenskega jezika v zamejstvu uveljavlja v vseh okoljih, kjer je raba slovenskega jezika zakonsko predvidena in kjer obstaja želja govorcev po tem (prim. Resolucija ... 2013). Za učinkovito oblikovanje in izvajanje jezikovne politike ter ukrepov pa je treba poznati jezikovne situacije v posameznih okoljih.

Manjšinske (jezikovne) skupnosti se nenehno spreminjajo; spremembe so lahko hitre ali počasne, njihovo število lahko narašča ali upada. Tudi slovenske skupnosti v zamejstvu so različno uspešne pri ohranjanju etnične identitete in jezika. V Porabju in videmski pokrajini je bilo, za razliko od Medžimurske in Varaždinske županije ter Hrvaške nasploh, že opravljenih nekaj raziskav, na podlagi katerih lahko ocenjujemo stopnjo vitalnosti oziroma stopnjo ogroženosti slovenskega jezika. Zaradi intenzivnega spreminjanja družbenih, ekonomskih in političnih okoliščin je potrebno kontinuirano proučevanje načina izvajanja poučevanja

slovenskega jezika v izobraževalnih sistemih, zlasti pa je potrebno ugotavljanje percepcij in potreb prebivalcev v konkretnih okoljih glede rabe in znanja slovenskega jezika (standarda in narečja). Pri tem velja upoštevati vpliv migracijskih in globalizacijskih procesov na jezikovne prakse oziroma rabe jezika (jezikovni stik, jezikovno prilagajanje, jezikovni premik) slovenske skupnosti v proučevanih okoljih. Prisotnost oziroma odsotnost slovenskega jezika v različnih domenah življenja in ugotavljanje zavedanja posameznikov o pomenu ohranjanja slovenščine je namreč pomemben kazalnik, ki ga moramo upoštevati pri načrtovanju politike oziroma ukrepov, ki dolgoročno vodijo v ohranjanje slovenskega jezika in slovenske manjšine v sosednjih državah. Na podlagi različnih virov je mogoče zaznati še dva trenda: na eni strani se k pouku slovenskega jezika vpisuje »veliko« štivilo otrok, na drugi strani pa je njihovo predznanje slovenščine, ki ga izkazujejo ob vpisu, vedno manjše. Delno je to posledica tega, da se k pouku slovenščine vpisujejo tudi pripadniki večinskih narodov oziroma otroci, ki nimajo staršev slovenskega porekla. Bolj skrb vzbujajoče je to, da je zaznati nižji nivo znanja slovenskega jezika pri otrocih, katerih starši so slovenskega porekla. Mit o kulturno, jezikovno in etnično homogenih družbah je namreč v preteklosti in tudi še danes v mnogih družbenih okoljih močno prispeval k odkritemu ali prikritemu nasprotovanju jezikovni in kulturni raznolikosti, zato so v marsikateri družini opustili medgeneracijski prenos manjšinskega jezika.

Družbeni kontekst, v katerem živijo Slovenci v videmski pokrajini, se zaradi drugačnega razpleta zgodovinskih dogodkov izrazito razlikuje od družbenega konteksta, v katerem živijo Slovenci v tržaški in goriški pokrajini. Slovenščina se v javnosti namreč uporablja v skromni meri, dvojezični javni napisi so redki, italijanski šolski sistem pa kljub nekaterim izjemam v večinskih šolah učenja slovenskega jezika ne predvideva (Jagodić, Kavčič in Dapit 2016).

Tudi v Porabju so jezikovno znanje, jezikovna raba in jezikovna zavest med mladino na zelo nizki ravni. Vzroki za to so večplastni: neugodne zgodovinske okoliščine oziroma pritiski širšega okolja (madžarizacijske težnje in pritiski vendske teorije), identifikacijski problemi (porabski Slovenci vseskozi živijo v drugi državi kot večina slovenskega naroda), velike razlike med porabskim narečjem in knjižno slovenščino, pomanjkljive možnosti za rabo porabskega narečja, manjvrednostni občutek zaradi arhaičnosti porabskega narečja, pomanjkljivosti slovenskega narodnostnega šolstva, prednost znanja tujih jezikov, zlasti pri zaposlovanju, itd. (Mukič 1998). Velik delež ljudi slovenskega porekla ne govori več porabskega narečja, pretrgale so se naravne medgeneracijske jezikovne vezi (Nećak Lük 1998).

Raziskav o znanju in rabi slovenskega jezika med Slovenci na Hrvaškem je zelo malo. Po podatkih hrvaškega zavoda za statistiko se je število Slovencev na Hrvaškem od popisa leta 1953 (43.010) do popisa leta 2011 (10.517) drastično zmanjšalo. Tolikšnega zmanjševanja števila prebivalcev, ki so se ob popisu opredeljevali kot Slovenci, ni mogoče pripisati množičnejšemu izseljevanju, bolj verjetno je to posledica nadaljevanja opaznega asimilacijskega procesa. Tovrstni podatki so spodbudili slovensko manjšino k iskanju vzvodov, s pomočjo katerih bi ta trend zaustavili. Eden izmed pomembnih vzvodov je

izvajanje aktivnosti za ohranjanje slovenskega jezika. V tem pogledu se je slovenska skupnost v Varaždinski županiji v zadnjih letih dobro organizirala, uspelo ji je uresničiti pobudo za učenje slovenščine v javnih šolah. Podobna iniciativa se odvija tudi v Medžimurski županiji.

Poudariti velja še en pomemben vidik, in sicer razlike med standardom slovenskega jezika in narečji v slovenskem zamejstvu. Zgodovinsko je standardizacija slovenskega jezika potekala v smislu strnjevanja pokrajinskih različic v enotni centralni jezikovni standard. Zaradi okoliščin, ko vsi govorci slovenskega jezika po razpadu skupne habsburške monarhije nismo živeli v eni državi, pa predvidevamo, da je prišlo pri jezikovnem standardu do bistvenih sprememb; še posebej v času po drugi svetovni vojni, ko je bil centralni jezikovni standard »uradni« jezic v socialistični zvezni državi, slovenske jezikovne manjšine pa so živele v Italiji, Avstriji in na Madžarskem v drugačnih družbenoekonomskih okoliščinah, z zelo različnim statusom jezika in tudi z različno možnostjo komunikacije s centralnim jezikovnim prostorom. Danes v teh okoljih lahko opazujemo različne jezikovne identifikacije, pri čemer slovenski jezikovni standard (knjižni jezik) predstavlja le eno izmed ravni jezikovne identifikacije na osi standardni/knjižni jezik–narečje.

1.3 Namen in cilji projekta

Namen projekta je proučiti pomen in načine ohranjanja slovenskega jezika v slovenskih skupnostih v konkretnih mikrookoljih – videmska pokrajina, Porabje, Medžimurska in Varaždinska županija – s poudarkom na proučevanju pomena in načina izvajanja poučevanja slovenščine v izobraževalnem sistemu.

Cilj projekta je poiskati odgovore na naslednja aktualna vprašanja:

- Kateri so močni in šibki dejavniki ohranjanja ter razvoja slovenskega jezika v omenjenih območjih v treh sosednjih državah?
- Ali je slovenski jezik za prebivalce videmske pokrajine, Porabja, Medžimurske in Varaždinske županije zanimiva, perspektivna izbira? Kaj pomeni slovenski jezik pripadnikom manjšine in kaj pripadnikom večine?
- Ali je v današnjih družbenih okoliščinah jezik še (naj)pomembnejši označevalec etničnosti?
- Kakšni so vplivi migracijskih in globalizacijskih procesov na stališča in vzorce rabe slovenskega jezika?
- Kakšne so medgeneracijske razlike v izbiri jezikovnih vzorcev in stališč ter njihova povezava z zgodovinsko in družbenoekonomsko komponento?
- Kakšne so jezikovne prakse prebivalstva v različnih domenah v videmski pokrajini, Porabju, Medžimurski in Varaždinski županiji?
- Kakšen je vpliv povečanega zanimanja pripadnikov večinske družbe za vpis otrok v dvojezične šole ali za učenje slovenskega jezika?
- Kakšna je identifikacije govorcev slovenščine v videmski pokrajini in Porabju s slovenskim standardom (knjižnim jezikom) in narečjem?

Odgovori na zastavljena raziskovalna vprašanja bodo pomembno prispevali k oblikovanju modelov poučevanja slovenskega jezika v izobraževalnem sistemu (kjer ta možnost sploh obstaja) in dvigu motivacije za rabo slovenščine v različnih domenah vsakdanjega življenja. Ob tem bomo upoštevali razmere in potrebe prebivalcev v obravnavanih zamejskih okoljih.

1.4 Organizacija in metodologija dela pri projektu

Pri izvedbi projekta so sodelovale štiri organizacije: Inštitut za narodnostna vprašanja, Slovenski raziskovalni inštitut, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani in Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

Delo je bilo organizirano v sedmih delovnih svežnjih.

Delovni sveženj 1: Vodenje projekta

Nosilec svežnja: Inštitut za narodnostna vprašanja

Nosilec projekta Inštitut za narodnostna vprašanja je skrbel za koordinacijo in načrtovanje projektnih aktivnosti. V organizacijskem smislu je imel vsak delovni sveženj določenega nosilca, ki je bil odgovoren za koordinacijo in izvedbo opredeljenih nalog in aktivnosti v sklopu tega svežnja. K izvajanju projekta smo povabili lokalne organizacije in posameznike, kot na primer manjšinska društva, zveze, šole, učitelje, starše, saj je njihov prispevek v smislu izmenjave izkušenj, znanja, stališč in pričakovanj zelo pomemben in dragocen za kakovostno izvedbo projekta.

Delovni sveženj 2: Raziskava v Beneški Sloveniji (videmska pokrajina, Italija)¹

Nosilec delovnega svežnja: Slovenski raziskovalni inštitut

V kontekstu globalizacijskih procesov, evropskih integracijskih procesov, ugodnejših in trdnejših zakonskih podlag (predvsem tako imenovanega zaščitnega zakona) ter predvsem zaradi prisotnosti dvojezične šole smo postavili hipotezo, da v videmski pokrajini obstajajo pogoji za jezikovno revitalizacijo in jezikovno deasimilacijo mlajših generacij, ki vključujeta tudi medgeneracijski prenos jezika oziroma ponovno učenje slovenščine za generacije, pri katerih je medgeneracijski prenos jezika zastal. Dvojezično šolanje pa samo po sebi še ni zadosten pogoj za ohranjanje ali oživitve medgeneracijskega prenosa jezika. Potrebni so še drugi ukrepi z vidika jezikovnega načrtovanja in jezikovne politike, predvsem spodbujanje rabe slovenščine v družinah in raznih organizacijskih enotah civilne družbe. Namen empiričnega dela raziskave je bil proučiti dinamiko, močne in šibke točke medgeneracijskega

---

¹ Slovenska skupnost je na Videmskem prisotna v nadiških in terskih dolinah, Reziji in Kanalski dolini. Za Beneško Slovenijo se na lokalni ravni uporablja tudi poimenovanje Benečija.

prenosa slovenščine med Slovenci v Beneški Sloveniji ter oblikovati ustrezne usmeritve za jezikovno politiko. Proučili smo, ali je med populacijo učencev špeterske šole, ki imajo slovenske prednike, proces jezikovne deasimilacije možen in pod kakšnimi pogoji. Nadalje smo ugotavljali, katere so ključne dinamike in kateri so ključni dejavniki, ki vplivajo na prenos oziroma pomanjkanje prenosa jezika. Proces deasimilacije predstavlja novo perspektivo in hkrati pomemben vidik pri širjenju kroga potencialnih govorcev slovenščine. Raziskali smo tudi, kakšno vlogo imajo pri tem družina, šola in širše družbeno okolje.

Metodologija

V empirični del raziskave smo vključili starše otrok, ki obiskujejo špetersko dvojezično šolo v Benečiji. Zanimali so nas posamezniki, ki imajo dvoje lastnosti:

- 1) posamezniki, ki imajo slovenske prednike, vendar je v prejšnjih generacijah prišlo do prekinitve v medgeneracijskem prenosu slovenskega jezika (vključno z lokalnimi narečnimi različicami);
- 2) posamezniki, ki bi radi, da se njihovi otroci ponovno naučijo slovenščine (vključno z lokalnimi narečnimi različicami) in so se zato odločili za vpis v dvojezično šolo.

Potencialne intervjuvance smo evidentirali s pomočjo učnega kadra in vodstva šole. Empirični del raziskave smo izvedli s pomočjo globinskih intervjujev, saj smo želeli spodbuditi udeležence raziskave k samoraziskovanju na temo učenja in rabe slovenskega jezika. Z izbranim pristopom posegamo podrobneje in globlje v opise ter pojasnjevanja, razlage, primerjave raznih dejanj, dogodkov, pojavov, ljudi in drugega iz izkušenj in doživetij intervjuvanca (Vogrinc 2008, 109). Intervjuji so anonimni. Posamezniki so lahko izbirali med slovenskim in italijanskim pogovornim jezikom. Intervjuje smo snemali, prepisali in analizirali po kriterijih kvalitativne analize.

Delovni sveženj 3: Raziskava v Porabju (Madžarska)

Nosilec delovnega svežnja: Inštitut za narodnostna vprašanja

Izhajajoč iz izsledkov sporadičnih raziskav, ki so nas opozorile na visoko stopnjo ogroženosti slovenskega jezika/porabščine v slovenskem Porabju na Madžarskem, je bil namen raziskave:

a) ugotoviti vzroke, dejavnike za prekinitvev slovenske jezikovne kontinuitete v družini (in tudi v širšem okolju). Analiza vzrokov bo predstavljala dobro izhodišče za oblikovanje ustreznih mehanizmov za revitalizacijo porabščine. Stališča nekaterih staršev glede trenutnega jezikovnega stanja v Porabju pričajo o nujnosti ukrepov v smislu ohranjanja in revitalizacije porabščine, kajti zanje porabščina predstavlja njihovo identiteto, kulturo in zgodovino;

b) ugotoviti razloge staršev za vpis v dvojezično šolo. Ali gre pri Slovencih za motiv, ki je povezan z etničnostjo? Ali gre za zaznavanje pomembnosti povezave med znanjem slovenskega jezika in ekonomsko vrednostjo, zlasti v novih, spremenjenih okoliščinah (obe državi, Madžarska in Slovenija, sta članici EU in šengenskega območja)? Kakšni so motivi za učenje slovenščine pri pripadnikih večinskega naroda in pri pripadnikih drugih etničnih

skupnosti (v Porabju v manjšem številu živijo tudi Romi in Nemci)? Ali percipirajo slovenski jezik kot jezik okolja, morda kot jezik sosednje države? Ali je vpis otrok v dvojezično šolo mogoče socialne in druge narave? Obe dvojezični šoli (na Gornjem Seniku in v Števanovcih) ponujata učencem učbenike brezplačno, šoli sta tehnično dobro opremljeni, v razredih je malo otrok, veliko je zunajšolskih aktivnosti, pa tudi jezikovnih in drugih vsebin, ki se izvajajo v Sloveniji;

c) ugotoviti stališča staršev do slovenskega jezika (in do drugih jezikov) in do kakovosti izvajanja dvojezičnosti na osnovnih šolah DOŠ Jožefa Košiča na Gornjem Seniku in DOŠ v Števanovcih. Dvojezični model poučevanja v Porabju nima tradicije, saj je bil uveden šele pred kratkim (na gornjeseniški šoli leta 2005, v Števanovcih pa leta 2007) in se je uvajal postopoma. Pred uvedbo dvojezičnega modela se je slovenski jezik na obeh šolah poučeval samo kot predmet. Analiza stališč staršev bo dala odgovor tudi na to, ali dvojezični model (že) daje pozitivne rezultate pri usvajanju slovenskega jezika in drugih vsebin, ki bi pri učencih slovenskega porekla utrjevali narodnostno identiteto, pri pripadnikih večinske populacije pa izgradili toleranco do drugačnih.

Metodologija

Pri izvedbi raziskave smo uporabili kvantitativno, deloma tudi kvalitativno metodo. Izvedena je bila anketa med starši učencev na obeh dvojezičnih osnovnih šolah, ki ju od 1. julija 2012 upravlja Državna slovenska samouprava. Opravljeno je bilo anketiranje z vprašalnikom, ki je vključeval vprašanja zaprtega in odprtega tipa. Vprašalniki so bili dvojezični (v slovenščini in v madžarščini), saj so pretekle izkušnje pri izvedbi anket v Porabju pokazale, da je znanje slovenskega jezika anketirancev prešibko, da bi lahko izpolnili vprašalnik v slovenščini. Zbrane ankete smo analizirali s pomočjo statističnega programa SPSS.

Izvedli smo tudi polstrukturirane intervjuje s predstavniki slovenske manjšine na Madžarskem. V intervjujih smo poskušali osvetliti vprašanja o rabi jezika v družini (in tudi v javnem življenju), o motivih staršev za vpis otrok v dvojezično šolo, o pričakovanih staršev v povezavi z dvojezičnim šolanjem ipd. Zbrano gradivo smo smiselno uredili in vsebinsko analizirali.

Na novo zbrane empirične podatke smo, če je bilo to možno, dopolnjevali s sekundarnimi analizami že izvedenih raziskav.

Delovni sveženj 4: Raziskava v Medžimurski in Varaždinski županiji (Hrvaška)

Nosilec delovnega svežnja: Inštitut za narodnostna vprašanja

Raziskav o znanju in rabi slovenskega jezika med Slovenci na Hrvaškem praktično ni. Zbrani empirični podatki v dveh obmejnih hrvaških županijah bodo predstavljali potrebno izhodišče za oblikovanje ukrepov in mehanizmov, s katerimi bi lahko spodbudno vplivali na vitalnost slovenskega jezika, zlasti med pripadniki slovenske manjšine.

Metodologija

Metodologija raziskave v Medžimurski in Varaždinski županiji je zasnovana na kombinaciji kvantitativnega in kvalitativnega pristopa. Prvotno načrtovano raziskavo samo med starši dijakov Srednje šole v Čakovcu smo na eni strani razširili še na dijake, na drugi strani pa omejili na populacijo, ki je vključena v proces učenja slovenščine, in njihove starše. Med dijaki, ki so vključeni k pouku slovenščine, in njihovimi starši smo (ob privoljenju šole) izvedli anketo o stališčih do znanja in rabe slovenščine. Staršem je bil posredovan anketni vprašalnik v slovenskem in hrvaškem jeziku, dijakom pa samo v slovenskem jeziku. Anketni vprašalnik je vseboval vprašanja (odprtega in zaprtega tipa), ki so bila postavljena že staršem v Varaždinski županiji, kar omogoča izvedbo primerjalne analize. Zbrane ankete smo analizirali s pomočjo statističnega programa SPSS.

Poleg tega smo med pripadniki slovenske manjšine v Varaždinski županiji izvedli polstrukturirane intervjuje z naslednjimi vsebinskimi sklopi: raba jezikov v izvorni in zdajšnji družini, stališča do jezikov, motivi za vpis otrok k učenju slovenskega jezika, pričakovanja v povezavi z učenjem slovenskega jezika, pričakovanja v zvezi z znanjem slovenščine, rabo slovenščine zunaj družine itd. Zbrano gradivo smo smiselno uredili in vsebinsko analizirali.

Na novo zbrane empirične podatke smo, če je bilo to možno, dopolnjevali s sekundarnimi analizami že izvedenih raziskav.

Delovni sveženj 5: Študija o identifikaciji s slovenskim standardom oziroma narečjem

Nosilec delovnega svežnja: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Pri razmisleku o vprašanju načrtovanja vzpostavljanja standardnega jezika za javno komunikacijo v zamejskih situacijah smo izhajali iz sociolingvistične teorije policentričnega standarda, ki sega v šestdeseta leta dvajsetega stoletja in se je utemeljevala v različnih sociolingvističnih okoliščinah (Riesel 1962; Stewart 1968). S pričujočo raziskavo smo preverjali predvsem vprašanje identifikacije govorcev slovenščine v videmski pokrajini in Porabju s slovenskim standardom (knjižnim jezikom) in narečjem, ob tem pa ugotavljali, v kolikšni meri centralnost slovenskega jezikovnega standarda brez upoštevanja različnosti v necentralnih okoljih vpliva na identifikacijo in tako povzroča oviro pri načrtovanju rabe slovenščine v javnih govornih položajih. Porajanje policentričnega standarda je namreč tesno povezano z identitetnimi možnostmi skupin govorcev, ki se na podlagi jezikovnih praks zaradi različnih sociolingvističnih okoliščin oddaljujejo. Predpostavljali smo, da se je znotraj slovenskega jezikovnega kontinuuma v zamejstvu razvil vzporedni standard tako v govorni kot v pisni komunikaciji, s katerim se govorniki bistveno lažje identificirajo kot pa s centralnim.

Metodologija

Vprašanje odnosa do slovenskega jezika in njegovih različic smo raziskovali na dva načina:

- 1) s tehniko intervjujev, ki so zajeli govorce slovenščine v videmski pokrajini in Porabju, povezanih s šolo, kulturnimi in političnimi ter verskimi institucijami;
- 2) s kritično analizo diskurza jezika medijev teh dveh področij (Novi Matajur in Porabje), kjer smo analizirali objavljena mnenja o jeziku in s tem odnos govorcev do jezikovnih različic.

Delovni sveženj 6: *Zaključno poročilo*

Nosilec delovnega svežnja: Inštitut za narodnostna vprašanja

Na podlagi na novo zbranih empiričnih podatkov o znanju in rabi slovenskega jezika v videmski pokrajini, Porabju, Medžimurju in Varaždinski županiji (v delovnih svežnjih 2, 3, 4 in 5) ter ob upoštevanju izsledkov v preteklosti opravljenih raziskav smo pripravili zaključno poročilo, ki vključuje predloge ukrepov in smernic glede ohranjanja in razvoja slovenskega jezika v omenjenih okoljih.

Delovni sveženj 7: *Razširjanje informacij o projektu in izsledkih projekta*

Nosilec delovnega svežnja: Slovenski raziskovalni inštitut – SLORI

Delovni sveženj razširjanja informacij o projektu in izsledkih projekta vključuje štiri večje sklope:

1. predstavitev projekta in njegovih izsledkov na spletnih straneh nosilca projekta. Na spletnih straneh so objavljene izdelane študije, kar pomeni, da so dostopne strokovni in širši javnosti. Pripravili smo tri informativne tiskovine za namen predstavitve projekta v lokalnih okoljih;
2. v lokalnih okoljih so bile izvedene delavnice za starše, učitelje, člane manjšinskih organizacij in ostale zainteresirane, na katerih so bile sprožene razprave o pomenu razvoja in učenja slovenskega jezika;
3. izvedene so bile javne predstavitve izsledkov projekta;
4. izsledki raziskav so bili posredovani različnim medijem v Sloveniji in lokalnim medijem v zamejstvih;
5. objavljeni so bili izsledki projekta v znanstvenih revijah.

1.5 Viri in literatura

- Coulmas, F., 1992. *Language and Economy*. Blackwell, Oxford, Cambridge.
- Domej, T., 2015. Družina, šola, večjezičnost. V: M. Kuchling (ur.), *Slovenščina – živ jezik v družini in javnosti*. Prispevki s posveta 14. 11. 2014 v Katoliškem domu prosvete v Tinjah, Koroška. Celovec: Inicijativa Slovenščina v družini/Familiensprache Slowenisch, Krščanska kulturna zveza, 55–69.
- Extra, G. in Yagmur, K., 2004. *Urban Multilingualism in Europe: immigrant minority languages at home and school*. Multilingual Matters, Clevedon.
- Eastman, C., 1984. Language, ethnic identity and change. V: Edwards J. (ur.), *Linguistic Minorities, Policies and Pluralism*. Academic Press, London, 259–276.
- Edwards, J., 1985. *Language, Society and Identity*. Basil Blackwell Ltd, Oxford; Andre Deutsch, London:
- Edwards, J., 1994. *Multilingualism*. Routledge, London; Languages at Home and School. Clevedon, Buffalo; Multilingual Matters, Toronto.
- Fishman, J. A., 1991. *Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*. Multilingual matters Ltd., Clevedon, Philadelphia, Adelaide.
- Giles, H., Bourhis, R. Y. in Taylor, D. M., 1977. Towards a theory of language in ethnic group relations. V: Giles, H. (ur.) *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*. Academic Press, London.
- Grin, F. in Moring, T., 2002. *Support for Minority Languages in Europe*. Final report. European Commission Contract No. 2000-1288/001 – 001 EDU –MLČEV.
- Jagodic, D., Kaučič - Baša, M. in Dapit, R., 2016. Situazione linguistica degli sloveni in Italia. V: Bogatec, N. (ur.) in Vidau, Z. (ur.), *Una comunità nel cuore dell'Europa: gli sloveni in Italia dal crollo del Muro di Berlino alle sfide del terzo millennio (Biblioteca di testi e studi, Sociologia, 1095)*. 1a ed. Carocci, Roma, 70–95.
- May, S., 2000. Uncommon Languages: The challenges and possibilities of minority language rights. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 21, 366–385.
- May, S., 2008. *Language and Minority Rights: Ethnicity, Nationalism and the Politics of Language*. Routledge, New York.
- Mukič, F., 1998. Narečje smo opustili. Knjižne slovenščine se nismo naučili. V: V. Klopčič (ur.), *Živeti z mejo, Materinščina, dejavnik osebne in skupnostne narodnostne identitete: zbornik referatov na znanstveno-kulturnem srečanju v Murski Soboti, 5.–6. junija 1998 (Narodne manjšine, 4)*. INV, SAZU, Zveza Slovencev na Madžarskem, Ljubljana, 244–257.
- Nečak Lük, A., 1998. Jezik in etnična pripadnost v Porabju. V: A. Nečak Lük in B. Jesih (ur.), *Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru*. Izsledki projekta Inštituta za narodnostna vprašanja. INV, Ljubljana, 231–252.
- Nelde, P., Strubell, M. in Williams, G., 1996. *Euromosaic. The production and reproduction of the minority language groups of the EU*. Office for Official Publications of the European Communities.
- Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018, 2013. Uradni list Republike Slovenije, št. 62/13.

- Riesel, E., 196. Nacional'nye varianty sovremennonogo nemeckogo jazyka. *Inostrannye jazyki v shkole*, 6, 103–110.
- Stewart, W., 1968. A sociolinguistic typology for describing national multilingualism. V: J. A. Fishman (ur.), *Readings in the sociology of language*. The Hague and Paris: Mouton, 531–545.
- Vogrinc, J., 2008. *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*, Pedagoška fakulteta, Ljubljana.
- Williams, G., 1987. Bilingualism, class dialect, and social reproduction. *International Journal of the Sociology of Language*. 66, 85–98.

2. Raziskava v Beneški Sloveniji (videmska pokrajina, Italija)

Maja Mezgec, Slovenski raziskovalni inštitut
Devan Jagodic, Slovenski raziskovalni inštitut

2.1 Uvod

Zaradi spremenjenih mednarodnih scenarijev in evropskih integracijskih procesov, ugodnejših in trdnejših zakonskih podlag (tako imenovani zaščitni zakon) ter predvsem zaradi prisotnosti dvojezične šole lahko postavimo hipotezo, da v videmski pokrajini obstajajo pogoji za jezikovno revitalizacijo in jezikovno deasimilacijo mlajših generacij, kar vključuje tudi medgeneracijski prenos jezika in ponovno učenje slovenščine med generacijami, pri katerih je medgeneracijski prenos jezika zastal. V pričujoči raziskavi smo proučili primer Beneške Slovenije, kjer je v Špetru na voljo dvojezično šolanje. Zgolj dvojezično šolanje pa še ni zadosten pogoj za medgeneracijski prenos jezika. Potrebni so še drugi ukrepi z vidika jezikovnega načrtovanja in jezikovne politike, predvsem spodbujanje rabe slovenščine v družinah in raznih organizacijskih enotah civilne družbe.

V nadaljevanju predstavljamo pojme, ki so ključnega pomena za razumevanje izbrane tematike: asimilacija, deasimilacija, jezikovna vitalnost, revitalizacija.

Asimilacija

Asimilacija je proces, v katerem posameznik ali skupnost opusti svoj jezik in kulturo ter ju nadomesti z drugim jezikom in kulturo (Baker in Prys Jones 1998, 698). Asimilacijski proces se odvija med različnimi skupnostmi ali skupinami, ki sobivajo v istem prostoru. Proces se sproži, ko skupini/-e razpolagata/-jo z različno količino družbene moči (Susič 2003) in sta/so v družbenem neravnovesju. Etnične manjšine razpolagajo z relativno manjšo družbeno močjo. Etnična manjšina se torej kot taka razlikuje od širše družbe ali od drugih skupnosti po sorazmerno manj razpoložljivi gospodarski, politični ali na splošno družbeni moči in hkrati po rasi, narodnosti, religiji ali kulturi (Susič 2003, 240). Zato je etnična manjšina bolj izpostavljena procesu asimilacije. Dejansko pa je skoraj nemogoče ugotoviti, kolikšna je razsežnost tega procesa in s kolikšno intenzivnostjo deluje na pripadnike manjšinske skupnosti. Enako velja za obraten proces, deasimilacijo, ko posameznik, deloma že asimiliran v večinsko družbo, postane zopet pripadnik izvirne manjšinske skupnosti (Susič 2003).

V pričujoči raziskavi smo proučili pojav asimilacije oziroma deasimilacije na mikroravni posameznikov. Opazovali smo vpliv jezikovnih značilnosti različnih socializacijskih dejavnikov, ki se pojavljajo v procesu primarne in sekundarne socializacije. Posebej nas je zanimal proces zamenjave jezika (angl. *language shift*)². S procesom socializacije posameznik razvije svojo družbeno razsežnost in postane družbeno bitje oziroma pripadnik družbe, skupnosti, naroda, manjšine ali drugih družbenih kategorij. Tako ponotranji vrednote, norme, vedenjske vzorce in druge kulturne elemente. Proces se sproža prek različnih socializacijskih agensov oziroma

---

² Pri zamenjavi jezika gre za zamenjavo rabe enega jezika z rabo drugega. Običajno gre za premik iz jezika manjšine v jezik večine (Gliha Komac 2009, 41). Proces se sproža zaradi različnih priložnosti za rabo nekega jezika, števila govorcev in različnega statusa, ki ga zasedajo jeziki v družbi (Komac 2009).

dejavnikov socializacije. Med najpomembnejše prištevamo družino, sorodnike, vrstnike, izobraževalne ustanove, cerkev, razne organizacije in društva, delovno okolje, medije itd. Socializacijski dejavniki so v bistvu posamezniki, skupine in institucije, s katerimi se današnji človek integrira v času celotne življenjske dobe (Susič 2003, 246). Socializacijski proces se začne ob rojstvu in konča ob smrti. Poznamo fazo primarne in sekundarne socializacije.

Za večino ljudi so socializacijski dejavniki sicer raznoliki, a z narodnostnega vidika homogeni. Za etnično mešana območja je značilno, da imajo socializacijski dejavniki lahko različen narodnostni ali etnični »predznak« (Susič 2003). Tako so socializacijski dejavniki lahko etnično ali narodnostno nehomogeni. Pripadnike slovenske manjšine na primer obdajajo tako slovenski kot italijanski socializacijski dejavniki: šola, prijatelji, mediji itd. Socializacijski proces se odvija med socializacijskimi dejavniki, ki imajo lahko različne etnične ali narodnostne predznake, kar predstavlja kompleksno stvarnost, saj dejavniki z različnimi predznaki z večjim ali manjšim učinkom posredujejo kulturo družbe, iz katere izhajajo (Susič 2003). To dejstvo lahko predstavlja za posameznike dodano vrednost, vendar je potrebna določena previdnost, kajti neuravnovešeni odnosi moči med skupnostma v prostoru se odražajo v teži in moči njunih socializacijskih dejavnikov. Ker se pripadniki manjšine v večji ali manjši meri soočajo tako z manjšinskimi kot z večinskimi socializacijskimi dejavniki, je za zoperstavljanje asimilacijskemu procesu nujno, da med dvema skupinama dejavnikov vlada določeno ravnovesje (Susič 2003). Prisotnost in intenzivnost socializacijskih dejavnikov z različnim narodnostnim oziroma etničnim predznakom je lahko večja ali manjša v različnih življenjskih obdobjih posameznika.

Pri posamezniku, ki se asimilira, se v procesu socializacije spremeni predznak socializacijskih dejavnikov (Susič, 2003). Postavlja se vprašanje časovnega razpona spremembe predznakov socializacijskih dejavnikov, njihovega zaporedja in moči. Na osnovi študije, ki sta jo izvedla Sedmak in Susič, proces asimilacije prepoznamo po tem, da italijanski socializacijski dejavniki drug za drugim zamenjajo slovenske (mediji, prijatelji, šolanje). Ta prehod od slovenskih k popolnoma italijanskim socializacijskim dejavnikom se lahko pojavi pri istem posamezniku v času njegovega življenja ali na prehodu med generacijami. Pri potomcih asimiliranih posameznikov zasledimo skoraj izključno italijanske socializacijske dejavnike (Susič 2003). Proces asimilacije vodi posameznika v identifikacijo z večinsko oziroma dominantno kulturo.

Med socializacijskimi dejavniki smo v raziskavi namenili posebno pozornost tistim, ki delujejo na področju prostočasnih aktivnosti posameznika, medijem in šoli. V prvo kategorijo dejavnikov spadajo družina, sorodniki, prijatelji, vrstniki, društva, organizacije in različne ustanove, ki jih posameznik obiskuje tako v procesu primarne kot sekundarne socializacije. Pri medijih smo upoštevali tiskane medije, radio, televizijo, knjige in revije. V analizi smo za navedene dejavnike proučili njihove etnične in jezikovne značilnosti oziroma predznak (ali jih zaznamuje slovensko ali italijansko kulturno in jezikovno okolje ali mešano) ter njihov vpliv na proces asimilacije oziroma deasimilacije.

Jezikovna vitalnost in medgeneracijski prenos jezika

Teorije jezikovne vitalnosti spadajo med pomembnejše teorije, ki se ukvarjajo z vprašanji opuščanja in ohranjanja jezikov. Jezikovna vitalnost je kompleksen pojav, ki zajema več razsežnosti jezika: statusnih, demografskih in institucionalnih. Za namen raziskave bodo uporabni predvsem modeli razlage jezikovne vitalnosti, ki proučujejo ogroženost jezika in uporabljajo parametre za revitalizacijo jezika in preusmerjanje procesa zamenjave jezika (Fishman 1991). Pri analizi ugotovitev se bomo opirali na Unescov model jezikovne vitalnosti in ogroženosti jezika (Unesco 2003). Model upošteva šest dejavnikov, s katerimi se ocenjujeta vitalnost jezika in stopnja njegove ogroženosti:

- medgeneracijski prenos jezika – pet stopenj;
- absolutno število govorcev;
- delež govorcev glede na celotno populacijo;
- trendi obstoječih jezikovnih domen – pet stopenj;
- nove jezikovne domene in mediji – pet stopenj;
- gradivo za jezikovno izobraževanje in opismenjevanje;
- institucionalne jezikovne politike;
- stališča pripadnikov jezikovne skupnosti do lastnega jezika;
- obseg in številčnost dokumentacije o jeziku.

Noben dejavnik sam po sebi ne odraža vitalnosti, temveč se vitalnost lahko oceni samo na osnovi vseh omenjenih dejavnikov. V načrtu raziskave smo posebno pozornost namenili prvemu dejavniku, to je medgeneracijskemu prenosu jezika. Za medgeneracijski prenos jezika Unescov model ponuja petstopenjsko lestvico ogroženosti: od kritično ogroženega jezika oziroma jezika na robu izumrtja (prva stopnja) do jezika, ki ima varen status (peta stopnja). Prva stopnja združuje situacije, kjer so edini govorcev ogroženega jezika le redki govorcev starejše generacije. Druga stopnja (močno ogrožen oziroma izumirajoč jezik) odraža situacije, ko jezik uporablja samo starejša generacija, mlajša pa je razvila samo receptivne zmožnosti (razumevanje jezika) in svojih otrok ni naučila ogroženega jezika. Pri tretji stopnji (resno ogrožen oziroma razpadajoč jezik) se otroci v družini ne učijo več ogroženega jezika kot materne jezika, ker ogroženi jezik ni pogovorni jezik družine. Govorcev jezika so povprečno zajeti v generaciji staršev, ki se lahko s svojimi otroki še pogovarjajo v ogroženem jeziku, vendar jim otroci odgovarjajo v večinskem jeziku. Pri četrti stopnji (ogrožen jezik) se večina, vendar ne vsi otroci oziroma družine v določeni skupnosti pogovarjajo v ogroženem jeziku, ki predstavlja njihov prvi jezik, vendar je njegova raba omejena na določene govorne domene (npr. družinsko ali šolsko okolje). Pri peti stopnji predvideva model dve različici: varno (5) in stabilno, vendar ogroženo (5-). Pri zadnji se ogroženi jezik uporablja v večini govornih domen in medgeneracijski prenos ni prekinjen.

Revitalizacija in jezikovno načrtovanje

Za namen raziskave in oblikovanja usmeritev za strategije jezikovnega načrtovanja je uporaben tudi Fishmanov model jezikovne revitalizacije ogroženih jezikov (Fishman 1991), ki predvideva osem stopenj oziroma nivojev ukrepanja, da se odpravi stanje ogroženosti oziroma da se zaustavi opuščanje jezika in se jezik revitalizira. Stopnje ukrepanja predstavljajo lestvico in model za vsako nakazuje prioritete, ki jih je treba udejanjiti, da se preusmeri proces opuščanja jezikov. Prvi nivo zadeva učenje ogroženega jezika med odraslimi, ki postanejo aktivni govorci tega jezika. Za naslednjo stopnjo je treba ustvariti skupino oziroma jedro aktivnih govorcev ogroženega jezika, pri tretji stopnji pa spodbujati neformalno rabo ogroženega jezika pri vseh generacijah v vsakodnevnih govornih situacijah: treba je torej ustvariti okolja, kjer se spodbuja raba ogroženega jezika (predvsem v navezi dom–družina–soseščina). Ogroženi jezik je zaščiten in vsaj v določenih govornih domenah tudi edini v rabi. Pri četrti stopnji se, ko so med prebivalstvom razvite govorne kompetence, spodbuja tudi pisna raba ogroženega jezika. Naslednja, peta stopnja zadeva vključitev ogroženega jezika v izobraževani sistem oziroma obvezno šolanje. Pri šesti stopnji gre za spodbujanje rabe ogroženega jezika na delovnem mestu, pri sedmi pa za spodbujanje rabe ogroženega jezika v javni upravi in medijih. Pri zadnji, osmi stopnji gre za spodbujanje rabe ogroženega jezika v visokem šolstvu, državni upravi itd. Medgeneracijski prenos jezika umešča Fishman v tretjo stopnjo. Sicer pa ni nujno, da je vsaka stopnja odvisna od prejšnje.

Namen in raziskovalna vprašanja

Namen empiričnega dela raziskave je bil proučevati dinamiko ter močne in šibke točke medgeneracijskega prenosa slovenščine med Slovenci na Videmskem ter oblikovati ustrezne usmeritve za jezikovno politiko. Ugotavljali smo, ali je med populacijo učencev špeterske šole, ki imajo slovenske prednike, proces jezikovne deasimilacije možen in pod katerimi pogoji. Prav tako nas je zanimalo, katere so ključne dinamike in kateri so ključni dejavniki, ki vplivajo na prenos oziroma pomanjkanje prenosa jezika. Proces deasimilacije predstavlja novo perspektivo in hkrati pomemben vidik pri širjenju kroga potencialnih govorcev slovenščine. Proučevali smo, kakšno vlogo imajo pri tem družina, šola in širše družbeno okolje.

V raziskovalnem delu smo iskali odgovore na naslednja raziskovalna vprašanja:

1. Kateri dejavniki vplivajo na medgeneracijski prenos jezika?
2. Ali je slovenski jezik za prebivalce omenjenih območij zanimiva, perspektivna izbira?
3. Kakšni so vplivi migracijskih procesov na vzorce rabe slovenskega jezika?
4. Kakšne so medgeneracijske razlike pri izbiri jezikov?
5. Kakšne so jezikovne prakse prebivalstva?
6. Kakšen je vpliv povečanega zanimanja pripadnikov večinske skupnosti za vpis otrok v dvojezične šole ali za učenje slovenskega jezika?
7. Kateri so dejavniki ohranjanja in razvoja slovenskega jezika?

V Beneški Sloveniji je uporaba narečnih različic posebej izrazita, kar je delno povezano tudi s pomanjkanjem možnosti za šolanje v slovenščini pri prejšnjih generacijah. Slovenski knjižni

jezik se uporablja samo v izobraževalne namene, v drugih govornih položajih pa prevladuje raba narečja. Uvedba standardne, torej knjižne slovenščine v izobraževalne namene za lokalno prebivalstvo ni bila nekaj samoumevnega. V nadaljevanju uporabljamo izraz slovenščina in slovenski jezik za obe zvrsti, razen kjer se izrecno omenja narečje. Slovenščino in narečje upoštevamo kot kontinuum, saj gre za dve pojavni obliki slovenskega jezika. Sicer pa lokalno prebivalstvo enači poimenovanje slovenski jezik/slovenščina s slovenskim standardom ter ločuje med slovenskim standardom in lokalnimi narečnimi različicami. Namen prispevka pa je ugotoviti medgeneracijski prenos jezika, pa naj gre za standardni slovenski jezik ali za lokalne slovenske narečne različice.

2.2 Metodologija

Pri raziskovanju smo uporabili deskriptivno metodo. Gre za hibridno obliko, ki ima značilnosti študije primera in avtobiografske naracije; iz narativnega intervjuja enega intervjuvanca (starša) smo analizirali primer medgeneracijskega prenosa jezika med tremi generacijami: starimi starši, starši in otroci – učenci dvojezične šole.

Podatke smo zbrali in obdelali s kvalitativnimi metodami. Za zbiranje podatkov smo uporabili narativne intervjuje. Intervjuji so bili posredni, individualni in anonimni. Intervjuvance smo evidentirali ob pomoči vodstva šole. Z njimi smo stopili v stik v drugem polletju šolskega leta 2016/2017 in jih z dopisom povabili k sodelovanju v raziskavi. S posamezniki, ki so se strinjali s sodelovanjem, smo se dogovorili za enkratni individualni intervju. Predvsem so nas zanimali posamezniki, ki imajo slovenske prednike, vendar je v prejšnjih generacijah prišlo do prekinitve v medgeneracijskem prenosu slovenskega jezika, in/ali posamezniki, ki želijo, da se njihovi otroci znova naučijo slovenščino, in so se zato odločili za vpis otrok v dvojezično šolo. V intervjujih je pogovor stekel o govornih navadah v izvorni in sekundarni družini, ki so jo sami ustvarili, o dejavnikih primarne in sekundarne socializacije ter o njihovih etničnih in jezikovnih predznakih, stališčih do slovenskega jezika (in narečja), motivih za vpis v dvojezično šolo, pričakovanjih glede dvojezičnega šolanja, pričakovanjih glede rabe slovenščine po zaključenem dvojezičnem šolanju, rabi slovenščine zunaj šolskega okolja, stikih s Slovenijo in Slovenci v Republiki Sloveniji.

Z narativnimi intervjuji smo skušali ugotoviti, kdaj in kako je prišlo do sprememb med tremi generacijami (starimi starši, starši in njihovimi otroki) v jezikovnih vzorcih, kako, kdaj in do katere mere se je razvil proces asimilacije ter kako in kdaj, do katere mere in pod katerimi pogoji se je razvil proces deasimilacije. Subjektivna doživetja predstavljajo pomembno gradivo za razumevanje družbenih procesov skozi mikroravni vsakdanjega življenja. Naracije ne posredujejo objektivne resnice, temveč pripovedovalčevo interpretacijo resnice. Odražajo sistem osebnih spoznanj, ki jih je posameznik oblikoval na osnovi lastnih življenjskih izkušenj (Govekar - Okoliš in Ličen 2008). Narativna metoda se je izkazala za zelo smiselno pri proučevanju procesov oblikovanja in preoblikovanja (etničnih) identitet (Milharčič Hladnik

2001) ter tudi pri proučevanju etnično mešanih zakonskih zvez (Sedmak 2001). Časovna dimenzija pa omogoča vpogled v spremembe družinskega življenja in odvisnost teh sprememb od zunanjih okoliščin.

Intervjuji so potekali v namenski sobi muzeja v Špetru maja in junija 2017. Posamezniki so lahko izbirali med slovenskim in italijanskim pogovornim jezikom oziroma narečjem. Intervjuje smo snemali, prepisali, uredili zbrano gradivo in opravili vsebinsko analizo.

V nadaljevanju navajamo izseke odgovorov v ležečem tisku. Zapisi so dobesedni in označeni s šifro intervjuvanca. Raziskovalci nismo posegali v dobeseden prepis pogovora. Ker je večina pogovorov potekala v italijanskem jeziku, so zapisi opremljeni s slovenskim prevodom.

V raziskavo smo vključili štiri kategorije staršev otrok, ki so v šolskem letu 2016/2017 obiskovali dvojezično šolo³ v Špetru:

- A. slovensko govoreči starši;
- B. neslovensko govoreči starši s slovenskim poreklom in identiteto,⁴ pri katerih je prišlo do zastoja v medgeneracijskem prenosu jezika;
- C. starši, ki niso slovensko govoreči, niso razvili slovenske identitete, vendar imajo slovenske prednike (v nadaljevanju: asimilirani starši);
- D. starši, ki nimajo vezi s slovenskim svetom Beneške Slovenije (v nadaljevanju: starši italijanskega ali drugega neslovenskega izvora).

Skupaj smo izvedli petnajst intervjujev ter posneli 9 ur in 6 minut pogovora.

2.3 Ugotovitve

V nadaljevanju navajamo odgovore na raziskovalna vprašanja. Po potrebi so odgovori podani ločeno glede na kategorijo intervjuvancev (glej poglavje o metodologiji).

2.3.1 Kateri dejavniki vplivajo na medgeneracijski prenos jezika?

Generacija staršev učencev dvojezične šole je bila pod asimilacijskim pritiskom, ki je močno zaviral medgeneracijski prenos jezika. Iz pogovorov je mogoče opredeliti dva ključna dejavnika oziroma oviri pri medgeneracijskem prenosu jezika in njune posledice:

---

³ Iz raziskave smo izločili starše otrok, ki obiskujejo vrtec, ter se posvetili populaciji staršev otrok osnovne šole (od 6. do 10. leta starosti) in srednje šole prve stopnje (od 11. do 13. leta starosti).

⁴ Ker pogosto gre za sestavljene identitete, so tu zajeti posamezniki, ki so razvili tudi slovensko identiteto.

- starši učencev dvojezične šole v Špetru v času svojega šolanja niso imeli na voljo nobene oblike šolanja v slovenščini, kar je vplivalo na družbeni ugled jezika. V fazi primarne socializacije so pogrešali pomemben socializacijski dejavnik s slovenskim »predznakom«, kar je neposredno vplivalo na medvrstniško sporazumevanje v italijanščini (da so tudi pri sporazumevanju z vrstniki uporabljali italijanski jezik);
- učno osebje je imelo odklonilen odnos do slovenščine (in rabe slovenščine v šoli) in je staršem priporočalo, da v domačem okolju uporabljajo en sam (večinski) jezik kot pogovorni jezik. Ta dinamika je negativno vplivala na percepcijo družbenega statusa slovenščine in na odločitev staršev za izbiro italijanščine kot pogovornega jezika z otrokom. Pri starih starših so bile odločitve manj homogene: nekateri stari starši so vztrajali pri uporabi slovenskega narečja pri sporazumevanju z vnuki (in tako pomenili enega redkih socializacijskih dejavnikov s slovenskim predznakom v njihovem zgodnjem otroštvu), tudi zaradi slabega znanja italijanščine, drugi pa so prešli na italijanski kod. Tudi zanje velja, da so slovenščino oziroma slovensko narečje naprej uporabljali pri sporazumevanju z drugimi družinskimi člani, ne pa tudi z najmlajšimi generacijami. Tako je prišlo do znatne medgeneracijske razlike v rabi jezika: odrasli so se med seboj sporazumevali v slovenskem narečju, mlajša generacije pa v italijanščini. Zaradi tega je prihajalo do paradoksov, ko so se ob družinskih srečanjih starejše generacije med sabo pogovarjale v slovenskem narečju, mlajše generacije pa so bile izključene iz teh pogovorov oziroma so se nanje vsi obračali v italijanskem jeziku.

Generacija staršev je bila delno izpostavljena slovenskemu narečju, kar se pri nekaterih pozna v pasivnem znanju slovenskega jezika (razumevanje). Njihove produktivne kompetence pa ostajajo popolnoma nerazvite. Opaža se občutek zagrenjenosti, ker so bili prikrajšani za možnost učenja slovenščine, kar je imelo ključne posledice za njihovo jezikovno socializacijo in razvoj kompetenc v slovenščini, današnje govorne navade v družini ter sporazumevalno zmožnosti v slovenskem jeziku. Medgeneracijski prenos jezika med tremi generacijami (stari starši, starši in njihovimi otroki) je bil le redko kontinuiran, navadno se je prekinil pri vmesni generaciji.

A) Slovensko govoreči starši

Primerov neposrednega medgeneracijskega prenosa jezika med tremi generacijami (z generacije starih staršev na generacijo staršev in nato na generacijo njihovih otrok) zaradi že opisanih okoliščin ni veliko. Skupino slovensko govorečih staršev sestavljajo starši, ki so se slovenski jezik naučili v odraslosti, in redki primeri staršev, pri katerih je bil medgeneracijski prenos jezika neprekinjen.

Poskus jezikovne asimilacije generacije staršev se je začel s šolanjem oziroma z vstopom v vrtec. V nekaterih družinah so se takrat starši prilagodili zahtevam/priporočilom učnega osebja in spremenili pogovorni jezik z otroki, za pogovorni jezik med seboj pa ohranili slovenščino.

A0216: »[...] mi sembra che sia stato fatto un terrorismo con l'italiano in un determiante periodo storico.« (»[...] imam občutek, da so v določenem obdobju izvajali terorizem z italijanščino.«)

Kljub asimilacijskim pritiskom so bili med nekaterimi posamezniki, pri katerih je s šolanjem prišlo do zamenjave koda, prisotni nekateri pomembni socializacijski dejavniki s slovenskim predznakom. Gre predvsem za množične medije (Novi Matajur, radio), socializacijske dejavnike, ki posegajo v sfero prostočasnih dejavnosti, kot so na primer zunajšolske dejavnosti, društvene dejavnosti in pobude (Mlada Breza, Moja Vas, Planinska družina), kulturne dejavnosti (Glasbena matica, Folklorne skupine, cerkvene dejavnosti). Pri branju in pripovedovanju pravljic v družinskem krogu v zgodnjem otroštvu prevladuje italijanščina, pri petju otroških pesmic pa slovenščina. Spremenil pa se je predznak pri vrstniških skupinah: čeprav so otroci prihajali iz slovenskih družin, so se med seboj pogovarjali v italijanščini, tudi s sošolci. Pri kategoriji sorodnikov ostajajo etnični predznaki »mešani«. Starejše generacije se med sabo večinoma pogovarjajo v narečju, mlajše v italijanščini, pogovor med starejšimi in mlajšimi pa poteka tudi v italijanščini. Podobno velja za medsosedske odnose: starejše generacije uporabljajo slovenščino, mlajše italijanščino.

Nekateri starši so se prilagodili zahtevam okolja in šole ter spremenili pogovorni jezik, hkrati pa so razvijali čustveno vez s prostorom in kulturno dediščino Beneške Slovenije. Tako so v povezavi s tamkajšnjo kulturno dediščino razvijali tudi elemente slovenske identitete. V naslednji generaciji se je zato razvila močna čustvena navezanost na prostor in posledično na slovensko narečje, čeprav je jezikovna zmožnost te generacije, kar zadeva slovensko narečje, ostala pasivna. Pri teh starših je pozneje prišlo do ključne spremembe, saj so se v zgodnji odraslosti zavedali svojega primanjkljaja, se približali narečju in se začeli učiti standardno slovenščino. Zasledili smo primere, ko so se posamezniki, ki so bili podvrženi zgoraj opisanim procesom asimilacije, v zgodnji odraslosti zavestno odločili za dosleden prehod k slovenskemu jeziku in za spremembo pogovornega jezika najprej v izvorni družini in nato tudi v svoji sekundarni družini.

A0217: »(Kako, op. a.) lahko povem, da sem Slovenka, če ne znam slovenščino?« »Sem se počutila tako, kot da bi mi nekaj manjkalo.«

Zasledili smo tudi zanimive in pomembne razlike v jezikovnem vedenju med brati in sestrami iz iste družine: eni so se naučili slovenskega narečja in/ali standardne slovenščine, drugi pa ne.

Naleteli smo na en sam primer, ko je bil medgeneracijski prenos popolnoma linearen in so doma ohranili slovenščino kot pogovorni jezik (s šolanjem ni prišlo do sprememb). Se pa intervjuvanka spominja, da je s strani mame občutila določeno skrb glede rabe slovenščine, po njeni presoji zaradi takratnih političnih pritiskov, ki pa ni privedla do zamenjave koda.

Drugi primer le delno linearnega prenosa pa je mešani zakon, kjer se je medgeneracijski prenos ohranil prek mame, ki je občasno uporabljala slovenščino, oče pa tega jezika ni razumel.

Pri slovensko govorečih starših smo preverili tudi izbiro pogovornega jezika v sekundarni družini, kjer se kombinirata raba slovenščine in italijanščine. Vsi starši, ki spadajo v to kategorijo, v večji meri uporabljajo italijanščino, je pa raba slovenščine prisotna v okviru preprostih, vsakdanjih pogovorov, vezanih na domače okolje.

Zasledili smo tudi primere staršev, ki so uporabljali ali še vedno uporabljajo slovenščino tudi med delovnim časom.

Pri opredeljevanju strateških dejavnikov, ki so vplivali na medgeneracijski prenos jezika, so starši za svojo generacijo izpostavili čustveno vez z Beneško Slovenijo, za današnjo generacijo pa možnost šolanja v slovenščini. Glede prvega dejavnika menijo, da je možnost prisluhniti svojim staršem in starim staršem, ki se pogovarjajo v slovenskem narečju, pomembno izhodišče in ključnega pomena. Ne gre samo za pasivno izpostavljenost jeziku, temveč tudi za močan čustveni naboj. Razvije se zavest, da je slovensko narečje del kulturne dediščine družine. Glede drugega dejavnika pa menijo, da je vloga šole ključna, saj (omejena) raba slovenščine v družini ni zadosten pogoj za medgeneracijski prenos jezika.

A0209: *»Moje narečje in tisto od moje mame bi bilo premalo, mislim. Šola je glavna.«*

B) Neslovensko govoreči starši s slovensko identiteto

Tudi pri tej kategoriji se je pogovorni jezik v družini s šolanjem spremenil, vendar svojega neznanja slovenščine ti intervjuvanci niso nikoli nadoknadili. Pogovorni jezik med starimi starši je ostal slovensko narečje, z otroki pa so s šolanjem uvedli rabo italijanščine. Pogovorni jezik med starimi starši in starejšimi sorodniki je še danes slovensko narečje, medtem ko z mlajšo generacijo pogovor poteka v italijanščini. Kljub zamenjavi jezika so stari starši svojim otrokom – današnjim staršem – posredovali zavezanost slovenski tradiciji in kulturi, ohranili vrsto socializacijskih dejavnikov s slovenskim predznakom in razvili močno čustveno vez z območjem ter tako tudi elemente slovenske identitete. Kategorija današnjih staršev torej slovenščine ni usvojila v otroštvu. Slovensko narečje razume, njene jezikovne produktivne zmožnosti v slovenščini pa so močno okrnjene. Med socializacijskimi dejavniki s slovenskim predznakom velja omeniti predvsem množične medije (Novi Matajur, radio), socializacijske dejavnike, ki posegajo v sfero prostočasnih dejavnosti, kot so zunajšolske dejavnosti, društvene dejavnosti in pobude (Mlada Breza, Moja Vas, Planinska družina), kulturne dejavnosti (Glasbena matica, folklorne skupine, cerkvene dejavnosti). Spremenil se je tudi predznak pri vrstniških skupinah – čeprav so otroci prihajali iz slovenskih družin, so se med seboj pogovarjali v italijanščini, tudi s sošolci. Pri kategoriji sorodnikov ostajajo etnični predznaki »mešani«. Podobno velja tudi v medsosedskih odnosih: starejše generacije uporabljajo slovenščino, mlajše italijanščino.

V odraslosti so se nekateri izmed staršev poskušali učiti slovenščino, vendar se še danes ne počutijo suverene v rabi narečja ali standardne slovenščine, zato ta jezik uporabljajo zelo redko.

Med dejavniki, ki pomembno vplivajo na medgeneracijski prenos jezika, omenjajo dvojezično šolo in institucije na območju, kulturne dejavnosti in vaško okolje. Ta generacija staršev se čuti prikrajšano za možnost šolanja v slovenščini, kar je imelo ključne posledice za njihov jezikovni razvoj, današnje govorne navade v družini in sporazumevalne zmožnosti v slovenskem jeziku.

Med tistimi, ki so se odločili za visokošolski študij (ki v nadiških dolinah ni na voljo), so obdobje visokošolskega študija občutili kot dejavnik, ki jih je oddaljil od tega prostora, narečja in identitete. Takrat so se namreč zaradi študija odselili iz rodnih krajev in prevladali so socializacijski dejavniki z italijanskim etničnim predznakom.

C) Asimilirani starši

Pri tretji kategoriji staršev opažamo zelo različne dejavnike, ki so prekinili medgeneracijski prenos jezika: pri nekaterih je medgeneracijski prenos jezika (in identitete) zastal zaradi izseljevanja, pri drugih zaradi izvora iz mešanih družin. Starši današnjih učencev dvojezične šole so se z izvirno družino za krajše ali daljše obdobje izselili v tujino ali v sosednje regije. Tako se je prekinil neposredni stik s slovenskim okoljem in stari starši so se odločili za rabo italijanskega jezika v družini.

So pa ti starši razvijali znanje slovenskega narečja vsaj v pasivni obliki, ko so se vračali na obisk k starim staršem. Tako so bili med otroštvom zaradi starih staršev in starejših vaščanov vsaj delno izpostavljeni narečju, ki jim zato ni popolnoma tuje.

V drugih primerih pa gre za starše, ki izhajajo iz mešanega zakona, kjer je prevladal večinski jezik, in sicer italijanščina. Tudi v teh primerih opazimo, da so stari starši predstavljali enega izmed redkih elementov izpostavljenosti slovenskemu narečju. Vsi ostali socializacijski dejavniki so imeli italijanski predznak.

D) Starši italijanskega ali drugega neslovenskega izvora

Pri posameznikih, ki nimajo vezi s slovenskim svetom Beneške Slovenije, nismo proučili dejavnikov, ki vplivajo na medgeneracijski prenos jezika.

2.3.2 Ali je slovenski jezik za prebivalce omenjenih območij zanimiva, perspektivna izbira?

A) Slovensko govoreči starši in B) neslovensko govoreči starši s slovensko identiteto

Prvi dve kategoriji staršev doživljata slovenščino predvsem kot jezik območja. Tisti, ki slovenščine ne obvladajo, pa so razvili elemente slovenske identitete, dojemajo slovensko narečje kot materni jezik, čeprav trdijo, da ga ne obvladajo.

A0215: »(Pri meni je, op. a.) vedno obstaja zavest o pripadnosti in vezi z maternim jezikom. Tudi če slovenščine ne govorim tekoče, jo doživljam kot svoj materni jezik.«

Obe kategoriji občutita slovenščino kot del svojih korenin. Intervjuvanci jo doživljajo predvsem kot lokalno narečje in kot jezik območja, šele zatem je slovenščina dojeta kot jezik sosednje države. Zaznati je močno vez med kulturno dediščino Beneške Slovenije in slovenskim narečjem.

Za mlado generacijo je slovenščina obdana s pozitivnimi konotacijami (glej tudi odgovor na peto raziskovalno vprašanje) ter predstavlja zaželeno in perspektivno izbiro.

A0215: »Oggi mia figlia mi ha detto: ma perché non sono nata slovena? Volevo tanto nascere slovena!« (»Danes me je hčerka vprašala: ampak zakaj se nisem rodila Slovenka? Zelo bi si to želela!«)

Ekonomske vrednosti jezika (npr. pri iskanju zaposlitve ipd.) intervjuvanci ne omenjajo, poudarjajo pa dodatne možnosti izbire visokošolskega študija z možnostjo študija v Sloveniji, za katerega je dvojezično šolanje predpogoj.

C) Asimilirani starši

Ti starši doživljajo slovenščino kot jezik območja in kot jezik sosednje države. Mnenja so deljena: nekateri imajo veliko skupnih stališč s prvima dvema kategorijama in poudarjajo tesno čustveno vez z območjem in kulturno dediščino, kar neposredno vključuje tudi slovensko narečje. Drugi pa se v svojih stališčih bolj približujejo kategoriji staršev italijanskega ali drugega neslovenskega izvora (glej naslednji opis).

D) Starši italijanskega ali drugega neslovenskega izvora

Zadnja kategorija staršev je za svoje otroke izbrala dvojezično šolanje, ker se zdi danes zgodnja dvojezičnost staršem perspektivna. Doživljajo jo kot dodatno možnost za boljšo prihodnost otroka (Pertot 2013). Intervjuvani starši so slovenščino izbrali po sili razmer, ker je bila najugodnejša rešitev za dvojezično šolanje, delno pa tudi zato, ker je jezik sosednje Slovenije. Po mnenju teh staršev je pomembno poznati jezik soseda, vendar slovenščine ne

dojemajo kot jezika območja in se jim njena raba v obmejnem prostoru ne zdi pomembna. Verjetno tudi zato, ker slovenščina v Beneški Sloveniji ni vsestransko prisotna v okolju in je večinsko prebivalstvo ne dojema kot jezika okolja (glej Grgič 2017).

2.3.3 Kakšni so vplivi migracijskih procesov na vzorce rabe slovenskega jezika?

V Beneški Sloveniji ni zaznati močnih tokov priseljevanja. Tudi na dvojezični šoli ni veliko tujih učencev.

So pa intervjuvani starši izpostavili problem migracij, predvsem iz goratih predelov. V goratih predelih se vasi praznijo, mladi se selijo v doline. Demografska slika teh vasi se je korenito spremenila, kar je povezano z ekonomskim in socialnim razvojem goratih območij v deželi Furlaniji - Julijski krajini. S tem demografskim trendom izumira tudi kmečko življenje, ki je bilo značilno za omenjene gorate predele.

A0218: »C'è un mondo contadino, che va a morire.« (»Kmečki svet izumira.«)

2.3.4 Kakšne so medgeneracijske razlike pri izbiri jezikovnih vzorcev? Kakšne so jezikovne prakse prebivalstva?

Ti dve raziskovalni vprašanji smo združili, ker so jezikovne prakse med generacijami zelo različne.

A) Slovensko govoreči starši in B) neslovensko govoreči starši s slovensko identiteto

Pri prvih dveh kategorijah so medgeneracijske razlike in dinamike zelo podobne. Poudariti velja dve pomembni razliki: prva zadeva medgeneracijsko razliko v odnosu do jezika, druga pa v vsakdanji rabi jezika.

Starejše generacije se v družini, s sorodniki in z vrstniki pogovarjajo v slovenskem narečju, mlajše pa v italijanščini.

Odnos do slovenščine se je spremenil: starši današnjih učencev dvojezične šole so pri svojih starših pogosto zaznali občutek sramu zaradi slovenskega jezika, medtem ko pri mlajši generaciji pri rabi slovenščine prevladuje občutek ponosa. Spremembo v odnosu do jezika velja pripisati spremenjenim družbenim in zgodovinskim razmeram. V kontekstu globalizacijskih procesov, evropskih integracijskih procesov, ugodnejših in trdnejših zakonskih podlag (tako imenovanega zaščitnega zakona) se je družbeni status slovenskega jezika izboljšal, zato lahko trdimo, da današnja generacija učencev odraža v času in

okoliščinah, ki so slovenščini bolj naklonjene. Omenjene razmere so dovolile temeljni medgeneracijski zasuk: od občutka sramu do občutka ponosa.

Dejstvo ostaja, da je pri mlajših raba slovenščine vezana na učno okolje in dejavnosti. Ti kategoriji staršev menita, da za njihove otroke slovenščina ni le učni jezik in predmet, temveč veliko več. Na svoje znanje slovenščine so otroci (oz. mlajša generacija) ponosni. Ponosni so, ko gredo v Slovenijo in sogovornike nagovorijo v slovenščini (v trgovinah, restavracijah ipd.), in čeprav zunaj šolskega okolja slovenščini niso izpostavljeni in jo le redko uporabljajo, so razvili občutek zavezanosti slovenski etnični dediščini.

Slovenščina v Beneški Sloveniji ni vsestransko prisotna v okolju (glej Grgič 2017): v javnih govornih situacijah ima obrobno vlogo, enako je v družinskem okolju. Tudi v šoli nima dominantne vloge v primerjavi z italijanščino, ki prevladuje kot pogovorni jezik med učenci in zaposlenim osebjem. Raba slovenščine posamezniki navajajo pri kulturnih dejavnostih (glasbeni šoli, prireditvah, pevskih zborih – tudi cerkvenih, folklornih skupinah, planinskih dejavnostih, pustnih šegah in drugih običajih). Lahko torej trdimo, da ima slovenščina obrobno vlogo tako v javni kot v zasebni sferi.

Starši teh dveh kategorij imajo svoje otroke za dvojezične, čeprav je izpostavljenost obema jezikoma izrazito neuravnotežena, kar gotovo vpliva na razvoj jezikovnih kompetenc in sporazumevalnih spretnosti. Kot ugotavlja tudi Grgičeva (2017), so otroci načeloma dvojezični, vendar je njihov primarni jezik večinski jezik, manjšinski jezik pa je izrazito oslavljen.

Dvojezično šolanje je za Beneško Slovenijo pomemben dosežek, vendar to še ni zadosten pogoj za ohranjanje ali oživetev medgeneracijskega prenosa jezika. Iz intervjujev izhaja, da starši prepuščajo ustvarjanje drugih okoliščin, v katerih se razvija znanje slovenskega jezika, šoli in obšolskim dejavnostim. Potrebni so torej še drugi ukrepi jezikovnega načrtovanja in jezikovne politike, predvsem spodbujanje rabe slovenščine v družinah in raznih organizacijskih enotah civilne družbe, kar bi hkrati nudilo tudi možnost večje rabe slovenščine po zaključku dvojezične šole. Na osnovi analize primerov lahko postavimo hipotezo, da je današnja generacija otrok dvojezične šole večinoma izpostavljena slovenskemu jeziku v šoli oziroma šolsko okolje predstavlja najboljše obliko socializacije s slovenščino. Po tem lahko sklepamo o hudih posledicah, ki jih ima dejstvo, da v tem prostoru ni na voljo dvojezičnega izobraževanja na srednjih šolah druge stopnje (kar v Republiki Sloveniji odgovarja srednji šoli).

Kljub prizadevanjem ni enostavno spremeniti ustaljene prevlade italijanskega jezika in posledično večje izpostavljenosti prebivalstva italijanščini. Institucionalno šolsko ponudbo izobraževanja v slovenščini dopolnjujejo pobude posameznih društev, ki mladim ponujajo dejavnosti za prosti čas, odraslim pa tečaje slovenskega jezika (Gruden 2009). Krajevna društva razvijajo kulturne in jezikovne dejavnosti, ki so namenjene mladim. V Beneški

Sloveniji so še posebej pomembni glasba, gledališče, razstave, rekreacijske in športne dejavnosti (Cernetig in Negro 2009).

C) Asimilirani starši

Pri asimiliranih starših prevladuje občutek, da njihovi otroci doživljajo slovenščino bolj kot šolski predmet in učni jezik, kot nekaj, kar se omejuje na šolske dejavnosti in nima veze niti z okoljem niti z njihovo identiteto.

Tudi pri tej kategoriji staršev smo opazili pomembno medgeneracijsko razliko: generacija starih staršev slovenščino še uporablja kot pogovorni jezik v družini, za mlajše pa je raba slovenščine omejena na šolsko okolje. Podobno starejša generacija kot pogovorni jezik s svojimi vrstniki uporablja slovenščino, mlajša in srednja generacija pa italijanščino.

D) Starši italijanskega ali drugega neslovenskega izvora

Pri zadnji kategoriji staršev medgeneracijske razlike izpadejo.

2.3.5 Kakšen je vpliv povečanega zanimanja pripadnikov večinske skupnosti za vpis otrok v dvojezične šole ali za učenje slovenskega jezika?

A) Slovensko govoreči starši

Intervjuvani slovensko govoreči starši pozdravljajo dejstvo, da se otroci iz neslovensko govorečih družin učijo slovenščine. Menijo, da je dobro, da neslovenske družine občutijo potrebo po znanju slovenščine zaradi bližine meje. Nihče ne omenja širjenja potencialnega kroga govorcev slovenskega jezika v tem prostoru. Bolj se interpretacije usmerjajo v dodano kulturno vrednost učenja jezikov. So pa nekateri zaradi neposrednih izkušenj s sošolci poudarili, da je pri tem pomemben odnos, ki ga imajo starši do slovenskega jezika. Če imajo starši do slovenščine pozitiven odnos, potem se otroci ta jezik navadno tudi zelo dobro naučijo. Nekateri so poudarili, da ima taka dinamika vpisov tudi negativen vpliv, ker otroci kot pogovorni jezik med seboj uporabljajo italijanščino. Drugi menijo, da se s tem izgubi identiteta Benečije: dvojezična šola bi morala biti namenjena otrokom, ki so Benečani in govorijo slovensko. Sicer se dogaja, da pri otrocih iz slovenskih družin, ki se doma pogovarjajo v slovenščini, z vrtcem pride do zamenjave jezika (s slovenščine na italijanščino), čeprav obiskujejo dvojezični vrtec – kot posledica jezikovnega prilagajanja med vrstniki.

A0217: »Ampak zanimivo, ker so skoraj govorili več po slovensko prej, ko so prišli v šolo, kot sedaj, ko so v šoli. Tam so dobili večinoma otroke, ki govorijo po italijansko. Že z vrtcem. [...] Edina varianta bi bila jih peljat v Kobarid v šolo, če bi želeli slovensko.«

B) Neslovensko govoreči starši s slovensko identiteto

Ta kategorija staršev meni, da se družine, ki imajo slovenske korenine, odločajo za dvojezično šolo, da bi naslednje generacije razvijale slovensko etnično dediščino, italijanske družine pa zato, da bi svojim otrokom nudile dodatno možnost učenja jezika v zgodnjem otroštvu, od katerega bodo lahko imeli samo koristi.

C) Asimilirani starši

Ti starši menijo, da imajo posamezniki, ki se z dvojezičnim šolanjem učijo dodatnega jezika že v zgodnjem otroštvu, konkurenčno prednost.

Izbiri šole je narekovalo dejstvo, da ima šola v okolju dober sloves, je zelo vpeta v prostor in izvaja veliko zanimivih dejavnosti (npr. prenočevanje v koči na Matajurju), ker je celodnevna⁵ in ker je med učenci manj priseljencev.

D) Starši italijanskega ali drugega neslovenskega izvora

Posameznikom, ki nimajo vezi s slovenskim svetom Beneške Slovenije, nismo postavljali teh vprašanj.

2.3.6 Kateri so dejavniki ohranjanja in razvoja slovenskega jezika?

Sedmo raziskovalno vprašanje predstavlja krovno vprašanje. Pri analizi agensov primarne in sekundarne socializacije (kombinacija agensov z različnim narodnostnim predznakom – slovenskim ali italijanskim) so se izkazali za strateške dejavnike, ki spodbujajo usvajanje in aktivno rabo slovenščine ter razvoj (tudi) slovenske identitete, naslednji: družina, sorodniki (predvsem stari starši in starejše generacije, ki so predstavljale pomemben vir izpostavljenosti slovenskemu jeziku), šola oziroma dvojezična šola in druge izobraževalne ustanove (glasbena šola), mediji (predvsem tiskani mediji v slovenščini), društva in cerkev. Na osnovi opravljenih analiz lahko trdimo, da so kljub težavam pri medgeneracijskem prenosu jezika ti socializacijski dejavniki s slovenskim predznakom posameznikom posredovali kulturne prvine ter neposredno krepili čut pripadnosti in etnično identiteto. Zato so ti starši kljubovali asimilacijskemu pritisku: prišlo je do spremembe v jeziku, ne pa na identitetnem nivoju. Lahko torej govorimo le o delni asimilaciji. Nekateri so usvojili slovenščino pozneje, drugi je niso, so pa razvili tudi slovensko identiteto in občutek pripadnosti, kljub zelo okrnjenim jezikovnim kompetencam.

---

⁵ Urnik: 8.00–16.00, kar ne velja za vse šole v Italiji, ki imajo lahko krajši urnik.

Manj spodbuden je vpliv prijateljskih skupin, v katerih mladi uporabljajo skoraj izključno italijanščino, in delovnega okolja, ki pri intervjuvanih odraslih ni imelo ključnega vpliva na jezikovne prakse posameznikov.

Če pa medgeneracijski prenos jezika analiziramo po Unescovem modelu jezikovne vitalnosti in ogroženosti (Unesco 2003), imamo na voljo petstopenjsko lestvico (glej podpoglavje 2.1). Po Unescovem modelu jezikovno vitalnost opredelimo na osnovi devetih dejavnikov. Med pomembnejše dejavnike za opredelitev jezikovne vitalnosti spada medgeneracijski prenos jezika. Čeprav noben dejavnik sam po sebi ne odraža vitalnosti v celoti, temveč se vitalnost lahko oceni samo na osnovi vseh devetih omenjenih dejavnikov, nas analiza medgeneracijskega prenosa privede do zanimivih ugotovitev. Glede na opisane situacije lahko sklepamo, da je z vidika medgeneracijskega prenosa jezika slovenščina v Beneški Sloveniji na drugi stopnji ogroženosti (močno ogrožen oziroma izumirajoč jezik). Gre namreč za stanje, ko je medgeneracijski prenos jezika zastal: slovenščino govori generacija starih staršev, generacija današnjih staršev pa svojih otrok ni naučila tega jezika oziroma pri sporazumevanju z mlajšo generacijo večinoma ne uporablja slovenščine.

Glede na preostale zbrane kvalitativne podatke lahko sklepamo, da se položaj slovenščine v Beneški Sloveniji izboljšuje predvsem po zaslugi možnosti šolanja v slovenskem jeziku, ki vsaj delno kljubuje prekinjenemu medgeneracijskemu prenosu jezika in ustvarja nov bazen potencialnih govorcev.

Tudi Fishmanov model za jezikovno revitalizacijo ogroženih jezikov (Fishman 2001), ki predvideva osem stopenj oziroma nivojev ukrepanja, je lahko zelo zgovoren pri analizi dejavnikov razvoja slovenskega jezika. Na osnovi zbranih podatkov lahko sklepamo, da so v Beneški Sloveniji nekatere stopnje uresničene, druge delno, tretje pa niso. Pri prvem ukrepu (učenje slovenščine pri odraslih) smo sicer zasledili starše, ki so se naučili slovenščino in jo aktivno uporabljajo, vendar ti predstavljajo bolj izjemo kot pravilo. Lokalna skupnost si prizadeva za ustvarjanje jedra aktivnih govorcev slovenskega jezika (drugi ukrep) in za spodbujanje neformalne rabe slovenskega jezika pri vseh generacijah v vsakodnevni govornih situacijah (tretji ukrep). Hibo predstavljajo mlajše generacije, ki se s svojimi vrstniki pogovarjajo skoraj izključno v italijanščini. Naveza šola–družina–soseščina je tu posebej šibka: v šoli slovenščino uporabljajo samo v učnem procesu, v družini je dosledna raba slovenščine bolj izjema kot pravilo, v soseščini pa uporabljajo slovenščino le starejše generacije. Do podobnih ugotovitev je prišla tudi Zuljan Kumarjeva (2016), ki za videmsko pokrajino navaja, da lahko v mnogih družinah otroci slovensko oziroma furlansko govorijo samo s svojimi starimi starši, ker ti svojih otrok niso naučili slovenščine. Vendar se kljub temu pripadniki srednje generacije počutijo Slovence oziroma Furlane ter svoje otroke spodbujajo k učenju in rabi slovenskega jezika (Zuljan Kumar 2016, 14).

Četrty ukrep (razvoj pisnih kompetenc) ostaja večinoma omejen na šolsko okolje, kjer mlajše generacije razvijajo pisne kompetence v slovenščini. Delno je izpolnjen peti ukrep (vključitev

ogroženega jezika v sistem obveznega šolanja), pa čeprav v omejeni meri, ker je slovenščina prisotna samo v dvojezični šoli v Špetru in ne v drugih šolah tega prostora. Glede rabe slovenščine na delovnem mestu (šesti ukrep) smo naleteli na primere posameznikov, ki slovenščino uporabljajo na delovnem mestu (pošta in dvojezična šola). Predstavljajo pa bolj izjemo kot pravilo, saj nismo naleteli na trditve, ki bi poudarile, da znanje slovenščine predstavlja konkurenčno prednost pri zaposlovanju. Smo pa zasledili interes za znanje slovenščine zaradi možnosti študija v Sloveniji. Glede sedmega ukrepa je medijsko področje krito, ker so v slovenščini na voljo tiskani mediji, radijski programi in televizijski program. Manj pa je rabe slovenščine v javni upravi (glej tudi Vidau 2017). Glede osmega ukrepa (slovenščina v državni upravi in visokem šolstvu) ostaja še veliko nedorečenega (glej Vidau 2017; Bogatec 2017). Glede javne uprave velja poudariti, da italijanska država močno zaostaja z izvajanjem zaščitnega zakona (Vidau 2017).

Še nekaj besed o spreminjanju odnosa do slovenskega jezika med različnimi generacijami. Intervjuvani starši slovenske narodnosti menijo, da se mlajše generacije, ki so obiskovale dvojezično šolo v Špetru, bolj zavedajo svoje pripadnosti slovenstvu, saj so se s problematiko identitete in državljanstva seznanile ter jo ozavestile tudi v šoli. Svojo identiteto izražajo bolj odkrito. Mladi vrstniki danes sprejemajo to, da je nekdo Slovenec, kot nekaj povsem normalnega.

Po Grinovem modelu vitalnosti (Grin in Moring 2002) je pomembno upoštevati tri spremenljivke: zmožnost, možnost in odnos do jezika, ki se nato odražajo v rabi jezika. Posameznik mora imeti ustrezno jezikovno znanje, da jezik lahko uporablja, imeti mora zagotovljene možnosti (formalnopravne in družbene, da lahko jezik uporablja) in razviti mora ustrezen odnos do jezika in dvojezičnosti, da se odloči za rabo jezika (Munda Hirnök in Lukanovič 2016). Na osnovi opravljene analize lahko trdimo, da opažamo pozitivne premike pri vseh treh spremenljivkah, ki predstavljajo predpogoj za rabo jezika. Vendar gre za dolgoročne procese, ki jih je treba spremljati. Le z interakcijo vseh treh parametrov se ustvarijo pogoji, da lahko posamezniki uporabljajo slovenščino v različnih domenah zasebnega in javnega življenja, kar omogoča, da se manjšinski jezik ohranja in razvija. S pridobitvijo dvojezične šole je vsaj delno zadoščeno prvi spremenljivki (znanje jezika), pa čeprav se dvojezično izobraževanje prekine relativno zgodaj, saj dvojezičnih šol na višji stopnji ni na voljo. Glede drugega parametra (možnosti rabe jezika) se obetajo pozitivne spremembe vsaj na ravni formalnopravne možnosti rabe jezika, saj se lahko z implementacijo določil zaščitnega zakona, s katero italijanska država zelo zamuja (glej Vidau 2017), položaj slovenskega jezika samo izboljša. Veliko napora bo treba nameniti rabi slovenščine v prostoru. Na osnovi medgeneracijske analize smo opazili pomembne premike, od občutka sramu do občutka ponosa ob rabi jezika, ki jih je treba dodatno spodbujati, da bo prišlo do spremembe v jezikovnem obnašanju in izbirah posameznika. Intervjuvanci so poudarili velik prispevek šole h kulturnemu in jezikovnemu ozaveščanju posameznikov. Izobraževalne ustanove predstavljajo enega izmed najpomembnejših jezikovnih socializacijskih dejavnikov v zgodnjem otroštvu, vendar gre pri vitalnosti za prepletanje in

sinergijo različnih dejavnikov. Med dejavniki primarne jezikovne socializacije ima strateški pomen tudi družina. V medgeneracijski perspektivi se torej postavlja vprašanje, ali in kdaj bo slovenščina spet postala pogovorni jezik v družinah s slovensko identiteto.

2.4 Sklep

Zbrani podatki nakazujejo vrsto zanimivih dinamik. Pri generaciji staršev otrok, ki obiskujejo dvojezično šolo v Špetru in se vsaj delno istovetijo tudi s slovensko narodno skupnostjo oziroma so imeli slovenske prednike, je mogoče opaziti določeno mero zagrenjenosti, da so odraščali v obdobju, ki slovenščini ni bilo naklonjeno. Med tistimi, ki izhajajo iz slovenskih družin, je prisotno prepričanje, da so bili prikrajšani za možnost šolanja v slovenščini, kar je imelo ključne posledice za njihov jezikovni razvoj, današnje govorne navade v družini in sporazumevalne zmožnosti v slovenskem jeziku. Medgeneracijski prenos jezika je pogosto zastal z začetkom šolanja oziroma vstopom v vrtec, ki je prinesel prehod na italijanski jezik. Starši so nam v intervjujih povedali, da so italijanske državne šole po njihovem mnenju bolj ali manj prikrito razvile odklonilen donos do slovenskega jezika in težnjo po jezikovni asimilaciji. Zasedili smo primere družin, v katerih so do vpisa otroka v vrtec kot pogovorni jezik v družini uporabljali slovenščino, torej je otrok začel razvijati govor v slovenščini vse do vstopa v vrtec, ko so po priporočilu učnega osebja spremenili jezikovni kod. Zaradi teh dinamik je umanjala vmesna generacija slovenskih govorcev oziroma suverenih slovenskih govorcev. Iz pogovorov je mogoče razbrati, da ti starši še razumejo slovenščino in slovensko narečje, saj so bili pasivno izpostavljeni slovenskemu jeziku zlasti s strani starih staršev, nimajo pa razvitih govornih kompetenc. Za nekatere je bilo to veliko breme in so se kot odrasli začeli učiti slovenščino. Danes kot pogovorni jezik s svojimi otroki uporabljajo tudi slovenski jezik. Drugi se v rabi slovenščine ne počutijo suvereno in zato v domačem okolju uporabljajo italijanski jezik. Vseeno so pri njih prisotni elementi slovenske identitete, četudi slovenščina ni več njihov primarni jezik. Podobno ugotavlja Pertotova (2007), ko navaja, da se pogosto pojavljajo kompleksnejše oblike večplastnih identitet, ob katerih se poraja vprašanje, ali so še neizogibno povezane z znanjem in rabo manjšinskega jezika. Za svoje otroke so ti starši brez dvomov izbrali dvojezično šolanje. V teh primerih ne moremo govoriti o jezikovni asimilaciji staršev, ker se je pri njih ohranil del slovenske identitete in kulture, za naslednje generacije pa je pri starših občutiti poskus jezikovne revitalizacije: otroke so vpisali v dvojezično šolo, obiskujejo obšolske dejavnosti v slovenskem okolju, vključujejo se v slovensko družbenokulturno okolje. Podobno kot na Tržaškem in Goriškem ti starši pričakujejo, da bo šola pri otrocih spodbudila medgeneracijski prenos jezika, kulture in identitete (Pertot 2013). O šoli menijo, da je močno povezana z območjem in da v mladih razvija občutek za kulturno dediščino Beneške Slovenije. Pri mladih, ki so zaključili dvojezično šolo, opažajo določeno zavedanje o pomenu slovenskega jezika, kulture in običajev. Pri mladi generaciji občutijo tudi ponos, ki med prejšnjimi generacijami ni bil tako samoumeven oziroma se je v nekaterih primerih sprevrgel celo v njegovo nasprotje, občutek sramu.

V danih razmerah se postavlja vprašanje, ali bo dvojezični šoli s podporo družine in drugih krajevnih nosilcev interesov (slovenskih institucij) uspelo spremeniti trend in pri mlajših generacijah spodbuditi doslednejšo rabo slovenščine v vsakdanjih sporazumevalnih praksah. Zbrani podatki kažejo, da je slovenščina v dvojezični šoli zelo omejena na učni proces in da učenci oziroma dijaki med sabo večinoma uporabljajo italijanščino, razen med poukom slovenščine. Eden izmed razlogov je gotovo tudi dejstvo, da dvojezični vrtec in šola obiskuje veliko učencev, ki ne izhajajo iz slovenskih družin, kar pomeni, da se ob vstopu v šolo oziroma vrtec otroci med sabo po jezikovni zmožnosti v slovenščini zelo razlikujejo (Pertot 2013). Italijanščino povečini uporabljajo tudi v obšolskih in prostočasnih dejavnostih ter med druženjem z vrstniki. Iz intervjujev izhaja, da se starši z danim položajem slovenščine pretirano ne obremenjujejo, saj nismo zaznali pričakovanja, da bi si slovenščina utirala pot v vsakdanje sporazumevalne prakse. Svoje otroke imajo za dvojezične, čeprav je izpostavljenost obema jezikoma izrazito neuravnotežena, kar gotovo vpliva na razvoj jezikovnih veščin in sporazumevalnih spretnosti. Kot ugotavlja Grgičeva (2017), se lahko strinjamo s hipotezo, da so otroci načeloma dvojezični, vendar je njihov primarni jezik le večinski jezik, manjšinski jezik pa je izrazito oslavljen.

Dvojezično šolanje je za Beneško Slovenijo pomemben dosežek, vendar to še ni zadosten pogoj za ohranjanje ali oživitev medgeneracijskega prenosa jezika. Iz intervjujev izhaja, da starši prepuščajo ustvarjanje drugih okoliščin, v katerih se razvija znanje slovenskega jezika, šoli in obšolskim dejavnostim. Potrebni so še drugi ukrepi jezikovnega načrtovanja in jezikovne politike, predvsem spodbujanje rabe slovenščine v družinah in raznih organizacijskih enotah civilne družbe, kar bi nudilo tudi možnost večje rabe slovenščine po zaključku dvojezične šole. Kljub prizadevanjem ni enostavno spremeniti ustaljene prevlade italijanskega jezika in posledično večje izpostavljenosti prebivalstva italijanščini. Institucionalno šolsko ponudbo izobraževanja v slovenščini dopolnjujejo pobude posameznih društev, ki mladim ponujajo dejavnosti za prosti čas, odraslim pa tečaje slovenskega jezika (Gruden 2009). Krajevna društva razvijajo kulturne in jezikovne dejavnosti, ki so namenjene zlasti mladim.

Med nekdanjimi učenci in dijaki dvojezične šole, ki imajo slovenske prednike, starši opažajo zavest o slovenski identiteti, ki jo ti ponosno ohranjajo in razvijajo. Tudi Zuljan Kumarjeva (2016, 11) ugotavlja, da je danes zaradi ugodnejših družbenih razmer izražanje slovenske identitete postalo bolj odprto tudi v italijanskem prostoru in ni omejeno samo na življenje znotraj slovenske skupnosti. Intervjuvani starši slovenske narodnosti menijo, da se mlajše generacije, ki so obiskovale dvojezično šolo v Špetru, bolj zavedajo svoje pripadnosti slovenstvu, saj so se s problematiko identitete in državljanstva seznanile ter jo ozavestile tudi v šoli. Po njihovem mnenju v primerjavi s preteklostjo identiteta danes ni močnejša, vendar se izraža bolj odkrito. Mladi vrstniki danes sprejemajo to, da je nekdo Slovenec, kot nekaj povsem normalnega. Hkrati iz pogovorov izhaja, da mlajši pri svojih italijanskih vrstnikih opažajo tudi določeno spoštovanje do slovenskih vrstnikov in jezika.

Ti procesi se odvijajo v okolju, ki je vse bolj odprto ter naklonjeno slovenščini in dvojezičnosti. Spremenjena stališča do slovenščine in Slovencev ter do zgodnje dvojezičnosti nasploh so privedla do tega, da se vse več staršev, ki nimajo razvite slovenske identitete, odloča za dvojezično šolo. Razlogov, zaradi katerih se neslovensko govoreči starši odločajo za slovenski vrtec ali šolo, je lahko več. Nekateri se odločajo naključno (prijatelji, udobnost, lega), drugi premišljeno (Bogatec in Bufon 1996; Colja 2001; Pertot 2004). Mednje spadajo tisti, ki želijo oživiti slovenske korenine svojih prednikov, in tisti, ki hočejo nuditi otroku več možnosti (Pertot 2013), saj so nekateri prepričani, da je lahko vsak dodatni tuji jezik in predvsem jezik sosednje države koristen za študij in/ali delo.

Italijanski starši so izbrali dvojezično šolo, ker se zdi danes zgodnja dvojezičnost staršem perspektivna. Doživljajo jo kot dodatno možnost za boljšo prihodnost otroka. Slovenščino so izbrali po sili razmer, ker je bila najugodnejša rešitev za željo po dvojezičnem šolanju, deloma pa tudi zato, ker je jezik bližnje Slovenije. Po mnenju teh staršev je pomembno poznati jezik soseda, vendar slovenščine ne dojemajo kot jezika okolja in se jim raba slovenščine v obmejnem prostoru ne zdi tako pomembna. Verjetno tudi zato, ker slovenščina v Beneški Sloveniji ni vsestransko prisotna v okolju in je večinsko prebivalstvo ne dojema kot jezika okolja (glej Grgič 2017).

Zaključimo lahko, da pričakovanja slovenskih in italijanskih staršev do dvojezične šole niso povsem skladna, saj zadnji dojemajo dvojezično šolo kot prostor za usvajanje slovenskega jezika oziroma dvojezično šolanje, ne pa kot posrednika slovenske identitete in kulture (Pertot 2013).

Glede na zastavljeno raziskovalno hipotezo, da v Beneški Sloveniji obstajajo ugodne okoliščine za jezikovno revitalizacijo in deasimilacijo mlajših generacij, podatki nakazujejo, da se vzpostavljajo okoliščine za deasimilacijo mlajših generacij, težje pa je vzpostaviti razmere za jezikovno revitalizacijo. Pri procesu asimilacije se socializacijskim dejavnikom⁶ spremeni etnični »predznak« (Susič 2003), kar privede do tega, da posameznik postopoma izgubi čut za pripadnost. Ta proces se je sprožil pri generaciji staršev, ki ni imela možnosti razvijati določenih pomembnih socializacijskih dejavnikov s slovenskim »predznakom« (od šole do obšolskih dejavnosti). Pri naslednji generaciji pa lahko vsaj delno govorimo o deasimilaciji, ker so se nekateri etnični »predznaki« socializacijskih dejavnikov spremenili v korist slovenščini.

Za jezikovno revitalizacijo je največjo pridobitev pomenila prav možnost dvojezičnega šolanja. S tem se širi krog potencialnih govorcev in zvišuje družbeni ugled jezika. Šibko točko predstavlja predvsem omejena raba slovenščine. Treba je okrepiti prizadevanja in razvijati ustrezno jezikovno politiko za ohranitev in krepitev slovenščine kot jezika primarne

---

⁶ Socializacijski dejavniki so posamezniki, skupine in institucije, s katerimi ljudje interagiramo v času celotne življenjske dobe (Susič 2003, 246).

CRP – Priložnosti in možnosti za ohranjanje oziroma revitalizacijo slovenščine med slovensko manjšinsko skupnostjo v sosednjih državah

socializacije. S tem se širi baza aktivnih govorcev in spodbuja aktivna raba jezika, ki sta ključna pogoja za jezikovno revitalizacijo (Fishman 1991, 2001).

2.5 Viri in literatura

- Baker, C. in Prys Jones, S., 1998. *Encyclopedia of bilingualism and bilingual education*. Multilingual Matters, Clevedon.
- Bogatec, N., 2017. Šolanje, izobraževanje in raziskovanje v slovenskem jeziku v Italiji. V: N. Bogatec in Z. Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope* (str. 50–55). Slovenski raziskovalni inštitut in Založništvo tržaškega tiska, Trst.
- Bogatec, N. in Bufon, N., 1996. *Slovenske šole v Tržaški in Goriški pokrajini: vrtci in osnovne šole*. SLORI, Trst.
- Cernetig, M. in Negro, L. (ur.) 2009. *Mi smo tu*. Passian di Prato: Inštitut za slovensko kulturo, SLORI, Univerza v Vidmu.
- Colja, T., 2001. *Trasmissione culturale e identitaria nei matrimoni misti: analisi di una realtà concreta*. SLORI, Trst.
- Fishman, J. A., 1991. *Reversing language shift: Theory and practice of assistance to threatened languages*. Multilingual Matters, Clevedon.
- Fishman, J. A. (ur.), 2001. *Can threatened languages be saved? Reversing language shift, revisited: a 21st century perspective*. Multilingual Matters, Clevedon.
- Gliha Komac, N., 2009. Slovenščina med jeziki Kanalske doline. Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani, Ljubljana; Slovensko središče Planika, Ukve; SLORI, Trst.
- Goverak - Okoliš, M. in Ličen, N., 2008. *Poglavja iz andragogike*. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
- Grin, F. in Moring, T. (2002): *Support for minority languages in Europe*. Final report. Brussels, European Commission. Dostopno na: http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/Smile_report_2002_Final.pdf (19. 12. 2017).
- Grgič, M., 2017. Italijansko-slovenski jezikovni stik: med ideologijo in pragmatiko. *Jezik in slovstvo*, 61 (1): 89–98.
- Gruden, Ž., 2009. Slovenščina na poti v šolo. V: M. Cernetig in L. Negro (ur.): *Mi smo tu*: 32–33. Passian di Prato: Inštitut za slovensko kulturo, SLORI, Univerza v Vidmu.
- Maver, M., 2015. *Šola, družina in zunajšolske dejavnosti*. Združenje slovenskih športnih društev v Italiji,, Gorica.
- Milharčič Hladnik, M. (ur.), 2011. IN – IN: življenjske zgodbe o sestavljenih identitetah. Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana.
- Munda Hirnök K. in Novak Lukanovič S., 2016. Slovenščina v Porabju: stopnja vitalnosti. V: D. Grafenauer in K. Munda Hirnök, *Raznolikost v raziskovanju etničnosti: izbrani pogledi*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 192–219.
- Pertot, S., 2013. Kaj je to za ena šola: slovenska ali dvojezična? Predstave staršev o ciljih in delovanju šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji. V: R. Dapit in M. Bidovec (ur.), *Večjezičnost in izobraževanje: izkušnje, rezultati in izzivi v prostoru med Italijo in Slovenijo* (str. 151–177). Università di Udine – Centro Internazionale sul Plurilinguismo, Udine.

- Pertot, S., 2007. V imenu očeta: medgeneracijski prenos slovenskega jezika in identitete po moški liniji. V: M. Košuta (ur.), *Živeti mejo* (str. 255–266). Slavistično društvo Slovenije, Trst, Ljubljana.
- Pertot, S., 2004. Otroci govorite slovensko? Vpliv narodnostno mešane družine na jezikovni razvoj otroka. V: S. Pertot (ur.), *Otroci in starši na poti do slovenščine* (str. 13–52). SLORI, Trst.
- Sedmak M., 2001. Avto/biografski pristop k proučevanju etnično mešanih zakonskih zvez. *Socialno delo*, 2/4, 181–190.
- Susič, E., 2003. Socializacija, asimilacija in pravni položaj. *Acta histriae*, 2003 (2): 237–254.
- Unesco, 2003. *Language vitality and endangerment*. Document submitted to the expert meeting on UNESCO programme safeguarding of endangered languages, Paris, 10–12 March 2003. Dostopno na: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/pdf/Language_vitality_and_endangerment_EN.pdf (19. 12. 2017).
- Vidau, Z., 2017. Pravni okvir zaščite slovenske narodne skupnosti v Italiji. V: N. Bogatec in Z. Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope* (str. 50–55). Slovenski raziskovalni inštitut in Založništvo tržaškega tiska, Trst.
- Zuljan Kumar, D., 2016. Narodna identiteta pri Beneških Slovencih in Furlanih danes. *Jezik in slovstvo*, 61 (2): 7–18.

3. Raziskava v Porabju (Madžarska)

Katalin Munda Hirnök, Inštitut za narodnostna vprašanja

3.1 Uvod

Položaj porabskega narečja⁷ je danes v tesni povezavi z zgodovinskimi okoliščinami, ki so neposredno vplivale na jezik oziroma jezikovno identiteto porabskih Slovencev. Mukič (2000, 244) ugotavlja, da je največja škoda nastala ravno takrat, ko je slovenski knjižni jezik šele nastajal, prekmursko-porabska skupnost pa je ostala zunaj tega procesa – posledično je današnja porabščina zelo oddaljena od knjižne slovenščine. Prebivalci na območju današnjega Prekmurja in Porabja so delili skupno usodo v ogrskem delu Avstro-Ogrske monarhije vse do prve svetovne vojne. S trianonsko mirovno pogodbo je bilo Prekmurje priključeno h Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev (pozneje Kraljevina Jugoslavija), devet vasi Porabja pa je ostalo v madžarski državi.⁸ Državna meja je močno pretrgala stike med prebivalci na obeh straneh meje. Po drugi svetovni vojni je zaradi zaostritve političnih odnosov med Madžarsko in Jugoslavijo prišlo do postavitve tako imenovane železne zaves, ki je za več desetletij otežila oziroma onemogočala stike prebivalcev Porabja z bližnjim prekmurskim jezikovnim prostorom, zato je razvoj porabskega narečja potekal nekoliko drugače in je danes podnarečje prekmurščine (Just 2009, 28).

Izoliranost Porabja je kljub strogemu vojaškemu režimu omogočala rabo in ohranjanje porabščine po vaseh vse do konca šestdesetih let dvajsetega stoletja, ko se je območje začelo postopoma odpirati (zaposlovanje v Monoštru, sezonsko zaposlovanje v notranjosti države ipd.). Ti procesi so načeli v glavnem enojezično skupnost, madžarščina je vedno bolj prodirala v vaško okolje, popolnoma madžarsko pa je bilo zunanje okolje, kamor so ljudje odhajali na delo. Zaradi pomanjkljivega znanja madžarščine so se porabski Slovenci spopadali s težavami, zato so se pospešeno učili madžarsko. Da bi svoje otroke obvarovali težav, ki so jih sami doživljali, so se začeli zavestno pogovarjati z njimi v madžarskem jeziku (Bajzek Lukač 2014, 168; Perger 2009, 344). Omenjeni procesi so pripeljali do pešanja vitalnosti slovenskega jezika, kar potrjujejo izsledki raziskav, ki so bile izvedene na Inštitutu za narodnostna vprašanja in drugje. Tako so na primer že izsledki sociološke raziskave *Madžari in Slovenci (1984–1986)*⁹ opozorili na zelo nizko kompetenco znanja slovenskega jezika in madžarskega knjižnega jezika pri osnovnošolski populaciji na Gornjem Seniku ter na počasen premik iz enojezičnosti v dvojezičnost, nadalje pa tudi na to, da slovensko materinščino ohranjajo zgolj cerkev in babice (Győri-Nagy 1987). Podatki raziskave *Medetnični odnosi in*

---

⁷ Porabsko narečje je del goriškega prekmurskega narečja, to pa spada v panonsko narečno skupino.

⁸ Devet slovenskih vasi v okolici Monoštra je bilo dodeljenih Madžarski: Andovci (Orfalu), Dolnji Senik (Alsószölnök), Gornji Senik (Felsőszölnök), Sakalovci (Szakonyfalu), Slovenska ves (Rábatótfalu), Števanovci (Apátistvánfalva), Otkovci (Balázsfalu) – vas je bila leta 1937 priključena Števanovcem, Vérica in Ritkarovci (Kétyölgy) – vasi sta se združili leta 1951.

⁹ Izvajalca raziskave sta bila: Inštitut za narodnostna vprašanja in Raziskovalna skupina državne knjižnice Maksim Gorki, Budimpešta.

narodna identiteta v mestu Monošter (1993)¹⁰ so med drugim nakazali, da je slovenska skupnost na poti opuščanja slovenskega jezika, kar ne velja le za pomanjkljivo poznavanje slovenskega jezika, temveč tudi za domače narečje, ki ga velik delež ljudi slovenskega porekla ne govori več. Posebej je indikativen generacijski premik, ki kaže, da najmlajši ne govorijo več domačega narečja (Nećak Lük 1998, 248). Tudi novejša raziskave, kot na primer *Slovenski jezik v Porabju – vloga družine pri razvoju dvojezičnega otroka* (2014),¹¹ in terenske izkušnje kažejo, da se v družini vedno manj uporablja porabščina, da jo govori predvsem starejša in deloma srednja generacija ter da jo mladi malo uporabljajo oziroma je niti ne znajo.

Po spremembi političnega sistema na Madžarskem so se sicer ustvarili relativno ugodni pogoji za zagotavljanje manjšinske identitete in jezika, toda posledice prikrite asimilacijske politike (tudi jezikovne) večinskega naroda in šibek, marsikdaj neustrezen odziv slovenske države v preteklosti se čutijo še danes. Zaradi globalizacijskih družbenih trendov in značilnosti lokalnega gospodarstva, v katerem prednjačijo tuja podjetja, ter zaradi naraščajoče mobilnosti slovenskega prebivalstva (dnevna čezmejna migracija v Avstrijo) vidijo prebivalci Porabja boljšo perspektivo v znanju tujih jezikov.

Namen in raziskovalna vprašanja

Namen projekta je bil proučiti načine ohranjanja slovenskega jezika. Poudarek je bil na proučevanju pomena in oblik poučevanja slovenščine v izobraževalnem sistemu ter dejavnikov, ki vplivajo na medgeneracijski prenos jezika.

Iskali smo odgovore na naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kateri so dejavniki ohranjanja in razvoja slovenskega jezika?
- Kateri dejavniki vplivajo na medgeneracijski prenos jezika?
- Ali je slovenski jezik za prebivalce omenjenih območij zanimiva, perspektivna izbira?
- Kakšni so vplivi migracijskih procesov na vzorce rabe slovenskega jezika?
- Kakšne so medgeneracijske razlike pri izbiri jezikov?
- Kakšne so jezikovne prakse prebivalstva?
- Kakšen je vpliv povečanega zanimanja pripadnikov večinske skupnosti za vpis otrok v dvojezične šole ali za učenje slovenskega jezika?

---

¹⁰ Raziskava se je izvajala v okviru raziskovalnega projekta *Medetnični odnosi in identiteta v slovenskem etničnem prostoru* na Inštitutu za narodnostna vprašanja (1991–2001), vodila ga je dr. Albina Nećak Lük.

¹¹ Projekt je potekal na Inštitutu za narodnostna vprašanja s finančno podporo Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu (glej Munda Hirnök in Novak Lukanovič 2016).

3.2 Metodologija

Načine ohranjanja slovenskega jezika v Porabju smo proučevali s kvantitativnimi in kvalitativnimi metodami. Predmet proučevanja so bili starši, torej družina, ki je najpomembnejša institucija, kjer si otrok ustvari odnos do jezika in do drugih (Fishman 1991). Prva faza projekta je zajela dve anketi: 1) anketo med starši učencev in dijakov, ki obiskujejo pouk slovenskega jezika, in 2) anketo med tečajniki (odrasli) slovenskega jezika.

V drugi fazi smo pridobljene podatke dopolnili z intervjuji s starši (s slovenskim poreklom), katerih otroci obiskujejo vzgojno-izobraževalne institucije, kjer je v različnih oblikah prisoten slovenski jezik.

Za izvedbo ankete med starši učencev in dijakov, ki se učijo slovenski jezik, smo izdelali strukturiran vprašalnik z osemindvajsetimi vprašanji zaprtega in odprtega tipa v slovenskem in madžarskem jeziku. Anketiranje je potekalo maja in junija 2017. Z dovoljenjem in s pomočjo izobraževalnih ustanov smo razdelili 159 vprašalnikov, vrnjenih jih je bilo 113¹² (tabela 1).

Tabela 1: Število razdeljenih in vrnjenih vprašalnikov po izobraževalnih institucijah

	Število razdeljenih vprašalnikov	Število vrnjenih vprašalnikov	%
DOŠ Jožefa Košiča Gornji Senik	72	57	79,1
DOŠ Števanovci	52	27	51,9
Osnovna šola Aranya Jánosa, Monošter	5	5	100
Gimnazija Mihályja Vörösmartyja, Monošter	19	18	94,7
Srednja strokovna šola Béla III., Monošter	11	6	54,5
Skupaj	159	113	71,06

Vir: Anketa med starši učencev in dijakov, ki obiskujejo pouk slovenskega jezika, izvedena v okviru projekta *Priložnosti in možnosti za ohranjanje in revitalizacijo slovenščine med slovensko skupnostjo v sosednjih državah*

Analiza ankete je pokazala (tabela 2), da so na anketo odgovorile večinoma ženske (84,1 %). Več kot dve tretjini anketiranih (70,8 %) se je opredelilo za madžarsko narodnost, slaba desetina (9,7 %) za slovensko narodnost, slaba petina (17,7 %) jih je navedla madžarsko in slovensko narodnost, en starš (0,9 %) je navedel nemško narodnost ter prav tako en starš (0,9 %) madžarsko in nemško narodnost. Pri vprašanju o maternem jeziku je 84,1 % staršev navedlo madžarščino, dobra desetina (10,6 %) porabsko narečje, pet staršev (4,4 %)

¹² Šestnajst vprašalnikov je bilo izpolnjenih v obeh jezikih, dva vprašalnika v slovenskem jeziku, ostali pa v madžarščini.

madžarščino in porabščino ter en starš (9,9 %) drugo.

Tabela 2: Struktura anketiranih staršev, ki so sodelovali v anketi (izraženo v odstotkih, N = 113)

Spol	Število	%
Ženski	95	84,1
Moški	15	13,3
brez odgovora	3	2,7
Skupaj	113	100,0

Starostna struktura		
do 30 let	6	5,3
od 31 do 45 let	79	69,9
od 46 do 60 let	17	15,0
brez odgovora	11	9,7
Skupaj	113	100,0

Narodna pripadnost		
madžarska narodnost	80	70,8
slovenska narodnost	11	9,7
madžarska in slovenska narodnost	20	17,7
nemška narodnost	1	0,9
madžarska in nemška narodnost	1	0,9
Skupaj	113	100,0

Materni jezik		
madžarščina	95	84,1
porabsko narečje	12	10,6
Drugo	1	,9
madžarščina in porabščina	5	4,4
Skupaj	113	100,0

Izobrazbena struktura		
osnovna šola	16	14,2
poklicna šola	31	27,4
srednja šola	42	37,2
visoka šola, fakulteta	21	18,6
magisterij, doktorat	1	0,9
brez odgovora	2	1,8
Skupaj	113	100,0

Vir: Anketa med starši učencev in dijakov, ki obiskujejo pouk slovenskega jezika, izvedena v okviru projekta *Priložnosti in možnosti za ohranjanje in revitalizacijo slovenščine med slovensko skupnostjo v sosednjih državah*

Zanimalo nas je tudi neformalno izobraževanje v slovenskem jeziku, zato smo med tečajniki nadaljevalnega tečaja slovenskega jezika marca in tečajniki začetnega tečaja novembra 2017 s pomočjo Zveze Slovencev na Madžarskem izvedli dve krajši anketi. Vprašalnik je vseboval dvanajst vprašanj zaprtega in odprtega tipa.

Analiza je pokazala (tabela 3), da so na anketo, ki smo jo izvedli med tečajniki nadaljevalnega tečaja slovenskega jezika spomladi 2017, odgovorile večinoma ženske (66,7 %). Polovica anketiranih je bila starih od 15 do 30 let, tretjina anketiranih od 51 do 70 let in 16,7 % od 31 do 45 let. Pri vprašanju o maternem jeziku je 83,3 % tečajnikov navedlo madžarščino ter 16,7 % madžarski jezik in porabsko narečje. Izobrazbena struktura tečajnikov kaže, da jih ima polovica srednjo izobrazbo in prav tako polovica visoko izobrazbo.

Tabela 3: Struktura tečajnikov nadaljevalnega tečaja slovenskega jezika spomladi 2017, ki so sodelovali v anketi (N = 6)

Spol	Število	%
Ženski	4	66,7
Moški	2	33,3
Skupaj	6	100,0

Starostna struktura		
od 15 do 30 let	3	50,0
od 31 do 50 let	1	16,7
od 51 do 70 let	2	33,4
Skupaj	6	100,0

Materni jezik		
madžarski jezik in porabsčina	1	16,7
madžarščina	5	83,3
Skupaj	6	100,0

Izobrazbena struktura		
srednja šola	3	50,0
visoka šola, fakulteta	3	50,0
Skupaj	6	100,0

Vir: Anketa med tečajniki nadaljevalnega tečaja slovenskega jezika, izvedena v okviru projekta *Priložnosti in možnosti za ohranjanje in revitalizacijo slovenščine med slovensko skupnostjo v sosednjih državah*

Analiza ankete, ki smo jo izvedli med tečajniki začetnega tečaja slovenskega jezika jeseni 2017, je pokazala (tabela 4), da so na anketo odgovorile večinoma ženske (77,8 %). 44,4 % tečajnikov je bilo starih od 31 do 50 let, tretjina anketiranih od 51 do 70 let in 22,2 % od 15 do 30 let. Pri vprašanju o maternem jeziku je 88,9 % tečajnikov navedlo madžarščino in 11,1 % slovenščino. Izobrazbena struktura tečajnikov kaže, da med njimi prevladujejo anketirani z

visoko šolo, s fakulteto (66,7 %).

Tabela 4: Struktura tečajnikov začetnega tečaja slovenskega jezika jeseni 2017, ki so sodelovali v anketi (N = 9)

Spol	Število	%
Ženski	7	77,8
Moški	2	22,2
Skupaj	9	100,0

Starostna struktura		
od 15 do 30 let	2	22,2
od 31 do 50 let	4	44,4
od 51 do 70 let	3	33,3
Skupaj	9	100,0

Materni jezik		
madžarski jezik	8	88,9
slovenščina	1	11,1
Skupaj	9	100,0

Izobrazbena struktura		
osnovna šola	1	11,1
srednja šola	1	11,1
visoka šola, fakulteta	6	66,7
magisterij, doktorat	1	11,1
Skupaj	9	100,0

Vir: Anketa med tečajniki začetnega tečaja slovenskega jezika, izvedena v okviru projekta *Priložnosti in možnosti za ohranjanje in revitalizacijo slovenščine med slovensko skupnostjo v sosednjih državah*

Informacije, ki smo jih pridobili z anketo, smo dopolnili z intervjuji s starši (iskali smo starše s slovenskim poreklom), katerih otroci obiskujejo bodisi narodnostni vrtec, dvojezično osnovno šolo ali gimnazijo. Stike potencialnih intervjuvancev smo pridobili s pomočjo Zveze Slovencev na Madžarskem. Izvedli smo tri intervjuje z materami otrok,¹³ ki obiskujejo pouk slovenskega jezika.

Zbrane empirične podatke smo po potrebi dopolnjevali z izsledki v preteklosti izvedenih raziskav: *Narodnostno šolstvo v Porabju: dejansko stanje in perspektive (2006)*,¹⁴ Stališča

¹³ Dva intervjuja sta bila izvedena v madžarskem jeziku (v besedilu sta označena z oznako (M1 in M3), en intervju pa v slovenščini/porabščini (v besedilu je označen z oznako M2). Avtorica tega prispevka je intervjuje iz madžarskega jezika prevedla v slovenski jezik.

¹⁴ Raziskava *Narodnostno šolstvo v Porabju: dejansko stanje in perspektive (2006)* je potekala na Inštitutu za narodnostna vprašanja s finančno podporo Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v

*staršev v Porabju do slovenskega jezika oziroma dvo- in večjezičnosti (2016, 2017)*¹⁵ in *Čezmejna mobilnost prek madžarsko-slovenske in madžarsko-avstrijske meje (na primeru Porabja)*.¹⁶

3.3 Pravni okvir urejanja položaja slovenske skupnosti na Madžarskem

O »pozitivnem konceptu« pravne zaščite manjšin na Madžarskem lahko govorimo šele po letu 1990. Madžarska je po volitvah leta 1990 in z vstopom v Svet Evrope ter v procesu za vključitev v Evropsko unijo začela izboljševati odnos do narodnih in etničnih manjšin ter njihov pravni položaj. Pravna zaščita slovenske manjšine se je izboljšala predvsem z novo ustavo iz leta 1989, s podpisom in z ratifikacijo Sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji (1992) ter s sprejetjem Zakona o pravicah narodnih in etničnih manjšin na Madžarskem (1993).¹⁷

Omenjeni zakon je omogočil izvolitve manjšinskih samouprav v slovenskih vaseh in zunaj Porabja (od leta 1994), kjer živijo Slovenci, ter Državne slovenske samouprave (leta 1995). K postopnemu izboljšanju pravne zaščite manjšin so prispevali sprejeti mednarodnopravni dokumenti, ki jih je podpisala tudi Madžarska.¹⁸

Družbena participacija manjšin na Madžarskem je danes zagotovljena s temeljnim zakonom (ustavo) iz leta 2011 (Magyarország Alaptörvénye), kjer so narodnosti¹⁹ omenjene v

---

zamejstvu in po svetu, vodila jo je dr. Katalin Munda Hirnök. V vzorec so bili vključeni učenci (14–15 let), ki so obiskovali osnovni šoli v Števanovcih in na Gornjem Seniku, starši in učitelji.

¹⁵ Pri projektu *Stališča staršev v Porabju do slovenskega jezika oziroma dvo- in večjezičnosti (2016, 2017)* je bila leta 2013 izvedena anketa med starši otrok, ki so obiskovali narodnostne vrtce na Dolnjem Seniku, Gornjem Seniku, v Sakalovcih in Števanovcih, ter tako imenovano slovensko vrtčevsko skupino v Monoštru. Vprašalnik je izpolnilo sedemdeset staršev, kar je predstavljalo 84,8-odstotno realizacijo. Projekt je sofinanciral Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu.

¹⁶ Terenska raziskava o mobilnosti porabskih Slovencev je potekala leta 2014 v okviru medakademijskega projekta *Mobilnost, integracija in adaptacija ob madžarsko-slovenski meji*, dvostranskega sodelovanja med Madžarsko akademijo znanosti in Slovensko akademijo znanosti in umetnosti (2013–2015).

¹⁷ Omenjeni zakon priznava trinajst narodnih in etničnih manjšin. To so Armenci, Bolgari, Hrvati, Nemci, Grki, Poljaki, Romi, Romuni, Rusini, Srbi, Slovaki, Slovenci in Ukrajinci. Zakon je od sprejetja leta 1993 doživel večjo preobrazbo leta 2005. V letu 2011 pa je bil sprejet še danes veljavni zakon o pravicah narodnosti.

¹⁸ Na primer Konvencija ZN o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, Evropska listina o regionalnih in manjšinskih jezikih, Deklaracija Združenih narodov o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin ter drugi.

¹⁹ Z novo ustavo se pojem manjšine ne uporablja več, temveč se govori o narodnostih.

preambuli, kjer je navedeno, da »narodnosti in narodne skupnosti, ki živijo na Madžarskem, štejejo za del madžarske politične skupnosti in so državotvorni dejavniki in da Madžarska ščiti jezik in kulturo narodnosti«. V 29. členu je ponovno navedeno, da so narodnosti na Madžarskem državotvorni dejavniki. Imajo pravico svobodno izražati svojo identiteto, uporabljati svoj materni jezik, pravico, da pišejo lastna imena in ime skupnosti v svojem jeziku, da ohranjajo svojo kulturo in se izobražujejo v maternem jeziku ter da lahko ustanavljajo lokalne in državne samouprave.

Leta 2011 je položaj narodnosti na novo uredil ustavni zakon o pravicah narodnosti (2011. évi CLXXIX. Törvény a nemzetiségek jogairól).²⁰ Z vidika rabe slovenskega jezika je pomemben 5. člen, v katerem med drugim piše: »Pogoje za rabo jezika pripadnikov narodnosti – v določenih primerih s posebnim zakonom – mora zagotoviti država.« Prav tako naj bi bila zagotovljena raba materinščine v postopkih civilnega prava, v upravnih postopkih, v javnih nastopih od skupščine lokalne samouprave in vse do parlamenta.²¹ Treba je omeniti še Zakon o nacionalni vzgoji in izobraževanju (2011) (2011. évi CX. törvény a nemzeti köznevelésről), ki poleg madžarščine omogoča tudi izobraževanje v jeziku manjšine in staršem zagotavlja izbiro šole glede na narodnostno pripadnost (3. in 72. člen).

K uresničevanju jezikovnih in drugih pravic slovenske narodne skupnosti na Madžarskem pripomorejo tudi zakoni Republike Slovenije, meddržavni sporazumi in drugi akti.²²

Strnjen prikaz urejanja jezikovnih in drugih pravic kaže, da so se po političnih spremembah na Madžarskem ustvarili relativno dobri pogoji za zagotavljanje manjšinske identitete in jezika. Vprašanje pa je, ali pripadniki slovenske manjšine na Madžarskem v zadostni meri poznajo svoje pravne pravice oziroma ali jih tudi zahtevajo ali pa se prepustijo oziroma se prilagodijo večinskemu narodu oziroma jeziku.

---

²⁰ 12. decembra leta 2017 je madžarski parlament na plenarni seji sprejel amandmaja k omenjenemu zakonu in Zakonu o narodnostnem šolstvu, ki ju je samostojno predložil parlamentarni Odbor za narodnosti na Madžarskem. Odboreni amandmaji vsebujejo natančnejšo definicijo narodnostnih društev in v krog narodnostnih civilnih organizacij vključujejo tudi fundacije. Predlagatelji so opozorili na nedosledno uporabo pojma »narodnostni jezik« itd. Odbor za narodnosti je dosegel spremembo 30 členov od 170 v Zakonu o pravicah narodnosti. Več o tem glej Mukič 2017, 4.

²¹ Tako je na primer Erika Köles Kiss, zagovornica Slovencev na Madžarskem, imela leta 2016 nagovor v slovenskem jeziku v madžarskem parlamentu, ki je bil pred dnevnim redom, ob dnevu državnosti in 25. obletnici osamosvojitve Slovenije. O tem so poročali tako slovenski kot madžarski mediji (Zagovornica slovenske manjšine ob slovenskem jubileju nagovorila madžarske poslance 2016).

²² Na primer Resolucija o položaju avtohtonih slovenskih manjšin v sosednjih državah in s tem povezanimi nalogami državnih in drugih dejavnikov 1996, Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja 2006, Zakon o ratifikaciji sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji 1993 ter Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018 2013.

3.4 Demografske značilnosti in številčni razvoj slovenske skupnosti na Madžarskem

Porabski Slovenci predstavljajo številčno najmanjšo etnično skupnost na Madžarskem (tudi v primerjavi s Slovenci v tako imenovanem zamejstvu). Zadnji popis prebivalstva leta 2011 kaže, da se je v primerjavi s popisom leta 2001 močno zmanjšalo število oseb, ki so za materni jezik navedle slovenščino (za 45,8 %), prav tako se je manj oseb odločilo za slovensko narodnost (za 21,1 %) (tabela 5). Med glavnimi razlogi za upad števila slovenskega prebivalstva velja izpostaviti negativni prirastek prebivalstva in staranje prebivalstva. Slabih 70 % slovenskega prebivalstva je starejših od 40 let (983 oseb je bilo uvrščenih v kategorijo od 40 do 59 let, 965 pa v kategorijo nad 60 let). Zvišala se je tudi povprečna starost v primerjavi z drugimi narodnimi in etničnimi skupnostmi ter z večino (Népszámlálás 2011–9. Nemzetiségi adatok; Munda Hirnök 2014, 109–110).

Geografska razpršenost kaže, da večina Slovencev, to je 67,2 %, živi v Železni županiji (madž. Vas megye), od tega 34,4 % v šestih slovenskih vaseh v Porabju, 22,6 % pa v Monoštru (h kateremu od leta 1983 upravno pripada Slovenska ves). Približno tretjina Slovencev (32,8 %) živi drugje na Madžarskem, od tega 14,8 % v večjih urbanih središčih (Budimpešta, Szombathely, Mosonmagyaróvár).

Tabela 5: Število Slovencev glede na kategoriji maternega jezika in narodne pripadnosti

Leto popisa	Materni jezik	Narodna pripadnost
2001	3.187	3.040
2011	1.723	2.820

3.5 Dejavniki ohranjanja in razvoja slovenskega jezika

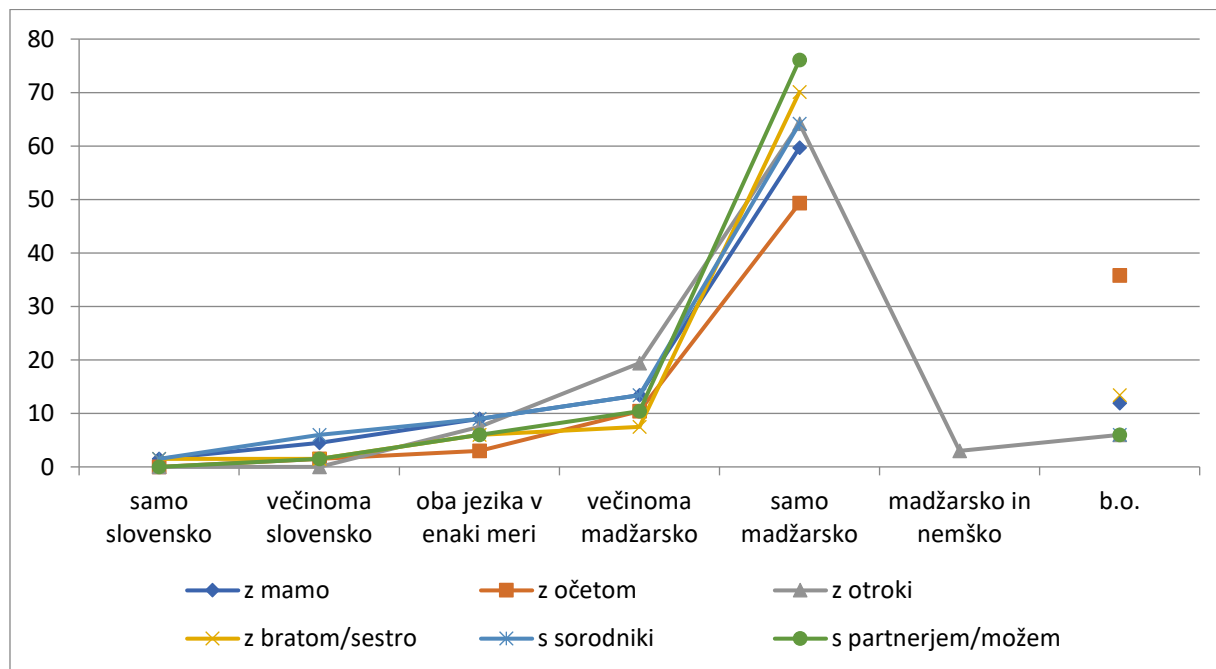
3.5.1 Raba jezika v družini

Že v preteklosti izvedene raziskave so pokazale, da se v slovenskih družinah zmeraj manj uporablja porabščina in da le v redkih primerih prihaja do medgeneracijskega prenosa.

Tako nas niso presenetili izsledki raziskave *Stališča staršev v Porabju do slovenskega jezika oziroma dvo- in večjezičnosti* (2016) o rabi jezikov v družini (graf 1), ki so pokazali očitno prevlado madžarskega jezika v družini in skoraj popolno prekinitvev medgeneracijskega prenosa slovenskega jezika. Med anketiranimi je le nekaj posameznikov navedlo, da se s sorodniki in z mamo pogovarjajo slovensko/porabsko. Med anketiranimi se nihče ne pogovarja z otroki samo oziroma večinoma v slovenskem jeziku. Pri tem velja poudariti, da se

je največ anketiranih, to je 64,2 %, opredelilo za Madžare, skoraj 75 % pa jih je kot svoj materni jezik navedlo madžarščino (Munda Hirnök 2017, 42–43).

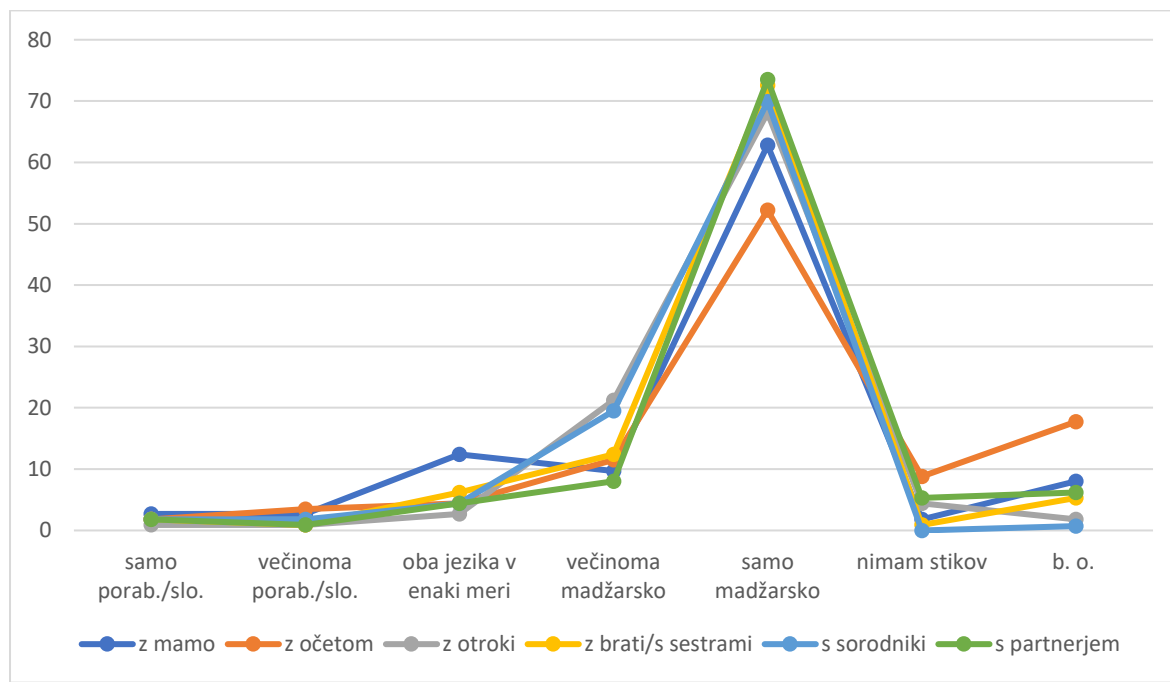
Graf 1: Raba jezika v družini med starši malčkov, ki se učijo slovenski jezik (izraženo v odstotkih, N = 67)

Vir: Raziskava *Stališča staršev do slovenskega jezika oziroma dvo- in večjezičnosti*

Tudi izsledki ankete, ki smo jo izvedli med starši učencev in dijakov, ki obiskujejo pouk slovenskega jezika v okviru projekta *Priložnosti in možnosti za ohranjanje in revitalizacijo slovenščine med slovensko skupnostjo v sosednjih državah*, so pokazali (graf 2), da največ anketiranih, to je 89,4 %, uporablja večinoma oziroma samo madžarski jezik s sorodniki, 89,3 % z otroki, 85 % z bratom ali sestrom, 81,5 % s partnerjem, 76,1 % s sosedi, 72,5 % z mamo in 63,7 % z očetom. Največ slovenščine anketirani uporabljajo pri sporazumevanju s sosedi, takih je 8,9 %, v še manjši meri (5,4 %) pa je slovenščina prisotna pri sporazumevanju z mamo. Med anketiranimi se jih samo 1,8 % pogovarja z otroki samo oziroma večinoma v slovenskem jeziku. 14,9 % vprašanih uporablja pri sporazumevanju s sosedi oba jezika v enaki meri in v enakem odstotku s sorodniki, v še manjši meri sta prisotna oba jezika pri sporazumevanju z mamo (12,4 %), bratom ali sestrom (6,2 %), očetom (4,4 %), partnerji (4 %) in drugimi sorodniki (4 %). Treba pa je tudi omeniti, da se je med starši večina (70,8 %) opredelila za madžarsko narodnost, slaba desetina (9,7 %) za slovensko narodnost, slaba petina (17,7 %) za madžarsko in slovensko narodnost, en starš (0,9 %) pa je navedel nemško narodnost in prav tako en starš (0,9 %) madžarsko in nemško narodnost. Pri vprašanju o maternem jeziku je 84,1 % staršev navedlo madžarščino.

Graf 2: Raba jezika v družini med starši, ki so sodelovali v anketi (izraženo v odstotkih, N = 113)

Vir: Anketa med starši učencev in dijakov, ki obiskujejo pouk slovenskega jezika, izvedena v okviru projekta *Priložnosti in možnosti za ohranjanje in revitalizacijo slovenščine med slovensko skupnostjo v sosednjih državah*

3.5.2 Raba jezika v javnosti

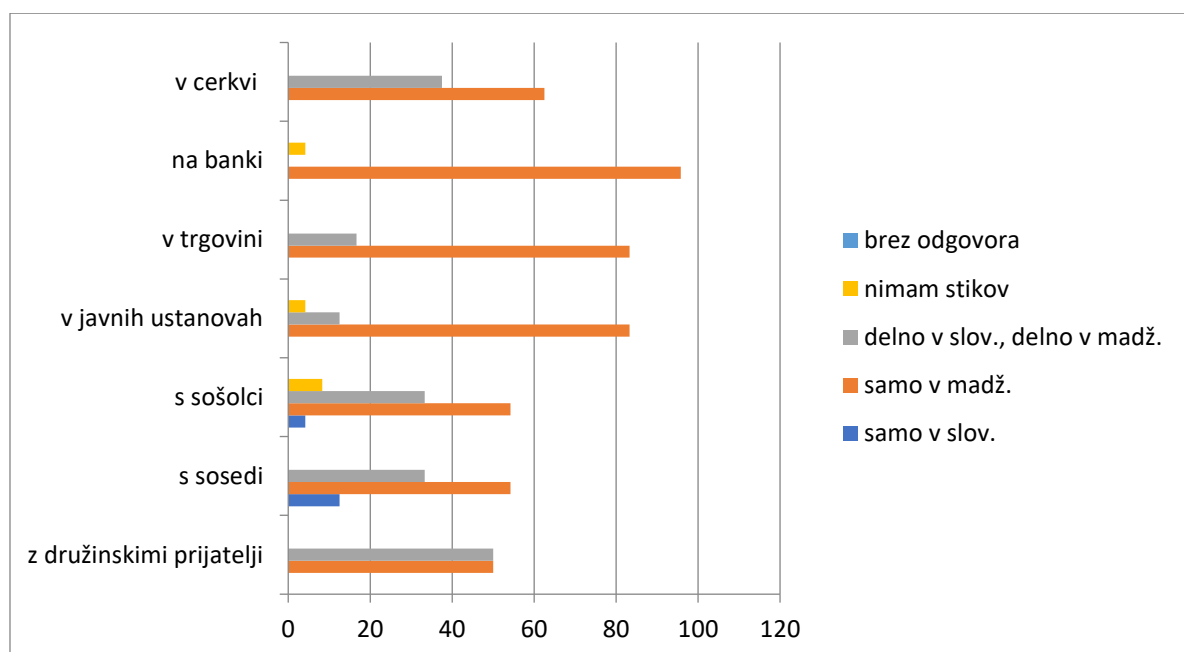
Priložnosti za rabo slovenščine v Porabju formalno (glej podpoglavje 3.3) in dejansko obstajajo, v zadnjih letih se celo povečujejo. Kljub temu pa na podlagi izsledkov raziskav in terenskih izkušenj ugotavljamo, da se v praksi porabski Slovenci teh možnosti še vedno ne poslužujejo v zadostni meri in da je raba jezika v javnosti nemalokrat omejena. Ne glede na dejstvo, da je na Madžarskem uradni jezik madžarščina, v primerjavi s prejšnjimi obdobji, zlasti v obdobju Rákosijevega komunističnega režima²³ in tudi kasneje, ko ni bilo zaželeno uporabljati porabščine, danes večinsko prebivalstvo dobro sprejema porabščino kot jezik okolja.

Raziskava *Narodnostno šolstvo v Porabju: dejansko stanje in perspektive (2006)* je glede rabe slovenskega jezika zunaj družine pokazala, da anketirani v posameznih govornih situacijah

²³ Kot primer navajamo odlomek iz *Poročila Agitacijskega in propagandnega oddelka pri Centralnem komiteju Madžarske delavske stranke o delovanju med južnimi Slovani (tudi med Slovenci), ki živijo ob meji*, datirano 10. februarja leta 1951: »[...] V naseljih ob meji se večkrat zgodi, da policist grobo nagovori južnoslovansko prebivalstvo, če ti na ulici govorijo v materinščini.« (Munda Hirnök 2013, 204)

večinoma uporabljajo madžarščino, je pa še dokaj prisotna raba obeh jezikov. Rezultati podatkov, zbranih v Števanovcih (graf 3), so pokazali, da dobra polovica anketiranih (54,2 %) v komunikaciji z družinskimi prijatelji uporablja samo madžarščino, enak delež anketiranih pa se delno pogovarja v slovenščini in delno v madžarščini. Tretjina anketiranih v stiku s sosedi in sošolci uporablja oba jezika, slovenskega in madžarskega, dobra tretjina (37,5 %) jih uporablja oba jezika v cerkvi, 16,7 % v trgovini in 12,5 % v javnih ustanovah. Situacija glede rabe jezika zunaj družine na Gornjem Seniku (graf 4) je bila podobna kot v Števanovcih. Slaba polovica anketiranih (45,5 %) pri sporazumevanju z družinskimi prijatelji uporablja samo madžarščino, dobra tretjina (36,4 %) pa oba jezika. Dobra tretjina anketiranih (36,4 %) se s sosedi sporazumeva v obeh jezikih in le slaba petina (18,2 %) je odgovorila, da v trgovini uporablja oba jezika. Kar zadeva rabo jezika v cerkvi, so podatki v primerjavi s Števanovci pokazali, da je na Gornjem Seniku 20 % manj takih, ki uporabljajo samo madžarščino. Anketirani so se v obeh primerih v visokem deležu opredelili za slovenski jezik kot materinščino (v Števanovcih 75 % in na Gornjem Seniku 70 %) (Munda Hirnök in Novak Lukanović 2016, 210–213).

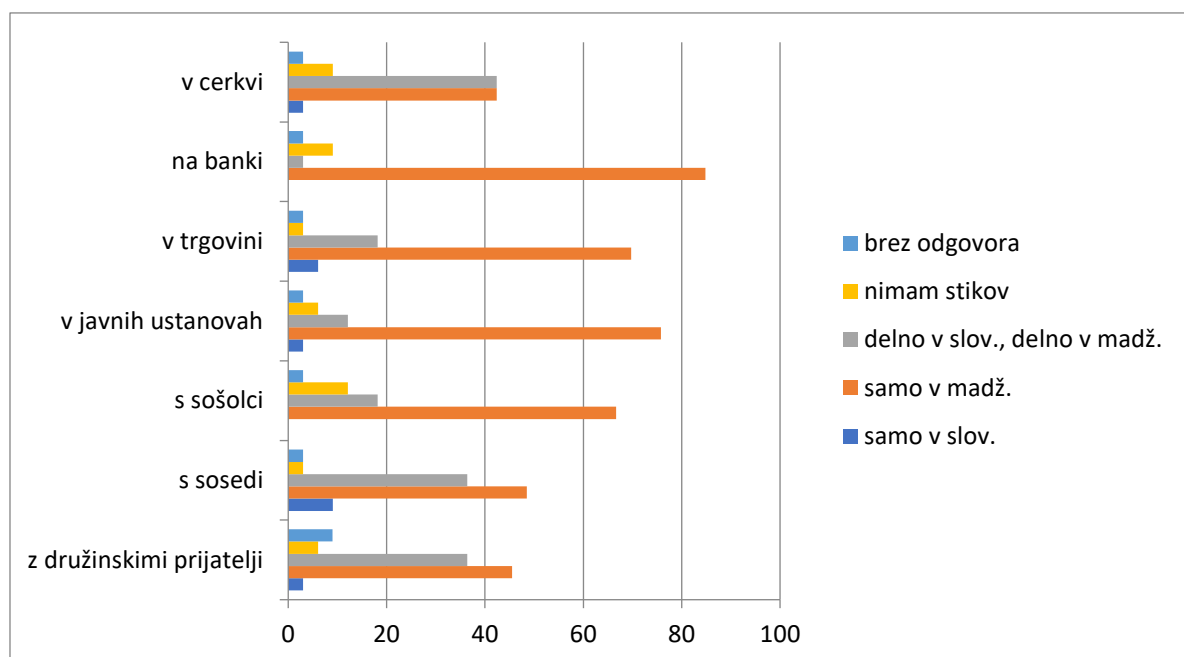
Graf 3: Odgovori anketiranih o rabi jezikov zunaj družine, Števanovci, 2006 (izraženo v odstotkih, N = 24)

Vir: Narodnostno šolstvo v Porabju: dejansko stanje in perspektive (2006)

Graf 4: Odgovori anketiranih o rabi jezikov zunaj družine, Gornji Senik (izraženo v odstotkih, N = 33)

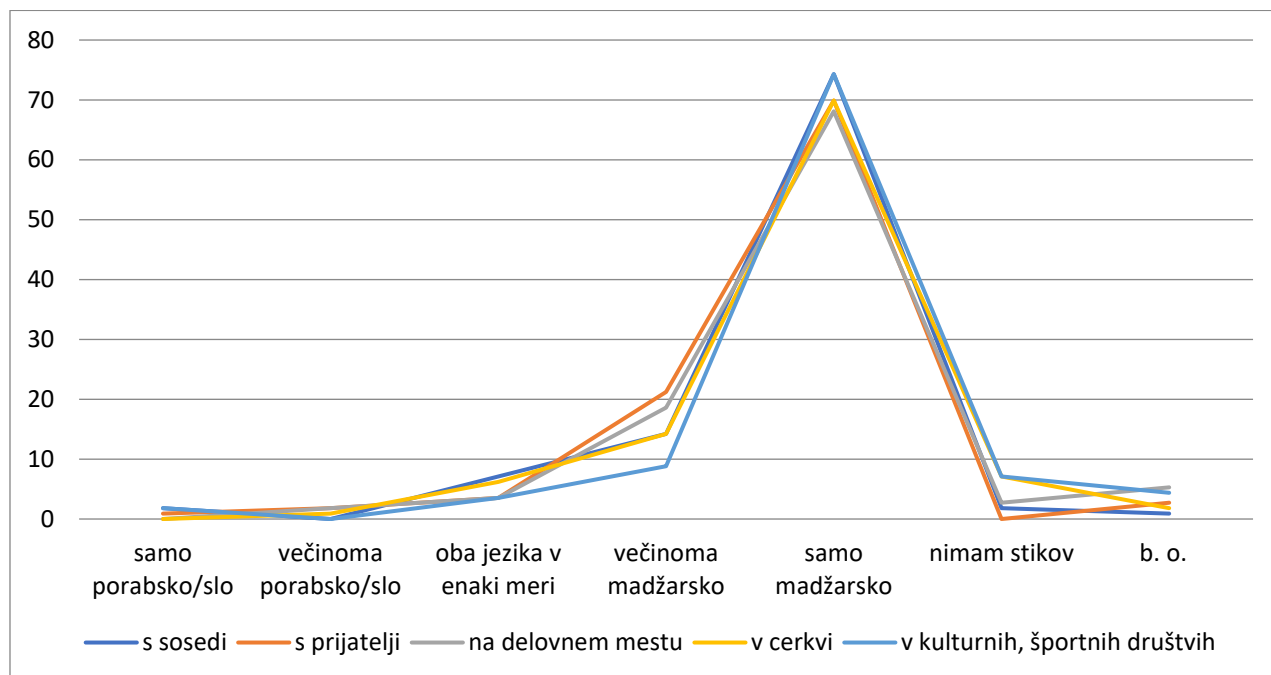

Vir: Narodnostno šolstvo v Porabju: dejansko stanje in perspektive (2006)

Rezultati ankete v okviru projekta *Priložnosti in možnosti za ohranjanje in revitalizacijo slovenščine med slovensko skupnostjo v sosednjih državah* so pokazali, da se starši zunaj družine večinoma pogovarjajo v madžarskem jeziku (graf 5). V posameznih govornih situacijah starši v manjšem številu uporabljajo oba jezika (npr. s sosedi 7,1 %, v cerkvi 6,2 %, v kulturnih društvih 3,5 %). Govorci slovenskega jezika imajo le malo priložnosti za rabo slovenščine v javnosti, zato je prevladujoča raba madžarskega jezika deloma razumljiva.

To potrjujejo tudi podatki intervjuvanke M3, ki je na vprašanje: »Kje se lahko danes uporablja slovenščina/narečje? Na primer vi, ki živite tukaj v (ime vasi), kje jo lahko uporabljate?«, odgovorila: »Če vzamemo narečje, potem ga kjer koli tukaj na vasi, torej če govorimo o starejši generaciji (ki še zna porabsko, op. a.)«. V nadaljnjem pogovoru pa se je pokazalo, da je raba porabsčine/slovenščine v javnih prostorih zelo omejena. Tako na primer v trgovini ni mogoče uporabljati slovenščine. Gostilničarka je sicer domačinka, toda intervjuvanka je še ni slišala, da bi govorila v slovenščini. Tudi na pošti ni možna raba slovenščine. Slovenščina je deloma prisotna v cerkvi, v kulturnem domu (na prireditvah) ter v šoli in vrtcu.

Graf 5: Raba jezika v javnosti med starši, ki so sodelovali v anketi (izraženo v odstotkih, N = 113)

Vir: Anketa med starši učencev in dijakov, ki obiskujejo pouk slovenskega jezika, izvedena v okviru projekta *Priložnosti in možnosti za ohranjanje in revitalizacijo slovenščine med slovensko skupnostjo v sosednjih državah*

3.5.3 Slovenski jezik v vzgojno-izobraževalnem sistemu

Pripadniki slovenske narodne skupnosti (in tudi pripadniki drugih narodnosti, ki jih priznava Zakon o pravicah narodnosti) (glej podpoglavje 3.3) imajo pravico do izobraževanja v maternem jeziku, kar tudi izkoristijo v praksi. Pouk slovenščine je v različnih oblikah prisoten na celotni vertikali vzgojno-izobraževalnega sistema.

3.5.3.1 Vrtec

Učenje slovenščine na ravni predšolske vzgoje je v Porabju omogočeno v tako imenovanih narodnostnih vrtcih na Gornjem Seniku, Dolnjem Seniku, v Sakalovcih in Števanovcih. V Monoštru imajo tako imenovano slovensko vrtčevsko skupino. Omenjene vrtce je v šolskem letu 2016/2017 obiskovalo približno osemdeset otrok (tabela 6)

Tabela 6: Število otrok, ki obiskujejo narodnostne vrtce in tako imenovano slovensko vrtčevsko skupino v Monoštru

	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017
Vrtec Gornji Senik	11	11	16	17	19
Vrtec Števanovci	10	10	10	13	14
Vrtec Dolnji Senik	17	19	19	20	17
Vrtec Sakalovci	17	16	12	10	10
Vrtec Monošter	25	22	23	23	24
Skupaj	80	78	80	83	84

Vir: Spletna stran Državne slovenske samouprave, Szlovén nyelvvoktatószabvány- és nevelésben részesülő diákok, <http://www.slovinci.hu/index.php/oktatas-kultura/szloven-nyelvvoktatasban-reszesulo-gyermekek-let>

V porabskih družinah se je prenos manjšinskega jezika s staršev na otroke popolnoma pretrgal, posledično otroci prihajajo v vrtce brez kakršnega koli znanja porabščine ali knjižne slovenščine. Vrtci imajo težko nalogo, kajti na eni strani morajo poskrbeti, da otroke motivirajo za učenje slovenskega jezika, na drugi strani pa morajo spodbuditi starše k rabi narečja v družini in jih ozaveščati o pomenu in prednostih znanja slovenščine.

Izsledki raziskave *Stališča staršev v Porabju do slovenskega jezika oziroma dvo- in večjezičnosti* (2016) (Munda Hirnök 2017) ter intervjuji, ki smo jih izvedli v okviru projekta *Priložnosti in možnosti za ohranjanje in revitalizacijo slovenščine med slovensko skupnostjo v sosednjih državah*, so pokazali pozitivno stališče staršev do učenja slovenskega jezika v vrtcih, hkrati pa tudi indiferenten odnos. To potrjuje odlomek iz pogovora z intervjuvanko M3: »Po mojem so veseli, da je v vrtcu možnost, da se otrok lahko uči dva jezika od zgodnjega otroštva, toda problem je v tem, da slovenskega jezika doma ne uporabljajo in da znanja, ki ga otroci pridobijo v vrtcu, ne nadgradijo.«

Zaradi skromne slovenske jezikovne kompetence domačih vzgojiteljic in odsotnosti slovenskih govornih navad v vrtcih je zelo pomembna strokovna pomoč vzgojiteljic asistentk iz Slovenije, ki delujeta v vsakem vrtcu po dva dni in si prizadevata za čim več slovenščine v vrtcih.

O pomenu prisotnosti vzgojiteljic asistentk iz Slovenije je spregovorila tudi pripadnica slovenske skupnosti, s katero smo izvedli intervju – intervjuvanka M3: »Dobro je za otroke in tudi za nas (delavce v vrtcu, op. a.). Več lahko uporabljamo slovenski jezik. Otroke učimo določenih besed, izrazov. Z njimi se še ne moremo pogovarjati, toda z vzgojiteljico asistentko iz Slovenije lahko komuniciramo slovensko.«

3.5.3.2 Osnovna šola

Učenci v Porabju se lahko učijo slovenski jezik v osnovnih šolah na Gornjem Seniku, v Števanovcih in Monoštru. Smernice šolskega ministrstva opredeljujejo več oblik manjšinskega pouka. V osnovnih šolah na Gornjem Seniku in v Števanovcih²⁴ danes poučujejo slovenščino kot tako imenovano narodnostno materinščino, ob njej pa tudi tuji jezik (nemščino). Šoli sta dvojezični, učenci imajo tedensko pet ur slovenskega jezika, eno uro spoznavanja slovenstva in delno dvojezični pouk pri polovici ostalih predmetov. Dvojezično se poučujejo predmeti, za katere imata šoli zagotovljene kadre. V šolskem letu 2016/2017 (v času izvedbe ankete) je obe osnovni šoli obiskovalo približno 130 učencev (tabela 7), ne le z Gornjega Senika in Števanovcev, temveč tudi iz okoliških vasi ter iz Monoštra in monoštrskega šolskega okoliša. Šoli (in tudi vrtca) sta od leta 2012 v upravljanju Državne slovenske samouprave (DSS).²⁵

K ozaveščanju in motivaciji staršev, da bi svoje otroke spodbujali k učenju slovenščine, pripomore tudi dvojezični priročnik za starše, ki ga je izdala DSS (Perger 2016).

Tabela 7: Število učencev, ki obiskujejo pouk slovenskega jezika

		2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017
DOŠ Gornji Senik		66	73	70	75	72
DOŠ Števanovci		52	54	51	46	52 (51) ²⁶
Osnovna šola Aranya Jánosa in Istvána Széchenyija, Monošter	nižji razredi	14	5 + 6*	0	0	0
	višji razredi	11*	3 + 11*	14 + 4*	8	5 (9) ²⁷
Skupaj		143	152	139	129	133

* krožek

Vir: Spletna stran Državne slovenske samouprave, Szlovén nyelvoktatásban,- nevelésben részesülő diákok, <http://www.slovinci.hu/index.php/oktatas-kultura/szloven-nyelvoktatasban-reszesulo-gyermek-let>

Tudi osnovni šoli Jánosa Aranya (šolo obiskujejo učenci od 1. do 4. razreda) in Istvána Széchenyija (šolo obiskujejo učenci od 5. do 8. razreda) v Monoštru ob zadostnem številu

²⁴ Na obeh šolah se je dvojezičnost uvajala postopoma, začeli so v prvem razredu, zdaj pa imajo že vsi razredi dvojezični pouk (DOŠ Jožefa Košiča na Gornjem Seniku je v šolskem letu 2005/2006 uvedla dvojezični program, DOŠ Števanovci pa v šolskem letu 2007/2008).

²⁵ Kot smo zasledili v medijih, je v bližnji prihodnosti pričakovati, da bo DSS prevzela tudi upravljanje vrtca v Sakalovcih (Sotočja 2018).

²⁶ Podatki DSS in naši podatki o številu učencev, ki obiskujejo pouk slovenskega jezika na DOŠ Števanovci, dobili smo jih od učiteljic slovenskega jezika, se ne ujemajo.

²⁷ Podatki DSS in naši podatki o številu učencev, ki obiskujejo pouk slovenskega jezika v osnovni šoli v Monoštru, dobili smo jih od učiteljic slovenskega jezika, se ne ujemajo.

učencev v skupini ponujata narodnostni pouk slovenskega jezika. Na obeh šolah je v šolskem letu 2016/2017 potekal fakultativni pouk slovenščine, in sicer 1–2 uri tedensko. Slovenščino se je možno učiti tudi fakultativno ali v krožku, zunaj rednih šolskih ur (tabela 7). Od šolskega leta 2017/2018 se po osmih letih premora devet osnovnošolcev (večina jih je slovenskega porekla) uči narodnostno slovenščino kot predmet pet ur tedensko (Perger 2017, 3). Ti otroci so bili v vrtcu vključeni v tako imenovano slovensko skupino.

Z začetkom ponovnega pouka narodnostne slovenščine je bila seznanjena tudi intervjuvanka M1: *»Zdaj je slovenščina bolj v ospredju (kot takrat, ko je bila sama učenka, op. a.), zdaj poskušajo, to se vidi tudi v šoli, da bo letos spet narodnostni razred v Monoštru. Na primer pri x (ime mlajše hčerke, op. a.) te možnosti ni bilo. Zaradi tega se uči nemščino, obiskuje pa slovenski krožek. Takrat nismo imeli druge izbire.«*

3.5.3.3 Srednja šola

Na ravni srednje šole v Porabju se je možno učiti slovenski jezik na Gimnaziji Mihály Vörösmartyja in Srednji strokovni šoli Béla III. v Monoštru (tabela 8). Na gimnaziji je v štiri- in osemletnem programu tako imenovani narodnostni pouk slovenskega jezika, ki vključuje tudi spoznavanje slovenstva, in pouk slovenskega jezika kot tujega jezika. Tudi srednja strokovna šola ponuja pouk slovenskega jezika, in sicer 3–4 ure tedensko. Pomembno je, da lahko na obeh srednjih šolah dijaki že od leta 1993 ob zaključku šolanja iz slovenščine opravljajo maturitetni izpit, ki se upošteva pri vpisu na visoke šole in fakultete.

Tabela 8: Število dijakov, ki obiskujejo pouk slovenskega jezika v Monoštru

	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017
Gimnazija Mihály Vörösmartyja	22 11*	19 5*	13 + 4*	13	11(19) ²⁸
Srednja strokovna šola Béla III.	-	17	11	8	11
Skupaj	33	41	28	21	22

* krožek

Vir: Spletna stran Državne slovenske samouprave, Szlovén nyelvoktatásban,- nevelésben részesülő diákok, <http://www.slovinci.hu/index.php/oktatas-kultura/szloven-nyelvoktatasban-reszesulo-gyermekek-let>

²⁸ Podatki DSS in naši podatki o številu dijakov, ki obiskujejo pouk slovenskega jezika na gimnaziji (dobili smo jih od učiteljic slovenskega jezika), se ne ujemajo.

5.3.3.4 Visokošolska raven

Na visokošolski ravni se je na Madžarskem slovenščino mogoče učiti na Slavističnem oddelku Savaria v Univerzitetnem središču Savaria v Szombathelyu²⁹ in na Filozofski fakulteti Univerze Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) v Budimpešti.

5.3.3.5 Neformalno jezikovno izobraževanje

Tečaje slovenskega jezika je že v preteklosti občasno organizirala Zveza Slovencev na Madžarskem (1990), od leta 2015 je to stalnica.³⁰

V podpoglavju 3.2 predstavljamo analizo anket, ki smo jo izvedli med tečajniki nadaljevalnega tečaja slovenskega jezika spomladi 2017 in tečajniki začetnega tečaja jeseni 2017.

3.5.4 Slovenska kulturna društva

Slovenska skupnost na Madžarskem je do leta 1990 delovala v okviru Demokratične zveze južnih Slovanov (DZJS)³¹, v kateri so imeli Slovenci enega predstavnika. V novih družbenopolitičnih razmerah se je zaradi nezadovoljstva Slovencev z delovanjem DZJS oblikovala želja po njeni reorganizaciji oziroma izstopu iz omenjene organizacije. 27. oktobra 1990 so na Gornjem Seniku ustanovili *Zvezo Slovencev na Madžarskem*³² kot nadstrankarski organ s sedežem v Monoštru.

Potreba po organiziranosti se je pojavila tudi pri Slovencih, ki živijo v mestnih okoljih, zunaj Porabja. Slovenci v Budimpešti so leta 1990 ustanovili *Slovensko društvo*, leta 1999 je prišlo

---

²⁹ Od februarja 2017 je Univerzitetno središče Savaria postalo sestavni del Univerze ELTE v Budimpešti. Slavistični oddelek ponuja različne možnosti za študij slovenskega jezika. Med novostmi je treba poudariti to, da so že pripravili narodnostni del študijskega programa za razredni pouk, ki ga bodo akreditirali v bližnji prihodnosti in razmišljajo tudi (na pobudo slovenske parlamentarne zagovornice) o izvedbi jezikovnega programa za študente, ki se izobražujejo za vzgojiteljice in vzgojiteljice na drugih ustanovah (Možnosti za študij slovenskega jezika v Sombotelu, 2017).

³⁰ Tudi za leto 2018 je načrtovan nadaljevalni tečaj slovenskega jezika, ki ga oglašuje Zveza Slovencev na Madžarskem na svoji spletni strani (<http://www.zveza.hu/sl/vabila/>) in v tedniku Porabje.

³¹ Demokratična zveza južnih Slovanov se je razvila iz Antifašistične fronte južnih Slovanov – organizacijske temelje so položili na ustanovnem kongresu oktobra leta 1947. DZJS je združevala na Madžarskem živeče Srbe, Hrvate in Slovence. Njeno delovanje je bilo večplastno, razvejano in je segalo na vsa pomembnejša področja manjšinskega življenja (Nemeth 1985).

³² Predhodnik zveze je bilo Slovensko društvo Lipa, ustanovljeno januarja 1990. Za več o delovanju zveze glej spletno stran <http://www.zveza.hu/sl/>.

do ustanovitve *Slovenskega kulturnega društva Avgust Pavel* v Sombotelu (Munda Hirnök 2007), leta 2011 pa so tudi Slovenci, ki živijo v Mosonmagyaróváru, ustanovili *Slovensko društvo Kisalföld*.

V okviru ZSM danes deluje deset odraslih skupin, ki ponujajo tradicionalne kulturne dejavnosti, kot so folklor, petje in gledališče.³³

Slovenci v Sombotelu so leta 2004 ustanovili *Pevsko skupino »Sombotelske spominčice«*,³⁴ Slovenci, živeči v Budimpešti pa leta 2011 *Pevski zbor*,³⁵ od leta 2016 deluje tudi glasbena skupina *Veseli goslarge*.³⁶

Strnjen prikaz organiziranosti na kulturnem področju kaže, da gre za ljubiteljsko dejavnost. Kulturne skupine poleg ohranjanja kulturne dediščine prispevajo tudi h krepitvi jezikovne identitete in narodne zavesti slovenske narodne skupnosti. Pri tem ne smemo pozabiti na mednarodno likovno kolonijo, kakovostne razstave, (novejšo) porabsko književnost³⁷ ipd.

Dejavna so tudi društva z različnimi profili, na primer *Društvo za lepšo vas in ohranjanje tradicije* (Števanovci, od leta 1998), *Društvo za vas* (Verica – Ritkarovci), *Porabsko kulturno turistično društvo Andovci* (od leta 2008) ter športna in gasilska društva, ki delujejo v porabskih vaseh.

Z vidika ohranjanja porabščine/slovenskega jezika in medgeneracijskega sodelovanja je treba posebej izpostaviti *Društvo porabske mladine*, ustanovljeno leta 2014 s pomočjo oziroma na pobudo Slovenije, ki z različnimi ukrepi poskuša izboljšati (tudi) položaj mladih.³⁸

---

³³ To so: *ME PZ Avgust Pavel MZS Gornji Senik (od leta 1938)*, *Folklorna skupina ZSM Gornji Senik (od leta 1985)*, *Folklorna skupina ZSM Sakalovci (od leta 1970)*, *Ljudske pevke ZSM Števanovci (od leta 1991)*, *Ljudski pevci ZSM Gornji Senik (od leta 2000)*, *Gledališka skupina Veseli pajdaši ZSM Števanovci (od leta 2000, od leta 2002 deluje v okviru ZSM)*, *Gledališka skupina Nindrik – Indrik ZSM Monošter (od leta 1995)*, *Komorni zbor ZSM Monošter (od leta 2010)*, *Folklorna skupina upokojenk ZSM Monošter (od leta 2010)*, *Cerkveni zbor ZSM Števanovci (od leta 2010)*.

³⁴ Pevska skupina deluje v okviru slovenske manjšinske samouprave v Sombotelu.

³⁵ Pevski zbor deluje v okviru Slovenskega društva.

³⁶ Glasbena skupina deluje pod okriljem slovenske lokalne samouprave XI. okrožja v Budimpešti.

³⁷ Prepoznavni literarni opus v porabščini (deloma v knjižni slovenščini) so ustvarili na primer ljudska pisateljica Irena Barber, publicist in pisatelj Francek Mukič in novinar Karel Holec.

³⁸ Akcijski načrt sodelovanja in podpore mladim Slovincem v zamejstvu in po svetu Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu iz leta 2011 navaja: »Klub prekmurskih študentov v Murski Soboti si želi večjega sodelovanja tudi z mladimi Porabci. Ustanovitev posebne sekcije za Porabce Kluba prekmurskih študentov v Monoštru pomeni začetek tovrstnega sodelovanja.« Nadalje je poudarjeno, da naj bi organizacije slovenske narodne skupnosti več pozornosti namenile mladim generacijam na področjih, kjer bi mladi lahko videli svojo priložnost (Akcijski načrt 2011, 8).

Tudi DSS organizira in podpira kulturne prireditve, ki krepijo in poglobljajo jezikovno identiteto porabskih Slovencev.

3.5.5 Cerkev in slovenski jezik

Zgodovinsko gledano so imeli cerkev in slovenski duhovniki v Porabju pomembno vlogo pri ohranjanju slovenskega jezika ter širitvi narodnostne kulture, identitete in splošne omike. Po smrti gornjeseniškega župnika Janoša Kūharja leta 1987 smo pričali počasnemu izginjanju slovenščine v verskem življenju porabskih Slovencev. Prizadevanja vernikov in manjšinskih organizacij za namestitev duhovnika slovenskega rodu v gornjeseniško župnijo več kot desetletje niso bila uslišana s strani sombotelske škofije (in tudi ne s strani Katoliške cerkve v Sloveniji). Sombotelski škof dr. István Konkoly je leta 2001 duhovnika Ferenca Merklia, ki je slovenskega rodu, namestil na gornjeseniško župnijo, od koder ga je novi sombotelski škof dr. András Veres leta 2010 premestil v župnijo Vasszécseny, blizu Sombathelya. Trenutno potrebe po slovenskem bogoslužju porabskih Slovencev zadovoljujejo župnik Tibor Tóth, ki si prizadeva, da bi bila slovenščina vsaj delno prisotna pri mašah in verskih obredih, ter duhovniki, ki prihajajo iz Slovenije. Slovenske maše se izvajajo enkrat mesečno na Gornjem Seniku, v Števanovcih in Monoštru (več o tem glej Munda Hirnök 2015; Munda Hirnök in Medvešek 2017).

Odlomek iz pogovora z intervjuvanko M2 dobro ilustrira »izgubo« slovenščine v verskem življenju njene generacije: *»Do 3. razreda smo imeli verouk v slovenščini ... potem je umrl župnik Kūhar, potem pa sem imela samo madžarske duhovnike. Po pravici povedano, bolj madžarsko molim, no, so te slovenske molitve, ki jih sicer znam, ampak bolj mi leži v madžarščini, ker smo se tako učili.«*

3.5.6 Mediji in slovenski jezik

Porabski medijski prostor se je opazno predrugačil v devetdesetih letih dvajsetega stoletja. Prva prelomna sprememba je bila izdaja lastnega časopisa. Slovensko prilogo *Narodnih novin*³⁹ je leta 1991 nadomestil štirinajstdnevnik *Porabje*, ki je leta 2005 postal tednik.

Od leta 1992 deluje televizijska oddaja *Slovenski utrinki* na prvem programu madžarske televizije, oddaja je na sporedu dvakrat mesečno. Oddaja traja 26 minut, predvajajo jo tudi na prvem programu RTV Slovenija.

---

³⁹ Tednik *Narodne novine* je izdajala DZJS od leta 1952. Slovenska rubrika v časopisu se je pojavila leta 1971, pred tem so se posamezni prispevki v slovenščini objavljali občasno. Od sredine osemdesetih let so imeli Slovenci v časopisu na razpolago najprej eno stran, potem pa dve strani pod naslovom *Ljudski list*.

Radio Monošter je začel oddajati leta 2000, imel je 8 ur programa tedensko, od leta 2012 oddaja 28 ur programa tedensko na dveh frekvencah (*Monošter* 106,6 MHz, Gornji Senik 97,7 MHz).

Omenjeni mediji v Porabju so zaradi specifične jezikovne situacije v posebnem položaju, kajti ob slovenskem knjižnem jeziku se poslužujejo tudi porabskega narečja. Prizadevajo si za ohranitev slovenskega jezika in identitete. Pripadniki slovenske skupnosti dobro sprejemajo svoje medije. Zaradi postopnega zmanjševanja števila pripadnikov slovenske narodne skupnosti in zaradi dejstva, da mlada generacija ne govori več porabskega narečja, knjižne slovenščine pa se ne nauči v zadostni meri, lahko pričakujemo upad bralcev, poslušalcev in gledalcev manjšinskih medijev. Uredniki bodo morali medije oblikovati in prilagoditi interesom srednje in mlajše generacije.

3.5.7 Politična participacija

Politična participacija slovenske skupnosti na Madžarskem je novejšega datuma. Šele po spremembi političnega sistema na Madžarskem leta 1990 so se ustvarili pogoji in možnosti na področju družbene in politične participacije slovenske skupnosti.

Slovenci so leta 1990 ustanovili prvo lastno organizacijo, *Zvezo Slovencev na Madžarskem*, ki je bila do sprejetja *Zakona o pravicah narodnih in etničnih manjšin na Madžarskem* leta 1993 ključna organizacija in je delovala na vseh pomembnejših področjih narodnostnega življenja. Omenjeni zakon je omogočil ustanavljanje manjšinskih samouprav v slovenskih naseljih in zunaj Porabja (od leta 1994) ter DSS (1995) s sedežem na Gornjem Seniku. Zaradi lažjih stikov z državnimi uradi in institucijami je bilo odprto tudi predstavništvo v Budimpešti.

Na zadnjih volitvah leta 2014 je bilo ustanovljenih deset slovenskih narodnostnih samouprav v Porabju in zunaj njega.⁴⁰ Samoupravne skupnosti so neposredni sogovornik madžarske vlade, kar jim daje velik pomen. Tako DSS kot lokalne narodnostne samouprave so financirane neposredno iz madžarskega proračuna.

Na parlamentarnih volitvah (2014) so manjšine na Madžarskem prvič lahko volile svoje zagovornike v parlamentu. Ti sicer nimajo enakih pristojnosti kot poslanci, med drugim nimajo glasovalne pravice, lahko pa ustanovijo komisije zagovornikov, katerih vprašanja nato obravnava parlament. Zagovornica slovenske narodne skupnosti v parlamentu je Erika Köles Kiss.

---

⁴⁰ Narodnostne samouprave Slovencev na Madžarskem: Gornji Senik, Števanovci, Sakalovci, Monošter (kamor spada tudi Slovenska ves), Verica – Ritkarovci, Andovci, Dolnji Senik, Sombotel, Budimpešta in Mosonmagyaróvár.

3.6 Ugotovitve

3.6.1 Kateri dejavniki vplivajo na medgeneracijski prenos jezika?

Porabščina v Porabju se je dolgo časa ohranjala prav zaradi zaprtosti območja (železne zavese). Z odpiranjem območja in zaposlovanjem slovenskega prebivalstva v Monoštru in drugod je madžarščina vdrla tudi v slovenske vasi in zasebno sfero. Ker je imela slovenščina v javnosti premalo podpore in zaščite, so ljudje začeli pospešeno opuščati narečje. Ključna sta bila tudi prikrita asimilacijska politika (tudi jezikovna) večinskega naroda in šibek, marsikdaj neustrezen odziv države matičnega naroda.

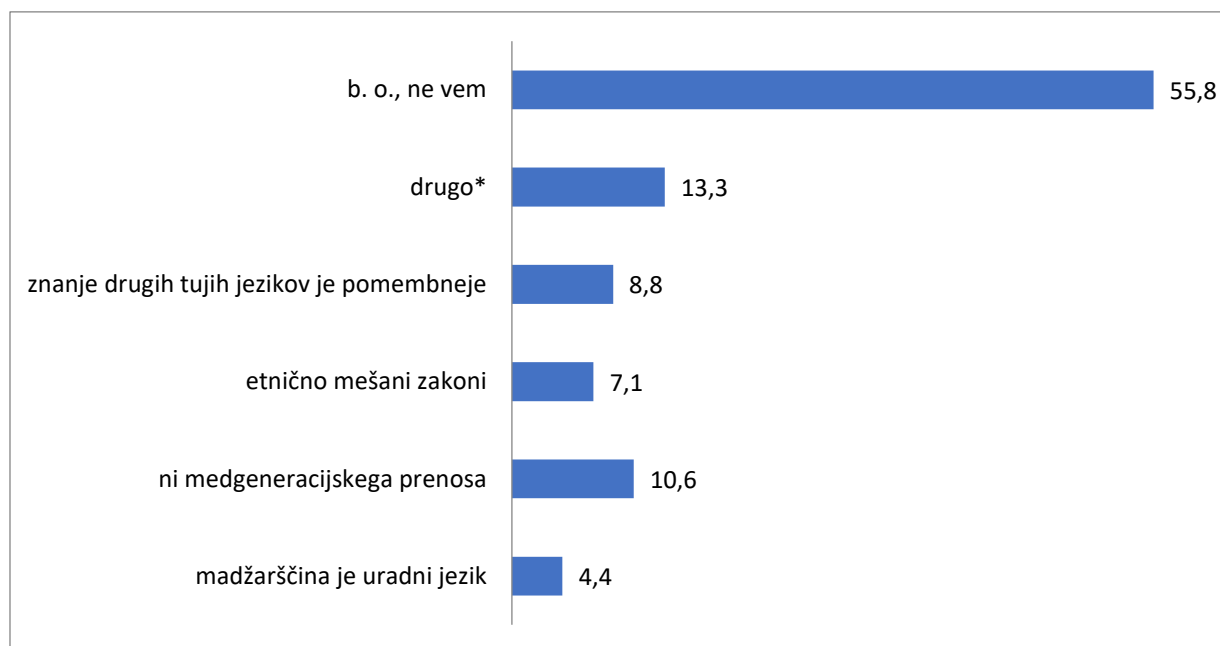
Zaradi omenjenih okoliščin so rezultati ankete in intervjujev v okviru projekta *Priložnosti in možnosti za ohranjanje in revitalizacijo slovenščine med slovensko skupnostjo v sosednjih državah* pričakovani.

Odgovori anketiranih na vprašanje, kateri dejavniki so vplivali na to, da starši svojih otrok niso naučili porabskega narečja (graf 6), so pokazali, da jih dobra desetina meni, da ni medgeneracijskega prenosa. Anketirani so v manjšem deležu izpostavili še druge dejavnike, kot so: znanje tujih jezikov je pomembnejše, etnično mešani zakoni, madžarščina je uradni jezik in drugo.⁴¹ Presenetil pa nas je velik delež anketiranih (55,8 %), ki na vprašanje niso hoteli oziroma niso znali odgovoriti.

---

⁴¹ Navajamo odgovore v kategoriji »drugo«: vpliv šole – šola je forsirala poznavanje knjižne slovenščine; lagodnost, lenoba; »mi smo Madžari«; v šoli poučujejo knjižno slovenščino, zato porabščina povzroča zmedo; zaradi pomanjkanja časa; v šoli ga (porabski dialekt, op. a.) ne uporabljajo in zato menijo, da v prihodnosti ne bo koristen; drugi zunanji dejavniki (zapostavljanje tradicije in narečja ipd.); niso se rodili v takem kraju (v Porabju, op. a.); hiter svet, dnevni ritem; sramovanje, občutek manjvrednosti; v šolah in uradnih institucijah se uporablja madžarski jezik; malo stikov s Slovenijo oziroma malo stikov z ljudmi, ki govorijo porabsko narečje, in morda tudi to, da so delo/zaposlitvene možnosti v Sloveniji manj popularne; ni bilo takega dejavnika, ker smo otroka naučili jezika.

Graf 6: Odgovori anketiranih na vprašanje, kateri dejavniki so vplivali na to, da starši svojih otrok niso naučili porabskega narečja (izraženo v odstotkih, N = 113)

Vir: Anketa med starši učencev in dijakov, ki obiskujejo pouk slovenskega jezika, izvedena v okviru projekta *Priložnosti in možnosti za ohranjanje in revitalizacijo slovenščine med slovensko skupnostjo v sosednjih državah*

O dejavnikih, ki so vplivali na medgeneracijski prenos oziroma na prekinitev medgeneracijskega prenosa jezika, so spregovorile tudi intervjuvanke.

Intervjuvanka M1 je odraščala v slovenski družini, kjer so prastarši, stari starši, starši in soseska uporabljali porabščino. Zaradi travme mame, ki je bila posledica nesprejemanja »drugačnih« s strani pripadnikov večinskega naroda, ni prišlo (ali samo deloma) do medgeneracijskega prenosa jezika: *»Zato ni prišlo do medgeneracijskega prenosa, to vedno reče moja mama, ker ko so oni šli v osnovno šolo v Monošter (to je bilo v šestdesetih letih dvajsetega stoletja, op. a.) [...] niso znali madžarsko, ampak samo porabsko. In je povedala, da dokler se niso naučili madžarsko, to je trajalo 1 do 2 leti, so sošolci s prsti kazali na njih in so se jim posmehovali. In tega ni mogla pozabiti in se je odločila, da njeni otroci tega ne bodo doživeli.«*

Posledično se je z otrokoma, s hčerko (z intervjuvanko) in sinom (bratom od intervjuvanke), pogovarjala v madžarščini. Njen brat, ki sta ga nekaj časa čuvala prababica in praded, zna malo več slovensko (sicer ne zna govoriti, razume pa veliko) kot ona. Z njo so se stari starši in tudi starši sicer pogovarjali madžarsko, ker pa so družinski člani in soseska v medsebojni komunikaciji uporabljali porabščino, ji omenjeni jezik ni bil čisto tuj: *»[...] imam neko pasivno znanje, torej če slišim porabščino, nekako sklepam, kakšna bi bila vsebina. To je samoumevno, torej porabščina ni tuja za moja ušesa, pa tako sem odraščala, da sem*

poslušala porabščino. Tako je bilo pri nas.» Vrtec je obiskovala v (ime vasi), kjer so imeli v okviru programa vrtca tudi slovenske dejavnosti (izštevanka, rajalne igre, pesmi, podobno kot danes) v knjižni slovenščini. Z obiskovanjem osnovne šole v Monoštru se je učenje slovenščine prekinilo in zdaj v odrasli dobi, ko si je ustvarila družino in se obe hčerki učita slovensko, se je zavedela svojega jezikovnega primanjkljaja: »Jaz ga (slovenski jezik, op. a.) zelo pogrešam in mi je žal, da ga nisem naučila [...]. Odločila sem se za tečaj slovenskega jezika, zaradi tega, da bi kaj znala, da bi lahko pomagala hčerki pri učenju slovenščine.«

Iz omenjenega primera je razvidno, da je zaradi zgodovinske travme pri generaciji staršev (danes stari nad 60 let) intervjuvanke prišlo do ključne spremembe pri medgeneracijskem prenosu porabščine. Posledica ravnanja pripadnikov slovenske narodne skupnosti zaradi nerazrešene travme je trganje ali celo prekinitev medgeneracijskega prenosa slovenskega jezika na mlajše generacije pri porabskih družinah. Ne smemo pa prezreti drugih dejavnikov, ki so jih izpostavili anketirani in so negativno vplivali na rabo jezika oziroma na njegov medgeneracijski prenos.

3.6.2 Ali je slovenski jezik za prebivalce omenjenih območij zanimiva, perspektivna izbira?

Pridobljeni podatki ankete v okviru raziskave *Priložnosti in možnosti za ohranjanje in revitalizacijo slovenščine med slovensko skupnostjo v sosednjih državah* so pokazali, da so starši pri razvrščanju jezikov po pomembnosti na področju dela – poklica knjižno slovenščino uvrstili na četrto mesto, porabsko narečje pa na peto mesto, za madžarščino, nemščino in angleščino. Pri razvrščanju jezikov po pomembnosti v vsakdanjem življenju so porabsko narečje uvrstili na četrto mesto, slovenski knjižni jezik pa na peto mesto, za madžarščino, nemščino in angleščino.

Povprašali smo anketirane, ali se jim zdi znanje slovenskega knjižnega jezika pomembno za otroka. Večina staršev (72,6 %) je odgovorila pritrdilno. Nadalje nas je zanimalo, zakaj menijo, da je znanje slovenskega jezika pomembno za otroka. Vprašanje je bilo odprtega tipa, pridobljene odgovore smo razvrstili v šest kategorij. Dobra petina anketiranih (20,4 %) je odgovorila, da je znanje jezika vrednota, 18,6 % jih je odgovorilo, da je slovenščina jezik družine, krajev. Slabim 10 % se zdi slovenščina pomembna zaradi bližine meje, 7,1 % se zdi slovenščina pomembna zaradi zaposlitve in študija, 6 % pa jih je navedlo druge razloge, in sicer:

»Monošter z okolico je večetničen. Kot Madžaru, se mi zdi pomembno vzpostavitev stikov med različnimi kulturami in negovanje le-teh.«

»Hodi (otrok, op. a.) v dvojezično šolo, zato je slovenščina obvezna. Če poznaš en slovanski jezik, lažje usvojiš drugega.«

»Živimo v Porabju, moj otrok obiskuje dvojezično šolo. Spoštujem prizadevanja lokalnega prebivalstva. Pomembno je, ker smo se mi priselili sem v Porabje.«

»Zato, da tukaj na Madžarskem slovenski jezik ne bi izumrl.«

»Živimo v Porabju, naj spozna jezik in kulturo.«

Več kot tretjina anketiranih (38,7 %) na vprašanje ni odgovorila ali ni znala odgovoriti.

Pridobljeni podatki potrjujejo, da le peščici anketiranih staršev slovenščina predstavlja perspektivno izbiro zaradi bližine meje, zaposlitve ali študija.

3.6.3 Kakšni so vplivi migracijskih procesov na vzorce rabe jezika?

Z vstopom Madžarske in Slovenije v Evropsko unijo in schengensko območje se vedno več ljudi iz Porabja zaposluje v sosednji Avstriji, kjer je zaslužek dva- ali trikrat večji kot na Madžarskem. Manjše število jih živi tam, večina je dnevnih vozačev. V precej manjšem številu hodijo zaradi dela v Slovenijo, kajti Goričko (del Prekmurja) zaradi obrobnega značaja in z enim urbanim središčem ne ponuja delovnih mest, pa tudi zaslužek je manjši kot v Avstriji (Munda Hirnök in Medvešek 2016). Zaposlovanje v Avstriji otežuje napore za ohranjanje slovenščine, saj starši glede na gospodarsko situacijo območja vidijo večjo perspektivo v znanju nemškega jezika:

Intervjuvanka se sprašuje: *»Ker zdaj otrok, kaj vidi pri starših? Zdaj grem v Avstrijo delat, moram znati nemško, pa v Avstriji se dobro zasluži [...] pri nekaterih družinah ne samo otroci, tudi starši rečejo: 'Zakaj se zdaj toliko uči slovensko, če pa tega jezika ne bo mogel uporabljati. Ni sigurno, da bo lahko šel delat v Slovenijo'«.«*

Po padcu meje (deloma že prej) so začeli Madžari iz drugih krajev in tujci (Avstrijci, Nemci) odkupovati stare domačije, ki jih v glavnem uporabljajo kot počitniške hiše. Zaznati pa je tudi priseljevanje ljudi iz notranjosti države in prav tako iz drugih držav članic Evropske unije (zlasti iz Romunije). Ti se stalno naselijo v porabskih vaseh (in v Monoštru), zaposleni pa so v Avstriji. Domačini se morajo prilagajati novim razmeram, tudi z vidika rabe jezikov.

Intervjuvanka M2 pojasnjuje: *»Kakršna koli prireditev je na (ime vasi, op. a.), je dvojezična. Kakršen koli program je, je v slovenščini in madžarščini. Dvojezična mora biti zato, ker imamo na vasi že veliko tujcev, Madžare. Narečje je prisotno, če gre za domačo prireditev, nihče pa ne uporablja knjižne slovenščine, ampak narečje. Madžarščina mora biti zato, če pridejo Madžari, tisti, ki živijo na (ime vasi, op. a.).«*

3.6.4 Kakšne so medgeneracijske razlike v izbiri jezikovnih vzorcev? Kakšne so jezikovne prakse prebivalstva?

Do sedaj opravljene raziskave, ki smo jih izvedli na Inštitutu za narodnostna vprašanja (več o tem smo pisali v podpodglavju 3.5.1), in terenske izkušnje kažejo, da se sporazumevalna zmožnost v slovenskem jeziku iz generacije v generacijo zmanjšuje. Trga se medgeneracijski prenos jezika. Čeprav srednja generacija porabskih Slovencev še zna porabsko, v komunikaciji z otroki uporablja madžarščino, prisotnost slovenskega jezika je v njihovih družinah redkost. Tako se najmlajše generacije v veliki večini s slovenskim jezikom prvič srečajo v vrtcu in šoli.

Intervjuvanka M3 je o jezikovnih navadah različnih generacij povedala: *»Tudi med pripadniki srednje generacije ne govorijo vsi slovensko. Toda med njimi je več takšnih, ki še govorijo slovensko, kot pri generaciji starih 20 let. Torej generacija, ki je stara 40 let, oni še govorijo, ali če ne govorijo, še razumejo slovensko, toda pri generaciji starih 20 let, je veliko takih, ki slovenščine niti ne razumejo.«*

So pa izjemno redke mlade družine, kjer je jezik komunikacije slovenščina. Tak primer je družina intervjuvanke M3, kjer komunikacija z možem v glavnem poteka v porabskem narečju, s hčeko, ki obiskuje 3. razred osnovne šole, pa se pogovarjata »mešano«, porabsko in madžarsko. Ko smo jo povprašali, kakšno je razmerje med jezikoma, ali je to 50 : 50, je povedala:

Kak kdaj. Vedno rečem, da imamo malo časa za otroke, tako vidim. Ona je cel dan v šoli, mi smo v službi, in zvečer, ko se srečamo ob pol šestih, potem imamo malo časa. Ampak obvlada porabščino, govori jo tudi. Zdaj, ko so bile počitnice, vidim, da ji je jezikovno koristilo. Tega ne morem reči, da ko se mi usedemo, da se samo slovensko pogovarjamo, vmes kaj poveš madžarsko, v slovenščini, kakor kdaj.

3.6.5 Kakšen je vpliv povečanega zanimanja pripadnikov večinske skupnosti za vpis otrok v dvojezične šole ali za učenje slovenskega jezika?

Število učencev na obeh dvojezičnih šolah v Porabju se v zadnjih letih giblje od približno 50 v Števanovcih do približno 70 na Gornjem Seniku (tabela 7). Ker na omenjenih šolah ni dovolj učencev (kar je posledica upadanja natalitete) s slovenskim poreklom, morata šoli pridobiti učence od drugod. Števanovsko osnovno šolo obiskuje precej otrok iz Monoštra in monoštrskega šolskega okoliša. Večina teh je pripadnikov večinske skupnosti (v šolskem letu 2014/2015 so predstavljali 67 %) in niso obiskovali slovenskega vrtca; tako se v šoli prvič srečajo s slovenskim jezikom. Med njimi so tudi otroci, ki so imeli učne težave na monoštrski osnovni šoli. Učenci, ki se želijo v šoli prepisati v višjih razredih, morajo opraviti diferencialni izpit iz slovenskega jezika. Problematično je, da motivacija za učenje slovenskega jezika pri

teh učencih ni zadostna, kot mnogokrat tudi ni pri skupini učencev s slovenskim poreklom, kot smo lahko zasledili v *Poročilu o opazovanju pouka slovenskega jezika, spoznavanja slovenstva in dvojezičnega pouka na omenjenih šolah* (2014), ki ga je pripravila višja svetovalka za narodnostno šolstvo v Porabju.

Obe šoli si prizadevata za promocijo učenja slovenščine na različne načine (organiziranje dnevov odprtih vrat pred vpisom, izdaja priročnika za starše ipd.) in ponujata učencem ugodnosti, kot so: brezplačni prevozi, brezplačni učbeniki, zimska šola v naravi na Rogli, jezikovne počitnice na slovenski obali, zunajšolske dejavnosti in številni privlačni slovenski programi, ki so del slovenskega pouka.

Intervjuvanka M3 meni, da vpis pripadnikov večinske skupnosti v dvojezično šolo ne vpliva zmeraj negativno na učenje slovenskega jezika:

Mogoče do neke mere narodnostna struktura učencev, ki prihajajo od drugod, dobro vpliva na učenje slovenščine. Menim, da so tudi med njimi takšni učenci, ki se z veseljem učijo slovensko, imajo radi slovenščino. Situacija v razredu moje hčerke je sledeča: v prvi razred so se vpisale štiri deklice, ki so se že v vrtcu učile slovensko, torej one so že do neke stopnje, sicer ne visoke, znale nekaj slovensko. Dva fanta pa sta začela z nule. Menim, da zaradi tega sicer lahko pride do upadanja znanja slovenščine pri teh puncah, ampak šola to poskuša reševati.

Skupine otrok z različnim znanjem nedvomno predstavljajo izzive za učitelje.

Starši iz večinske skupnosti se nemalokrat odločajo za vpis otroka v dvojezično šolo ali k slovenskemu pouku na gimnaziji zaradi omenjenih ugodnosti (pragmatizem), ne pa zaradi zanimanja za slovenski jezik.

Intervjuvanka M3 pojasnjuje: »Veliko se jih je učilo slovenščino (na gimnaziji, op. a.) samo zaradi takih priložnosti. Jaz ne, toda več jih je reklo: 'Zato hodim k slovenskemu pouku, ker lahko grem sem in tja, tudi na morje'.«

Med vpisanimi dijaki so tudi takšni, ki se učijo slovensko zaradi možnosti študija, kot je bilo razbrati iz pogovora z intervjuvanko M1, ki glede znanja slovenskega jezika hčerke, ki obiskuje gimnazijo, pričakuje, da bi prišla »do takšnega znanja, da bi lahko šla študirat v Slovenijo«. So pa še pragmatični razlogi, kot v primeru dijaka srednje strokovne šole, ki se je za učenje slovenskega jezika odločil zato, ker meni, da bo iz slovenskega jezika lažje opravil maturitetni izpit kot iz angleškega (Mlinarič 2017).

Tudi na gimnaziji in srednji strokovni šoli v Monoštru (tabela 8) v zadnjih letih ni zaznati povečanja vpisa k slovenskemu jeziku.

Podobna ugotovitev velja za tečaj slovenskega jezika (tabeli 3 in 4): nadaljevalnega tečaja se je udeležilo šest oseb, začetnega pa devet. Nimamo sicer podatkov o narodnostni strukturi udeležencev, a iz podatkov o kraju stalnega bivališča in razlogov za učenje slovenskega jezika lahko sklepamo, da sta oba tečaja obiskovala po dva pripadnika iz vrst večine.

3.7 Sklep

Pridobljeni podatki nakazujejo, da se kljub močni institucionalni podpori manjšinskemu jeziku (razen cerkve) in relativno dobro urejeni pravni zaščiti manjšine na Madžarskem dinamika opuščanja slovenskega jezika nadaljuje. Do opuščanja jezika je prišlo zaradi prekinitve medgeneracijskega prenosa jezika v družini (med anketiranimi starši se jih samo 1,8 % (dve osebi) pogovarja z otroki samo oziroma večinoma v slovenskem jeziku). So pa anketiranci izpostavili še druge dejavnike, ki so pripeljali do nizke vitalnosti slovenskega jezika, kot so: mešani zakoni, večja pomembnost oziroma perspektivnost tujih jezikov, lenoba staršev, da bi se z otroki pogovarjali slovensko, ipd.

Slovenski jezik nima pomembnega mesta niti na področju dela – poklica niti v javni sferi in vsakdanjem življenju anketiranih.

Starši se glede učenja slovenskega jezika pri svojih otrocih preveč zanašajo na dvojezične izobraževalne institucije. Pričakujejo, da bo šola (in vrtec) prostor za usvajanje slovenskega jezika, medtem ko so sami premalo angažirani.

Učenje slovenskega jezika za pripadnike večine ne predstavlja take perspektive kot na primer za pripadnike večine na Hrvaškem (Medžimurska in Varaždinska županija). Madžarske družine enako kot slovenske oziroma mešane zaradi bližine Avstrije in navzočnosti tujega kapitala v Monoštru vidijo več perspektive v jezikih, kot sta nemščina in angleščina.

Čeprav tako podatki ankete kot izsledki raziskav, opravljenih v zadnjih nekaj letih, kažejo, da je vitalnost porabske/slovenskega jezika v Porabju zelo nizka, menimo, da bi bilo treba pri revitalizaciji porabskega/slovenskega jezika posebno pozornost nameniti populaciji staršev, med katerimi še določen delež (10,6 %) zna porabsko narečje, pa čeprav so se večinoma opredelili za madžarsko narodnost.

Presenetili pa so nas odgovori anketiranih glede odnosa pripadnikov slovenske skupnosti do porabskega narečja. Večina anketiranih, to je 70,8 %, meni, da porabski Slovenci spoštujejo svoj jezik, ga uporabljajo in ga želijo ohranjati, 14,2 % pa jih v ohranjanju porabske ne vidi nobenega pomena. Dobljeni podatki so v neskladju z vzorci jezikovne rabe porabskih Slovencev v družinskem okolju. Za razumevanje tega neskladja bi bilo treba v prihodnje izvesti dodatne raziskave.

3.8 Viri in literatura

2011. évi CLXXIX. Törvény a nemzetiségek jogairól (Zakon o pravicah narodnosti, 2011. Dostopno na: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100179.TV (8. 5. 2017).
2011. évi CX. törvény a nemzeti köznevelésről. Dostopno na: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100190.TV (16. 5. 2017).
- Akcijski načrt sodelovanja in podpore mladim Slovincem v zamejstvu in po svetu, 2011. Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, 28. januar 2011, Ljubljana. Dostopno na: http://www.uszs.gov.si/fileadmin/uszs.gov.si/pageuploads/AKCIJSKI_NACRT_MLADI_prva_dopolnitev_28.01.2011.doc (19. 9. 2016).
- Bajzek Lukač, M., 2014. Priložnosti za slovenščino na Madžarskem. V: H. Tivadar (ur.), *Prihodnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: zbornik predavanj*. Znanstvena založba Filozofske fakultete, Ljubljana, 165–170.
- Državna slovenska samouprava. Dostopno na: <http://www.slovenci.hu/index.php/oktatas-kultura/szloven-nyelvoktatasban-reszesulo-gyermekek-let> (4. 1. 2017).
- Fishman, J. A., 1991. *Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundation of Assistance to Threatened Languages*. Clevedon: Multilinguale Matters Ltd.
- Győri - Nagy, S., 1987. Dinamika dvojezičnosti na Gornjem Seniku/Felsőszölnök. *Madžari in Slovenci: Sodelovanje in sožitje ob jugoslovansko-madžarski meji*. ČZDO Komunist, TOZD Komunist, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 539–561.
- Just, F., 2009. *Porabje*. Murska Sobota: Franc-Franc: Društvo Argo (Knjižna zbirka Vse o).
- Magyarország Alaptörvénye (Temeljni zakon Madžarske) (2011). Dostopno na: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100425.ATV (28. 10. 2016).
- Mlinarič, U., 2017. »Po vogrski se leži zgucijmo«. Dostopno na: <https://www.vecer.com/po-vogrski-se-lezi-zgucijmo-6251730> (17. 5. 2017).
- Mukič, D. (-dm-), 2017. Spremembe pri dveh zakonih sprejete enoglasno. *Porabje*, 27 (51–52), 4.
- Mukič, F., 2000. Narečje smo opustili, knjižne slovenščine se nismo naučili. V: V. Klopčič (ur.), *Živeti z mejo, Materinščina, dejavnik osebne in skupnostne narodnostne identitete: zbornik referatov na znanstveno-kulturnem srečanju v Murski Soboti, 5.–6. junija 1998 (Narodne manjšine, 4)*. Ljubljana: INV, SATZU, Zveza Slovencev na Madžarskem, 244–257.
- Munda Hirnök, K., 2007. Institucionalna podpora slovenske manjšine na Madžarskem – na primeru Slovencev v Sombotelu, Budimpešti in Mosonmagyaróváru = A magyarországi szlovének intézményi támogatottsága – a szombathelyi, budapesti és mosonmagyaróvári szlovének esetében. *Etnologija Slovencev na Madžarskem*, 5, 75–89, 91–105.
- Munda Hirnök, K., 2013. Represija nad Slovenci v Porabju v času Rákosijevega režima (1948–1956). *Prispevki za novejšo zgodovino*, 53, 1, 201–212.

- Munda Hirnök, K., 2014. Številčni razvoj Slovencev na Madžarskem – primerjava popisnih podatkov 2001, 2011. *Etnologija Slovencev na Madžarskem*, 6, 107–117.
- Munda Hirnök, K., 2015. Die Mundart porabščina / slowenisch in der römisch-katholischen Kirche in Porabje von 1945 bis heute = Porabščina / slovenščina v Rimskokatoliški cerkvi v Porabju od leta 1945 do danes. V: A. Malle (ur.) in P. G. Tropper (ur.), *Katholische Kirche in Kärnten und Lebenswirklichkeiten 1900-1975 = Koroška katoliška Cerkev in življenjska dejstva 1900-1975* (Das Gemeinsame Kärnten, 13). Klagenfurt/Celovec-Ljubljana/Laibach-Wien/Dunaj: Hermagoras Verlag/Mohorjeva založba, 575–594, 595–607.
- Munda Hirnök, K., 2017. Stališča staršev v Porabju do slovenskega jezika. *Slovenščina 2.0: empirične, aplikativne in interdisciplinarne raziskave*, 5 (2), 33–63. Dostopno na: http://slovenscina2.0.trojina.si/arhiv/2017/2/Slo2.0_2017_2_03.pdf.
- Munda Hirnök, K. in Medvešek, M., 2016. Čezmejna mobilnost porabskih Slovencev. *Traditiones* 45, 3, 89–111.
- Munda Hirnök, K. in Medvešek, M., 2017. Vloga Katoliške cerkve pri ohranjanju slovenskega jezika v Porabju v preteklosti in danes. *Bogoslovni vestnik: glasilo Teološke fakultete v Ljubljani*, 77, 3/4, 717–728. Dostopno na: <http://www.teof.uni-lj.si/uploads/File/BV/BV2017/03/Munda.pdf>.
- Munda Hirnök, K. in Novak Lukanović, S., 2016. Slovenščina v Porabju: stopnja vitalnosti. V: D. Grafenauer in K. Munda Hirnök (ur.), *Raznolikost v raziskovanju etničnosti: izbrani pogledi*. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, 192–219.
- Možnosti za študij slovenskega jezika v Sombotelu, 2017. *Porabje* 28 (3), 3. (Zapisali sodelavci Katedre za slovenski jezik in književnost).
- Nečak Lük, A., 1998. Jezik in etnična pripadnost v Porabju. V: A. Nečak Lük in B. Jesih (ur.), *Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru. Izsledki projekta Inštituta za narodnostna vprašanja*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 231–252.
- Nemeth, J., 1985. Oris razvoja Demokratične fronte južnih Slovanov na Madžarskem. *Kronika* 33, 1, 54–58.
- Népszámlálás 2011-9. Nemzetiségi adatok. Dostopno na: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_10_2011.pdf (23. 1. 2017).
- Perger, V., 2009. Vloga porabskega narečja pri ohranjanju narodnostne identitete v Porabju na Madžarskem. V: I. Novak Popov (ur.), *Slovenski mikrokozmosi – medetnični in medkulturni odnosi. 20. Slovenski slavistični kongres: zbornik predavanj*. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije, 343–356.
- Perger, V., 2016. *Slovenščina kot priložnost za vaše otroke (Priročnik za starše, druga, posodobljena izdaja) = A szlovén nyelv – lehetőség az ön gyermeke számára (Szülői Kézikönyv, Második átdolgozott kiadás)*. Gornji Senik: Državna slovenska samouprava = Felsőszölnök: Országos Szlovén Önkormányzat.
- Perger, V., 2017. Pomisleki ob začetku porabskega šolskega leta. *Porabje* 27 (38), 3.
- Poročilo o opazovanju pouka slovenskega jezika, spoznavanja slovenstva in dvojezičnega pouka na Dvojezični osnovni šoli Jožefa Košiča Gornji Senik. Posnetek stanja in

priporočila, oktober 2014 (poročilo je pripravila mag. Valerija Perger, višja svetovalka za šolstvo Slovencev na Madžarskem), Zavod RS za šolstvo OE Murska Sobota.

Poročilo o opazovanju pouka slovenskega jezika, spoznavanja slovenstva in dvojezičnega pouka na Dvojezični osnovni šoli Števanovci. Posnetek stanja in priporočila, februar 2014 (poročilo je pripravila mag. Valerija Perger, višja svetovalka za šolstvo Slovencev na Madžarskem), Zavod RS za šolstvo OE Murska Sobota.

Resolucija o položaju avtohtonih slovenskih manjšin v sosednjih državah in s tem povezanimi nalagami državnih in drugih dejavnikov, 1996. Uradni list RS, št. 35-2280/1996.

Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018, 2013. Uradni list RS, št. 62/13.

Sotočja. Ljubljana: Radio Slovenija – Prvi program, 8. 1. 2018. Dostopno na: <http://4d.rtv slo.si/arhiv/sotocja/174512671> (15. 1. 2018).

Zagovornica slovenske manjšine ob slovenskem jubileju nagovorila madžarske poslance, 2016. Dostopno na: <http://www.slovinci.si/zagovornica-slovenske-manjsine-ob-slovenskem-jubileju-nagovorila-madzarske-poslance/> (18. 1. 2018).

Zakon o ratifikaciji sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji 1993. Uradni list RS, št. 23/1993.

Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja, 2006. Uradni list RS, št. 43/2006 in 76/2010.

Zveza Slovencev na Madžarskem B. n. l. *Zveza Slovencev na Madžarskem*, <http://www.zveza.hu/sl/>.

4. Raziskava v Medžimurski in Varaždinski županiji (Hrvaška)

Mojca Medvešek, Inštitut za narodnostna vprašanja
Sonja Novak Lukanović, Inštitut za narodnostna vprašanja

4.1 Uvod

Za vsako manjšinsko skupnost je ohranjanje jezika in kulture velik izziv. Slovenci, ki so v obdobju obstoja Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ) živeli na Hrvaškem, so imeli kot narod SFRJ pravice, tudi v povezavi z jezikom, ki so bile zapisane v Ustavi Socialistične Republike Hrvaške⁴² in v Ustavi SFRJ.⁴³ Kljub formalnopravni enakopravnosti narodov in narodnosti, opredeljeni v republiški in federalni ustavi, se jezikovne pravice Slovencev na Hrvaškem v praksi večinoma niso uresničevale v skladu z zapisanim. Učenje slovenskega jezika v izobraževalnem sistemu se je izvajalo izjemoma in občasno,⁴⁴ raba slovenskega jezika v javnosti ni bila zagotovljena, niti ni bila zaželeno. Slovenščina se je govorila večinoma le v krogu družine in v kulturnih društvih. Slovenci, ki so živeli na območju Hrvaške v obdobju skupne države Jugoslavije, niso namenjali velike pozornosti ohranjanju slovenskega jezika. To je bila delno tudi posledica razširjanja ideje o skupni jugoslovanski pripadnosti ter koncepta bratstva in enotnosti. Zaradi lažjega vključevanja v družbo in številnih etnično mešanih zakonov se je tudi na ravni družine pogosto – predvsem v komunikaciji z otroki – opuščala raba slovenskega jezika.

Odnos slovenske skupnosti do slovenskega jezika in etnične identifikacije se je začel v določenih segmentih spreminjati z razpadom Jugoslavije in nastankom novih držav. Sprememba se odraža predvsem v povečanju števila slovenskih kulturnih društev in v aktivnejšem angažiranju oziroma delovanju slovenske manjšine na področju učenja in ohranjanja slovenskega jezika. Zlasti po letu 2000 je zaznati krepitev društvenega samoorganiziranja slovenske skupnosti, ki je v večji meri začela uresničevati obstoječe možnosti na področju družbene (kulturne) in politične participacije. Poleg več novonastalih kulturnih društev je slovenska skupnost uresničila možnost politične participacije in izvolila svete ali predstavnike na različnih ravneh lokalne samouprave. Kljub opazno aktivnejšemu delovanju Slovenci na Hrvaškem marsikje še vedno ne izkoriščajo vseh obstoječih možnosti sooblikovanja družbene stvarnosti. Solidna pravna zaščita slovenske manjšine na Hrvaškem ni zaustavila zmanjševanja števila Slovencev ob popisih prebivalstva. Če se je ob popisu prebivalcev leta 2001 na Hrvaškem za Slovence opredelilo 13.173 prebivalcev, se je ob popisu leta 2011 za Slovence opredelilo le še 10.517 prebivalcev. Še večji upad v številu je razviden iz kategorije materni jezik. Ob popisu leta 2001 je 11.872 prebivalcev Hrvaške za svoj materni jezik navedlo slovenščino, leta 2011 pa je slovenščino kot materni jezik navedlo zgolj 9.220 prebivalcev (DZS HR 2011).

---

⁴² Na primer: 137. in 138. člen Ustave Socialistične Republike Hrvaške (Ustava Socialistične Republike Hrvatske 1974).

⁴³ V Ustavi SFRJ iz leta 1963 so bile pravice v zvezi z rabo jezika navedene v 41., 42. in 43. členu. V Ustavi SFRJ iz leta 1974 pa v členih 171., 243., 246. in 247.

⁴⁴ Na Hrvaškem sta po drugi svetovni vojni krajše obdobje delovala dva šolska oddelka, v katerih je bil učni jezik slovenščina. En oddelek je bil oblikovan leta 1947 v osnovni šoli v Labinu in je deloval eno šolsko leto, drug oddelek pa je tri leta (1950–1953) deloval v osnovni šoli na Reki (Riman 2013, 372; Koprivc 2016, 66).

V študiji smo se omejili na pregled izhodišč za ugotavljanje vitalnosti slovenskega jezika v dveh obmejnih županijah na Hrvaškem: Varaždinski in Medžimurski županiji. Poudarek je bil na proučevanju pomena in oblik poučevanja slovenščine v izobraževalnem sistemu ter na ugotavljanju dejavnikov, ki vplivajo na medgeneracijski prenos slovenskega jezika.

Iskali smo odgovore na naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kateri so dejavniki ohranjanja in razvoja slovenskega jezika?
- Kateri dejavniki vplivajo na medgeneracijski prenos jezika?
- Ali je slovenski jezik za prebivalce omenjenih območij zanimiva, perspektivna izbira?
- Kakšni so vplivi migracijskih procesov na vzorce rabe slovenskega jezika?
- Kakšne so medgeneracijske razlike pri izbiri jezikov?
- Kakšne so jezikovne prakse prebivalstva?
- Kakšen je vpliv povečanega zanimanja pripadnikov večinske skupnosti za vpis otrok v dvojezične šole ali za učenje slovenskega jezika?

4.2 Metodologija

Načine ohranjanja slovenskega jezika v Medžimurski in Varaždinski županiji smo proučevali s kvantitativnimi in kvalitativnimi metodami.

V prvi fazi smo med dijaki, ki se učijo slovenščino, in njihovimi starši izvedli anketo. V drugi fazi smo pridobljene podatke dopolnili z intervjuji s pripadniki slovenske skupnosti.

Novi empirični podatki oziroma ugotovitve smo po potrebi dopolnjevali s podatki, zbranimi v že izvedenih raziskavah: *Perspektive učenja slovenskega jezika v osnovnih šolah Varaždinske županije* (2013),⁴⁵ *Promocija učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji* (2014) in *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi* (2013–2016).⁴⁶

---

⁴⁵ Pri projektu *Perspektive učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji* (2013) je bila leta 2013 izvedena anketa med starši in učenci, ki so obiskovali pouk slovenskega jezika. Pripravili smo dva tipa strukturiranih vprašalnikov: vprašalnik za učence in vprašalnik za starše. Vprašalnik je izpolnilo 145 staršev, kar je predstavljalo 60,6-odstotno realizacijo ankete, in 183 učencev, kar je bila 76,6-odstotna realizacija ankete (Medvešek in Novak Lukanović 2017). Projekt je sofinanciral Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu.

⁴⁶ Temeljni raziskovalni projekt *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi* (2013–2016), 6J7-5570, je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

4.2.1 Anketa

Izdelali smo vprašalnik v slovenskem jeziku za dijake, ki se učijo slovenski jezik, ter vprašalnik v slovenskem in hrvaškem jeziku za njihove starše. Načrtovali smo izvedbo ankete med dijaki Druge gimnazije Varaždin in Srednje šole Čakovec ter njihovimi starši. Tokrat je ravnateljica Druge gimnazije Varaždin zavrnila izvedbo ankete med dijaki in njihovimi starši z argumentom, da so dijaki v šoli preobremenjeni. Podobno raziskavo smo med dijaki Druge gimnazije Varaždin izvedli leta 2014,⁴⁷ in ker upravičeno predvidevamo, da se razmere od takrat niso bistveno spremenile, smo uporabili izsledke tiste raziskave. Pridobili pa smo dovoljenje za izvedbo ankete ravnateljice Srednje šole Čakovec v Medžimurski županiji. Tako je bila v mesecu maju med dijaki in njihovimi starši opravljena anketa. Anketo je izpolnilo petindvajset dijakov (od približno tridesetih dijakov, ki se učijo slovenski jezik) in osemnajst staršev.

Analiza anket dijakov je pokazala, da so se za učenje slovenščine odločili predvsem dijaki drugega in četrtega letnika, med katerimi prevladujejo dekleta. Med dijaki se nihče ni opredelil za pripadnika slovenske narodnosti in nihče ni navedel, da je njegov materni jezik slovenščina. Samo en dijak Druge gimnazije Varaždin je pri vprašanju o narodni pripadnosti dopisal, da je Hrvat s slovenskimi koreninami. Pri vprašanju, zakaj so se odločili za učenje slovenskega jezika, je ena dijakinja Srednje šole Čakovec navedla, da zato, ker je bil njen oče rojen v Sloveniji. Tudi, če je med dijaki še kdo, ki ima slovensko družinsko ozadje, se v anketi ni opredeljeval kot Slovenec, niti ni govoril o sestavljeni identiteti.

Podobno so tudi med starši na anketo odgovorile večinoma ženske. Med starši dijakov Druge gimnazije Varaždin se jih je 92,3 % opredelilo za hrvaško narodnost, dva starša (5,1 %) sta navedla rusko narodnost in en starš (2,6 %) je navedel makedonsko narodnost. Pri vprašanju o maternem jeziku je 94,9 % staršev navedlo hrvaščino, dva starša (5,1 %) pa sta navedla ruščino. Vsi starši dijakov Srednje šole Čakovec, ki so sodelovali v raziskavi, so se pri vprašanju o narodni pripadnosti opredelili kot Hrvati. Pri odgovorih o maternem jeziku je en starš (5,6 %) navedel za materni jezik hrvaščino in slovenščino, ostalih 94,4 % staršev pa je za materni jezik navedlo hrvaščino.

---

⁴⁷ Raziskava je potekala pri projektu *Promocija učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji* (2014), ki ga je sofinanciral Urad vlade za Slovence v zamejstvu in svetu Republike Slovenije.

Tabela 1: Struktura anketiranih dijakov in staršev, ki so sodelovali v anketi v Varaždinski in Medžimurski županiji (izraženo v odstotkih)

Druga gimnazija Varaždin, Varaždinska županija, 2014				Srednja šola Čakovec, Medžimurska županija, 2017			
starši (N = 39)		dijaki (N = 41)		starši (N = 18)		dijaki (N = 25)	
Spol							
ženski	69,0	ženski	71,0	ženski	66,7	ženski	64,0
moški	31,0	moški	27,0	moški	33,3	moški	36,0
brez odgovora	0	brez odgovora	2,0				
Starostna struktura							
do 30 let	25,6	1. letnik	9,8	do 30 let	0	1. letnik	0
31–40 let	64,1	2. letnik	43,9	31–40 let	11,1	2. letnik	60,0
41–50 let	7,7	3. letnik	19,5	41–50 let	77,8	3. letnik	16,0
51–60 let	2,6	4. letnik	26,8	51–60 let	11,1	4. letnik	24,0
nad 61 let	2,6			nad 61 let	0		
Narodna pripadnost							
hrvaška	92,3	hrvaška	95	hrvaška	100,0	hrvaška	100,0
ruska	5,1	brez odgovora	5				
makedonska	2,6						
Materni jezik							
hrvaščina	94,9	hrvaščina	100	hrvaščina	94,4	hrvaščina	100,0
ruščina	5,1			hrvaščina in slovenščina	5,6		
Izobrazbena struktura							
osnovna šola	0			osnovna šola	5,6		
2–3-letna strokovna šola	10,3			2–3-letna strokovna šola	22,2		
4-letna srednja šola	82,1			4-letna srednja šola	55,6		
višja, visoka ali univerzitetna izobrazba	7,7			višja, visoka ali univerzitetna izobrazba	16,6		

4.2.2 Intervjuji

Informacije, ki smo jih zbrali z anketo, smo dopolnili z intervjuji s pripadniki slovenske skupnosti. Pripravili smo polstrukturiran vprašalnik z naborom vprašanj, ki so vključevala različne vsebinske sklope: demografski podatki, raba jezika v družini, izobraževanje, družbeno udejstvovanje, zaposlitev, raba jezika zunaj družine, stališča do jezikov, znanje jezikov, stiki s Slovenijo itd.

V poletnih mesecih (junij–avgust) smo pridobivali stike (po metodi snežne kepe) pripadnikov slovenske manjšine, ki živijo v Varaždinski in Medžimurski županiji, s katerimi bi lahko izvedli intervjuje. Dve potencialni intervjuvanki, ki imata slovenske prednike (stare

starše), vendar se doma niso pogovarjali v slovenskem jeziku, sta si kljub prvotni privolitvi v pogovor pozneje premislili in zavrnila srečanje. En potencialni sogovornik je zaradi bolezni v družini zavrnil intervju. V povezavi z izvoljeno predstavnico slovenske skupnosti občine Štrigova (Medžimurska županija) smo dobili informacijo, da se ne želi izpostavljeti, in z njo nismo mogli izvesti intervjuja.

Izvedli smo tri intervjuje s pripadnicami slovenske skupnosti, ki so se preselile iz Slovenije na Hrvaško in so tako imenovana prva generacija. Zbran material smo prepisali, kodirali in analizirali.

Težava pri iskanju sogovorcev, ki bi se bili pripravljene pogovarjati z nami, je pokazatelj, da se posamezniki, ki imajo slovensko družinsko ozadje, ne želijo izpostavljeti.

4.3 Pravni okvir urejanja položaja slovenske skupnosti na Hrvaškem

Z razpadom SFRJ in nastankom novih držav se je odprlo vprašanje statusa slovenske skupnosti na Hrvaškem. Slovenci na Hrvaškem so dobili status manjšine in so ena izmed dvaindvajsetih poimensko navedenih narodnih manjšin v hrvaški ustavi. Njihov položaj je opredeljen v Ustavi Republike Hrvaške (1990), v Ustavnem zakonu o pravicah narodnih manjšin (2002), ki je bil sprejet v procesu priključevanja Hrvaške Evropski uniji, in v drugih področnih zakonih. Formalnopravna zaščita narodnih manjšin na Hrvaškem je solidno zastavljena, vprašljivo pa je uresničevanje pravic v praksi.

Ustava Republike Hrvaške zagotavlja pripadnikom vseh narodnih manjšin svobodo izražanja narodne pripadnosti, rabo svojega jezika in pisave ter kulturno avtonomijo.⁴⁸ Z modelom kulturne avtonomije, ki med drugim vključuje pravico do izobraževanja v jeziku in pisavi narodnih manjšin ter uradno rabo manjšinskih jezikov, se želi zagotoviti integracijo in preprečiti asimilacijo narodnih manjšin. Enakopravna uradna raba jezika in pisave narodnih manjšin se uresničuje v skladu z določbami Ustavnega zakona o pravicah narodnih manjšin, Okvirne konvencije o varstvu narodnih manjšin Sveta Evrope, Evropske listine o regionalnih in manjšinskih jezikih Sveta Evrope ter Zakona o rabi jezikov in pisav nacionalnih manjšin.

Varstvo narodne manjšine je načeloma odgovornost držav, v kateri manjšina živi, medtem ko je pripadnikom narodnih manjšin v dodatno podporo pri ohranjanju njihovih jezikovnih in kulturnih značilnosti tudi »matična država«⁴⁹ s svojo zakonodajo in bilateralnimi dogovori.⁵⁰

---

⁴⁸ 4. odstavek 15. člena Ustave Republike Hrvatske (1990).

⁴⁹ Republika Slovenija obravnava Slovence na Hrvaškem, ki živijo ob obmejnem pasu, zlasti v Istri, Gorskem Kotarju in Medžimurju (Resolucija o položaju avtohtonih slovenskih manjšin v sosednjih državah in s tem povezanimi nalogami državnih in drugih dejavnikov Republike Slovenije 1996), oziroma v sedmih županijah Republike Hrvaške, ki mejijo na Republiko Slovenijo, in na območju

Družbena participacija narodnih manjšin je zagotovljena v 7. členu Ustavnega zakona o pravicah narodnih manjšin (2002), v katerem je med drugim navedeno, da Republika Hrvaška zagotavlja posebne pravice in svoboščine narodnim manjšinam, kot na primer: »4. kulturno avtonomijo v obliki ohranjanja, razvoja in izražanja lastne kulture, ter ohranjanje in zaščito kulturne dediščine in tradicije; 5. pravico do izražanja lastne veroizpovedi in do ustanavljanja verskih skupnosti skupaj z drugimi člani te vere«, ter v nadaljevanju: »7. samoorganiziranje in združevanje za doseg skupnih interesov; 8. zastopanost v predstavniških telesih na državni in lokalni ravni ter v upravnih in sodnih organih; 9. sodelovanje pripadnikov narodnih manjšin v javnem življenju in urejanju lokalnih zadev prek svetov in predstavnikov narodnih manjšin«. Možnosti za družbeno participacijo manjšin so opredeljene tudi v 15. členu Ustavnega zakona o pravicah narodnih manjšin (2002), ki zagotavlja narodnim manjšinam ohranjanje, razvoj in spodbujanje izražanja njihove nacionalne in kulturne identitete ter jim omogoča ustanavljanje združenj, fundacij in institucij za uresničevanje javnega informiranja, kulture, založništva, muzejskih, arhivskih, knjižničnih in znanstvenih dejavnosti. V tem členu je še navedeno, da Republika Hrvaška in lokalne oblasti v skladu z njihovimi zmožnostmi financirajo omenjene dejavnosti. Hkrati pa lahko manjšinska združenja, fundacije in institucije navedejo, da so narodne manjšine njihovi ustanovitelji. Podrobneje so možnosti uresničevanja politične participacije narodnih manjšin opredeljene še v drugih členih (od 19. do 38. člena) Ustavnega zakona o pravicah narodnih manjšin (2002). Med drugim tudi to, da ima slovenska manjšina možnost, da ima predstavnika v parlamentu (saboru) kot nekatere druge manjšine, ki ne dosegajo meje volilnega praga za hrvaški Sabor, ki je 1,5 % celotnega prebivalstva (19. člen). Poleg Ustavnega zakona o pravicah narodnih manjšin sta za uresničevanje politične participacije Slovencev na Hrvaškem pomembna Zakon o volitvah predstavniških teles v enotah lokalne samouprave (2001) in Zakon o volitvah poslancev v hrvaški sabor (1999).

Ustavni zakon predpisuje, da se enakopravna uradna raba manjšinskega jezika in pisave uresničuje v tistih območjih lokalne samouprave, kjer člani posamezne narodne manjšine predstavljajo vsaj tretjino prebivalstva te enote. Ustavni zakon predvideva, da se enakopravna raba jezika in pisave narodne manjšine uresničuje tudi, če je tako predvideno v mednarodnih sporazumih, ki so v skladu z Ustavo Republike Hrvaške del notranjega pravnega reda Republike Hrvaške, in če je to zagotovljeno v statutu enote lokalne samouprave ali statutu regionalne samouprave v skladu z določbami Zakona o rabi jezika in pisave narodnih manjšin.⁵¹ Slovenska manjšina zaradi maloštevilnosti oziroma prostorsko razpršene poselitve ne dosega v zakonodaji opredeljene številčne ravni za uresničevanje

---

mesta Zagreb (Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja 2006), kot avtohtono narodno manjšino, Slovence, ki živijo na ostalih območjih Hrvaške, pa kot izseljensko skupnost.

⁵⁰ Na primer: Zakon o ratifikaciji Sporazuma o sodelovanju v kulturi in izobraževanju med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Hrvaške (1994).

⁵¹ 1. odstavek 12. člena Ustavnega zakona o pravicah narodnih manjšin (2002).

določenih manjšinskih pravic, kot je na primer raba manjšinskega jezika kot uradnega jezika. Omogočene pa so ji druge pravice, povezane z ohranjanjem in razvojem slovenskega jezika.

Za ohranjanje slovenskega jezika sta pomembna 15. člen Ustavnega zakona o pravicah narodnih manjšin, v katerem piše, da imajo »pripadniki manjšin možnost ustanovitve kulturnih društev, knjižnične, arhivske in znanstvene aktivnosti z namenom ohranjanja, razvoja in izkazovanja svoje kulturne identitete«, ter 18. člen, ki govori o pravici narodne manjšine do lastnih medijev (tisk, radio in televizija) ter o vključevanju za manjšino (in tudi večino) pomembnih vsebin (tudi v manjšinskem jeziku) v nacionalne, regionalne in lokalne medije (Ustavni zakon o pravicah narodnih manjšin 2002). Na področju medijev Zakon o Hrvaški radioteleviziji (2010) narekuje predvajanje oddaj, namenjenih informiranju narodnih manjšin na Hrvaškem (9. člen). Leta 1992 so na hrvaški nacionalni televiziji ustanovili Redakcijo za narodne manjšine in od tedaj je na sporedu tedenska oddaja *Prizma*, ki je namenjena vsem narodnim manjšinam na Hrvaškem.

Še posebej je za ohranjanje in razvoj slovenskega jezika pomemben 11. člen Ustavnega zakona o pravicah narodnih manjšin, ki določa, da se »vzgoja in izobraževanje pripadnikov narodnih manjšin izvaja v predšolskih ustanovah, osnovnih in srednjih šolah v svojem jeziku in pisavi«. Podrobneje so možnosti, ki jih imajo narodne manjšine na Hrvaškem glede učenja in rabe manjšinskih jezikov v vzgojno-izobraževalnem sistemu, opredeljene še v Zakonu o uporabi jezika in pisave narodnih manjšin (2000), Zakonu o vzgoji in izobraževanju v jeziku in pisavi narodnih manjšin (2000), Zakonu o predšolski vzgoji in izobraževanju (1997), Zakonu o vzgoji in izobraževanju v osnovni in srednji šoli (2008) in Zakonu o učbenikih v osnovni in srednji šoli (2010).

V skladu z zakonodajo je Ministrstvo za znanost, izobraževanje in šport Republike Hrvaške za raven osnovne in srednje šole razvilo tri modele ter posebne oblike izobraževanja za narodne manjšine:

Model A	Jezik narodne manjšine je učni jezik v šoli; to pomeni, da pouk poteka v jeziku in pisavi narodnih manjšin, obvezno pa je učenje hrvaškega jezika. Model je primeren za številčno močnejše narodne manjšine, kot so na primer: srbska, italijanska, madžarska in češka narodna manjšina.
Model B	Dvojezično izobraževanje; pouk poteka v hrvaškem jeziku in v jeziku narodne manjšine. Po tem modelu se izobražujejo pripadniki češke, madžarske in srbske narodne manjšine.
Model C	Jezik manjšine se poučuje kot ocenjevan izbirni predmet; učni jezik učencev v šoli je hrvaščina, manjšinski jezik se učenci učijo 2–5 šolskih ur na teden, kar vključuje tudi spoznavanje manjšinske književnosti, geografije, zgodovine, glasbe in likovne umetnosti. Po tem modelu se izobražujejo pripadniki albanske, avstrijske, češke, madžarske, makedonske, nemške, poljske, ruske, rusinske, slovaške, slovenske, srbske, ukrajinske in judovske narodne manjšine.
posebne oblike pouka	Poletna ali zimska šola, pouk na daljavo (dopisni pouk). Obstajajo tudi posebni programi za vključevanje romskih učencev v vzgojno-izobraževalni sistem.

Vir: Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Obrazovanje nacionalnih manjina, <https://mzo.hr/hr/rubrike/obrazovanje-nacionalnih-manjina>, 23. maj 2017

Narodne manjšine lahko same izberejo njim primeren model izobraževanja, ki pa mora biti v skladu z možnostmi (ustrezna udeležba pri izvajanju programa) in izkazanim interesom narodne manjšine.

Drugi pomembni zakoni in akti, ki vključujejo določila o jeziku narodnih manjšin na Hrvaškem, so zbrani v Priročniku za svete in predstavnike narodnih manjšin (Mikić et al. 2017).

4.4 Demografske značilnosti in številčni razvoj slovenske skupnosti na Hrvaškem s poudarkom na Medžimurski in Varaždinski županiji

Slovenska skupnost na Hrvaškem se je po popisnih podatkih v zadnjih desetletjih številčno močno zmanjšala. Demografske raziskave (Mežnarić 1995; Kržišnik - Bukić 1997, 1999) so že pred dvajsetimi leti pokazale, da je slovenska skupnost na Hrvaškem razmeroma stara narodna manjšina. Trend staranja se je nadaljeval in se kaže tudi v novejših popisih. Po

popisnih podatkih iz leta 2011 so glede na starostno strukturo Slovenci »najstarejša« narodna skupnost na Hrvaškem. Povprečna starost prebivalcev Hrvaške je 41,7 leta, povprečna starost Slovencev na Hrvaškem pa 59,7 leta.

Tabela 2: Število prebivalcev na Hrvaškem, ki so se ob popisih prebivalstva (1948–2011) opredelili za slovensko narodno pripadnost

Leto popisa	Število	% od celotnega prebivalstva Hrvaške
1948	37.858	1,0
1953	43.191	1,1
1961	39.103	0,9
1971	32.497	0,7
1981	25.136	0,5
1991	22.714	0,5
2001	13.173	0,3
2011	10.517	0,2

Vir: DZS HR 2011, 2017; Josipovič 2014

Tabela 3: Število prebivalcev na Hrvaškem, ki so se ob zadnjem popisu prebivalstva 2011 opredelili za slovensko narodno pripadnost, po županijah

	županija	število	% od prebivalstva v posamezni županiji
1.	Primorsko-goranska županija	2.300	0,78
2.	Mesto Zagreb	2.132	0,27
3.	Istrska županija	1.793	0,86
4.	Splitsko-dalmatinska županija	575	0,13
5.	Zagrebska županija	527	0,17
6.	Medžimurska županija	516	0,45
7.	Varaždinska županija	496	0,28
8.	Krapinsko-zagorska županija	408	0,31
9.	Osiješko-baranjska županija	344	0,11
10.	Karlovška županija	277	0,21
11.	Zadrška županija	265	0,16
12.	Dubrovniško-neretvanska županija	161	0,13
13.	Šibeniško-kninska županija	159	0,15
14.	Siško-moslavaška županija	123	0,07
15.	Bjelovarsko-bilogorska županija	102	0,09
16.	Koprivniško-križevaška županija	85	0,07
17.	Vukovarsko-sremska županija	65	0,04
18.	Brodsko-posavska županija	59	0,04
19.	Virovitiško-podravska županija	48	0,06
20.	Ličko-senjska	47	0,09
21.	Požeško-slavonska	35	0,04

Vir: DZS HR 2013

Število prebivalcev Hrvaške, ki so ob popisih navedli slovenščino za materni jezik, se zmanjšuje iz popisa v popis. Število ob popisu opredeljenih govorcev slovenskega jezika se zmanjšuje še v večji meri, kot se zmanjšuje število prebivalcev, ki se po narodnosti opredeljujejo kot Slovenci.

Tabela 4: Število prebivalcev na Hrvaškem, ki so ob popisu prebivalstva v letih 1991, 2001 in 2011 za materni jezik navedli slovenščino

Materni jezik	Popis 1991		Popis 2001		Popis 2011	
	število	%	število	%	število	%
slovenski jezik	19.341	0,40	11.872	0,27	9.220	0,22

Vir: DZS HR 2013

Tabela 5: Število prebivalcev na Hrvaškem, ki so ob popisu prebivalstva leta 2011 za materni jezik navedli slovenščino, po županijah

	Županija	Število	% od prebivalstva v posamezni županiji
1.	Primorsko-goranska županija	2.018	0,68
2.	Mesto Zagreb	1.581	0,20
3.	Istrska županija	1.649	0,79
4.	Splitsko-dalmatinska županija	485	0,11
5.	Zagrebska županija	498	0,16
6.	Medžimurska županija	554	0,49
7.	Varaždinska županija	505	0,29
8.	Krapinsko-zagorska županija	466	0,35
9.	Osiješko-baranjska županija	166	0,05
10.	Karlovska županija	261	0,20
11.	Zadrška županija	277	0,16
12.	Dubrovniško-neretvanska županija	158	0,13
13.	Šibeniško-kninska županija	147	0,13
14.	Siško-moslavaška županija	85	0,05
15.	Bjelovarsko-bilogorska županija	74	0,06
16.	Koprivniško-križevaška županija	82	0,07
17.	Vukovarsko-sremska županija	40	0,02
18.	Brodsko-posavska županija	47	0,03
19.	Virovitiško-podravska županija	46	0,05
20.	Ličko-senjska	54	0,11
21.	Požeško-slavonska	27	0,03

Vir: DZS HR 2013

Med slovensko skupnostjo na Hrvaškem se slovenska identiteta in jezik glede na podatke popisov in izsledke raziskave do neke mere bolj ohranjata v obmejnih županijah (med katere spadata Varaždinska in Medžimurska županija) kot v notranjosti Hrvaške (Pajnič 2006, 226–227). Verjetno tudi na račun novih priseljevanj iz Slovenije.

Pregled popisnih podatkov Državnega zavoda za statistiko Republike Hrvaške iz leta 2011 poleg stare starostne strukture slovenske skupnosti kaže izrazito neenakomerno spolno strukturo prebivalcev, ki so se opredelili kot Slovenci; med prebivalci Hrvaške, ki so se opredelili kot Slovenci, je bilo 7.171 žensk in le 3.346 moških. Številčna prevlada žensk nad moškimi v popisnih podatkih je sicer značilnost razvitih držav, kljub temu pa je razkorak med Slovenci na Hrvaškem tako velik, da ga ni mogoče razložiti zgolj z družbenoekonomsko razvitostjo države. Med Slovenci na Hrvaškem je številčna prevlada žensk konstantna od popisa prebivalstva leta 1910, ko se je v popisu za Slovence opredelilo 7.320 Slovencev in 8.366 Slovenk (Szabo 1995, 90). V naslednjih desetletjih so se ženske na Hrvaško v večjem številu priseljevale zaradi zaposlovanja⁵² in združevanja družin (Škiljan 2011, 149–150; Pajnič 2006, 91–93). V priselitvenih tokovih iz Slovenije je bil prisoten večji delež žensk zlasti v obdobju do leta 1945, v obdobju od leta 1946 do leta 1961 pa se je spolna struktura priseljencev iz Slovenije uravnotežila (Pajnič 2006, 113–114).

4.4.1 Varaždinska županija

V Varaždinski županiji, ki je imela po popisnih podatkih leta 2001 184.769 prebivalcev, naj bi živelo 562 Slovencev, kar je predstavljalo 0,3 % prebivalcev županije. Kot materni jezik je navedlo slovenščino 583 prebivalcev Varaždinske županije. Večina prebivalcev Varaždinske županije, ki so se ob popisu opredelili kot Slovenci, se je rodila v Sloveniji (83 %), le manjši del se je rodil na Hrvaškem (15 %). Od Slovencev, ki so se v Varaždinsko županijo priselili, se jih je kar 83 % priselilo zaradi združitve z družino (Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama – popis 2001 2001).

Deset let pozneje, ob popisu prebivalstva leta 2011, se je v Varaždinski županiji, ki je imela 175.951 prebivalcev, za slovensko narodnost opredelilo 496 prebivalcev (0,28 %), medtem ko je slovenščino kot materni jezik navedlo 505 prebivalcev (Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama – popis 2011 2011).

Delež mladih med prebivalci Varaždinske županije, ki se ob popisu opredeljujejo kot Slovenci, je majhen.

---

⁵² Z območja Štajerske se je na Hrvaško priseljevalo večje število žensk, ki so najpogosteje opravljale delo služkinj ali vzgojiteljic (Škiljan 2015, 61).

Tabela 6: Starostna struktura prebivalcev, ki so se po narodni pripadnosti opredelili za Slovence, popis prebivalstva 2011, Varaždinska županija

Županija		Skupaj	0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–89	90 in več
Varaždinska	št.	496	14	22	16	56	100	103	96	50	36	3
	%	100	2,8	4,4	3,2	11,3	20,2	20,8	19,3	10,1	7,2	0,6

Kot odgovor na vprašanje, zakaj je Slovencev na Hrvaškem – tako kažejo popisni podatki – vedno manj, je intervjuvanka 3 odgovorila z vprašanjem: *»Ja, samo ... ne vem ... kako nas je malo, če imamo mladi normalno velike družine, pa še na novo se priseljujejo?«*

Intervjuvanka 2 si zmanjševanje števila Slovencev razlaga s pojavom etnično mešanih zakonov, kar ponazori tudi s svojo družinsko izkušnjo: *»Zato ker so to mešani zakoni. Naši dve (otroka, op. a.) imata tudi napisano, da sta Hrvatici v matičnih knjigah. Na Hrvaškem še vedno vprašajo. [...] In oni dve, saj sta tukaj doma, oče jima je Hrvat, ne morata bit ...«*

Zdi se, da med ljudmi še vedno ni razširjeno dojemanje etničnosti kot sestavljene identitete. Razen prve generacije Slovencev se velik delež vseh naslednjih generacij ne opredeljuje več za slovensko narodno pripadnost. K temu v veliki meri prispevajo etnično mešani zakoni. Na Hrvaškem se v matične knjige (popisne statistike) vpisuje narodna pripadnost. Ker ni možna dvojna narodna opredelitev, starši otroke iz etnično mešanih zakonov v večjem deležu opredelijo kot Hrvate.

4.4.2 Medžimurska županija

V Medžimurski županiji, ki je imela po popisnih podatkih iz leta 2001 118.426 prebivalcev, naj bi živel 522 Slovencev, kar je predstavljalo 0,4 % prebivalcev županije. Kot materni jezik je navedlo slovenščino 661 prebivalcev. Večina prebivalcev Medžimurske županije, ki so se ob popisu opredelili kot Slovenci, se je rodila v Sloveniji (86 %), le manjši del na Hrvaškem (11,7 %). Od Slovencev, ki so se v Medžimursko županijo priselili, se jih je kar 87,8 % priselilo zaradi združitve z družino (Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama – popis 2001, 2001).

Deset let pozneje, ob popisu prebivalstva leta 2011, se je v Medžimurski županiji, ki je imela 113.804 prebivalcev, za slovensko narodnost opredelilo 516 prebivalcev (0,45 %), medtem ko je slovenščino kot materni jezik navedlo 554 prebivalcev (0,49 %) (Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama – popis 2011 2011).

Tabela 7: Starostna struktura prebivalcev, ki so se po narodni pripadnosti opredelili za Slovence, popis prebivalstva 2011, Medžimurska županija

Županija		Skupaj	0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–89	90 in več
	št.	516	11	23	27	46	119	101	97	69	23	0
Medžimurska	%	100	2,1	4,5	5,2	8,9	23,1	19,6	18,8	13,4	4,4	0

Tudi v Medžimurski županiji je delež mladih med prebivalci, ki se ob popisu opredeljujejo kot Slovenci, majhen.

4.5 Dejavniki ohranjanja in razvoja slovenskega jezika

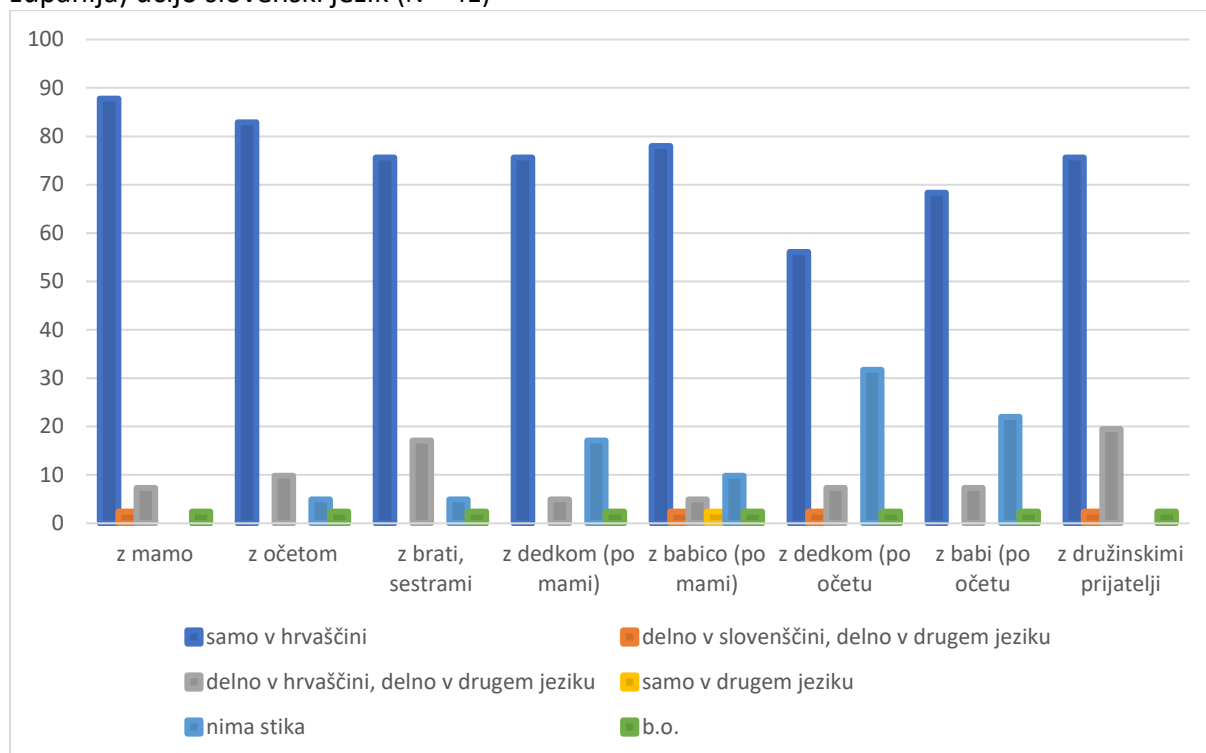
4.5.1 Družina

To, v kolikšni meri se jezik govori v okviru družine, ima velik vpliv na medgeneracijski prenos jezika in na oblikovanje stališč do jezika. Mladi, s katerimi starši doma govorijo v manjšinskem jeziku, imajo boljša izhodišča in lahko znanje manjšinskega jezika pozneje lažje nadgradijo v izobraževalnem sistemu ali v drugih oblikah izobraževanja.

Izsledki raziskave *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi* (INV) so pokazali, da se je pri marsikaterem anketirancu in intervjuvancu, pripadniku slovenske skupnosti, že v predhodni generaciji prekinil medgeneracijski prenos slovenskega jezika. Nič kaj drugačni niso bili rezultati raziskave *Perspektive učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji* med osnovnošolci, ki se v Varaždinski županiji učijo slovenski jezik. Raziskava je pokazala, da je med 183 anketiranimi učenci, le en učenec navedel, da je njegov materni jezik slovenščina, deset učencev pa je za materni jezik navedlo slovenščino in hrvaščino. Zgolj posamezni učenci se z družinskimi člani pogovarjajo delno tudi v slovenščini. Od enajstih učencev, ki so navedli, da sta njihova materna jezika slovenščina in hrvaščina ali samo slovenščina, se jih pet oziroma šest z mamo ali očetom pogovarja samo hrvaško; manj se jih delno pogovarja hrvaško in delno slovensko. Predvidevamo lahko, da je eden izmed vzrokov, zakaj se učenci pogovarjajo z družinskimi člani večinoma samo v hrvaščini, tudi slabše znanje slovenskega jezika, kar pomeni, da je bil prenos slovenščine med generacijami oslavljen. Med starši učencev osnovnih šol v Varaždinski županiji, ki se učijo slovenščino, jih je osem navedlo tudi slovenščino kot materni jezik: trije starši so navedli, da je njihov materni jezik slovenščina, pet staršev pa je za materni jezik navedlo slovenščino in hrvaščino. Odgovori staršev o izbiri jezika v različnih govornih položajih v družini se niso bistveno razlikovali od odgovorov njihovih otrok (Medvešek in Novak Lukanović 2017).

Raziskava *Promocija učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji*, v katero so bili vključeni dijaki, ki se v Varaždinski županiji učijo slovenski jezik, in njihovi starši, je pokazala, da oboji v družini večinoma uporabljajo hrvaščino. Vsi dijaki so se opredelili za hrvaško narodno pripadnost, 95 % jih je za svoj materni jezik navedlo hrvaščino, 5 % pa jih na vprašanje ni odgovorilo.

Graf 1: Raba jezika v družini med dijaki, ki se na Drugi gimnaziji Varaždin (Varaždinska županija) učijo slovenski jezik (N = 41)

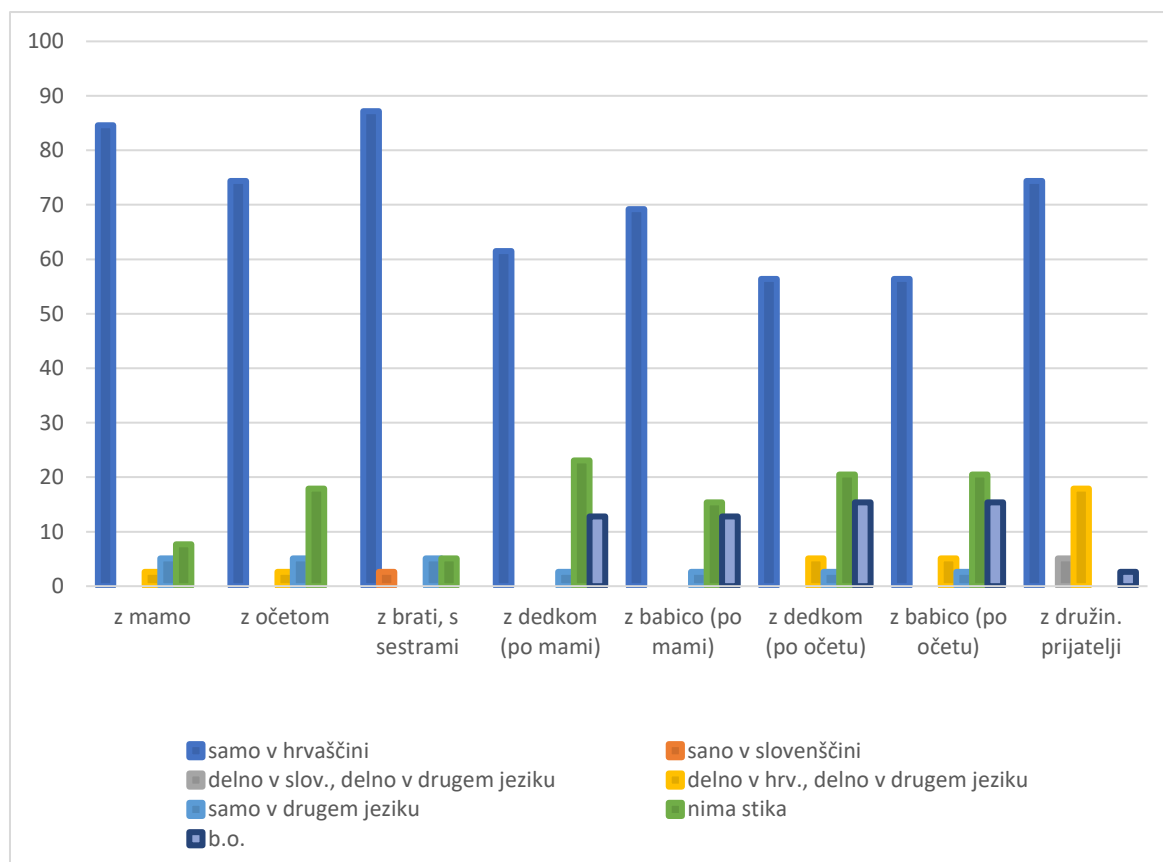

Vir: Medvešek in Novak Lukanović 2015

Samo en dijak, je pripisal, da je Hrvat s slovenskimi koreninami, za materni jezik pa je navedel hrvaščino. Ta dijak v krogu družine s posameznimi člani poleg hrvaščine uporablja tudi slovenščino.

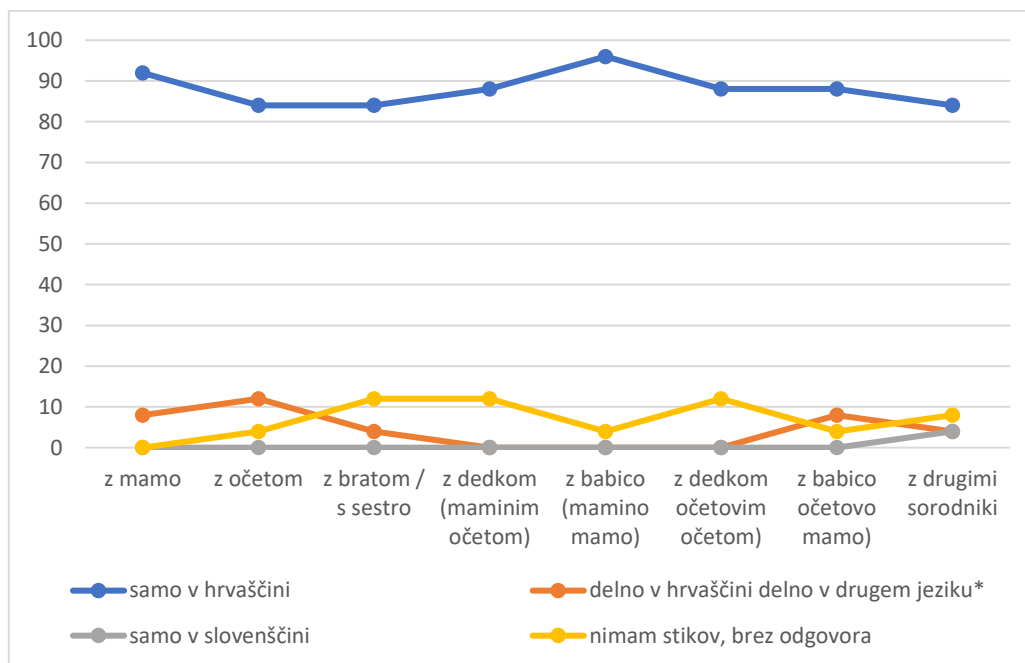
Starši dijakov v krogu družine večinoma uporabljajo hrvaščino. Izredno malo staršev je navedlo, da v komunikaciji s posameznimi družinskimi člani poleg hrvaščine uporabljajo še kak drug jezik. Jeziki, v katerih komunicirajo s posameznimi člani družine, so: ruščina, portugalsščina, slovenščina, nemščina in angleščina.

Graf 2: Raba jezika v družini med starši dijakov, ki se na Drugi gimnaziji Varaždin (Varaždinska županija) učijo slovenski jezik (N = 39)

Vir: Medvešek in Novak Lukanović 2015

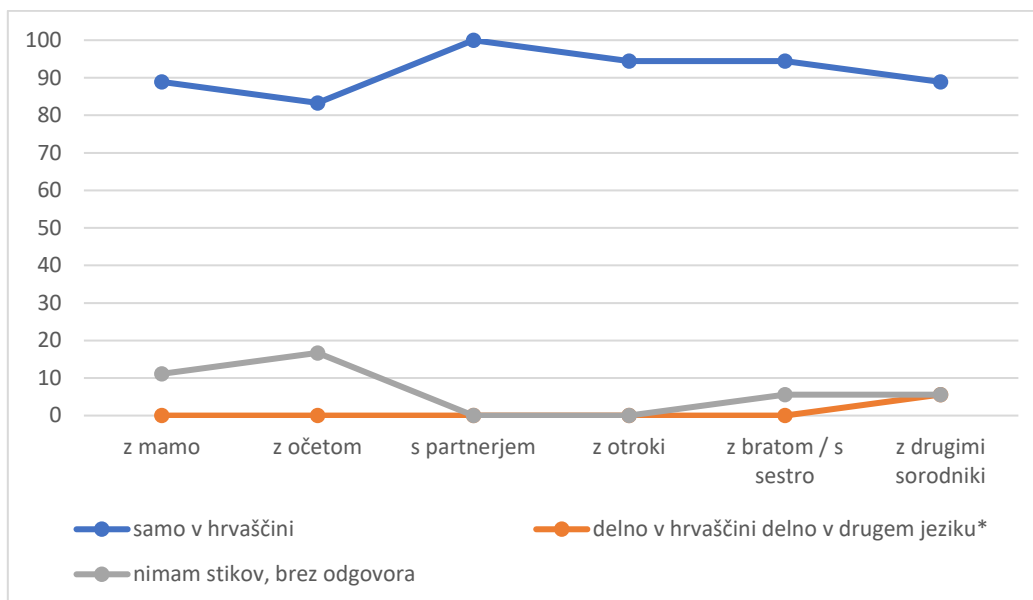
Graf 3: Raba jezika v družini med dijaki, ki se na Srednji šoli Čakovec (Medžimurska županija) učijo slovenski jezik (N = 25)

- * – z mamo: en anketiranec ni navedel drugega jezika, en anketiranec se pogovarja delno v hrvaščini in delno v angleščini
- z očetom: en anketiranec se pogovarja delno v hrvaščini in delno v drugem jeziku, en anketiranec se pogovarja delno v hrvaščini in delno v angleščini, en anketiranec se pogovarja delno v hrvaščini in delno v slovenščini
- z bratom/s sestro: en anketiranec se pogovarja delno v hrvaščini in delno v slovenščini
- z babico (očetovo mamo): en anketiranec se pogovarja delno v hrvaščini in delno v drugem jeziku, en anketiranec se pogovarja delno v hrvaščini in delno v slovenščini
- s sorodniki: en anketiranec se pogovarja delno v hrvaščini in delno v slovenščini

Velika večina dijakov Srednje šole Čakovec, ki se uči slovenski jezik, se doma z družinskimi člani pogovarja samo v hrvaškem jeziku. Dva dijaka sta navedla, da se s posameznimi člani družine pogovarjata delno hrvaško in delno slovensko, en dijak pa je zapisal, da se z drugimi sorodniki pogovarja samo slovensko.

Graf 4: Raba jezika v družini med starši dijakov, ki se na Srednji šoli Čakovec (Medžimurska županija) učijo slovenski jezik (N = 18)

*– s sorodniki: en anketiranec se pogovarja delno v hrvaščini in delno v nemščini

Noben starš ni navedel, da se z družinskimi člani pogovarja v slovenskem jeziku.

V procesu primarne socializacije igrajo starši pomembno vlogo tudi pri vzpostavljanju občutkov etnične pripadnosti. Otroci se doma, v družini, najprej srečajo z jezikom, s specifičnimi etničnimi elementi, vrednotami, tradicijami itd. (Alba 1990; Xie Yu in Goyette 1997). Če sta v družini pripadnost določeni etnični skupnosti in znanje manjšinskega jezika pozitivno predstavljena, je velika verjetnost, da ju bo otrok sprejemal kot pozitivni vrednoti. Seveda družina ni edini vir informacij, posameznik sprejema vrednote in stališča tudi s širšega okolja (soseščina, sovrstniki itd.). Tako je hkrati izpostavljen ali pozitivnemu vrednotenju ali pa predsodkom oziroma negativnim stereotipom s strani sovrstnikov, širše družbe, izobraževalnega sistema, medijev itd. Posledica vrste različnih vplivov so lahko pozitivni, negativni ali mešani občutki posameznika glede njegove etnične pripadnosti oziroma jezika. Ne glede na to, kakšno je vrednotenje etničnosti in jezika v družini, lahko posameznik v različnih življenjskih obdobjih vzdržuje različne strategije v odnosu do etničnosti oziroma jezika. Nekateri raziskave so pokazale, da običajno v zgodnjem življenjskem obdobju (v adolescenci) prevladujeta strategija zakrivanja etničnih obeležij in težnja k pridružitvi bolj ovrednoteni etnični skupnosti, v poznejšem življenjskem obdobju pa se izoblikuje bolj pozitivno vrednotenje lastne etnične skupnosti (Phinney 1989; Atkinson, Morten in Sue 1989). Seveda je to zelo poenostavljen (idealno-tipski) pogled, dejansko je proces internalizacije etnične identitete veliko kompleksnejši in bolj individualen. Odrasli posameznik zavestno presoja svojo etnično pripadnost in vsaj delno zavestno oblikuje svojo etnično identiteto. Tako pojmovanje je v nasprotju s teorijo »krvne« ali »koreninske« etnične

pripadnosti, po kateri je etnična identiteta določena s »poreklom« posameznika, ne glede na to, kako se sam zavestno ali nezavedno identificira s tem poreklom (Musek 1997, 182).

4.5.2 Vzgojno-izobraževalni sistem

Pripadniki slovenske manjšine na Hrvaškem imajo formalnopravno zagotovljeno pravico organiziranja učenja slovenščine na celotni izobraževalni vertikali, vendar te možnosti v marsikateri županiji ne izkoristijo.

V skladu s hrvaško in slovensko zakonodajo imajo pripadniki slovenske manjšine na Hrvaškem na razpolago različne oblike učenja slovenščine v okviru vzgojno-izobraževalnega sistema:

- 1) učenje slovenščine na ravni predšolske vzgoje;
- 2) učenje slovenščine v okviru javnega izobraževalnega sistema – kot izbirni predmet ali kot fakultativni predmet na ravni srednje šole ali kot izbirni predmet po modelu C – jezik manjšine na ravni osnovne in srednje šole;
- 3) učenje slovenščine kot obšolske dejavnosti (na osnovnih šolah) v okviru različnih projektov;
- 4) učenje slovenščine na visokošolski ravni izobraževalnega sistema.

Kljub obstoječi formalnopravni možnosti uresničevanje pravice do učenja manjšinskega jezika v šolskem sistemu v praksi pogosto ni enostavno, saj mora istočasno obstajati močan interes manjšinske skupnosti, vodstva šole, na kateri bi se pouk izvajal, lokalne skupnosti in političnih akterjev. Pogost argument za neuresničitev učenja slovenskega jezika v javnem vzgojno-izobraževalnem sistemu, kljub izkazanemu interesu otrok in staršev, je pomanjkanje vzgojiteljskega oziroma učiteljskega kadra z znanjem slovenskega jezika.

Na Hrvaškem so še vedno najpogostejša in najbolj razširjena oblika učenja slovenskega jezika tečajji, ki jih izvajajo slovenska kulturna društva samostojno ali v obliki dopolnilnega pouka slovenskega jezika (DPS).⁵³ To ne velja za Varaždinsko županijo, v kateri Slovensko kulturno društvo Nagelj nima močne tradicije izvajanja tečajev slovenskega jezika, in Medžimursko županijo, v kateri slovenska skupnost niti ni ustanovila društva. V teh dveh županijah je učenje slovenščine organizirano drugače in poteka na šolah kot obšolska dejavnost oziroma v okviru izobraževalnega sistema.

---

⁵³ V skladu z Zakonom o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja (2006) Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije v sodelovanju s slovenskimi kulturnimi društvi, veleposlaništvu Republike Slovenije v tujini in Uradom vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu organizira dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture po svetu (DPS).

4.5.2.1 Vrtec

Učenje slovenščine na ravni predšolske vzgoje v Varaždinski in Medžimurski županiji ni omogočeno. Se pa dogaja, da otroci iz obmejnih krajev iz Varaždinske ali Medžimurske županije zaradi infrastrukturnih težav v lokalni skupnosti ali drugih pragmatičnih razlogov obiskujejo vrtce v Sloveniji.

Pripadnici slovenske skupnosti, s katerima smo izvedli intervjuja, sta pokazali zanimanje za vključevanje slovenščine v predšolsko vzgojo v Varaždinski županiji. Intervjuvanka 1 je poudarila: »*Ne bi imela nič proti, če bi v Varaždinu imeli tudi, kaj jaz vem, tak malo v vrtcu pouk slovenščine, 2–3 ure.*« Intervjuvanka 3 pa je pojasnila:

[...] Najbolje se naučiš stvari, ki se jih učiš kot majhen. To je vrtec. Slovenščine v vrtcih ni. Jaz v (ime kraja, op. a.) sploh ne upam ponuditi slovenščino v vrtcu, ker se bojim, da bi se mi vzgojiteljica smejala. Pa bi rekla: 'Kaj bomo s slovenščino?' S tem da imamo angleščino v vrtcu, pa verjetno bo naslednje leto še kakšna nemščina ...

[...] So šole, ki so zelo odprte do učenja jezikov in jim ni slovenščina noben eksot. Privatni vrtci so ponavadi bolj ambiciozni. Ne vem, zakaj se ne štarta na vrtec? Ko imaš enkrat v vrtcu skupinico, ki ji je normalno, da enkrat ali dvakrat na teden z njimi ena oseba komunicira v slovenščini, je to že prva vez. In če je ta oseba še učiteljica, ki bo z njimi še v šoli delala, potem je to že zelo močna vez. Potem se v srednji šoli ne bo tak problem nadaljevati z učenjem slovenščine.

Intervjuvanka 2 je poudarila, da ni dovolj otrok (pripadnikov slovenske skupnosti), da bi lahko organizirali učenje slovenščine:

Ne, ker je premalo otrok. Jih ni. Imamo dan Evrope, ko otroci predstavljajo posamezne države. V vrtcu Bajka je vedno predstavljena Slovenija. Imajo vzgojiteljico, ki igra harmoniko in poje slovenske pesmi. Ali je Slovenka ali ne, to ne vem. Vsak vrtec je ena država.

O tem, da ni otrok (oziroma družin), ki bi se opredeljevali kot pripadniki slovenske skupnosti, je govorila tudi intervjuvanka 1:

Ko sem začela otroka voziti v vrtec, sem videla pred vrtcem dosti avtomobilov s slovenskimi registracijami. In to se mi je zdelo super. Šla sem k ravnateljici [...] in sem jo vprašala, ali so to Slovenci. Pa je rekla ona, ne, to so samo ljudje, ki delajo v Sloveniji in imajo slovenske registracije. Bila sem malo razočarana, ker je zdaj moj otrok edini, mislim, da je ena korejska deklica, in mislim, da je en Madžar. To je vse.

4.5.2.2 Osnovna šola

V Medžimurski županiji so se na ravni osnovne šole učenci v šolskem letu 2007/2008 lahko učili slovenski jezik na osnovni šoli Štrigova, in sicer po modelu C. Pouk slovenščine je obiskovalo šest učencev. Že naslednje šolsko leto šola ni več omogočila učenja slovenščine, saj naj ne bi bilo izkazanega interesa med učenci; kljub temu pa posamezni učenci iz tega šolskega okraja obiskujejo osnovno šolo v Sloveniji (MZOS 2009; Mesarić 2010, 9; Mesarić 2012, 10–11). V Sloveniji otrok ne šolajo samo posamezniki, ki se opredeljujejo kot Slovenci oziroma imajo tam sorodnike, temveč tudi Hrvati, pri katerih je to zaradi bližine meje tradicija oziroma vidijo v šolanju v Sloveniji prednosti za nadaljnje izobraževalne in zaposlitvene priložnosti otrok. Na drugi strani pa del prebivalcev občine Štrigova šolanja otrok v Sloveniji ne sprejema pozitivno in na to gledajo kot na izgubo hrvaške narodne identitete ter slabljenje hrvaškega jezika. Staršev otrok, ki bi si želeli učenja slovenskega jezika v hrvaških šolah, je več, kot se zdi na prvi pogled, se pa mnogi med njimi ne želijo izpostaviti, saj menijo, da posledično obstajajo možnosti negativnih pritiskov na njihove otroke (Medvešek in Riman 2018).

Pripombo, da morda nekateri prebivalci Medžimurske županije ne odobravajo tega, da otroci obiskujejo šolo v Sloveniji, je intervjuvanka 2 komentirala tako:

Jaz nikoli nisem zasledila tukaj, da bi kdor koli o tem kar koli rekel. Oni pošiljajo otroke v šolo v Slovenijo zato, da se bodo tam zaposlili. Jaz sem spoznala ogromno ljudi. Skozi delo. Nikoli nobeden o tem nič ni rekel. Njim je to čisto normalno.

Pripadniki slovenske manjšine občasno izrazijo željo, da bi se v osnovni šoli Štrigova uvedel pouk slovenskega jezika. Leta 2013 je bila izvedena anketa, v kateri je petindvajset staršev izjavilo, da bi svoje otroke vključili k pouku slovenščine. Pobuda je bila posredovana Medžimurski županiji, tam pa naj bi se zataknilo pri iskanju primerne kadra za pouk slovenskega jezika (Beti 2015). Še bolj spodbudni podatki o obstoječem interesu za učenje slovenščine so bili prikazani, ko je julija 2014 minister Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu obiskal Medžimursko županijo. Na delovnem sestanku so bili predstavljeni rezultati ankete, izvedene v Medžimurski županiji, v kateri je kar 551 učencev in 5 učiteljev pokazalo interes za učenje slovenščine (Međimurska županija 2014). Na podlagi izkazanega interesa naj bi se v bližnji prihodnosti tudi v Medžimurski županiji učenci lahko učili slovenski jezik in kulturo na štirih osnovnih šolah: v Murskem Središču, Selnici, Štrigovi in Sv. Martinu. Na eni izmed omenjenih osnovnih šol naj bi organizirali še pouk za srednješolce. Zdi se, da bo učenje slovenščine organizirano na enak način kot projekt *Poučevanje slovenščine in slovenske kulture v Varaždinski županiji*, ki ga financira Republika Slovenija (Međimurska županija 2017).

Z začetkom učenja slovenščine v Medžimurski županiji je bila seznanjena tudi intervjuvanka 2: *»Medžimurci imajo eno izkušnjo, ker smo mi vse to dali skoz in bi lahko to porabili [...]. Ampak se je začelo. Štrigova je odprla, a ne? Sem zadnjič brala v časopisu – v osnovni šoli. Samo začeti je treba, potem gre samo od sebe naprej.«*

Razloge, zakaj v Medžimurju že prej niso organizirali učenja slovenskega jezika, si intervjuvanka 3 razlaga takole: *»Ravno zaradi tega, ker so doma ljudje mogoče več govorili slovensko, ker so imeli vsakodnevne stike s Slovenije, česar v Varaždinu nimajo. Dejansko so hodili v Slovenijo, čez mejo v trgovino, ali pa k komu na obisk, ne bodo šli vsak teden v Slovenijo. Ni bilo potrebe po neki formalni obliki učenja slovenščine.«*

V šolskem letu 2017/2018 se je dejansko začel izvajati pouk slovenskega jezika na treh osnovnih šolah v Medžimurski županiji:

- OŠ Sveti Martin na Muri: 55 učencev – 4 skupine od 1. do 8. razreda. Mlajši učenci (1. in 2. razred) imajo 1 uro na teden, starejši učenci po 2 uri na teden;
- OŠ Selnica: 9 učencev;
- OŠ Mursko Središče: 9 učencev.

V Štrigovi kljub izkazanemu interesu ni prišlo do učenja slovenščine v šoli.

V Varaždinski županiji učenje slovenščine na ravni osnovne šole ne poteka po modelu C, s čimer bi bil slovenski jezik del javnega šolskega predmetnika, temveč se od šolskega leta 2012/2013 izvaja v okviru projekta *Poučevanje slovenščine in slovenske kulture v Varaždinski županiji*, ki ga organizira in financira Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije. Osem učiteljic iz obmejnih slovenskih šol izvaja učenje slovenskega jezika kot obšolske dejavnosti v dvanajstih osnovnih šolah Varaždinske županije.⁵⁴ Učenje slovenskega jezika poteka po učnem načrtu, ki so ga pripravile učiteljice in ga je potrdilo Ministrstvo za znanost, izobraževanje in šport Republike Hrvaške. Pouk slovenščine se izvaja v prostorih šol, vendar ni del rednih šolskih dejavnosti in ni ocenjevan. Prednost tega projekta v primerjavi z izvajanjem pouka slovenščine po modelu C so učiteljice iz Slovenije, ki so naravne govorke slovenskega jezika. Za učenje jezikov narodnih manjšin po modelu C namreč ni pogoj, da bi morali biti učitelji naravni govorci manjšinskih jezikov, kar lahko predstavlja problem kakovosti poučevanja slovenskega jezika.

Tabela 8: Število učencev, ki obiskuje pouk slovenskega jezika v Varaždinski županiji

	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018
Število učencev, ki obiskujejo pouk slovenskega jezika	239	186	/	139	144	95

⁵⁴ Delo učiteljic financira Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije, pouk pa se izvaja v prostorih osnovnih šol. Koordinator projekta je Osnovna šola Videm pri Ptujju.

V prvem letu je dopolnilni pouk obiskovalo 239 učencev, v šolskem letu 2017/2018 pa je bilo k pouku vpisanih samo še 95 učencev.

Učenje slovenščine na osnovnih šolah je zelo pozitivno sprejeto med pripadniki slovenske skupnosti. Kljub temu pa je intervjuvanka 3, ki sicer še nima šoloobveznih otrok, opozorila na pomanjkljivost, ki jo vidi v pogostih menjavah učiteljev:

Težko je zagotoviti učitelja, ki bo z njimi ostal. Pri tem projektu, ki se zdaj izvaja po osnovnih šolah, učitelji rotirajo, kolikor njim paše ali pa kolikor zmorejo ... ker so bile to učiteljice, ki morda niso imele redne zaposlitve, in je bilo to rešitev za leto ali dve, potem pa so šle stran, ker so se zaposlile. Pa so jih imeli otroci zelo radi: 'Joj, zdaj pa ne bi več hodili ...' Skoraj vsako leto se jim predstavi druga oseba.

Od začetka izvajanja učenja slovenščine do danes se je zamenjalo vsaj pol učiteljic. Menjava učiteljskega kadra je zaradi različnih življenjskih dogodkov neizogibna in je pogosto ni mogoče predvideti.

Zanimalo nas je tudi, ali je izvajanje učenja slovenščine kot obšolske dejavnosti primerno ali bi bilo bolje uveljaviti učenje slovenščine po modelu C, kar pomeni, da je slovenščina del javno veljavnega šolskega sistema in s tem ocenjevan predmet. O tem je intervjuvanka 3 razmišljala takole:

Če bi bilo to za oceno, ne vem, kaj bi starši naredili. Dejansko ne vem. Pri večini je to še sentimentalno: 'Nič ti ne bo škodilo. Kolikor boš odnesel, bo dobro. Itak ni za oceno ... Pojdi, pa se boš kaj naučil.' Če je pa za oceno, pa bodo rekli: 'Vidiš, Slovenca, pa ne zna slovensko.' Kaj pa, če mu bo to nižalo ocene? Potem pa mu bo moja slovenščina zmanjšala možnosti za vse ostalo na Hrvaškem. To si Slovenci najmanj želijo za svojega otroka, sploh če oni niso tako suvereni, da bi z njim govorili slovensko.

4.5.2.3 Srednja šola

Na ravni srednje šole se v Varaždinski županiji izvaja učenje slovenskega jezika po modelu C. Na predlog Sveta slovenske nacionalne manjšine Varaždinske županije ter v sodelovanju z Ministrstvom za znanost, izobraževanje in šport Republike Hrvaške, Zvezo slovenskih kulturnih društev in Upravnim oddelkom za šolstvo Varaždinske županije so v šolskem letu 2011/2012 na Drugi gimnaziji Varaždin začeli z izvajanjem izbirnega predmeta slovenski jezik in kultura. Druga gimnazija Varaždin je postala prva srednja šola na Hrvaškem, v kateri je slovenščina del rednega učnega programa (po modelu C). V prvem letu učenja slovenskega jezika je pouk obiskovalo štiriinšestdeset dijakov (MZOS 2012), v šolskem letu 2016/2017 pa

dvainpetdeset dijakov. Slovenščino se kot fakultativni predmet lahko učijo tudi dijaki Prve gimnazije Varaždin.

»Imamo fakultativno slovenščino. [...] Plača se to. Mislim, da je 800 kun letno. Nekaj takega. Starši plačamo, če hočemo, da se otroci fakultativno učijo slovenščino. Mora pa biti določeno število otrok, da se to organizira,« je o organiziranosti učenja slovenskega jezika na Prvi gimnaziji Varaždin povedala intervjuvanka 2, katere otroka nista bila vključena k pouku slovenščine.

Na Drugi gimnaziji Varaždin je v prvem letu pouk slovenskega jezika obiskovalo štiriinšestdeset dijakov v štirih skupinah (MZOS 2012), v šolskem letu 2012/2013 se je število dijakov zmanjšalo in je slovenski jezik obiskovalo še šestinštirideset dijakov v štirih skupinah (Vlada Republike Hrvatske 2013, 14). V šolskem letu 2013/2014 je slovenščino obiskovalo enainpetdeset dijakov, v šolskem letu 2014/2015 petinštirideset dijakov, za šolsko leto 2015/2016 nimamo podatka, v šolskem letu 2016/2017 pa je obiskovalo pouk slovenščine dvainpetdeset dijakov.

Tabela 9: Število dijakov, ki obiskuje pouk slovenskega jezika (model C) na Drugi gimnaziji Varaždin (Varaždinska županija)

	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017
Število dijakov, ki obiskuje pouk slovenskega jezika	64	46	51	45	n. p.	52

V šolskem letu 2015/2016 se je pouk slovenščine začel tudi v Srednji šoli v Čakovcu, ki je v Medžimurski županiji. Pouk slovenščine ne poteka po modelu C, ki je pravzaprav model učenja jezika, namenjen narodni manjšini, temveč je bila slovenščina najprej organizirana samo kot fakultativni predmet, naslednje šolsko leto pa še kot izbirni predmet. Slovenščino v obeh srednjih šolah, torej v Varaždinski in Medžimurski županiji, poučuje isti učitelj slovenskega jezika, ki je tudi pripravil učni načrt za poučevanje slovenščine. Prvo leto je slovenščino kot fakultativni predmet obiskovalo okoli dvajset učencev. V šolskem letu 2016/2017 pa se je učenje slovenskega jezika začelo poučevati kot izbirni (petnajst učencev) in kot fakultativni predmet (petnajst učencev) (Srednja šola Čakovec 2016, 23, 40).

V šolskem letu 2017/2018 se je pouk slovenščine kot obšolske dejavnosti organiziral tudi na Gimnaziji Josipa Slavenskog Čakovec. K pouku slovenskega jezika je vključenih trideset dijakov.

4.5.2.4 Visokošolska raven

Na visokošolski ravni se je na Hrvaškem slovenščino mogoče učiti na Filozofski fakulteti Vseučilišča v Zagrebu (hr. Sveučilište u Zagrebu) in na Vseučilišču v Zadru (hr. Sveučilište u Zadru).

4.5.3 Slovenska kulturna društva

Za pripadnike narodnih manjšin je družbena participacija še posebej pomembna, saj so za ohranjanje, potrjevanje in obnavljanje etnične identitete potrebni simboli in obredi, pri čemer imajo pomembno vlogo kulturna, športna in verska društva, politična združenja, organizacije in lokalne samouprave, v katerih se združujejo pripadniki posamezne narodne skupnosti. Kolektivno druženje, slovesnosti in prireditve utrjujejo kulturna sidrišča, obnavljajo in krepijo pripadnost skupnosti ter solidarnost med člani.

V posameznih lokalnih okoljih na Hrvaškem so se prebivalci, ki so želeli ohranjati slovensko izročilo, jezik in kulturo, organizirali v političnih in kulturnih društvih že od konca devetnajstega stoletja. Po letu 1991 se je vzporedno s procesom zmanjševanja števila prebivalcev, ki so se ob popisih opredelili kot Slovenci, začel odvijati proces krepitve slovenskega društvenega samoorganiziranja (Kržišnik - Bukić 2016, 151). Ob ustanovitvi Zveze Slovencev v Republiki Hrvaški leta 1992 so bila vanjo vključena vsa štiri obstoječa slovenska društva na Hrvaškem: Kulturno-prosvetno društvo Slovenski dom (Zagreb), Slovenski dom – Kulturno-prosvetno društvo Bazovica (Reka), Slovensko društvo Triglav (Split) in Društvo Slovencev dr. France Prešeren (Šibenik). V letu 2017 Zveza slovenskih društev na Hrvaškem,⁵⁵ ki ima sedež v Zagrebu, združuje šestnajst slovenskih kulturnih društev.⁵⁶ Poleg Kulturno-prosvetnega društva Slovenski dom v Zagrebu, ki deluje od leta 1929, in Slovenskega doma – Kulturno-prosvetnega društva Bazovica, ki deluje na Reki od leta 1947, sta dve društvi nastali v obdobju od leta 1990 do 2000, kar dvanajst društev pa je nastalo po letu 2000.

V aktualni družbenopolitični ureditvi ostaja delovanje manjšinskih društev in organizacij pomembno, saj uresničevanje manjšinskih pravic slovenske skupnosti na Hrvaškem poteka predvsem prek društev, tako imenovane kulturne avtonomije, in v okviru manjšinske samouprave, ki manjšinam omogoča, da izvolijo svete oziroma predstavnike na lokalni in regionalni ravni (Riman in Medvešek 2018).

---

⁵⁵ Zveza Slovencev v Republiki Hrvaški se je leta 1996 preimenovala v Zvezo slovenskih društev na Hrvaškem.

⁵⁶ To so: *Kulturno-prosvetno društvo Slovenski dom* (Zagreb, od leta 1929), *Slovenski dom – Kulturno-prosvetno društvo Bazovica* (Reka, od leta 1947), *Slovensko kulturno društvo Triglav* (Split, od leta 1992), *Kulturno društvo Slovencev dr. France Prešeren* (Šibenik, od leta 1997), *Slovensko kulturno društvo Lipa* (Dubrovnik, od leta 2001), *Slovensko kulturno društvo Istra* (Pulj, od leta 2001), *Slovensko kulturno društvo Snežnik* (Lovran, od leta 2005), *Slovensko kulturno društvo Lipa* (Zadar, od leta 2004), *Kulturno društvo Slovenski dom Karlovac* (Karlovac, od leta 2006), *Društvo Slovencev Labin* (Labin, od leta 2006), *Slovensko kulturno društvo Stanko Vraz* (Osijek, od leta 2006), *Slovensko kulturno društvo Lipa* (Buzet, od leta 2007), *Slovensko kulturno društvo Oljka* (Poreč, od leta 2007), *Slovensko kulturno društvo Nagelj* (Varaždin, od leta 2008), *Slovensko kulturno društvo Gorski Kotar* (Tršće, od leta 2007) in *Slovensko kulturno društvo Ajda* (Umag, od leta 2011).

Pregled aktivnosti trenutno delujočih slovenskih društev na Hrvaškem kaže, da večinoma ponujajo »tradicionalne« kulturne dejavnosti oziroma sekcije, kot so folklor, petje, gledališče, ročna dela, literarna sekcija; imajo pa tudi svoje knjižnice in časopisne oddelke ter organizirajo tečaje slovenskega jezika (Riman in Medvešek 2018). Interes za izvajanje teh oblik učenja slovenščine se je povečal zlasti po razpadu jugoslovanske federacije. Tečajev slovenskega jezika ne organizirajo vsa društva⁵⁷ in se ne izvajajo v vseh županijah. Poleg omenjenih tečajev se na Hrvaškem izvaja tudi DPS,⁵⁸ ki je prav tako namenjen mladim in starejšim. Nimamo podatkov, da bi se podobni tečaji slovenskega jezika in DPS izvajali v Varaždinski in Medžimurski županiji.

V Varaždinski županiji deluje od leta 2004 *Hrvaško-slovensko društvo prijateljstva*, leta 2007 je bil ustanovljen *Svet slovenske narodne manjšine Varaždinske županije*,⁵⁹ od leta 2008 pa deluje še *Slovensko kulturno društvo Nagelj*.⁶⁰

Dve intervjuvanki sta menili, da je glavna slabost v povezavi z delovanjem Slovenskega kulturnega društva Nagelj pomanjkanje ustreznega večnamenskega prostora.

[...] glejte, mi imamo problem. [...]. Mi vse, kar delamo, ali smo v prostorih šole, ali smo v HNK (Hrvatsko narodno kazalište, op. a.), ali zakupimo nek prostor, ali pa nam županija da prostor, če imamo skupščino ali prireditve. To je malo težko. [...] SKD Nagelj je imel idejo, da bi imeli 'kulturni center', ne vem, kako je bil delovni naslov, da bi bili lastniki nepremičnine, v kateri bi potem .... Mogoče bi potem stvari bile drugačne. Ne vem. To je za nas strašno velik projekt. Z lokalnimi gradenačelnikom in županom smo se pogovarjali, da bi imeli nepremičnino. Pa ni bilo nič, zdaj imamo novo oblast, pa bomo videli, kako bo. [...]. Pravim, ne vem, kaj bi bilo, če bi imeli adekvaten prostor, da bi to bilo naše, da bi imeli zaposlenega koga, da bi bila tu knjižnica, da bi lahko vsakdo prišel, si skuhal kavo, se usedel [...]. (Intervjuvanka 1)

Mi smo želeli, da bi s centrom (prostorom) pridobili ne samo prostor, ampak tudi vsebine. Imeli smo namen vzpostaviti knjižnico, ki bila vedno vsem dostopna. Tam bi

---

⁵⁷ Nekatera društva, kot na primer SKD Bazovica, KPD Slovenski dom v Zagrebu, SKD Ajda Umag, izvajajo tečaje slovenščine za vse zainteresirane posameznike, ne glede na njihovo etnično opredelitev oziroma ozadje (Koprivc 2016, 53, 55).

⁵⁸ Trenutno DPS poteka v sodelovanju s *Slovenskim društvom KPD Bazovica* na Reki, *Slovenskim kulturnim društvom Istra* v Pulju in Buzetu, *Slovenskim kulturnim društvom Gorski Kotar* v Čabru in Tršču, *Slovenskim kulturnim društvom Triglav* v Splitu ter *Slovenskim kulturnim društvom Stanko Vraz* v Osijeku (Koprivc 2016, 11).

⁵⁹ Na manjšinskih volitvah leta 2007 se je od 380 volivcev slovenske manjšine v Varaždinski županiji volitev udeležilo dvanajst volivcev (3,6 %). Izvolili so Svet slovenske narodne manjšine v Varaždinski županiji. V Statutu Sveta slovenske narodne manjšine Varaždinske županije je zapisano, da je to institut manjšinske samouprave na območju Varaždinske županije (Škiljan 2015, 96).

⁶⁰ Društvo ima osemindvajset članov (Združenje slovenska izseljenska matica 2016) oziroma šestinšestdeset članov (Žitnik Serafin 2014, 154).

se potem lahko zbirali, prostor za druženje ... da lahko koga srečajo in med seboj govorijo slovensko. Saj je možno tudi nekje drugje. Samo ves čas hodit nekemu v goste, je pa tudi tečno. Saj nas neka knjižnica ne bi odklonila in bi lahko organizirali dogodke ... samo to je vse bolj formalno. [...]. Nimamo osebe na nekem položaju, kot je na primer knjižničarka, ki je Slovenka in bi ti lahko pomagala, ali pa na primer turistična vodička, ona ti bo vse razložila ... nekdo ki je v stiku z ljudmi in je na razpolago ves čas [...]. (Intervjuvanka 3)

Menijo, da bi lastni prostor, ki bi bil za pripadnike slovenske skupnosti in vse zainteresirane odprt večji del dneva, pomembno prispeval k identifikaciji posameznikov s slovensko skupnostjo. Predvsem pa bi predstavljal prostor, kjer se lahko vedno komunicira v slovenskem jeziku.

Poleg pomanjkanja prostora je težava, s katero se soočajo v društvu, starostna struktura članov. Nihče izmed dijakov Srednje šole Čakovec, ki se učijo slovenščino, ni član slovenskega kulturnega društva.

V povezavi s tem je intervjuvanka 2 povedala:

Čeprav mi imamo veliko starih ljudi. To so čisto drugi interesi. Težko je pravzaprav kar koli organizirati. Njim je važno, da gredo na izlet, pa da imajo fešto za novo leto, in to je to. Ostalo jih pa kaj dosti ne zanima. Saj mi jih siliti ne moremo, a ne? [...]

Ko imate tri generacije, je težko najti skupno stvar ... pa še malo nas je, pa še kakšnega posebnega prostora nimamo. In kar koli hočeš organizirati, ni kakšnega velikega interesa. [...] Potem je pa še tako. [...]. Ljudje v mestu imajo druge interese kot ljudje na vasi. Pri nas jih je še največ pravzaprav Slovencev v Cestnici. Če hočeš tam organizirati, potrebuješ nek prostor, v Varaždin pa se jim ne da vozit. Ne vem ... Saj pravim, nam tukaj ni slabo, zato nimaš potrebe, ne vem, kaj ...

O tem, kako težko je pridobiti mlade člane, je spregovorila intervjuvanka 3:

Ne vem, koliko je trenutno zapisanih članov. Pride jih 60–70. Se mi zdi, da je to kar dober odziv. Glede na to, da smo imeli večinski del članov starejših od 60 let [...]. To je kar dobro. Se spreminja delež, delež članov med 40 in 55 let se povečuje. Pa tudi mlajši, ki so bili prej nižji razredi osnovne šole, tudi pridejo zraven. [...]. Težava je v tem, da je težko loviti te ljudi. Recimo dobiš najmlajšega, pa je s tabo do konca srednje šole, potem pa gre študirat v Ljubljano in ga zgubiš za vsaj za 4 leta, in je vprašanje po Ljubljani, kam gre na podiplomca, če se sploh še vrne v Varaždin. In si ga izgubil. Ali pa se vrne v Varaždin in ugotovi, da mu je dolgčas po Ljubljani. To je ta vrzel, ki jo jaz vidim z mladimi. Starejši težko hodijo okrog. To je tudi velika težava. Tisti vmesni se pa kar udeležujejo.

Pri druženju, na primer otrok ali mladih, jih ovira prostorska razpršenost pripadnikov slovenske skupnosti po županiji, kar potrjuje tudi intervjuvanka 3:

Varaždinska županija je zelo velika. Jaz imamo 35 km do Varaždina, jaz ga (otroka, op. a.) ne bom toliko vozila na druženje v slovenščini, če ima pa mene ... Tam so sicer res sovrstniki, samo si mislim, pa tja in nazaj, pa pozimi ... Mora biti res nekaj posebnega, da bi še mene potegnilo. [...]. Tako smo razpotegnjeni.

Druženje v društvu Nagelj oziroma delovanje v okviru društva omogoča članom rabo slovenskega jezika. Intervjuvanka 1 je povedala, da na prireditvah, ki ji organizira Slovensko kulturno društvo Nagelj, uporabljajo oba jezika, slovenščino in hrvaščino, saj »na prireditve hodijo tudi drugi, ne samo člani. Če imamo gostovanje iz Slovenskega narodnega gledališča iz Maribora, potem pridejo na prireditev ljudje, ki imajo radi gledališče, ne glede na jezika, ne bi bilo dobro, če bi govorili samo v slovenščini. [...] odvisno, kakšna je prilika. Se pa trudimo govoriti slovensko. Nimamo problemov, da se ne bi pogovarjali v slovenščini.« Medtem ko se na internih sestankih, kot navaja intervjuvanka 1, uporablja slovenščina: »Na skupščini smo uvedli, da govorimo samo slovensko.«

Na drugi strani Slovenci v Medžimurski županiji niso ustanovili svojega društva ali sveta. »Ne, ni (v Medžimurski županiji nimajo društva, op. a.). So pa eni člani pri nas. Imamo eno Medžimurko,« je dodala intervjuvanka 2.

O razlogih, zakaj se niso organizirali v Medžimurski županiji, je intervjuvanka 3 razmišljala takole:

Ni še noben pobude prevzel. Sami so si urejali stike s Slovenijo. Hodili so v službo, nakupovati, v kino ... niso imeli potrebe, da bi se nekaj združevali. Varaždin je že malo dlje. [...]. Tam pa so čisto zraven. Grem čez mejo, pa sem že v Murski Soboti. Tam morda ni toliko potrebe, da bi se mogoče organizirali ... Jaz to tako gledam, praktično.

4.5.3 Cerkev in slovenski jezik

Cerkev bi lahko bila pomemben medij oziroma prostor rabe slovenskega jezika, vendar pa imajo Slovenci na Hrvaškem organizirano redno bogoslužje v slovenskem jeziku samo v Zagrebu. Prebivalci nekaterih obmejnih območij oziroma krajev, to velja tudi za Varaždinsko in Medžimursko županijo, obiskujejo cerkve na slovenski strani meje, kjer imajo bogoslužje v slovenskem jeziku.

4.5.4 Mediji in slovenski jezik

Hrvaška ustava in zakonodaja omogočata dostop in prisotnost narodnih manjšin v lokalnih, regionalnih ali nacionalnih medijih, kljub temu pa je dejanska prisotnost informacij o narodnih manjšinah na Hrvaškem v javnih medijih relativno majhna. V večinskih medijih se informacije o manjšini pojavljajo samo v oddajah, namenjenih manjšinam, kot na primer *Prizma* in *Manjinski mozaik*, veliko manj pa tudi v drugih, rednih informativnih ali kulturnih oddajah.

V Ustavnem zakonu o pravicah narodnih manjšin (2002) je še opredeljeno, da lahko dejavnost javnega obveščanja opravljajo tudi sveti oziroma društva narodnih manjšin (18. člen). Slovenska manjšina ima lastno medijsko produkcijo, ki pa je v zadnjih dveh desetletjih skoraj izključno vezana na aktivnosti slovenskih kulturnih društev. Trenutno na Hrvaškem obstaja nekaj glasil in biltenov, ki izhajajo le nekajkrat na leto. Glasila prinašajo informacije o življenju pripadnikov slovenske skupnosti na Hrvaškem, o delovanju slovenskih društev in aktualne informacije iz Slovenije. Težava, s katero se soočajo slovenska društva pri izdajanju revij in glasil, je med drugim tudi pomanjkanje profesionalnih novinarjev, ki bi aktivno govorili slovenski jezik. Slovenci, ki živijo v Varaždinski in Medžimurski županiji, nimajo svojega tiskanega medija v slovenskem jeziku.

Po mnenju intervjuvanke 1 zaradi maloštevilčnosti slovenske skupnosti v Varaždinski županiji lastnega manjšinskega glasila niti ne potrebujejo: *»Komu bomo mi dali za brat. Oni tako ali tako vedo, kdaj se nekaj dogaja. Nas ni dosti. Koga bi to zanimalo?«*

So pa zadovoljni z vključevanjem informacij o delovanju slovenske skupnosti v lokalnih medijih. Dobro sodelovanje z mediji je ponazorila intervjuvanka 1:

Mi smo najbolj aktivna manjšina v Varaždinski županiji. To vprašajte kogar koli. Imeli smo tudi, mislim, da na radiu, novinarko, ki je, ne vem, ali enkrat na teden, ali na dva tedna, ali na mesec, imela oddajo o manjšinah. Po navadi smo bili povabljeni in smo lahko povedali, kaj delamo, kaj načrtujemo ... Se pa zdaj že nekaj časa ni oglasila ... Kadar imamo Prešernov dan ali kakšno dogajanje, so mediji prisotni, to ne moremo reči, da ne, Varaždinska TV, Čakovška, HRT (Prizma) ....

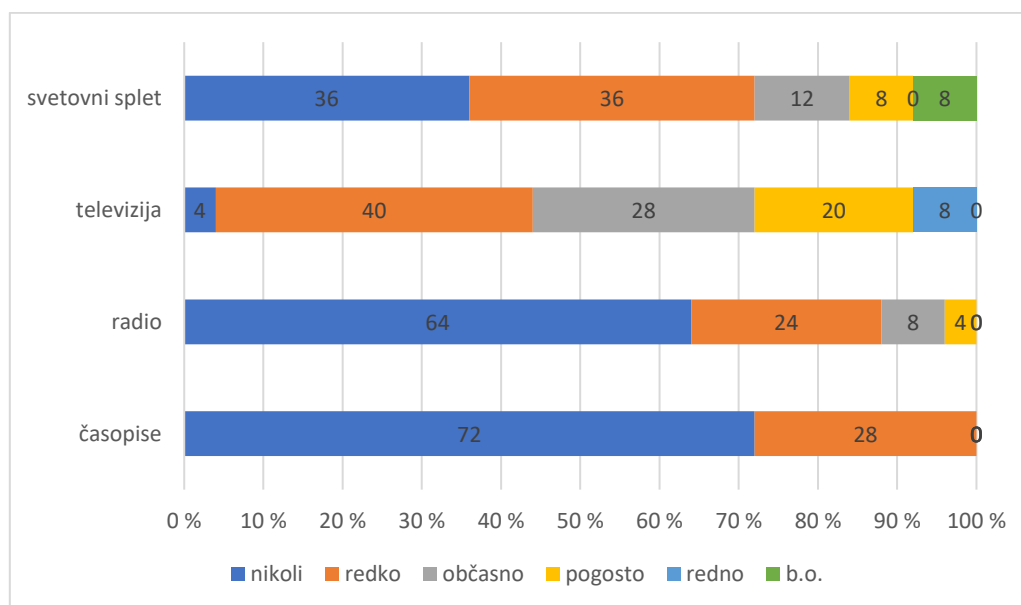
Slovenskega radia ni mogoče poslušati na celotnem zamejskem območju na Hrvaškem. Podobno kot velja za sprejem slovenskih radijskih postaj, tudi slovenskih televizijskih programov ni mogoče spremljati v nekaterih hrvaških obmejnih prostorih – zlasti v hrvaški Istri in Kvarnerju so še prisotne tehnične ovire pri sprejemanju slovenskih televizijskih programov. Prebivalci Varaždinske in Medžimurske županije lahko spremljajo slovenske televizijske programe.

Intervjuvanka 1 je o tem povedala: »Glejte, tukaj vsi gledamo slovensko televizijo, imamo SLO 1, 2, 3, lokalne televizijske postaje, Net TV, Planet TV.«

Intervjuvanka 3 pa: »Imamo tak paket, da lahko vidimo slovenske programe.«

Anketiranci, ki so sodelovali v raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi*, so navedli, da so spletne strani tiste, ki jih še v največji meri spremljajo v različnih jezikih, tudi v slovenščini. Med množičnimi mediji je prav internet postal medij, ki različnim etničnim, političnim ali družbenim gibanjem (skupnostim) omogoča doseganje njihove ciljne populacije, njihovih občestev, čeprav jim morda ni omogočen (v zadostni meri) vstop v druge javne množične medije (časopis, radio, televizijo) (Medvešek in Riman 2018).

Graf 5: Odgovori dijakov Srednje šole Čakovec (Medžimurska županija) na vprašanje, ali spremljajo medije v slovenskem jeziku (izraženo v odstotkih, N = 25)

Dijaki Srednje šole Čakovec so navedli, da je televizija tisti medij v slovenskem jeziku, ki ga v največji meri spremljajo. Temu sledi svetovni splet oziroma pregledovanje spletnih strani v slovenskem jeziku.

4.5.5 Politična participacija

V aktualni družbenopolitični ureditvi ostaja delovanje manjšinskih (kulturnih) društev in organizacij pomembno, saj uresničevanje manjšinskih pravic slovenske skupnosti na Hrvaškem poteka predvsem prek društev, tako imenovane kulturne avtonomije, in v okviru manjšinske samouprave, ki manjšinam omogoča, da izvolijo svete oziroma predstavnike na

lokalni in regionalni ravni. Sveti in predstavniki manjšin imajo svetovalno funkcijo in predstavljajo kanal za vzpostavitev dialoga med vladnimi organi in narodnimi manjšinami.

Na zadnjih manjšinskih volitvah leta 2015 je slovenska skupnost na Hrvaškem dobila devet svetov, in sicer štiri na ravni županije (Primorsko-goranska, Splitsko-dalmatinska in Istrska županija ter mesto Zagreb), štiri na ravni mesta (Reka, Split, Pulj in Umag) in enega na ravni občine (Matulji). Izvoljenih je bilo tudi štirinajst predstavnikov, in sicer pet na ravni županije (Karlovska, Varaždinska, Zadrška, Osiješko-baranjska in Šibeniško-kninska županija), sedem na ravni mesta (Samobor, Karlovec, Varaždin, Opatija, Zadar, Osijek in Poreč) in dva na ravni občine (Cestica in Štrigova) (Izbori 2015 za članove viječa i predstavnike nacionalnih manjina 2015). Tudi na teh volitvah slovenska skupnost ni izkoristila priložnosti in njeni predstavniki niso kandidirali povsod tam, kjer ji to omogoča zakon. Volilna udeležba slovenske skupnosti je bila izjemno slaba. Dejstvo, da za izvolitev predstavnika manjšine ali člana sveta zadošča samo en glas, postavlja pod vprašanj legitimnost izvoljenih predstavnikov. Majhno število kandidatov na volitvah in nizka volilna udeležba sta pokazatelj, da manjšinski sveti in manjšinski predstavniki med pripadniki manjšinskih skupnosti še niso prepoznani kot relevantni mehanizem, s katerim bi lahko vplivali na izboljšanje položaja narodnih manjšin na Hrvaškem (Petričušić 2012, 103).

Tudi intervjuvanke obstoječega načina uresničevanja politične participacije ne prepoznajo kot nekaj, kar bi slovenska skupnost nujno potrebovala.

»Jaz na državnih volitvah nikoli nisem volila za manjšinskega predstavnika. Jaz imam iste probleme kot Hrvat. Mene ta manjšinska politika preveč ne zanima. Ampak tudi, če bi lahko imeli, sigurno ne bi nekoga volila samo zato, ker je Slovenec,« je manjšinske volitve komentirala intervjuvanka 2. Dodala je še:

Meni je veliko bolj všeč ideja, da bi vse manjšine, ne samo nacionalne, tudi ostale, verske, spolne itd., imele – pri nas je to pravobranitelj – enega pravnika, ki bi moral paziti, da ni kakšnih diskriminatornih zakonov in takih stvari. Zdaj je to tako: osem jih je in od tega so trije Srbi. Na Hrvaškem je zelo razcepljena scena in vedno, ko so volitve, pride do tega, da pravzaprav manjšinci odločajo, kdo bo na oblasti. En Čeh rabi zelo malo glasov, da je izvoljen v parlament, tako da te stvari niso ravno poštene, se mi zdi. [...]. Na Hrvaškem so dali veliko na eno formo ... meni se bolj zdi, da pravzaprav bi morala država spodbujati finančno in tudi načeloma podpirati učenje jezika, kulturo ... Te stvari so važne, ne pa politična moč. Povprečen manjšinec ima iste probleme kot povprečen Hrvat.

»Jaz sem apolitična. [...]. Ne razumem, razen to, da vsi delajo samo za svoj žep in ne za vse nas. [...]. Imeli smo na zvezi pogovor, zakaj niso vsi Slovenci dobili boljše informacije, da bi ta gospa bila predstavnik slovenske manjšine,« je pojasnila intervjuvanka 1. In še: *»Jaz ne vem,*

kaj bi dobila s tem, da bi na volitvah rekla: 'Meni pa dajte tisti list za manjšine.' Ne vidim konkretno, v bistvu, zakaj.«

»Za manjšinske volitve sploh vsi rečejo, kaj pa bodo ti manjšinci, saj to pa ni nič,« je komentirala intervjuvanka 3.

Predvsem pa izražajo potrebo po večji informiranosti pred manjšinskimi volitvami.

Imeli smo svetnike, zdaj nimamo več pravice do svetnikov. Edino na ravni županije se mi zdi, da imamo enega. Ah, saj to je tko, veste ... Ne vem. To je bolj pro forma. Tako bom rekla: kandidatov je bilo tako malo, da v začetku sploh nismo popolnili vsa mesta. Kdor koli se je prijavil, je bil izvoljen. Druga stvar, tudi ljudje sploh ne vedo, da so volitve. Jih je prišlo tako malo, ne vem ... sramotno malo. Jaz za te zadnje volitve sploh nisem vedla. Pa me zanimajo stvari. (Intervjuvanka 2)

4.6 Ugotovitve

4.6.1 Kateri dejavniki vplivajo na medgeneracijski prenos jezika?

Dejavnike, ki lahko prispevajo k zaustavitvi upadanja števila govorcev manjšinskega jezika, opredeli Crystal (2000, 130–143): višji status manjšinskega jezika v družbi, večja ekonomska moč manjšinske skupnosti, večja legitimna moč manjšinske skupnosti v očeh večinske skupnosti, večje število domen, kjer se lahko uporablja manjšinski jezik, zadostno število pripadnikov jezikovne skupnosti, močna prisotnost v izobraževalnem sistemu, močna literarna dejavnost v manjšinskem jeziku, izkoriščanje informacijsko-komunikacijske tehnologije, močno razvit občutek etnične identitete in formalnopravna zaščita ter priznanje s strani večinske skupnosti. Našteti dejavniki pokrivajo praktično vsa področja družbenega življenja.

Slovenska skupnost na Hrvaškem je pri uresničevanju nekaterih omenjenih dejavnikov bolj uspešna, pri uresničevanju drugih pa manj. Ker na ohranjanje manjšinskega jezika vpliva več dejavnikov, ki jih je pogosto težko uresničiti, je Edwards (2006) manj optimističen glede možnosti, ki jih imajo narodne manjšine v povezavi z revitalizacijo manjšinskega jezika. Poudarja pomen subjektivnih dejavnikov, kot je želja oziroma volja manjšinske skupnosti, da ohrani svoj jezik. Uresničevanje ukrepov od »zunaj«, brez izrazite podpore manjšinske skupnosti, ne prinaša želenih rezultatov. Pri tem se sprašuje, ali ima manjšinska skupnost, ki je praviloma v podrejenem položaju, dovolj moči, da uresniči željo po ohranjanju jezika. Edwards (2006) tudi meni, da za vzdrževanje jezikovne kontinuitete manjšinske skupnosti niso enako pomembne vse domene rabe jezika. Domene, ki so povezane z najpomembnejšimi vidiki posameznikovega življenja, kot so družina, šola in delovno mesto, imajo večjo težo pri ohranjanju jezika, kot domene, ki se jih posameznik udeležuje občasno

ali prostovoljno (na primer delovaje v kulturnem društvu). Jezik, ki se uporablja v omenjenih treh domenah, je za pripadnika manjšine ključnega pomena (Edwards 2006, 103). Med pripadniki slovenske skupnosti na Hrvaškem v vseh treh tako imenovanih pomembnejših domenah prevladuje raba hrvaškega jezika.

Posamezni avtorji so prav dejavnik medgeneracijskega prenosa jezika poudarili kot najbolj kritičnega (Austin 2008, Norris 2010 v: UNESCO's *Language Vitality and Endangerment Methodological Guideline: Review of Application and Feedback since 2003, 2011*). Ko govorimo o medgeneracijskem prenosu jezika, ki pomeni prenos jezika iz ene generacije na drugo, najprej pomislimo na družino. Popisni podatki in izvedene raziskave med učenci in dijaki, ki se v Varaždinski in Medžimurski županiji učijo slovenski jezik, ter njihovimi starši kažejo, da je medgeneracijski prenos slovenščine v družini med pripadniki slovenske skupnosti okrnjen (več o tem v podpoglavju 5.1 – glej grafe od 1 do 4).

Posamezniki (manjšinskega) jezika ne bodo ohranjali zgolj zato, ker je ta pomemben element etničnosti staršev oziroma starih staršev, temveč ga bodo ohranjali, če bodo v njem prepoznali vrednost, ki je pomembna za njihovo sedanost oziroma prihodnost (Warschauer in Florio-Hansen 2003, 22). Pogosto se posamezniki v svojem vsakodnevnem ravnanju odločajo precej pragmatično. Slovenci, ki živijo na obmejnem območju Hrvaške, poskrbijo, da imajo njihovi otroci dvojno državljanstvo, manj pa se na primer angažirajo pri rabi slovenskega jezika v družini in pri prenosu slovenščine na otroke. Razlogi za to so zelo raznoliki. Velik delež Slovencev na Hrvaškem je v etnično mešanem zakonu, kar pogosto oteži prenos manjšinskega jezika na otroke. Bolj smiselno se jim zdi – tudi jezikovno – prilagoditi se okolju, kjer živijo, in v čim manjši meri izstopati. Starši niso ustrezno informirani o tem, kdaj (v kateri starosti) in kako otroke učiti svoj materni jezik. Še vedno je veliko premalo vedenja o tem, kaj je za otroka dobro, koristno in kaj obremenjujoče. Prepogosto starši dvojezičnost otroka razumejo kot obremenitev ali potencialno oviro do znanja večinskega jezika in ne kot prednost, zaradi katere lahko otrok dosega boljše intelektualne in kognitivne rezultate.

Negotovost, ali je raba slovenskega jezika z otrokom pravilna ali ne, je bila razvidna iz razmišljanja intervjuvanke 1, ki je v svoji izvorni družini uporabljala slovenščino in hrvaščino:

Ja. Malo težje mi zdaj gre, ko svojega otroka poskušam ... težje je, no. Pa baje, vsi mi pravijo, da do tretjega leta naj ne bi otroku govorili v drugem jeziku ... hmm, ne vem, če je to res ali ni. Jaz tak skozi, ne vem, pesmi in z branjem ter določene besede poskušam, no, z njim govoriti slovensko. Sem pa poskušala, če bi jaz samo slovensko govoriti z njim, to pa zaenkrat ne gre. [...] Ne vem. Ne akceptira to najboljše. Mislim, da me razume, ampak recimo, ne vem, jaz rečem ladja, pa me popravi: 'Ne, mama, brod.' [...]

Če smo v Sloveniji, se jaz poskušam z njim pogovarjati v slovenščini, pa ko odgovori, mislim odgovori sicer v hrvaščini, ampak vidim, da razume. [...]. Ne vem, glejte, jaz zdaj vidim pri otrocih, ladja – brod, stol – miza, leptir – metulj ... čisto drugače se ... zdaj otrok tak al tak ne ve nobenega jezika, njemu je vseeno, v katerem bo začel. Ne bi rada, da bi bil zdaj malo zbežan. Recimo v vrtcu je rekel 'luna'. Pa ga je vprašala (vzgojiteljica, op. a.), zakaj luna, ker ni vedla ... Sem ji pa jaz potem povedala.

Starši podcenjujejo vrednost in učinkovitost vsakodnevne komunikacije v slovenščini v družini. Mnogi starši menijo, da je dovolj občasno spremljanje slovenskih televizijskih programov in branje knjig v slovenskem jeziku, in če je treba, ko je treba, obiskovanje tečaja slovenskega jezika.

*»Jaz sem svoje otroke naučila slovensko, čeprav doma govorimo hrvaško, od začetka. Ker sem morala tudi jaz vadit, ko sem prišla, ampak po televiziji, knjige, risanke ... bratraci in sestrične, vsako leto na počitnicah gor ... Naslednje leto bosta šli v šolo slovenskega jezika na Filozofsko fakulteto v Ljubljani,« je glede znanja in rabe slovenščine v družini povedala intervjuvanka 2. Nato je nadaljevala, da se ji zdi znanje slovenščine potrebno, ker: *»Glede na to, da starejša že par let govori, da bo šla študirat v Ljubljano, je to treba narediti (misli na tečaj slovenskega jezika v Sloveniji, op. a.). Vsak jezik jima dobro pride. Ni to zdaj iz nekih ... čist tok, da znata. Zakaj ne bi, če imata možnost.«**

Intervjuvanka 2 znanja slovenščine pri otrocih ne povezuje nujno z negovanjem etnične identitete, temveč bolj z dodatnim znanjem, ki bo morda kdaj koristilo: *»Jah, ne. Ampak meni je bilo važno, da znata slovensko. Se mi zdi, da bi bilo trapast, ker samo kakšna vrata jim lahko odpreš s tem, če znata jezik ... Pa tudi malo bi me bilo sram, da se s svojo staro mamo pogovarjata hrvaško. A ne?«*

Povsem drugačno in pozitivno izkušnjo istočasne rabe slovenskega in hrvaškega jezika v družini je opisala intervjuvanka 3:

Ja, čisto tekoče govorita (njena otroka, op. a.) oba jezika. Starejši preklopi tisto sekundo, ko se oglasi na telefon in nekdo reče 'prosim', on takoj preklopi v slovenščino. Če sta za mizo moja mami, ki govori slovensko z njim, in druga babico, ki govori hrvaško, potem on istočasno z eno govori slovensko, v isti povedi preklopi in nadaljuje v hrvaščini z drugo. On je jezikovno uspešen, nadarjen. Nič ne komplicira. Težave so bile samo na začetku, čisto na začetku, ko je začel sam govoriti. Ker mu je bila okolica, ki je govorila hrvaško, glavni vzor, je z mano blokiral. Ni upal rečt po slovensko ničesar, ni pa tudi meni upal rečt ničesar v hrvaščini, kot da bi se je bal, ali bom jaz uspela z njim v hrvaščini komunicirat. Potem sem mesec dni z njim govorila v hrvaščini, da se je on sprostil, ker sem videla, da je v krču. In potem je šlo vse normalno naprej.«

Podobno je o rabi dveh jezikov doma povedala intervjuvanka 4,⁶¹ ki je na vprašanje, kako govorijo doma, odgovorila: *»Mešano. Ker je mama čista Slovenka, ata pa je čisti Hrvat. Potem pa malo mešano. Mama v slovenskem jeziku, ata pa po hrvaško. Z babico pa oboje.«* Na vprašanje, ali bo predala slovenščino svojim otrokom, je odgovorila: *»Mislim, da bom predala oba jezika naprej. Če se poročim nekam v Slovenijo, bi jih tudi hrvaškega jezika učila svoje otroke.«* Ne glede na znanje slovenskega jezika je na vprašanje, kako bi se opredelila po narodnosti, odgovorila: *»Po narodnosti sem Hrvatica, ker nimam dvojnega državljanstva. Mama nima slovenskega državljanstva, čeprav je rojena v Sloveniji in je večino svojega življenja bila tam, ampak je bila še Jugoslavija in dedek si je vzel hrvaško državljanstvo.«*

Obstoj medgeneracijskega prenosa jezika je ključen za ohranjanje manjšinskega jezika. Pri tem ima raba jezika v družini izjemno pomembno vlogo. Hkrati pa je družina (prijatelji, sosesčina) sfera, v kateri rabe jezika ne moremo nadzirati in usmerjati (vsaj ne neposredno) z različnimi ukrepi. Zaradi tega se snovalci politik usmerjajo na delovanje in proučevanje tistih področij, kjer z ukrepi lahko dosežejo določene učinke. Šola je zagotovo eno izmed takšnih področij. Ob tem, da se jezikoslovci (Edwards 1985, 75; Fishman 1990, 23) strinjajo, da šola sama ne more »rešiti« manjšinskega jezika, pa je njegovo vključevanje v izobraževalni proces pomembno za dvigovanje statusa manjšinskega jezika v družbi in s tem za dvigovanje samozavesti manjšine (Kaufmann 2006, 2437).

Učenje slovenščine v Varaždinski in Medžimurski županiji kot obšolske dejavnosti in učenje slovenščine na ravni srednje šole po modelu C v Varaždinski županiji je vsekakor pomembno, ni pa dovolj in v takšni obliki ne more predstavljati pomembnega dejavnika pri medgeneracijskem prenosu jezika.

Motivi za učenje slovenskega jezika so pri mladih in njihovih starših različni. V anketi smo jim zastavili vprašanje odprtega tipa, in sicer zakaj so se odločili za učenje slovenskega jezika. Odgovori dijakov dveh srednjih šol so se razlikovali. Med dijaki Druge gimnazije Varaždin je s 43,9 % prevladoval odgovor, da se slovenščino učijo zaradi možnosti študija v Sloveniji, dijaki Srednje šole Čakovec pa so v največjem deležu (48 %) odgovorili, da so se za učenje slovenščine odločili zaradi podobnosti obeh jezikov, slovenščine in hrvaščine. Ti odgovori morda kažejo na večjo ambicioznost dijakov Druge gimnazije Varaždin, ki v večji meri razmišljajo o nadaljevanju šolanja v tujini. Na Hrvaškem je študij v Sloveniji dokaj priljubljen, saj naj bi diploma, pridobljena v tujini, imela na trgu dela večjo vrednost kot diploma, pridobljena na Hrvaškem. Študij v Sloveniji ima še nekatere druge prednosti. Pripadniki tako imenovane avtohtone slovenske narodne skupnosti v sosednjih državah in potomci slovenskih izseljencev lahko pridobijo štipendijo za študij prve ali druge stopnje v Republiki Sloveniji. Študenti, ki pridobijo takšno štipendijo, imajo načeloma možnost subvencioniranega bivanja v študentskih domovih. Predvsem pa se lažje vpišejo na nekatere

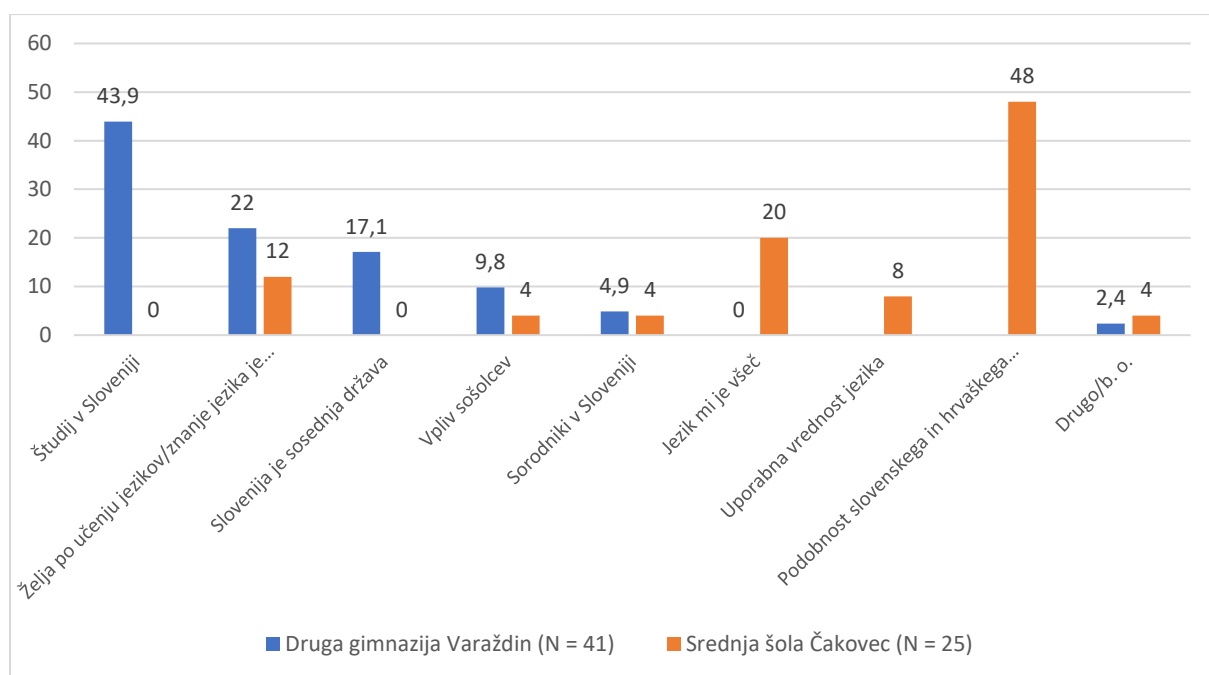
---

⁶¹ Intervju je bil izveden leta 2016 pri temeljnem raziskovalnem projektu *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi* (2013–2016).

študijske smeri, na katere se na Hrvaškem ne bi mogli vpisati zaradi izjemno velike konkurence.

Tudi pri drugih odgovorih so se navedbe dijakov dveh srednjih šol bolj kot ne razlikovale. V podobnem deležu (4–5 %, kar dejansko pomeni 1–2 anketiranca) so dijaki obeh srednjih šol navedli, da se slovenščino učijo zato, ker imajo v Sloveniji sorodnike.

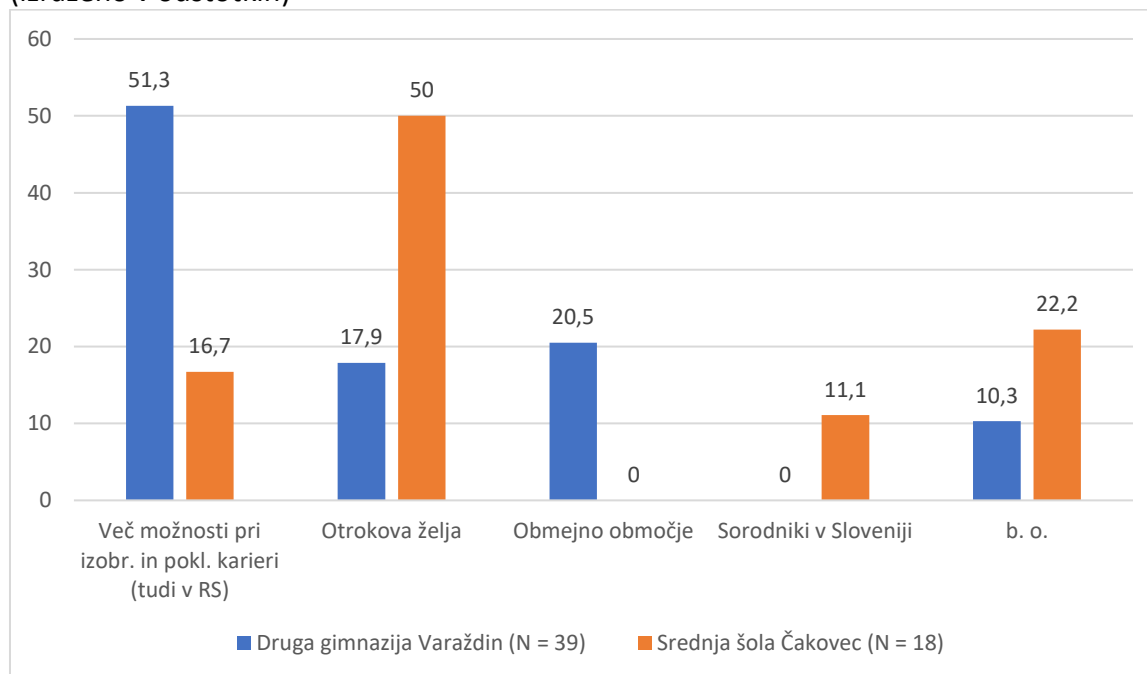
Graf 6: Odgovori dijakov Druge gimnazije Varaždin in Srednje šole Čakovec na vprašanje, zakaj so se odločili za učenje slovenskega jezika v šoli (izraženo v odstotkih)

Enako vprašanje smo zastavili staršem dijakov obeh srednjih šol. Tudi njihovi odgovori so se razlikovali (glej sliko 2). Starši dijakov Druge gimnazije Varaždin so v največjem deležu (51,3 %) navedli, da bo učenje slovenščine povečalo možnosti za izobraževalno oziroma poklicno kariero otrok, medtem ko so starši dijakov Srednje šole Čakovec v največjem deležu (50 %) navedli, da se je za učenje slovenščine odločil otrok sam. Samo 17,9 % staršev, ki imajo dijake na Drugi gimnaziji Varaždin, je navedlo, da je učenje slovenskega jezika otrokova želja. Zanimivo je, da je 11,1 % staršev dijakov Srednje šole Čakovec navedlo, da se otroci učijo slovenski jezik, ker imajo sorodnike v Sloveniji, na drugi strani pa nihče izmed staršev dijakov Druge gimnazije Varaždin ni sorodnikov v Sloveniji navedel kot razlog za učenje slovenščine.

Graf 7: Odgovori staršev dijakov Druge gimnazije Varaždin in Srednje šole Čakovec na vprašanje, zakaj so se odločili, da njihov otrok obiskuje pouk slovenskega jezika v šoli (izraženo v odstotkih)

Le majhno število dijakov in staršev je navedlo, da ima sorodnike v Sloveniji. Posledično ni mogoče sklepati, da je etnična pripadnost ali slovensko družinsko ozadje motiv za učenje slovenščine. Lahko pa so med dijaki in starši, ki so v anketi odgovorili, da je motiv za učenje slovenščine nadaljevanje šolanja v Sloveniji, tudi takšni, ki imajo slovensko družinsko ozadje.

Na primer intervjuvanka 4, ki se po narodni pripadnosti opredeljuje kot Hrvatica, izhaja iz etnično mešane družine in načrtuje nadaljevanje študija v Sloveniji, je povedala: »Ne, v OŠ nismo imeli slovenščine. To gimnazijo pa sem izbrala zaradi slovenščine. To je edina šola v Varaždinu, ki ima slovenščino.«

Učenje slovenščine v Varaždinski županiji poteka šele nekaj let in starši imajo do tega očitno mešane občutke. Intervjuvanka 3 je pojasnila, kako ona vidi percepcije staršev o učenju slovenskega jezika v šoli:

Če bi ponudila učenje francoščine, bi verjetno starši rekli: 'Ja, dajmo, super!' Za slovenščino bodo pa rekli: 'Kaj naj s tem?' Srednješolce najlažje dobiš, ker že začnejo razmišljati o študiju in staršem že 'klik' naredi. Na ravni osnovne šole je še bolj sentimentalno ... saj doma tudi malo razumejo, saj gremo kdaj na počitnice, pa k babici in dedku ... Naj zna, nič mu ne bo škodilo. Ne, koristilo mu bo, samo škodilo mu ne bo. V vrtcu pa: 'Ah, kaj bi, saj so še majhni!'

Na ohranjanje in razvoj manjšinskega jezika ne vplivajo v tolikšni meri normativna ureditev rabe jezika, število govorcev oziroma kateri drugi dejavniki kot pa dejstvo, da med pripadniki etnične skupnosti obstajata želja in potreba po prenosu jezika na naslednje generacije. S tega vidika sta raba jezika v družini in medgeneracijski prenos jezika izjemnega pomena za vitalnost manjšinskega jezika. Izbira rabe jezika v družini je odločitev vsakega posameznika oziroma družine. Pomembna je informiranost, da ni nujna izbira med hrvaškim in slovenskim (ali katerim drugim) jezikom ter da ni nujna izbira med to ali ono narodno pripadnostjo.

4.6.2 Ali je slovenski jezik za prebivalce omenjenih območij zanimiva, perspektivna izbira? Kakšni so vplivi migracijskih procesov na vzorce rabe slovenskega jezika?

Slovenci zaradi različnih razlogov še vedno migrirajo na Hrvaško in prav tako velja obratno, Hrvati migrirajo v Slovenijo. Po podatkih Državnega zavoda za Statistiko Republike Hrvaške se je v obdobju od 2001 do 2016 iz Slovenije na Hrvaško (ne glede na državljanstvo ali narodnost) priselilo najmanj prebivalcev leta 2010, in sicer 183, največ pa leta 2015, in sicer 612 (DZS HR 2017). Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije se je v zadnjih petih letih največ državljanov Republike Slovenije odselilo na Hrvaško leta 2013, in sicer 719, najmanj pa leta 2011, in sicer 497 (SURS 2016). Statistični podatki obeh držav se zbirajo na podlagi različnih metodologij, lahko pa sklepamo, da se iz Slovenije na Hrvaško vsako leto v povprečju preseli nekaj sto Slovencev. S tega vidika se slovenska skupnost na Hrvaškem številčno krepi. Zdi pa se, da se že druga generacija (in vse naslednje generacije), torej potomci pripadnikov slovenske skupnosti, v velikem številu ne opredeljujejo več za Slovence in imajo šibko znanje (ali pa so brez znanja) slovenskega jezika. Tako nekateri strokovnjaki govorijo o visoki stopnji asimilacije slovenske skupnosti na Hrvaškem (Josipovič 2014, 72; Lokar 2014, 228). S tega vidika priseljevanje iz Slovenije na Hrvaško pomeni pomemben dejavnik »pomlajevanja« slovenske skupnosti na Hrvaškem.

Na kakšen način torej živahna čezmejna mobilnost vpliva na rabo jezika, če sploh? O razlogih, zakaj obstaja interes za učenje slovenščine med prebivalci Hrvaške, je bilo v medijih zapisano, da zato, ker gre za obmejno območje in ima posledično mnogo ljudi na obeh straneh hrvaško-slovenske meje vikende, vinograde ali pa druge nepremičnine; kot razlogi za učenje slovenščine so navedeni tudi sorodniki v Sloveniji ter večje možnosti za kasnejše nadaljevanje izobraževanja in zaposlitve v Sloveniji (Plantak 2018).

Slovenija je za prebivalce obmejnih hrvaških županij zanimiva za nadaljevanje študija: »[...], tu je večina ljudi študirala v Mariboru,« je povedala intervjuvanka 1.

»Ja, Slovenija je kar popularna destinacija. Tudi za ostale, ki nimajo veze z društvom ali Slovenijo. Bolj kvalitetni študiji pravijo, da so. [...]. Maribor je recimo bližji kot Zagreb. Bolj je dostopen,« je še dodala intervjuvanka 3.

Veliko prebivalcev Hrvaške je v Sloveniji zaposlenih, pri čemer pa je intervjuvanka 1 menila, da za vse oblike zaposlitve ni nujno potrebna visoka raven znanja slovenskega jezika: »Veste kaj, to so detaširani delavci, ki po navadi gredo ali preko slovenske firme delati v Nemčijo, ali pa kam drugam, ali pa delajo v Sloveniji. Ne opravljajo pa dela, pri katerem bi morali znati slovensko.«

O razlogih, zakaj je Slovenija zanimiva za zaposlovanje, je spregovorila intervjuvanka 2:

Tukaj je slovenskih registracij kolikor hočete. Zato ker delajo gor. In vse več jih je. Blizu smo. Zdaj pa sploh, ker smo v EU in ni kakšen problem se zaposliti. Varaždinska županija, na žalost, ima najslabše plače na Hrvaškem. Imamo takšno industrijo, kjer so plače majhne: tekstilna industrija (Boxmark, Vartex), živilska industrija (Koka, Vindija). Nezaposlenost ni ne vem kako velika. Samo tisti, ki delajo, delajo za majhne plače. Pri nas je povprečna plača, ne minimalna, povprečna plača, približno 500 EUR.

Mlade in njihove starše smo v anketi zaprosili, naj ovrednotijo pomen posameznih jezikov, na primer za nadaljnje življenje (šolanje in zaposlitev) in za vsakdanje življenje (prosti čas). Učenci in dijaki v primerjavi s starši niso bistveno drugače ocenili pomena slovenščine za nadaljnje življenje (šolanje in zaposlitev) v primerjavi z drugimi jeziki. Pri ovrednotenju slovenščine v vsakdanjem življenju, prostem času, pa so starši v primerjavi z učenci in dijaki v Varaždinski županiji dali slovenščini prednost pred tujimi jeziki.

Učenci osnovnih šol, ki obiskujejo pouk slovenščine kot obšolsko dejavnost, so pri razvrščanju jezikov po pomembnosti in uporabnosti za nadaljnje življenje (šolanje in zaposlitev) slovenščino uvrstili na četrto mesto. Ne glede na to, da je Slovenija sosednja država in da je del prebivalcev Varaždinske županije zaposlen v Sloveniji, so učenci večji pomen in uporabnost kot slovenščini pripisali dvema tujima (svetovnim) jezikoma: angleščini in nemščini. Njihovi starši so pri razvrščanju jezikov po pomembnosti na področju dela – poklica slovenščino uvrstili na četrto mesto, za hrvaščino in dvema tujima jezikoma. Pri razvrščanju jezikov po pomembnosti v prostem času pa so slovenščino uvrstili na tretje mesto, za hrvaščino in angleščino.

Dijaki Druge gimnazije Varaždin so pri razvrščanju jezikov glede njihove pomembnosti v nadaljnjem življenju slovenščino uvrstili na tretje mesto, za hrvaščino in angleščino, glede uporabnosti v nadaljnjem življenju pa na četrto mesto, za angleščino, hrvaščino in nemščino. Njihovi starši so pri opredeljevanju pomembnosti jezikov na področju dela (zaposlitve) slovenščino postavili na četrto mesto, pri opredeljevanju pomembnosti jezikov v vsakdanjem življenju pa na drugo mesto, takoj za hrvaščino.

Dijaki Srednje šole Čakovec so pri ocenjevanju pomembnosti posameznih jezikov pri šolanju in zaposlovanju ter pri ocenjevanju pomembnosti posameznih jezikov v vsakdanjem življenju

slovenščino uvrstili na četrto mesto. Prav tako so tudi starši uvrstili slovenščino na četrto mesto po pomembnosti na področju dela in po pomembnosti v vsakdanjem življenju, in sicer za hrvaščino, angleščino in nemščino.

4.6.3 Kakšne so medgeneracijske razlike v izbiri jezikovnih vzorcev?

Generacije mladih, ki so odraščale na Hrvaškem v času skupne države Jugoslavije, so bile na določen način prikrajšane, saj se je v tistem obdobju preferiral srbohrvaški jezik, raba slovenskega jezika niti ni bila zaželeno, hkrati pa ni bilo možnosti za institucionalno učenje slovenskega jezika. Slovenski jezik so lahko uporabljali zgolj v kulturnih društvih ali v krogu družine. Na določen način je zaradi tega nastala »izgubljena generacija«, ki se slovenskega jezika ni naučila niti v družini niti se ga ni mogla učiti v šoli, posledično znanja slovenščine niso mogli prenesti na svoje potomce (Medvešek in Riman 2018).

Na podlagi podatkov, s katerimi razpolagamo, je vidno, da razen prve generacije priseljenih Slovencev vse naslednje generacije v družini že v veliko manjši meri govorijo slovenski jezik. Posledično je tudi znanje slovenščine pri mlajši generaciji šibkejše. (Več o tem smo pisali v podpodpoglavju 4.5.1.) Da je raven znanja slovenskega jezika pri otrocih, ki se v Varaždinski županiji učijo slovenski jezik, dokaj nizka, ugotavljajo tudi učiteljice slovenščine. Zaradi nižje ravni znanja in pa zaradi tega, ker se k pouku vključujejo v večjem številu pripadniki večine, se slovenščina poučuje kot tuji jezik.

Analiza izvedenih intervjujev je pokazala, da intervjuvanke na različne načine in v različnem obsegu prenašajo slovenski jezik na svoje otroke.

Intervjuvanka 1, rojena v Sloveniji, ki izhaja iz etnično mešane družine, je tako opisala jezikovno prakso v svoji izvorni družini: *»Ja, z mamo hrvaško, z očetom slovensko. [...]. Moj oče je umrl. Jaz sem se z njim, tudi ko sem bila v Zagrebu, vsak dan pogovarjala slovensko. Dobro, z mamo govorim hrvaško. Mislim mama ve slovensko, ker je delala v Sloveniji, ampak midve se vedno pogovarjava v hrvaščini.«* Kljub svoji osebni izkušnji rabe dveh jezikov v družini, zdaj tega ne prakticira s svojim otrokom. Pri tem je intervjuvanka 1 izpostavila, da se ji zdi, da bi z rabo slovenščine v komunikaciji z otrokom preveč izstopala v okolju: *»[...] samo jaz se ne morem z okoljem, v parku ali v vrtcu, v slovenščini pogovarjati, ne ... tak da jaz bom poskušala, če bo, bo, če pa ne, pa ... ko bo sam, če se bo hotel učiti slovenščine ... Jaz bom vztrajala, ker mi je malo noro, da ne ve ...«*

Povsem drugače je rabo jezika v družini opisala intervjuvanka 3: *»Doma se pogovarjamo, mi rečemo vsak po svoje. Jaz sem že od začetka z možem in z njegovimi vsemi govorila trmasto slovensko, on z mano hrvaško. Nikoli nisva imela zadržkov glede tega. Nama je bilo to povsem naravno.«* Zaradi rabe obeh jezikov v družini (po metodi ena oseba, en jezik) pove, da njuna otroka tekoče govorita oba jezika. Nato še doda: *»Tudi jaz nočem z njimi govoriti*

hrvaško, da jih ne bi kaj narobe naučila. Vedno mu rečem, meni se zdi, da je tako, ampak preveri še drugje, tistega, ki malo bolj zna, da te ne bom kaj narobe naučila.»

Jezikovna praksa intervjuvanke 1 je veliko pogostejša kot pa jezikovna praksa intervjuvanke 3. Starejša in srednja generacija ima v določenih pogledih več priložnosti za rabo slovenskega jezika, ali gre za komunikacijo s sorodniki v Sloveniji ob priložnostnih obiskih v Sloveniji zaradi nakupovanja ali drugih opravkov, ali za rabo slovenskega jezika na delovnem mestu (večinoma gre pri tem za zaposlitve v Sloveniji), ali pa za komunikacijo v slovenskem kulturnem društvu.

Mladi so zaradi vplivov globalizacije, večje mobilnosti in medijev (zlasti svetovnega spleta) močnejše izpostavljeni angleščini. Intenzivnejše učenje tujih jezikov (angleščine in nemščine) v javnem šolskem sistemu in vključevanje otrok v različne tečaje tujih jezikov od zgodnjih let sta okrepila znanje tujih jezikov pri mladih.

Več o tem v naslednjem podpodglavju.

4.6.4 Kakšne so jezikovne prakse prebivalstva?

Raba slovenskega jezika kot uradnega jezika na Hrvaškem ni zagotovljena zaradi majhne številčnosti slovenske skupnosti in njene razpršene poselitve. S tega vidika je prevladujoča raba hrvaškega jezika v javnem življenju edina logična posledica. V primerjavi z drugimi jeziki, denimo italijanščino, ki ima v Istri in na Kvarnerju razvejano uradno institucionalno podlago, ima slovenščina na Hrvaškem mnogo nižji status. Govorci slovenskega jezika na Hrvaškem nimajo priložnosti za rabo slovenščine v javnosti. Raba slovenskega jezika je omejena na sogovorce, za katere vedo, da govorijo slovenski jezik (najpogosteje družinski člani, sorodniki, prijatelji), oziroma na situacije, dogodke, ki so tako ali drugače povezani s slovenščino ali Slovenijo – največkrat so to aktivnosti v slovenskih kulturnih društvih (Medvešek in Riman 2018; Pajnič 2006, 142).

Intervjuvanka 2 je tako komentirala svoj jezikovni premik iz slovenščine v hrvaščino: *»Meni je logično, da če nekam prideš, je jezik tisto, kar se najprej naučiš. Meni že prej, ko sem bila doma, so šli strašno na živce tisti ljudje, ki so bili v Sloveniji 30 let in niso znali slovensko ali pa niso hoteli znati slovensko. Se mi zdi, da je to eno nespoštovanje do države, v kateri živiš. Jaz sem šla na instrukcije, zato ker sem, ko sem iskala službo ... pismen moraš biti, a ne?«* Dodala je še: *»Tisti, ki hoče znati slovensko, zna slovensko. Vsi govorimo hrvaško, to je normalno, in včasih tudi med seboj, moram priznati.«* Da bi utrjevala znanje hrvaškega jezika, je v družini, torej s svojimi otroki, govorila hrvaško, čeprav je zatrdila, da jih je naučila tudi slovensko.

Precej drugačen pristop uresničuje intervjuvanka 3, ki v svojem okolju večinoma uporablja slovenski jezik:

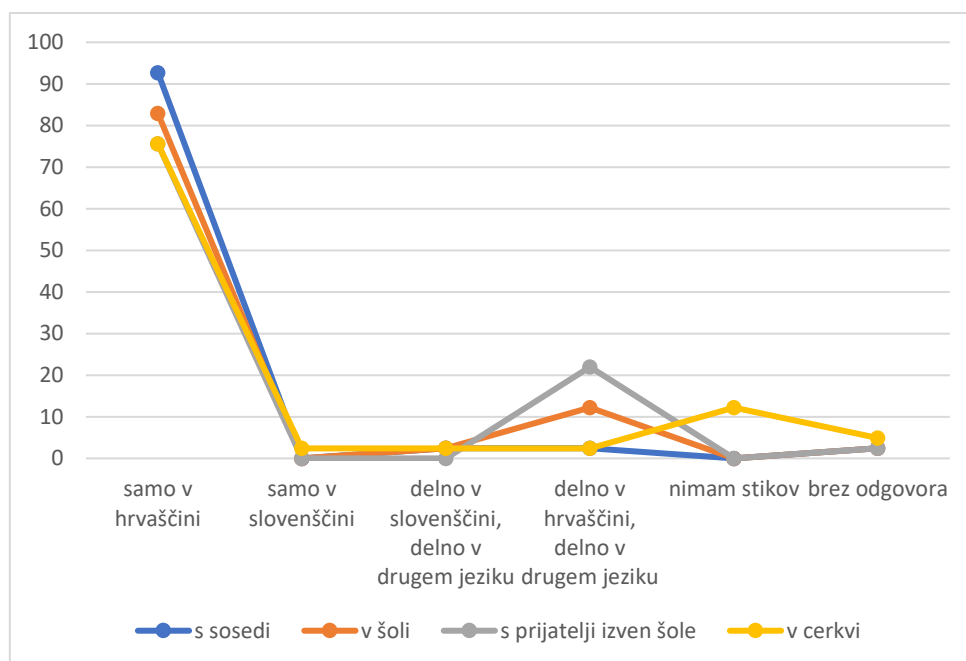
Na začetku so se malo čudili. Mene vsi v našem kraju poznajo kot Slovenko, na takšen ali drugačen način. Jaz se samo nasmejim. So se začeli navajati. Najprej me niso razumeli ali pa so blefirali. Potem ko sem ugotovila, da nič ne razumejo, sem tu pa tam spregovorila kakšno besedo hrvaško. Najprej nisem želela govoriti hrvaško. Zdaj pa s tistimi, ko vidim, da res nič ne razumejo, govorim hrvaško, z ostalimi pa v slovenščini.

Mladi tudi v primeru, če imajo znanje slovenskega jezika, nimajo veliko možnosti za rabo slovenščine zunaj družine. Le v redkih situacijah (na primer v kulturnih društvih) lahko uporabljajo slovenščino. Če temu dodamo še to, da mladi pogosto dajo prednost večinskemu jeziku, ki je v veliki meri jezik njihovih sovrstnikov, jezik šole in ima tudi višji status, potem v takšnih okoliščinah otroci v šoli in v komunikaciji z vrstniki dokaj hitro kot prevladujoči jezik prevzamejo jezik večine. Tako jezik večine postane dominanten še v komunikaciji znotraj družine.

Že raziskava *Perspektive učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji* je glede rabe slovenskega jezika zunaj družine med učenci, ki se učijo slovenski jezik v osnovni šoli, pokazala, da se učenci večinoma pogovarjajo samo v hrvaškem jeziku, le v redkih primerih se s sošolci ali s prijatelji pogovarjajo v slovenskem jeziku (ali katerem drugem jeziku). Pri 6,1 % staršev je slovenski jezik prisoten na delovnem mestu oziroma se na delovnem mestu pogovarjajo samo v slovenščini. Ti starši so zaposleni v industriji oziroma obrtni panogi in v zdravstvu.

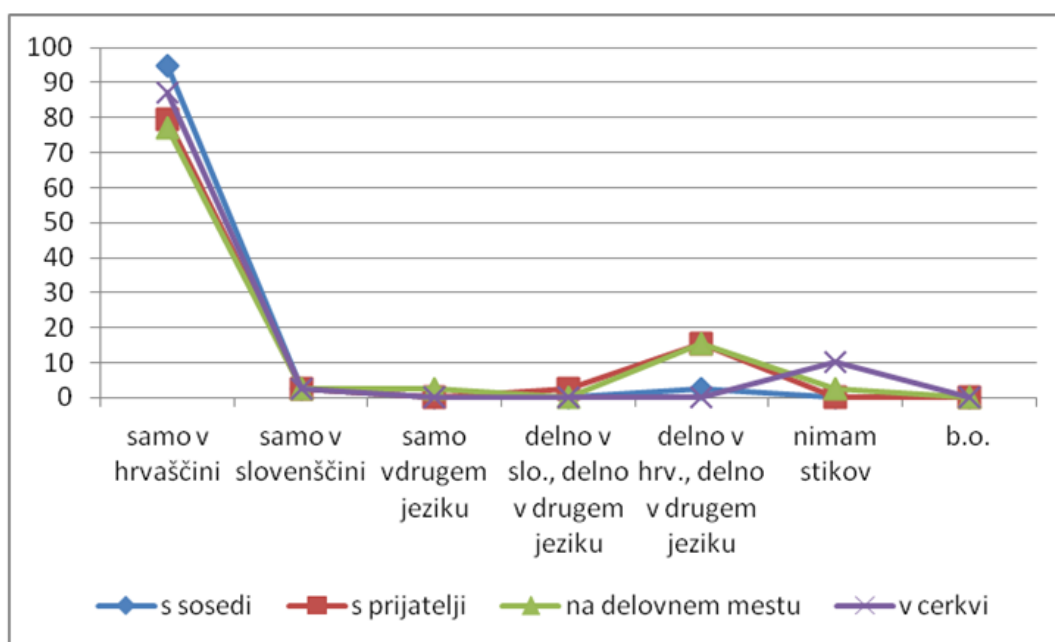
Podobne rezultate je pokazala raziskava *Promocija učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji* med dijaki.

Graf 8: Odgovori dijakov Druge gimnazije Varaždin na vprašanje, v katerem jeziku se pogovarjajo zunaj družine (N = 41)

Zunaj družine se dijaki večinoma pogovarjajo v hrvaškem jeziku. V posameznih govornih situacijah dijaki v manjšem številu poleg hrvaščine uporabljajo še slovenščino, nemščino in angleščino.

Graf 9: Odgovori staršev dijakov Druge gimnazije Varaždin na vprašanje, v katerem jeziku se pogovarjajo zunaj družine (N = 39)

Tudi starši zunaj družine v veliki večini uporabljajo hrvaški jezik. Na primer en starš je odgovoril, da s sosedi govori samo slovensko, en starš s sosedi govori slovensko in hrvaško, ostalih sedeminštirideset staršev pa v komunikaciji s sosedi uporablja samo hrvaščino.

En starš je navedel, da govori s prijatelji samo slovensko, prav tako en starš, da govori delno slovensko in delno hrvaško, šest staršev pa je navedlo, da poleg hrvaščine uporabljajo še nemščino (en starš) ali ruščino (dva starša) ali angleščino ali nemščino (en starš) in slovenščino (dva starša). Še največ staršev uporablja slovenščino na delovnem mestu. En starš uporablja na delovnem mestu samo slovenščino, en starš samo angleščino, šest staršev pa je navedlo, da na delovnem mestu poleg hrvaščine uporabljajo še angleščino, slovenščino ali nemščino.

Raba posameznega jezika je v precejšnji meri odvisna od znanja tega jezika. 27,3 % anketiranih učencev, ki se učijo slovenski jezik, je menilo, da veliko ljudi v Varaždinski županiji zna slovenski jezik, 49,7 % učencev pa je navedlo, da malo prebivalcev Varaždinske županije zna slovenski jezik. Več znanja slovenskega jezika med prebivalci Varaždinske županije so prepoznali starši učencev, ki se učijo slovenski jezik, saj jih je 38,6 % navedlo, da veliko prebivalcev zna slovensko, 46,9 % pa, da malo prebivalcev Varaždinske županije zna slovensko. Starši učencev so svoje znanje slovenskega jezika (na vseh štirih ravneh: razumevanje, govor, branje, pisanje) v primerjavi z nekaterimi drugimi jeziki ocenili precej dobro, bolje kot znanje drugih jezikov (tudi angleščine, nemščine itd.), razen hrvaščine.

Glede razširjenosti slovenščine med prebivalci Varaždinske županije so podobne odgovore podali tudi dijaki Druge gimnazije Varaždin, ki se učijo slovenski jezik. 39 % dijakov je menilo, da veliko prebivalcev Varaždinske županije zna slovenski jezik, 54 % pa, da malo prebivalcev zna slovensko. Na drugi strani je 43,6 % staršev menilo, da veliko prebivalcev Varaždinske županije zna slovensko, 48,7 % pa jih je navedlo, da zna slovensko malo prebivalcev Varaždinske županije.

Videti je, da starši v večjem deležu kot dijaki ali učenci menijo, da je znanje slovenskega jezika med prebivalci Varaždina razširjeno. Kar 95 % staršev je menilo, da je v današnjem času znanje jezikov zelo pomembno, 2,6 % staršev pa, da je pomembno. Kljub temu jih je manj kot polovica navedlo, da poleg hrvaščine govorijo še katerega izmed navedenih jezikov. Njihovo znanje drugih jezikov je bolj pasivno oziroma gre bolj za receptivno spretnost (razumevanje in branje) kot pa za aktivno oziroma produktivno spretnost (govorjenje in pisanje). Iz njihove samoevalvacije znanja jezikov je razvidno, da so še najbolj ocenili znanje slovenskega jezika (glede razumevanja tudi srbski in bosanski jezik), nato sledita angleščina in nemščina.

Dijaki Srednje šole Čakovec, ki se učijo slovenščino, in njihovi starši še v večjem deležu menijo, da je znanje slovenščine razširjeno med prebivalci Medžimurja. 52 % dijakov je napisalo, da veliko prebivalcev Medžimurske županije zna slovensko, 32 % pa jih je navedlo,

da malo prebivalcev zna slovensko. Med starši jih je 61,1 % navedlo, da veliko prebivalcev zna slovensko, 16,7 % pa jih je menilo, da malo prebivalcev zna slovensko. Tudi starši dijakov so svoje znanje slovenskega jezika (na vseh štirih ravneh: razumevanje, govor, branje, pisanje) v primerjavi z nekaterimi drugimi jeziki ocenili precej dobro, bolj kot znanje drugih jezikov (tudi angleščine, nemščine itd.), razen hrvaščine.

Slovensko naj bi se naučili ob gledanju slovenski televizijskih programov, med študijem v Sloveniji ali na delovnem mestu v Sloveniji.

»Tu če boste kogar koli vprašali, še posebej v času vojne ali po vojni, to so vsi gledali Pop TV, Kanal A, to so se vsi slovenščine naučili, tu je večina ljudi študirala v Mariboru. [...] Jaz vam pravim, če vprašate toliko stare kot jaz, bodo rekli, da so gledali Pop TV in da oni vse razumejo v slovenščini; pogovarjati se sicer ne vejo, da pa razumejo. [...] Mladi so bolj orientirani na angleščino zaradi računalnikov, mobilcelov, te aplikacije so vse v angleščini, oni z deset let vejo toliko angleščine, kot sem jo jaz znala pri dvajsetih,« je povedala intervjuvanka 1.

Podobnega mnenja je bila tudi intervjuvanka 2: *»[...] tukaj, kar se slovenščine tiče, tukaj vsi razumejo slovensko. Mogoče generacija mojih otrok ne, oni so bolj na angleščino. [...] Tukaj recimo so vsi gledali risanke na SLO, POP TV, vsi razumejo slovensko, vsaj kolikor toliko, saj govorijo ne [...]. Če bi šli gor delat, ni noben problem .... saj kajkavski je tako ali tako podoben [...].«*

Precej obmejnega prebivalstva ima tudi sorodnike v Sloveniji. Povedali pa so še, da starejše generacije v večji meri in bolje znajo slovenski jezik kot mlajše generacije, ki so veliko bolj večče angleškega jezika. To sta potrdila sprehod po mestu Varaždin in enostaven poskus komuniciranja z različno starimi prebivalci. Pokazalo se je, da komunikacija v slovenščini s starejšo generacijo poteka veliko lažje kot komunikacija z mladimi.

Iz pogovorov z intervjuvankami je bilo razbrati, kot da so nekatere teme, na primer raba jezika v družini ali pa etnično opredeljevanje, med Slovenci v Varaždinski županiji skorajda »tabu tema«. Intervjuvanka 1 je povedala, da le za malo članov Slovenskega kulturnega društva Nagelj pravzaprav ve, v katerem jeziku se pogovarjajo v družini: *»Kar se pa tiče teh naših članov, ki imajo otroke, jaz ne vem, kako se s svojimi otroki pogovarjajo.«*

Intervjuvanka 3 je dodala:

To so zelo osebne zadeve. Mi imamo predvsem druženja preko SKD Nagelj. Ko ti začneš na prijateljskih druženjih odpirati take teme, te gledajo, 'kaj se ti zdaj tu greš'. Če imamo ekskurzijo, 'ne me zdaj ti tukaj spraševati'. [...] na kakšen način boš začel takšno debato, da se posameznik ne bo počutil napadenega. To je težko debatirati. Še tisti, ki ima težave, z državljanstvom, z nacionalnostjo, in pride po nasvet, kaj narediti,

pa jim ga daš, te potem ne pokliče in ne pove, kako je to rešil ... Vse je nekaj zavito v meglo. Še mi, kadar rabimo petdeset deklariranih Slovencev za kakšen projekt prijaviti, ne vemo, kdo je deklariran Slovenec in kdo ne. To so takšne občutljive stvari.

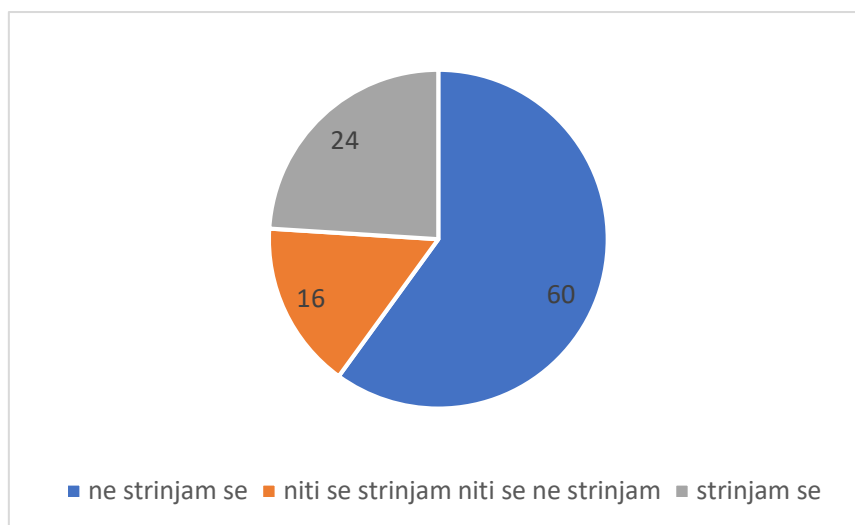
Zaradi bližine Slovenije nekateri posamezniki raje omejijo rabo slovenščine na slovensko okolje. V povezavi s tem je intervjuvanka 1 povedala: »Mi smo tu tak relativno blizu meje. Če se tu ne pogovarjaš v slovenščini, greš v Slovenijo v trgovino. V Južni Ameriki, v Argentini, ti (slovenščina, tj. jezik, op. a.) več pomeni.« In še: »Pa glejte, meni je fajn, ko se dobimo člani društva, pa se lahko pogovarjamo v slovenščini. Če bi jaz bila 500, ali pa 5000 km stran, bi mi to verjetno več pomenilo. Jaz sem iz (kraj v Sloveniji, op. a.), jaz sem za 15 minut doma.«

4.6.5 Kakšen je vpliv povečanega zanimanja pripadnikov večinske skupnosti za vpis otrok v dvojezične šole ali za učenje slovenskega jezika?

V Varaždinski in Medžimurski županiji se glede na izsledke opravljenih raziskav v različne oblike učenja slovenskega jezika na različnih ravneh vključujejo v večji meri pripadniki večinske skupnosti oziroma učenci, ki se ne opredeljujejo kot Slovenci in jim slovenščina ni materni jezik (Medvešek in Novak Lukanović 2017; Medvešek 2017). Ob upoštevanju popisnih podatkov o številu pripadnikov slovenske skupnosti v obravnavanih županijah in dejstva, da določeno število otrok obiskuje osnovno in srednjo šolo v Sloveniji, se postavlja vprašanje, koliko je sploh potomcev pripadnikov slovenske skupnosti, ki bi lahko obiskovali pouk slovenskega jezika. Če upoštevamo popisne podatke (tabeli 6 in 7), jih je zelo malo.

Zanimivi so bili odgovori dijakov Srednje šole Čakovec glede postavljene trditve: »V šoli se slovenščino v večjem številu učijo hrvaški otroci kot pa slovenski otroci.« Več kot polovica, kar 60 % dijakov, se s to trditvijo ni strinjala.

Graf 10: Odgovori dijakov Srednje šole Čakovec na trditev, da se v šoli slovenščino v večjem številu učijo hrvaški otroci kot pa slovenski otroci (izraženo v odstotkih, N = 25)

Vključevanje pripadnikov večine na tečaje ali k pouku slovenščine je zaznati tudi v drugih hrvaških županijah. Kot navaja intervjuvanka 1: »Oni (Slovenski dom Zagreb, op. a.) so imeli tečaje. Slovenski dom je organiziral tečaje slovenskega jezika, ampak tudi mislim, da so bolj hodili Hrvati kot Slovenci.«

[...] saj se tako Hrvati učijo slovensko, Slovencev je malo. Zato ker računajo, da bodo šli delat v Slovenijo. Slovencev ni. Jaz poznam samo en par v Varaždinski županiji, ki sta člana društva, da sta oba Slovenca. Večina nas je pravzaprav v mešanih zakonih. Mladih, ki imamo otroke v šoli, nas je zelo malo [...]. Vsi ostali so tukaj že na pol, najmanj na pol, da so naših let, ampak ... kakor se Slovenci prilagodimo, so se tudi oni. (Intervjuvanka 2)

Vpis pripadnikov večinske skupnosti k pouku (tečajem) slovenščine ima pozitivne in negativne učinke. Pozitivna učinka je zagotovo dvig statusa slovenskega jezika in večanje števila govorcev slovenskega jezika. Mladi, ki se učijo slovenski jezik, in tudi njihovi starši izražajo pozitiven odnos do slovenščine kot jezika sosednje države ter se zavedajo, da znanje slovenskega jezika lahko prispeva k boljšim priložnostim za nadaljevanje izobraževanja ali zaposlitve v Sloveniji. Poudariti velja, da je zelo pomembno in pozitivno, da pripadniki večine prepoznajo slovenski jezik kot perspektivno izbiro in se ga tudi učijo, hkrati pa bi veljalo nameniti večjo pozornost iskanju razlogov, zakaj se pripadniki slovenske skupnosti v večjem številu ne vključujejo v organizirane oblike učenja slovenskega jezika.

Potencialni negativni učinki se lahko pokažejo v tem, da se oblikujejo skupine učencev z zelo različnim znanjem slovenskega jezika. Skupine, ki so sestavljene iz učencev, ki jim je slovenščina materni jezik, in učencev, ki nimajo predznanja in jim je slovenščina tuji jezik,

predstavljajo izzive za učitelje. Učiteljice, ki učijo slovenščino na osnovnih šolah v Varaždinski županiji, so same pripravile učni načrt učenja slovenščine, ki je prilagojen predznanju otrok, ki obiskujejo to obšolsko dejavnost.

Nekatere učence in starše pa lahko to celo odvrne od tega, da bi se vpisali k pouku slovenščine. Na vprašanje, ali bodo njeni otroci obiskovali pouk slovenskega jezika v šoli, je intervjuvanka 3 odgovorila:

Ne vem. Bo imel na izbiro. Sam se bo odločil. Odvisno. Verjetno bo šel pogledat, če bo imel čas, če ne bo drugih stvari. Pa če mu bo verjetno učiteljica simpatična. Če to ne bo izziv za njega ... On rešuje Duhec križanke doma. Dvomim, da mu bo to dovoljšnji izziv, razen če bi mu bila to motivacija, da se pokaže pred drugimi. Ni pa zdaj nek bahač, da bi to hotel potencirati. On govori isto slovenščino kot jaz. Njemu se skoraj ne sliši, da prihaja s Hrvaške. Tu in tam kakšno besedo kombinira. Ampak to je čisto simpatično.

4.7 Zaključna razmišljanja

Slovenska skupnost na Hrvaškem, zlasti njen jezikovni položaj in etnična vitalnost, je v primerjavi z drugimi slovenskimi skupnostmi v zamejstvu veliko manj proučevana in raziskana. Popisni podatki prebivalstva na Hrvaškem v zadnjih nekaj desetletjih beležijo upadanje števila prebivalcev, ki se opredeljujejo kot Slovenci, in prebivalcev, ki kot materni jezik navajajo slovenščino. Slovenci, ki so v obdobju obstoja SFRJ živeli na Hrvaškem, so imeli pravice, tudi v povezavi z jezikom, ki so bile zapisane v Ustavi Socialistične Republike Hrvaške in v Ustavi SFRJ. Kljub formalnopravni enakopravnosti narodov in narodnosti, opredeljeni v republiški in federalni ustavi, se jezikovne pravice Slovencev na Hrvaškem v praksi večinoma niso uresničevale v skladu z zapisanim. Učenje slovenskega jezika v izobraževalnem sistemu se je izvajalo izjemoma in občasno, raba slovenskega jezika v javnosti ni bila ne zagotovljena ne zaželeno. Slovenščina se je govorila večinoma v krogu družine in v kulturnih društvih. Zaradi lažjega vključevanja v družbo, številnih etnično mešanih zakonov in razširjanja ideje o skupni jugoslovanski pripadnosti se je tudi na ravni družine pogosto – predvsem v komunikaciji z otroki – opuščala raba slovenskega jezika. V takšnem družbenem kontekstu so se oblikovale generacije mladih, ki se slovenskega jezika niso naučili v družini, niti se ga niso imeli priložnosti učiti v šoli, zato so ga v velikem številu prenehali uporabljati v vsakdanjem življenju. Posledično znanja slovenščine niti niso mogli prenesti na svoje potomce, s tem pa je bil prekinjen medgeneracijski prenos jezika in kulturnih tradicij. Zmanjševanje števila govorcev slovenskega jezika na Hrvaškem je bilo na eni strani posledica vpliva zunanjih dejavnikov (gospodarska, kulturna ali izobraževalna podreditev) in na drugi strani vpliva notranjih dejavnikov, kot je negativen odnos (stališča) manjšinske skupnosti do svojega jezika, ki pa se pogosto razvije kot posledica zunanjih dejavnikov oziroma »pritiska« večinske skupnosti. Pripadniki manjšine začnejo svoj jezik opuščati v upanju, da bodo s tem premagali diskriminacijo in si povečali možnosti za družbeno mobilnost.

Z razpadom Jugoslavije in nastankom novih držav je Hrvaška oblikovala solidno pravno zaščito manjšin, za katero pa je značilno pomanjkljivo uresničevanje v praksi. V novem družbenem kontekstu se je začel odnos slovenske skupnosti do slovenskega jezika v določenih segmentih spreminjati. Vidno je aktivnejše angažiranje slovenske manjšine na področju učenja in ohranjanja slovenskega jezika. V zadnjih nekaj letih so se tudi ob pomoči Slovenije na Hrvaškem razvile različne oblike učenja slovenskega jezika, v katere je vključenih vedno več prebivalcev Hrvaške. Zaznati je krepitev društvenega samoorganiziranja slovenske skupnosti na kulturnem področju, kar se odraža v porastu števila kulturnih društev. Trenutno na Hrvaškem deluje šestnajst slovenskih društev, med katerimi je dvanajst društev nastalo po letu 2000. Slovenska skupnost uresničuje tudi možnost politične participacije na lokalni in nacionalni ravni (izvoljeni sveti ali predstavniki na različnih ravneh lokalne samouprave, skupni predstavnik v parlamentu), ki pa bi lahko bila še veliko večja. Opazna je namreč zadržanost slovenske skupnosti do »manjšinske politike«, saj tudi v lokalnih okoljih, kjer bi lahko kandidirala na manjšinskih volitvah, nima svojih (manjšinskih) kandidatov. Pomanjkanje kandidatov spremlja še izjemno nizka udeležba slovenske skupnosti na manjšinskih volitvah.

Ne glede na to, da so v mnogih pogledih družbenopolitične okoliščine bolj naklonjene slovenski skupnosti na Hrvaškem, to ni zaustavilo upadanja števila Slovencev na Hrvaškem. Slovenska manjšina na Hrvaškem je še vedno podvržena asimilaciji zaradi različnih razlogov, od etnično mešanih zakonov, pragmatičnega narodnega opredeljevanja, ki omogoča lažje vključevanja v družbo do prostorske razpršenosti, ki otežuje vsakodnevne stike s pripadniki slovenske skupnosti. Zmanjšuje se tudi število prebivalcev Hrvaške, ki za svoj materni jezik navajajo slovenščino.

Grin in Moring (2002) vitalnost jezika povežeta s tremi pogoji: z zmožnostjo rabe jezika (torej z znanjem jezika), s priložnostjo (možnostjo) rabe jezika in z željo po rabi jezika oziroma s stališči do rabe jezika. Posameznik mora imeti ustrezno jezikovno znanje, da jezik sploh lahko uporablja. Izhodiščna in osrednja domena za pridobitev tega znanja je zagotovo družina. Pridobljeni podatki v Varaždinski in Medžimurski županiji nakazujejo, da je medgeneracijski prenos jezika v družinah šibek. Obstoj velikega števila etnično mešanih zakonov v precejšnjem deležu prispeva k temu, da v vsakodnevni komunikaciji znotraj družine (v mnogih primerih) prevlada večinski jezik – hrvaščina. Slovenščina se uporablja izjemoma, v komunikaciji s sorodniki, ob obiskih v Sloveniji itd. Poleg tega ni zaznati, da je med pripadniki slovenske skupnosti v večjem deležu razširjeno sprejemanje ali razmišljanje o tem, da ima lahko posameznik dva prva (materna) jezika in sestavljeno etnično identiteto. S tem da živijo na Hrvaškem, kjer je v nekaterih listinah treba navesti narodno pripadnost, svoje otroke v večjem številu opredeljujejo oziroma se mladi tudi sami opredeljujejo kot Hrvati. V mnogih primerih, kjer pride do medgeneracijskega prenosa jezika, se zdi, da ne gre toliko za negovanje zgodovinskega spomina, običajev, kulture, etnične pripadnosti, temveč bolj za poudarjanje pragmatičnega vidika znanja jezika, v smislu večanja različnih možnosti na področju izobraževanja in zaposlovanja.

Poleg družine je šola drugi pomemben dejavnik, ki omogoča pridobivanje znanja manjšinskega jezika. Formalnopravno imajo pripadniki slovenske skupnosti zagotovljeno pravico organiziranja učenja slovenščine na celotni izobraževalni vertikali, vendar te možnosti v marsikateri županiji ne izkoristijo oziroma uresničevanje pravice do učenja manjšinskega jezika v šolskem sistemu v praksi pogosto ni enostavno, saj mora istočasno obstajati močan interes manjšinske skupnosti, vodstva šole, na kateri bi se pouk izvajal, lokalne skupnosti in političnih akterjev. Šele zadnjih nekaj let je v Varaždinski županiji omogočeno učenje slovenskega jezika v osnovni šoli, in sicer kot obšolska dejavnost (to v veliki meri financira in organizira Republika Slovenija), še nekaj manj časa je to mogoče na ravni srednje šole kot izbirni predmet (model C). V Medžimurski županiji pa se je šele v šolskem letu 2017/2018 začelo z učenjem slovenščine kot obšolske dejavnosti. Niti v Varaždinski niti v Medžimurski županiji ni organizirano učenje slovenščine na ravni vrtca. Raziskave so pokazale, da se mladi, ki se učijo slovenski jezik v šoli, večinoma opredeljujejo kot Hrvati, poleg tega pa ima le manjši del učencev oziroma dijakov slovenske prednike. Njihovo vstopno znanje slovenskega jezika je šibkejše in se slovenščino pravzaprav učijo kot tuji jezik. Vključevanje mladih, ne glede na njihovo narodno pripadnost, k pouku slovenskega jezika je pomemben del revitalizacije jezika, saj se s tem na eni strani povečuje število govorcev slovenskega jezika in na drugi strani prispeva k dvigovanju statusa manjšinskega jezika v večinski družbi.

Poleg znanja jezika med pripadniki manjšinske skupnosti je pomembno tudi število komunikacijskih domen, kjer se jezik lahko uporablja. Slovenska manjšina zaradi maloštevilnosti oziroma prostorske razpršenosti ne dosega v zakonodaji opredeljene številčne ravni za uresničevanje določenih manjšinskih pravic, kot je raba manjšinskega jezika kot uradnega jezika. Slovenski jezik se lahko uporablja zunaj družine ali pouka slovenskega jezika pravzaprav samo v kulturnem društvu. To dejansko pomeni, da je raba slovenščine v Varaždinski županiji omejena le na občasna srečanja in dogodke, ki jih organizira Slovensko kulturno društvo Nagelj, v Medžimurski županiji pa še to ne, saj tam slovenska skupnost nima društva. Za prebivalce obeh obmejnih županij je Slovenija pomembna domena rabe slovenskega jezika. Slovenščino uporabljajo ob obiskih sorodnikov, prijateljev, pri nakupovanju, na delovnem mestu, v cerkvi itd. Prav tako v veliki meri spremljajo slovenske medije, zlasti slovenske televizijske programe.

Velikega pomena za ohranjanje manjšinskega jezika so še stališča manjšinske skupnosti do jezika in dvojezičnosti. Empirični podatki so pokazali, da imajo prebivalci obeh obmejnih županij pozitiven odnos do znanja slovenščine kot perspektivnega jezika, ki lahko omogoči nadaljnje šolanje ali zaposlitev v Sloveniji. Nismo pa zaznali močnejše etnične mobilizacije med slovensko skupnostjo.

4.8 Viri in literatura

- Alba, R. D., 1990. *Ethnic Identity: The Transformation of White America*. Yale University Press, New Haven, CT.
- Atkinson, D. R., Morten, G. in Sue, D. W., 1989. A Minority Identity Development Model. V: D. R. Atkinson, G. Morten in D. W. Sue (ur.), *Counseling American minorities: A cross-cultural perspective*. W.C. Brown, Dubuque, Iowa, 35–47.
- Beti, I., 2015. Da, izabrala sam – sebe! *Večernji list*, 13. 6. 2015. Dostopno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/da-izabrala-sam-sebe-1010234> (23. avgust 2017).
- Crystal, D., 2000. *Language Death*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DZS HR – Državni zavod za statistiko Republike Hrvaške, 2011. Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama, popis 2011. Dostopno na: http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_04/h01_01_04_RH.html (17. junij 2016).
- DZS HR – Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2013. Popis 2011 – Jer zemlji čine ljudi. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Stanovništvo prema državljanstvu, narodnosti, vjeri i materinskom jeziku. 1469. Statistička izvješća. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb.
- DZS HR – Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2016. Popis 2011 – Jer zemlji čine ljudi. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Stanovništvo prema obrazovnim obilježjima. 1582. Statistička izvješća. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb.
- DZS HR – Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2017. Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. - 2001. Dostopno na: <https://www.dzs.hr/hrv/dbhomepages/naselja%20i%20stanovnistvo%20republike%20hrvatske/naselja%20i%20stanovnistvo%20republike%20hrvatske.htm>.
- Edwards, J., 1985. *Language, Society and Identity*. Basil Blackwell Ltd, Oxford; Andre Deutsch, London.
- Edwards, J., 2006. Language Revitalization and its Discontents: An essay and review of Saving languages: An introduction to language revitalization. V: L. Grenoble in L. Whaley (ur.), *Saving languages: An introduction to language revitalization* (str. 101–120). Cambridge University Press, Cambridge.
- Fishman, J. A., 1990. What is Reversing Language Shift (RLS) and how can it succeed? *Journal of multilingual and multicultural development*. Multilingual Matters, Clevedon.
- Grin, F. in Moring, T., 2002. *Support for Minority Languages in Europe*. Final report. European Commission Contract No. 2000-1288/001 – 001 EDU –MLČEV.
- Izbori 2015 za članove vijeća i predstavnike nacionalnih manjina, 2015. Dostopno na: <http://www.izbori.hr/ws/index.html?documentId=626A9E0DBB3C752DC1257E4B0026A526> (19. september 2016).
- Josipovič, D., 2014. Slovenci na Balkanu skozi moderne popise prebivalstva 1880–2012. V: J. Žitnik Serafin (ur.), *Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih*

- jugoslovanskega prostora: zgodovinski oris in sedanjost*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 67–89.
- Kaufmann, G., 2006. Language Maintenance and Reversing Language Shift / Spracherhalt und Umkehr von Sprachwechsel. V: U. Ammon, N. Dittmar, K. J. Mattheier, P. Trudgill (ur.), *Sociolinguistics / Soziolinguistik. An International Handbook of the Science of Language and Society / Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft*, Volume 3, Walter de Gruyter, Berlin, New York.
- Koprivc, M., 2016. *Analiza možnosti in izvajanja učenja slovenskega jezika v slovenski skupnosti na Hrvaškem*. Magistrsko delo. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Kržišnik - Bukić, V., 1995. Okvirni pogled poteka, vzrokov in pomena izseljevanja Slovencev na Hrvaško. *Razprave in gradivo*, 29/30, 85–93.
- Kržišnik - Bukić, V., 1997. *Narodnostna sestava prebivalstva v obmejnem prostoru med Slovenijo in Hrvaško: statistični kazalci narodnostnega (samo)opredeljevanja in materne jezika po popisu prebivalstva iz leta 1991 s posebnim poudarkom na Slovencih in Hrvatih*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Kržišnik - Bukić, V. (ur.), 1999. *Slovensko-hrvaški obmejni prostor: življenje ob meji: predstavitev rezultatov terenske raziskave*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Kržišnik - Bukić, V., 2016. Sodobno slovensko narodotvorje in primer slovenskega manjšinskega konteksta na Hrvaškem. V: D. Grafenauer in K. Munda Hirnök (ur.), *Raznolikost v raziskovanju etničnosti: izbrani pogledi*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 142–166.
- Lokar, M., 2014. Slovenski jezik med Slovenci v prostoru nekdanje Jugoslavije. V: Žitnik Serafin, J. (ur.), *Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovanskega prostora: zgodovinski oris in sedanjost*. Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana, 227–240.
- Medvešek, M., 2017. Učenje slovenskega jezika ter stališča dijakov in staršev do slovenščine v Varaždinski in Medžimurski županiji na Hrvaškem. *Slovenščina 2.0*, 5 (2): 150–177.
- Medvešek, M. in Novak Lukanović, S., 2015. *Promocija učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji: zaključno poročilo projekta*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Medvešek, M. in Novak Lukanović S., 2017. Perspektive učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji. *Jezik in slovstvo*, 62, 4, 3–50.
- Medvešek, M. in Riman, B., 2018 (v tisku). Znanje in raba slovenskega jezika med mladimi v slovenskem zamejstvu na Hrvaškem. V: Novak Lukanović, S. (ur.), *Jeziki mladih v slovenskem zamejstvu*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Međimurska županija, 2014. Slovenski ministar Gorazd Žmavc u radnom posjetu međimurskoj županiji, 10. junij 2014. Dostopno na: <http://medjimurska-zupanija.hr/2014/07/10/slovenski-ministar-gorazd-zmavc-u-radnom-posjetu-medimurskoj-zupaniji/> (9. september 2017).

- Međimurska županija, 2017. Suradnjom u pograničnom prostoru, međimurskim školarcima omogućeno besplatno učenje slovenskog jezika. Upravni odjel za društvene djelatnosti, 10. september 2017. Dostopno na: <http://medjimurskazuhanija.hr/2017/09/10/suradnjom-u-pogranicnom-prostoru-medimurskim-skolarcima-omoguceno-besplatno-ucenje-slovenskog-jezika/> (13. oktober 2017).
- Mesarić, S., 2010. Na kraju spala knjiga na jedno slovo ..., *Međimurske novine*, 20. 7. 2010, 9. Dostopno na: <http://issuu.com/mnovine/docs/mnovine776i/9> (7. november 2016).
- Mesarić, S., 2012. Više se ne uči slovenski jezik, ali učenici opet odlaze u Sloveniju. *Međimurske novine*, 10. 2. 2012, 10–11. Dostopno na: <http://issuu.com/mnovine/docs/mnovine857i/10> (7. november 2016).
- Mežnarić, S., 1995. Slovenci u Hrvatskoj: podaci i model jednog (sociologijskog) istraživanja. V. Kržišnik - Bukić (ur.), *Slovenci v Hrvatski*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 195–228.
- Mikić, L., Japec, L., Karajić, N., Protulipac, M., Sesvečan, T. in Tihomirović, T., 2017. Priručnik za vijeća i predstavnike nacionalnih manjina, WYG savjetovanje, Zagreb.
- Musek, J., 1997. »Psihološke prvine narodne identitete in analiza slovenske samopodobek«. V: Avstrija. Jugoslavija. Slovenija. Slovenska narodna identiteta skozi čas, Lipica, 29. maj–1. junij 1996, 174–203.
- MZOS (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta), 2009. *Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i utrošku sredstava osiguranih u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2008. godinu za potrebe nacionalnih manjina*. Vlada Republike Hrvatske, Ured za nacionalne manjine, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 4. junij 2009.
- MZOS (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta), 2012. *Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i utrošku sredstava osiguranih u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2011 godinu*. Vlada Republike Hrvatske, Ured za nacionalne manjine, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 17. april 2012. Dostopno na: public.mzos.hr/fgs.axd?id=23272 (16. november 2016).
- Pajnič, K., 2006. *Struktura in položaj Slovencev na Hrvaškem*. Magistrsko delo. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana.
- Petričušić, A., 2012. Vijeća nacionalnih manjina. Institucija upitnog legitimiteta i uglavnom neostvarene nadležnosti. *Revus*, Revija za ustavno teorijo i filozofiju prava, 17, 91–104.
- Phinney, J. S., 1989. »Stages of ethnic identity development in minority group adolescents«. *Journal of Early Adolescence*, 9, 34–49.
- Plantak, D., 2018. Učimo slovenski jezik, na taj način ćemo lakše pronaći posao. 24sata.hr, 10. 1. 2018. Dostopno na: <https://www.24sata.hr/tech/ucimo-slovenski-jezik-na-taj-nacin-emo-lakse-pronaci-posao-555670> (15. januar 2018).
- Resolucija o položaju avtohtonih slovenskih manjšin v sosednjih državah in s tem povezanimi nalogami državnih in drugih dejavnikov Republike Slovenije 1996, Uradni list RS, št. 35–2280/1996.
- Riman, B., 2013. Riječka Slovenka Zora Ausec i Slovenci u Rijeci nakon 1945. godine: »bratski narod« ili nacionalna manjina. V: D. Roksandić in I. Cvijović (ur.), Javorina. *Intelektualci*

- i rat 1939.–1947.: zbornik radova s međunarodnog skupa Desničini susreti 2012.* FF press – Filozofski fakultet, Zagreb, 363–378.
- Riman, B. in Medvešek, M., 2018 (v tisku). Družbena participacija mladih na Hrvaškem. V: D. Jagodic (ur.), *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbena participacija*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana
- Srednja škola Čakovec, 2016. Školski kurikulum Srednje škole Čakovec 2016./2017. Dostopno na: http://ss-cakovec.skole.hr/upload/ss-cakovec/images/static3/1087/attachment/SKOLSKI_KURIKULUM_-_2016-17.pdf (16. november 2016).
- Stanovištvo prema narodnosti po gradovima/općinama, popis 2011, Državni zavod za statistiko. Dostopno na: http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_04/h01_01_04_RH.html.
- SURS, 2016. Meddržavne selitve po državljanstvu, državah prejšnjega, prihodnjega prebivališča in spolu, Slovenija. Dostopno na: http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=05N1010S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/40_selitve/05_05N10_meddržavne/&lang=2 (27. oktober 2016).
- Szabo, A., 1995. Socijalna struktura Slovenaca u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji između 1880. i 1910. godine. V: V. Kržišnik – Bukić (ur.), *Slovinci v Hrvaški*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 85–105.
- Škiljan, F., 2011. Pisanje slovenskog časopisa *Odmev* 1932. i 1933. *Studia lexicographica* 4, 1 (6), 139–162.
- Škiljan, F., 2015. *Slovinci u Varaždinu i Varaždinskoj županiji*. Slovensko kulturno društvo Nagelj, Varaždin.
- UNESCO's *Language Vitality and Endangerment Methodological Guideline: Review of Application and Feedback since 2003 Background Paper*, 2011. UNESCO's Culture Sector, "Towards UNESCO guidelines on Language Policies: a Tool for Language Assessment and Planning", 30. maj–1. junij 2011. Dostopno na: http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/unesco_language_vitaly_and_endangerment_methodological_guideline.pdf.
- Ustava Socialistične federativne republike Jugoslavije / Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, 1963. Dostopno na: <http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/04/Ustav-SFRJ-iz-1963.pdf> (22. maj 2017).
- Ustava Socialistične federativne republike Jugoslavije / Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, 1974. Dostopno na: <http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/04/Ustav-SFRJ-iz-1974.pdf> (22. maj 2017).
- Ustava Socialistične Republike Hrvaške / Ustav Socijalističke Republike Hrvatske, 1974. Narodne novine, št. 8/1974. Dostopno na: https://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/Ustav_Socijalisticke_RH_1974.pdf (22. maj 2017).

- Ustava Republike Hrvaške (Ustav Republike Hrvatske), 1990. Narodne novine, št. 56/1990, 135/1997, 8/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 05/2014.
- Ustavni zakon o pravicah narodnih manjšin / Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, 2002. Narodne novine, št. 155/2002, 47/2010, 80/2010.
- Vlada Republike Hrvatske, 2013. *Izveščje o provođenju ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu republike hrvatske za 2012. Godinu za potrebe nacionalnih manjina*. Zagreb.
- Vlada Republike Hrvatske, 2014. *Izveščje o provođenju ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2013. godinu za potrebe nacionalnih manjina*. Dostopno na: <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/16072014/lzvje%C5%A1%C4%87e%20o%20provedbi%20Ustavnog%20zakona%20o%20pravima%20nacionalnih%20manjina%20-%202013.pdf> (6. november 2016).
- Vlada Republike Hrvatske, 2015. *Izveščje o provođenju ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2014. godinu za potrebe nacionalnih manjina*. Dostopno na: https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/27082015/lzvjescje_o_provedbi_UZPNM_za%202014.pdf (16. november 2016).
- Vlada Republike Slovenije, 2016. *Poročilo o uspešnosti izvajanja Nacionalnega programa za jezikovno politiko 2014–2018, Akcijskega načrta za jezikovno izobraževanje in Akcijskega načrta za jezikovno opremljenost za leto 2015*. Ljubljana. Dostopno na: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/slovenski_jezik/Akcijaska_nacrta/Porocilo_o_NPJP_in_AN_vlada_7.7.2016_.pdf (6. december 2016).
- Warschauer, M. in De Florio-Hansen, I., 2003. Multilingualism, identity, and the Internet. V: A. Hu in I. De Florio-Hansen (ur.), *Multiple identity and multilingualism*. Tübingen: Stauffenburg, 155–179.
- Xie, Y. in Goyette, K., 1997. The racial identification of biracial children with one Asian parent: Evidence from the 1990 census, *Social Forces*, 76 (2), 547–571.
- Zakon o Hrvaški radioteleviziji / Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji, 2010. Narodne novine, št. 137/2010, 76/2012, 78/2016, 46/2017, 73/2017.
- Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja, 2006. Uradni list RS, št. 43/2006 in 76/2010.
- Zakon o pravnem položaju vjerskih zajednica, 2002. Narodne novine, št. 83/2002, 73/2013.
- Zakon o predšolski vzgoji in izobraževanju / Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (1997): Narodne novine, št. 10/1997, 107/2007, 94/2013.
- Zakon o ratifikaciji Sporazuma o sodelovanju v kulturi in izobraževanju med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Hrvaške, 1994. Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 15/1994.
- Zakonu o učbenikih v osnovni in srednji šoli / Zakon o udžbenicima za osnovnu i srednju školu, 2010. Narodne novine, št. 27/2010, 57/2011, 101/2013).
- Zakon o uporabi jezika in pisave narodnih manjšin, 2000. Narodne novine, št. 51/2000.

- Zakon o volitvah poslancev v hrvaški sabor / Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor, 1999. Narodne novine, št. 116/1999, 109/2000, 53/2003, 69/2003 – PB, 167/2003, 44/2006, 19/2007, 145/2010.
- Zakon o volitvah predstavniških teles v enotah lokalne samouprave / Zakon o izborima predstavniških tijela u jedinicama lokalne samouprave, 2001. Narodne novine, št. 33/2001, 10/2002, 155/2002, 45/2003, 43/2004, 40/2005, 44/2005, PB 109/2007.
- Zakon o vzgoji in izobraževanju v jeziku in pisavi narodnih manjšin, 2000. Narodne novine, št. 51/2000, 56/2000.
- Zakon o vzgoji in izobraževanju v osnovni in srednji šoli / Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, 2008. Narodne novine, št. 87/2008, 86/2009, 92/2010, 105/2010, 90/2011, 5/2012, 16/2012, 86/2012, 126/2012, 94/2013, 152/2014.
- Zakonu o znanstveni dejavnosti in visokoškolskem izobraževanju / Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, 2003. Narodne novine, št. 123/2003, 198/2003, 105/2004, 174/2004, 02/2007, 46/2007, 45/2009, 63/2011, 94/2013, 139/2013, 101/2014, 60/2015.
- Združenje slovenska izseljenska matica, 2016. Slovensko kulturno društvo Nagelj Varaždin. Dostopno na: http://www.zdruzenje-sim.si/seznam_drustev/1/2008112112362643/ (15. september 2016).
- Žitnik Serafin, J., 2014. Prerez zgodovine slovenskih kulturnih društev v jugoslovanskem prostoru. V: J. Žitnik Serafin (ur.), *Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovanskega prostora*. Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana. Dostopno na: http://zalozba.zrc-sazu.si/sites/default/files/sloyu_web.pdf, 137–179.

5. Študija o identifikaciji s slovenskim standardom oziroma narečjem v videmski pokrajini in Porabju

Vojko Gorjanc, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

5.1 Uvod

Videmska pokrajina in Porabje sta izrazito zaznamovana z diglosično situacijo, pri čemer je bilo vprašanje jezikovnega prestiža povezano z možnostjo javne rabe jezikov, temeljni problem slovenskega standardnega jezika pa je (bila) predvsem odsotnost jezikovnega standarda v javnem prostoru. Z našo analizo smo želeli ugotoviti dvoje: kako se vzpostavlja diskurz o jeziku v Porabju in videmski pokrajini ter v kolikšni meri ta diskurz zaznamuje vprašanje jezikovnega standarda, predvsem njegovega razlikovanja v razmerju do centralnega, ob tem pa tudi nasloviti vprašanje, kakšna je identifikacija s standardnim jezikom in kako je povezan prestiž pri jezikih in njihovih različicah na področju videmske pokrajine. Pri prvem smo uporabili korpusno analizo in pripravili razmislek o nadgradnji korpusa, da bi z njim lahko na tovrstna vprašanja v prihodnje še bolj relevantno odgovarjali, pri drugem pa analizo jezikovne biografije.

5.2 Korpusna analiza

Korpusno analizo smo opravili na referenčnem korpusu slovenskega jezika, ker pa ta ne pokriva sistematično zamejskega medijskega prostora, smo v študiji v nadaljevanju pripravili predlog za izdelavo korpusa zamejske slovenščine, ki bi v prihodnje lahko služil kot temeljni vir za opazovanje jezikovnih pojavov v specifičnem kontekstu.

5.2.1 Korpus Gigafida

Korpus Gigafida je referenčni korpus slovenskega jezika v obsegu 1.187.002.502 besed. Vsebuje besedila, ki so izšla med letoma 1990 in 2011. Večinoma gre za primarno tiskana besedila, vključena pa so tudi besedila s spletnih strani. Tiskana besedila so izšla kot knjige z leposlovno ali stvarno vsebino, veliko besedil pa je zajetih iz periodičnih publikacij, revij in časopisov. Besedila s spleta so večinoma z novičarskih portalov ter predstavitev strani večjih slovenskih podjetij in pomembnejših državnih, pedagoških, raziskovalnih, kulturnih ipd. ustanov (Logar Berginc et al. 2012). Za našo analizo smo uporabili verzijo z lokalno instalacijo v okviru Centra za jezikovne vire in tehnologije UL (CJVT) (<https://sketch.cjvt.si/>), ki omogoča iskanje z orodjem Sketch Engine. Velika količina jezikovnih podatkov nam omogoča, da dobimo vpogled v diskurz v slovenskem jeziku, tudi ko gre za analizo odnosa do jezika in jezikovnih pojavov (Gorjanc in Fišer 2013).

5.2.2 Orodje SketchEngine

Sketch Engine je eno izmed vodilnih orodij za analizo korpusov. Gre za programsko rešitev, ki omogoča gradnjo korpusov, njihovo vključevanje v skupno platformo in analizo korpusnih

podatkov (Kilgariff et al. 2014). V orodje je vključena tudi vrsta slovenskih korpusov, med njimi tudi korpus Gigafida (Gorjanc in Fišer 2013). Kot že navedeno, smo za analizo uporabili to orodje z lokalno inštalacijo na CJVT.

5.2.3 Analiza konkordančnih nizov in besednih skic

Korpusno-jezikoslovna analiza je bila izhodišče za opazovanje diskurza o jeziku v dveh okoljih: videmski pokrajini in Porabju. S korpusno analizo smo v prvem koraku pridobili kvantitativne podatke o pojavnih *jezik* in *narečje* v kombinaciji z iskalnim pogojem v okolici dveh lem, in sicer *videmski* in *Porabje*. V drugem koraku smo opazovali tipično besedilno okolje, tako da smo za vsako kombinacijo iskalnega pogoja (npr. *videmski + jezik*) analizirali sopojavitve leksikalnih elementov in jih razvrstili glede na besedno vrsto. Na ta način smo dobili podatke, kakšne so tipične diskurzne sopojavitve, ko se piše o jeziku v teh dveh pokrajinah.

5.2.3.1 Porabje

Diskurz o jeziku v Porabju, kot ga lahko analiziramo s pomočjo korpusa, razkriva, da se veliko bolj razpravlja o jeziku v tem prostoru kot o narečju, saj je 79 % zadetkov povezanih z lemo *jezik*, le 21 % pa z lemo *narečje*. Znotraj diskusije o jeziku pa je distribucija sopojavitve naslednja:

Tabela 1: Sopojavnice za lemo *jezik* v okolici leme *Porabje* (v %)

Sopojavnica	%
<i>slovenski</i>	53
<i>v Porabju</i>	9
<i>na robu</i>	7
<i>materni</i>	7
<i>knjižni</i>	3

Razvidno je, da je diskurz v korpusu slovenskega jezika, ko gre za Porabje, osredinjen le na slovenski jezik in ne tudi na druge jezike v tem okolju. Pri tem se z vidika jezikovnega standarda o jeziku govori sorazmerno malo, saj je raba termina *knjižni jezik* zelo nizka, prav tako pa diskurz o jeziku ne vključuje razmerja med standardnim/knjižnim jezikom in narečjem, saj se ob lemi narečje pojavlja le identifikacija narečja s tipičnimi kolokatorji *panonsko*, *porabsko* in *prekmursko*. Natančnejšo sliko o diskurzu o jeziku nam poda analiza tipičnih ubeseditvev ob lemi *jezik* z vsemi sopojavitvami (*slovenski*, *materni*, *knjižni* itd.).

Seznam 1: Tipično besedilno okolje za lemo *jezik* z vsemi sopojavnicami (Porabje)

Besedilno okolje ob lemi jezik + sopojavnicah
<i>znanje</i>
<i>učenje</i>
<i>ohranjanje</i>
<i>identiteta</i>
<i>pripadnost</i>
<i>izginjati</i>

Korpusna analiza diskurznihi elementov pokaže, da je v kontekstu razprave o jeziku na eni strani prisoten diskurz o izginjanju slovenskega jezika, na drugi strani pa diskurz o njegovem ohranjanju, pri čemer sta v tem kontekstu tipična leksikalna elementa, ki zaznamujeta tovrstni diskurz, *znanje* in *učenje* jezika. Celotna korpusna analiza pokaže, da tovrstna razprava ne poteka na ravni med različnimi jezikovnimi zvrstmi, temveč je zaradi okoliščin, v katerih se uporablja slovenščina v Porabju, diskurz osredotočen na vprašanje slovenskega jezika nasploh, njegovega izginjanja na eni strani in vprašanj ohranjanja na drugi, ob tem pa ima pomembno mesto, ko gre za diskurz o jeziku, povezovanje slovenskega jezika z identiteto in pripadnostjo določeni kulturni skupnosti.

5.2.3.2 Videmska pokrajina

Tudi ko gre za videmsko pokrajino je diskurz o jeziku veliko bolj osredotočen na vprašanje jezika kot narečja (73 % : 27 %), vendar s pomembno razliko. Ko gre za diskusijo o narečju ta izkazuje precej bolj vsebinsko pester diskurz, saj se ob sopojavitvah *slovenski* pojavljajo še sopojavnice *slovanski*, *staroslovanski*, *beneški*, *rezijanski* ter *posebno* in *svoje*. Razvidno je, da se v diskurzu naslavlajo vprašanja o razmerju med slovenskostjo in slovanskostjo narečij, ko se opredeljuje nosilce narečij v videmski pokrajini, prav tako pa je iz sopojavnic razvidno, da se pri samoopredelitvi narečja govorci zatekajo v poimenovanja, s katerimi narečja eksplicitno ne poimenujejo, temveč se ga identificira kot drugačno, posebno oziroma se ga povezuje s svojo lastno identiteto – *moj/svoj*.

Sopojavnice pri lemi *jezik* so v diskurzu v videmski pokrajini bistveno pestrejše.

Tabela 2: Sopojavnice za lemo *jezik* v okolici leme *videmski* (v %)

Sopojavnica	%
<i>slovenski</i>	46
<i>knjižni</i>	11
<i>naš/ta (naš)</i>	10
<i>manjšinski</i>	8
<i>furlanski</i>	5
<i>učni</i>	5
<i>anatemizirani</i>	3
<i>angleški</i>	3
<i>krajevni</i>	3
<i>manj razširjeni</i>	3
<i>Tuji</i>	3

Razvidno je, da je diskurz o jeziku postavljen v širši okvir diskurza tudi o drugih jezikih, pri čemer je nekoliko nenavadno, da med njimi ni *italijanskega*, sta pa to dva druga jezika, še eden manjšinski, *furlanščina*, in *angleščina*, poleg splošnega identifikatorja *tuji* jezik. Čeprav je tudi v tem kontekstu najpogostejša sopojavnica *slovenski*, pa je razvidno, da je diskurz zelo osredotočen tudi na jezikovni standard, saj je druga po pogostnosti lema *knjižni*, takoj zatem pa sledi sopojavnica, ki smo jo opazili že pri identifikaciji z narečjem, to je lema, s katero se jezika neposredno ne poimenuje, temveč se vzpostavi le lastno identifikacijo skupnosti z njim s poimenovanjem *naš*.

Razvidno je, da je diskurz o jeziku povezan tudi z drugimi identitetnimi kategorijami, poleg *manjšinskega* jezika se pojavijo sopojavnice *krajevni*, pa tudi terminološka s področja sodobne sociolingvistike *manj razširjeni*, kar kaže, da gre v tem kontekstu tudi za bolj strokovno razpravljanje o jeziku v tem okolju. Na bolj specifičen diskurz o jeziku kažeta tudi lemi *anatemizirani* in *učni*, pri katerih je razviden diskurz o zgodovini prostora na eni strani in izpostavljen jezik v izobraževanju na drugi.

Zaradi večje pestrosti sopojavnic ob lemi *jezik* je tudi tipično besedilno okolje leme s sopojavicami veliko pestrejše kot v primeru Porabja:

Seznam 1: Tipično besedilno okolje za lemo *jezik* z vsemi sopojavnicami (lema *videmski*)

Besedilno okolje ob lemi jezik + sopojavnicah
<i>študij</i>
<i>pobuda</i>
<i>ohranitev/ohranjanje</i>
<i>razvoj</i>
<i>prevod</i>
<i>pravica do</i>
<i>skrbeti</i>
<i>spodbujati</i>
<i>razvijati</i>
<i>ohranjati</i>
<i>gojiti</i>
<i>govoriti</i>

Tipično besedilno okolje nakazuje pozitivno naravnano diskusijo o jeziku in kaže na razpravljanje o statusu (*pravica do*) ter nakazuje proaktivnost pri jezikovnih vprašanjih (*pobuda, spodbujati*). Tudi širše besedilno okolje izpostavlja kontekst izobraževanja, prav tako pa tudi aktivnosti prevajanja v večjezičnem okolju.

5. 3 Slovensko zamejstvo v Italiji, Avstriji in na Madžarskem: centralni in obrobni jezikovni standard: načrt za novi korpus zamejske slovenščine

Splošni referenčni korpus Gigafida zajema le deloma tudi zamejske medije, da pa bi lahko referenčni korpus, kakršen je korpus Gigafida, predstavljal celovito sliko standardne slovenščine, je glede na sociolingvistično situacijo, zgodovinski razvoj, ki je povzročal drugačen razvoj osrednjega standarda glede na obrobnega, predvsem pa različen status jezikov in posledično razliko v načrtovanju korpusa standardnega jezika v različnih okoljih, treba razmišljati, kako korpus standardne slovenščine oblikovati v smislu celovitega zajetja produkcije v slovenskem jeziku. Pri nadgradnji korpusa Gigafida je lahko prvi korak izločitev besedil, ki niso del osrednjega slovenskega standarda, v nadaljevanju pa s posebnim projektom načrtovati korpus zamejske slovenščine in tudi slovenščine drugod po svetu. Tu v nadaljevanju nanizamo nekaj izhodiščnih idej o oblikovanju podkorpusa zamejske slovenščine, ki lahko služijo kot prvi korak v pripravi ideje samostojnega projekta gradnje (pod)korpusa slovenščine v zamejstvu.

5.3.1 Struktura korpusa

Prvi premislek je povezan z vprašanjem strukture tovrstnega podkorpusa, za katerega je zaradi zgodovinskih okoliščin, predvsem pa statusa jezika v različnih okoliščinah, treba načrtovati tako strukturo, da bo omogočala analizo jezika različnih zamejskih situacij (npr. vsaj tri podkorpuse: Italija, Avstrija, Madžarska).

Glede na prvi pregled besedilne produkcije se zdi, da bo za doseganje primerljivosti med korpusi besedil v slovenskem zamejstvu v Italiji, Avstriji in na Madžarskem lažje slediti robustnejši zgradbi podkorpusa v smislu uravnoteževanja med besedili revij in časopisov, leposlovjem in stvarno literaturo, internetnimi besedili in vsemi drugimi, približno na način, ki je bil uporabljen pri korpusu Kres, saj bo na ta način lažje doseči primerljivost med besedili v različnih zamejskih situacijah, kot če bi sledili načelu zajemanja besedil v razmerju med besedilno produkcijo in recepcijo v različnih zamejskih okoljih.

5.3.2 Izhodišča za zbiranje besedil

Čeprav je Republika Slovenija finančno močno podprla projekt enotnega spletnega portala Slovencev v zamejstvu in po svetu (<http://www.slovinci.si/>), ki bi lahko služil tudi kot izhodišče za načrtovanje korpusa zamejske slovenščine, ta v resnici ne ponuja celovitih aktualnih informacij ne o Slovencih v zamejstvu ne o Slovencih v svetu, tako da na žalost ne more biti izhodišče za analizo medijske prisotnosti slovenščine, saj informacije niso celovite. Ker gre za parcialno predstavitev slovenskega prostora, nasprotno od osnovne ideje portala, ta pri pripravi idejnega osnutka projekta korpusa zamejske slovenščine ne more biti izhodišče, temveč je treba izhajati iz analize celotnega medijskega prostora, torej vseh pojavitev slovenščine v različnih zamejskih situacijah.

5.3.3 Internetna besedila

Klasično izhodišče za zajem internetnih besedil so radijske in televizijske hiše s svojimi portali, kakršni so tipično portali:

- RAI Furlanija - Julijska Krajina: <http://www.sedezfjk.rai.it/>,
- ORF za nacionalne manjšine: <http://volksgruppennv1.orf.at/slovinci/>,
- Magyar Televízió, Slovenski utrinki: <http://www.mediaklikk.hu/musor/slovenskiutrinki/>,

pri čemer bo tako kot tudi za drugo medijsko produkcijo treba s pomočjo raziskovalcev v zamejstvu in same zamejske skupnosti natančno definirati vlogo medijev in opredeliti vprašanja centralnosti in lokalnosti tudi znotraj zamejskih situacij, saj se na primer v okviru programa RAI radio Trst A pripravljajo oddaje in posledično spletne predstavitve posebej tudi

za poslušalce v Kanalski dolini (Tam, kjer teče bistra Bela), Reziji (Te rozajanski glas) in nadiških dolinah (Nediški zvon).

Ob tem pa je treba smiselno vključevati tudi druge spletne portale, na primer tistih radijskih postaj, ki poleg osrednjih, povezanih s slovenskim programom nacionalnih radijskih in televizijskih hiš, pomembno sooblikujejo slovensko medijsko krajino v zamejstvu, kakršna je na primer radijska postaja Agora (<http://agora.at/>), ki ima tudi svoje šolske radijske delavnice (<http://artparts.at/agora/>).

Spletne predstavitve izobraževalnih, kulturnih, gospodarskih, znanstvenih, verskih, športnih in drugih organizacij, klubov itd. so izjemno pomemben segment besedil s spleta, saj so osrednja stičišča sodobne komunikacije v slovenščini, prav tako pa glede besedilne produkcije ponujajo povezave na druga slovenska besedila. Ker pri povezovanju Slovencev v zamejstvu prav tovrstne organizacije in združenja igrajo osrednjo vlogo, je pregled stanja internetnih besedil, ki imajo to funkcijo, ključen za načrtovanje zajema internetnih besedil. Za Slovence v Avstriji dobro (sicer še vedno nepopolno) sliko pestrosti najdemo na primer na <http://dunaj.veleposlanistvo.si/index.php?id=415>.

5.3.4 Revije in časopisi

Glede na različnost zamejskih situacij je premislek o zajemu povezan z analizo stanja revijalne in časopisne produkcije v vsaki izmed zamejskih situacij. Če namreč za Porabje velja osredinjenost na eno samo publikacijo, to je tednik Porabje (<http://www.porabje.hu/>), pa je pri manjšinskem tisku v Italiji situacija popolnoma drugačna; zajem je treba načrtovati tako glede na osrednjost, na primer Primorski dnevnik (<http://www.primorski.it/>) oziroma lokalnost, na primer Novi Matajur (<http://www.novimatajur.it/main.php>), in opraviti tudi sociolingvistične raziskave o vlogi različnih medijev, kot so tržaška Slomedia (<http://www.slomedia.it/>), Novi glas (<http://www.noviglas.eu/>), rezijanski Náš glas, v nadiških dolinah Dom (<http://www.dom.it/>) itd. Podoben pristop je potreben tudi za zamejski tisk v Avstriji.

5.3.5 Lepsoslovje in stvarna literatura

Za razliko od revij in časopisov, kjer je produkcija v italijanskem in avstrijskem zamejstvu izredno raznolika, saj tudi na mikroravni izhaja vrsta publikacij, nekatere zgolj enkrat ali dvakrat letno, je pregled knjižne produkcije nekoliko lažji, saj je po večini osredinjena na založbe: Založništvo tržaškega tiska (<http://www.ztt-est.it/sl>), Mladika (<http://www.mladika.com>), Goriška Mohorjeva (<http://www.mohorjeva.it/drupal/sl>) v Italiji ter Mohorjeva družba (http://www.mohorjeva.at/druzba_verein) in Založbe Drava (<http://www.drava.at>) v Avstriji. Prav tako za zamejsko produkcijo v slovenščini dovolj

zanesljive informacije vsebuje tudi sistem Cobiss, ki je tudi sicer lahko osnovo orodje za analizo celotne slovenske knjižne produkcije v zamejstvu.

Tako kot v celotnem referenčnem korpusu Gigafida bo tudi pri načrtovanju korpusa zamejske slovenščine poseben izziv zajem učbeniške produkcije za celotno vertikalo izobraževanja v slovenskem jeziku v vseh zamejskih situacijah.

5.4 Jezikovna biografija

Za videmsko pokrajino smo želeli preveriti, v kolikšni meri se splošni diskurz o jeziku, kot ga lahko razberemo s pomočjo korpusne analize, razlikuje od ubeseditev o jeziku mlajše generacije govorcev v tej pokrajini.

Za ta namen so bili opravljeni pisni intervjuji, oblikovani na način jezikovne biografije kot sredstva za ugotavljanje posameznikove socializacije skozi jezik in ugotavljanje odnosa do jezikov in jezikovnih različic, ki jih lahko analiziramo s podobnimi postopki korpusne analize (korpus pisnih besedil). Poslani so bili na petnajst naslovov, rešenih je bilo devet, intervjuvanci pa so lahko sami izbrali jezik, v katerem so odgovarjali, saj so bili odgovori esejskega tipa in so zahtevali višjo stopnjo jezikovne kompetence. Jezikovna biografija se je kot metoda pojavila v jezikoslovnih raziskavah iz devetdesetih let prejšnjega stoletja (Bechert in Wildgen 1991; Fix in Barth 2000), v slovenskem prostoru pa je bila do sedaj uporabljena le redko (Krevs Birk 2011). Izhodiščna metoda je bila za naš namen prilagojena, saj smo želeli odgovore na točno določena vprašanja: o jezikovni rabi, povezani s slovenščino.

Analiza vrnjenih odgovorov (osmih v slovenščini in enega v italijanščini) razkriva, da gre v videmski pokrajini za zelo spremenjen družbeni kontekst. Ko gre za vprašanje jezika, lahko pri analizi odgovorov izpostavimo naslednje:

- Mlajša generacija ni omejena na jezikovno rabo zgolj slovenščine in italijanščine, temveč je izrazito vpeta v sodobni svet, kjer pomembno vlogo v komunikaciji prevzema angleščina.
- Na rabo angleščine vpliva tudi dejstvo, da se z nadaljevanjem šolanja na slovenskih šolah v Gorici angleščina pojavlja tudi kot učni jezik, prav tako pa tudi drugi jeziki, s katerimi se srečujejo v izobraževanju, predvsem nemščina in francoščina.
- Pri jezikovnih izbirah sicer še vedno prevladuje italijanščina, a je hkrati razvidno, da se mlajša generacija odloča izrazito pragmatično.
- Odnos do jezikov mlajše generacije ni več tako kot prej obremenjen z vprašanji nacionalne identitete in prestiža.
- Izkazuje se izrazito pozitiven odnos do vseh jezikov, ne le jezikov okolja, temveč tudi tistih, s katerimi se srečujejo v procesu izobraževanja.
- Izrazito pozitiven odnos do vseh jezikov v komunikaciji pomeni tudi spremembo odnosa do rabe slovenščine, ki je izrazito pozitiven.

V odgovorih pa je jasno izpostavljen tudi temeljni problem:

- odsotnost možnosti za rabo slovenščine v javnem življenju.

Če je torej sprememba v odnosu do jezika pozitivna, se po drugi strani jezikovna situacija, ko gre za vprašanje možnosti rabe slovenščine, ni bistveno spremenila. Iz odgovorov je razvidno, da je priložnosti za rabo slovenščine malo, pozitiven odnos do nje pa se ne more realizirati v dejanskem življenju.

Razmerje med standardom in narečjem se v odgovorih kaže kot ne zelo izpostavljeno vprašanje, saj je v kontekstu pozitivnega odnosa do vseh jezikov in različic vzpostavljen tudi pozitiven odnos tako do narečja kot do jezikovnega standarda, pri čemer je pri vprašanju jezikovnega standarda ta podobno kot v centralnem prostoru in tudi v italijanskem zamejstvu nasploh povezan s konceptom »lepega« knjižnega jezika (Grgič 2016), v katerem predvsem ni tujejezičnih prvin, kar naj bi ga po mnenju intervjuvancev delalo posebnega. Gre za neke vrste idealizirano podobo knjižnega jezika, pri kateri se v odgovorih ne da natančno razbrati, v kolikšni meri gre za nedosegljiv ideal, privzet s socializacijo in izobraževanjem, in kakšen je vpliv takega pogleda na dejansko jezikovno kompetenco.

5.5 Sklep

Korpusna analiza je pokazala, da gre v splošnem diskurzu v videmski pokrajini za pozitivno konotiran diskurz o jeziku, pri katerem pa še vedno prevladuje precej tradicionalen pogled na dvojezično jezikovno situacijo specifičnega okolja, v kateri se ocenjuje razmerje med slovenščino in drugimi jeziki okolja, predvsem pa govori o statusu jezika, njegovem razvoju in ohranjanju. Analiza jezikovnih biografij pa na drugi strani pokaže, da je pozitiven odnos do jezikov umeščen v širše okolje, saj tega ne zaznamuje več samo specifična situacija, temveč veliko bolj globalen kontekst umeščanja različnih jezikov v komunikacijske norme mlajše generacije govorcev. Poleg jezikov okolja pomembno vlogo igrajo tuji jeziki, njihova pestrost je vrednotena izjemno pozitivno, pri jezikovni rabi pa prevladuje izrazita pragmatičnost. Ko gre za vprašanje jezikovnega standarda, je ta tudi pri mlajši generaciji idealizirana jezikovna pojavnost, za katero pa iz analize težko razberemo njeno funkcionalnost.

Porabje pri analizi korpusa zaradi drugačnih okoliščin daje precej drugačno sliko diskurza o jeziku. V kontekstu razprave o jeziku je na eni strani prisoten diskurz o izginjanju slovenskega jezika, na drugi strani pa diskurz o ohranjanju jezika, pri čemer sta v tem kontekstu tipična leksikalna elementa, ki zaznamujeta tovrstni diskurz, *znanje* in *učenje* jezika. Celotna korpusna analiza pokaže, da tovrstna razprava ne poteka na ravni med različnimi jezikovnimi zvrstmi, temveč je zaradi okoliščin, v katerih se uporablja slovenščina v Porabju, diskurz osredotočen na vprašanje slovenskega jezika nasploh in v povezavi s kulturno identiteto.

5.6 Viri in literatura

- Bechert, J. in Wildgen, W. 1991. *Einführung in die Sprachkontaktforschung*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt.
- Fix, U. in Barth, D. 2000. *Sprachbiographien. Sprach und Sprachgebrauch vor und nach der Wende von 1989 im Erinnern und Erleben von Zeitzeugen aus der DDR*. (Inhalte und Analysen narrativ-diskusiver Interviews.) Frankfurt: Lang.
- Gorjanc, V. in Fišer, D., 2013. *Korpusna analiza*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Grgič, M. 2016. *Jezik: sistem, sredstvo in simbol. Identiteta in ideologija med Slovenci v Italiji*. Trst: Slovenski raziskovalni inštitut – SLORI.
- Kilgarriff, A., Baisa, V., Bušta, J., Jakubíček, M., Kovář, V., Michelfeit, J., Rychlý, P. in Suchomel, V. 2014. The Sketch Engine: ten years on. *Lexicography: Journal of ASIALEX* 1/1. 7–36.
- Korpus slovenskega jezika Gigafida. Dostopno na: <http://www.gigafida.net/>, njegova različica s konkordančnikom SketcEngine, <https://sketch.cjvt.si/>.
- Krevs Birk, U. 2011. Z jezikovno biografijo do slovenščine ljubljanskih študentov germanistike. Ur. Simona Kranjc: Obdobja 30: Meddisciplinarnost v slovenistiki. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 279–284.
- Logar Berginc, N., Grčar, M., Brakus, M., Erjavec, T., Arhar Holdt, Š. in Krek, S., 2012. *Korpusi slovenskega jezika Gigafida, KRES, ccGigafida in ccKRES: gradnja, vsebina, uporaba*. Ljubljana: Trojina.

6. Razširjanje informacij o projektu

Spletne strani

Na spletnih straneh nosilca projekta Inštituta za narodnostna vprašanja in projektnih partnerjev Slovenskega raziskovalnega inštituta (<http://www.slori.org/projects.php?lang=slo&st=incorso&t=progetti>), Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (<http://isjfr.zrcsazu.si/sl/programi-in-projekti/priloznosti-in-moznosti-za-ohranjanje-ozroma-revitalizacijo-slovenscine-med#v>) in Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (http://www.ff.unilj.si/raziskovanje/Programi_projekti) so objavljene predstavitve projekta in projektni rezultati.

Zloženka

Pripravljene so tri dvojezične zloženke s predstavitvijo projekta, ki so vsebinsko prilagojene situacijam v treh okoljih: Italiji, Hrvaški in Madžarski. Zloženke so bile razdeljene dijakom, ki se v Medžimurski županiji učijo slovenski jezik, in njihovim staršem, Srednji šoli Čakovec, Slovenskemu društvu Nagelj v Varaždinu, osnovnim in srednji šoli v Porabju, staršem mladih, ki se v Porabju učijo slovenski jezik, in različnim deležnikom v videmski pokrajini.

Delavnice

V Porabju, na Gornjem Seniku, je bila 3. maja 2017 v sodelovanju z Državno slovensko samoupravo izvedena delavnica za učitelje slovenskega jezika. Na delavnici smo predstavili rezultate do sedaj opravljenega raziskovalnega dela ter predstavili namen, cilje in potek projekta *Priložnosti in možnosti za ohranjanje oziroma revitalizacijo slovenščine med slovensko manjšinsko skupnostjo v sosednjih državah*. Delavnice se je udeležilo dvanajst

vzgojiteljic, učiteljic in asistentov slovenskega jezika ter višja svetovalka za narodnostno šolstvo v Porabju.

NOVAK-LUKANOVIČ, Sonja, MUNDA HIRNÖK, Katalin, MEDVEŠEK, Mojca. *Stališča staršev o učenju slovenskega jezika med slovensko manjšinsko skupnostjo v sosednjih državah: delavnica s predstavitevjo delnih rezultatov dveh projektov "Stališča staršev v Porabju do slovenskega jezika oziroma dvo- in večjezičnosti" in "Priložnosti in možnosti za ohranjanje oziroma revitalizacijo slovenščine med slovensko manjšinsko skupnostjo v sosednjih državah", Državna slovenska samouprava na Gornjem Seniku, 3. maj 2017. [COBISS.SI-ID [13393741](#)]*

V medijih:

- Porabje, Tednik Slovencev na Madžarskem, Monošter, 25. maj 2017, št. 21, Valerija Perger: Predstavitev rezultatov projekta INV, str. 3
- Iskrice iz Porabja, četrtek, 18. maj 2017, Pomladne misli s porabskih brezpotij ...

V Špetru je SLORI 30. januarja 2018 v prostorih Inštituta za slovensko kulturo izvedel delavnico z nosilci interesov, na katero so bili vabljeni učitelji dvojezične šole v Špetru, predstavniki Kulturnega društva Ivan Trinko iz Čedadu in Inštituta za slovenski jezik iz Špetra. Na delavnici so SLORI-jevi raziskovalci predstavili izsledke projekta s predlogi ukrepov in smernicami.

Javne predstavitve

V torek, 21. februarja 2017, ob 18. uri je na srečanju s predstavniki porabskih Slovencev ob svetovnem dnevu maternega jezika z naslovom *Uspavanke slovenskih mater na Madžarskem* sodelovala dr. Katalin Munda Hirnök.

Srečanje v soorganizaciji Društva slovenskih pisateljev in Cankarjevega doma je bilo v Klubu Lili Novy v Cankarjevem domu v Ljubljani. Srečanja, ki ga je povezoval publicist in literarni zgodovinar Franci Just, so se udeležili: Erika Köleš Kiss (zagovornica Slovencev v madžarskem parlamentu), Dušan Mukič, (pesnik), dr. Katalin (Katarina) Munda Hirnök (raziskovalka na Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani) in Marijana Sukič (urednica tednika Porabje). Udeleženci so na dogodku osvetlili položaj slovenske skupnosti in slovenskega jezika v Porabju.

KÖLEŠ-KISS, Erika (diskutant), MUKIČ, Dušan (diskutant), MUNDA HIRNÖK, Katalin (diskutant), SUKIČ, Marijana (diskutant). *Uspavanke slovenskih mater na Madžarskem: srečanje s predstavniki porabskih Slovencev ob svetovnem dnevu maternega jezika, v soorganizaciji Društva slovenskih pisateljev in Cankarjevega doma, Klub Lili Novy, Ljubljana, 21. 2. 2017. [COBISS.SI-ID [13313357](#)]*

Na znanstvenem mednarodnem srečanju z naslovom *Raziskovanje slovenstva na Hrvaškem: včeraj, danes, jutri*, ki je potekalo 15. in 16. marca 2017 v prostorih Slovenskega doma KPD »Bazovica« na Reki (Hrvaška) je dr. Mojca Medvešek predstavila prispevek z naslovom *Perspektive učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji*.

Na posvetu *Govorim svoj jezik*, ki so ga organizirale Inicijativa Slovenščina v družini, Krščanska kulturna zveza iz Celovca, Državna slovenska samouprava in Zveza Slovencev na Madžarskem (10. 11. 2017), so bili predstavljeni izsledki projekta, ki se nanašajo na Porabje.

Projektne aktivnosti so bile predstavljene tudi v medijih v lokalnih okoljih:

- Porabje, Tednik Slovencev na Madžarskem, Monošter, 25. maj 2017, št. 21, Valerija Perger: Predstavitev rezultatov projekta INV, str. 3
- Iskrice iz Porabja, četrtek, 18. maj 2017, Pomladne misli s porabskih brezpotij ...
- Porabje, tednik Slovencev na Madžarskem, Monošter, 23. novembra 2017, leto XXVII, št. 47, 4-5: dm-, Govorimo svoj jezik (?) Govorimo svoj jezik (?) Govorimo svoj jezik (?) Govorimo svoj jezik (?).

Objave

Projektna skupina je v letu 2017 objavila tri izvirne znanstvene članke in en uvodnik.

Objava dela raziskovalnih rezultatov v posebni tematski številki revije *Slovenščina 2.0*. Uredniki: Vojko Gorjanc, Matejka Grgič, Iztok Kosem in Sonja Novak Lukanovič

- Gorjanc, V., Kosem, I., Grgič, M., Novak Lukanovič, S. (2017): Slovenščina 2.0: »Slovenščina v dvojezičnih okoliščinah«. *Slovenščina 2.0*, 2017 (2): i–iv.
- Mezgec, M. (2017): Slovenščina v Beneški Sloveniji in vloga dvojezične šole v Špetru pri medgeneracijskem prenosu jezika: stališča staršev. *Slovenščina 2.0*, 5 (2): 1–32.
- Medvešek, M. (2017): Učenje slovenskega jezika ter stališča dijakov in staršev do slovenščine v Varaždinski in Medžimurski županiji na Hrvaškem. *Slovenščina 2.0*, 5 (2): 151–178.
- MUNDA HIRNÖK, K., MEDVEŠEK, M. Vloga Katoliške cerkve pri ohranjanju slovenskega jezika v Porabju v preteklosti in danes. *Bogoslovni vestnik: glasilo Teološke fakultete v Ljubljani*, ISSN 0006-5722. [Tiskana izd.], 2017, letn. 77, [št.] 3/4, str. 717–728. <http://www.teof.uni-lj.si/uploads/File/BV/BV2017/03/Munda.pdf>.

7. Predlogi ukrepov oziroma priporočil

1. Podpora manjšinski skupnosti v smislu krepitve medgeneracijskega prenosa slovenskega jezika v družini.

Kot smo na primer poudarili v predstavitvi rezultatov tretjega svežnja raziskave v Porabju, kljub institucionalni podpori (razen cerkve) slovenskemu jeziku in pravni zaščiti manjšine za pripadnike slovenske narodne skupnosti porabščina/slovenščina ne predstavlja pomembnega jezika v družini (medgeneracijski prenos jezika se je pretrgal), na področju dela, javnega in vsakdanjega življenja. Podobne rezultate kažejo tudi predhodne raziskave (glej Munda Hirnök 2017, 33–72). Zato je treba poiskati nove načine oziroma povečati že obstoječe aktivnosti za spodbujanje rabe porabščine/slovenščine v družini, kot so: izvajanje delavnic za starše, malčke in učence, izvajanje medgeneracijskih aktivnosti, izdelava in širjenje promocijskega gradiva za učenje in rabo slovenščine. Skratka, potrebno je informiranje staršev o prednostih dvojezičnosti za otroka in o načinih prenosa manjšinskega jezika v družini. Pridobljeni podatki v okviru raziskave namreč kažejo, da določen delež anketiranih staršev (iz slovenskih in narodno mešanih družin) še govori porabsko, v sporazumevanju z otroki pa uporabljajo madžarščino. Podobne potrebe po aktivnostih, ki bi spodbudile rabo slovenščine v družini in medgeneracijski prenos jezika v družini, se kažejo tudi v Varaždinski in Medžimurski županiji na Hrvaškem.

Morda bi bilo dobro zastaviti podoben projekt, kot ga že nekaj let uspešno izvajajo na avstrijskem Koroškem: *Iniciativa Jezik v družini*. Prenos primera dobre prakse (upoštevajoč posebnosti Porabja ter Varaždinske in Medžimurske županije) bi po naših pričakovanjih prispeval k drugačnemu sprejemanju slovenskega jezika med starši in otroki. Pri zasnovi in začetnem izvajanju projekta lahko nudi, na podlagi znanstvenih spoznanj, strokovno oporo Inštitut za narodnostna vprašanja.

2. Skrb za sistematično izvajanje Akcijskega načrta za jezikovno izobraževanje.⁶²

V akcijskem načrtu je v okviru ključnih prioritet, ki potrebujejo dodatno podporo, tudi spodbujanje optimizacije učenja slovenščine za zamejske, zdomske in izseljenske otroke: ohranjanje in nadgrajevanje sistematičnega izobraževanja v slovenskem jeziku v okviru obstoječih šolskih sistemov (str. 24). Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport ter Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu kot nosilca naj si še naprej prizadevata za zagotavljanje ustrezno usposobljenih učiteljev oziroma asistentov iz Slovenije kot dodatne pomoči pri pouku slovenskega jezika v Porabju.

---

⁶² Krovni dokument: Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018 (ReNJP14–18), točka 2.1. — Jezikovno izobraževanje.

V porabskih dvojezičnih šolah trenutno delujeta dva učitelja asistenta iz Slovenije. Za dvig kakovosti dvojezičnega šolstva v Porabju in učenja slovenskega jezika v monoštrskih izobraževalnih ustanovah (osnovna šola, gimnazija) bi bilo nujno treba povečati število učiteljev asistentov iz Slovenije.

3. Kontinuirana finančna podpora aktivnostim, ki so povezane z znanjem in rabo slovenščine v sosednjih državah.

Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu naj pri vsakoletnem Javnem razpisu za finančno podporo avtohtoni slovenski narodni skupnosti v zamejstvu še naprej oziroma dodatno financira aktivnosti Slovencev na Madžarskem, ki so usmerjene v spodbujanje in rabo porabščine/slovenščine ter ohranjanje narodne identitete.

Nadaljevanje s sofinanciranjem učenja slovenščine v Varaždinski in Medžimurski županiji.

4. Sprotno spremljanje jezikovnega položaja v zamejskih okoljih.

Finančna podpora Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, Ministrstva za kulturo ter Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu za sprotno spremljanje jezikovno političnega položaja v zamejstvu (raziskave).

Tukaj treba izpostaviti dejstvo, da porabski Slovenci nimajo lastnih raziskovalnih institucij, zato je treba še naprej podpirati raziskave, ki jih izvajajo institucije v Sloveniji. Raziskavi v Porabju (Madžarska) v okviru tretjega delovnega svežnja pripisujejo velik pomen tudi pripadniki slovenske narodne skupnosti: *»Taka raziskava se mi zdi potrebna. S tako raziskavo se da evidentirati aktualni položaj in na podlagi tega se da kaj narediti, izboljšati.«* (Intervjuvanka M3)

Točke 2, 3, in 4 se že izvajajo, vendar pa je tukaj še prostor za dopolnitev vsebin.

5. Prizadevanje za povečanje ekonomske vrednosti slovenskega jezika.

To zlasti velja za Porabje. Primer je slovenska vzorčna kmetija na Gornjem Seniku, ki je bila postavljena s finančnimi sredstvi Republike Slovenije.

6. Promocija učenja slovenskega jezika med pripadniki večinskega naroda.

Z namenom večanja števila govorcev slovenskega jezika.

7. Pomoč slovenski skupnosti na Hrvaškem pri iskanju načina, kako organizirati učenje slovenščine na ravni predšolske vzgoje – vrtca.

8. Pomoč slovenski skupnosti, da bi na ravni osnovne šole poleg obstoječega načina učenja slovenščine kot občolske dejavnosti poskusila v Varaždinski in Medžimurski županiji razširiti učenje slovenščine še **po modelu C**.

9. Informiranje slovenske manjšine o pomenu uresničevanja pravice do politične participacije.

Zlasti to velja za Varaždinsko in Medžimursko županijo.

Prisotnost in sodelovanje predstavnikov slovenske manjšine v lokalnih strukturah lahko pozitivno vpliva na izboljšanje uresničevanja manjšinskih pravic tudi v praksi.

10. Treba je ojačati navezo: šola–družina–soseska.

V primeru Beneške Slovenije velja sosesko pojmovati širše kot okolje. Tudi na delavnicah z nosilci interesov je bila izpostavljena potreba po tesnejših stikih s šolo, predvsem s šolniki, za razvijanje skupnih pobud, aktivnosti in tesnejše sodelovanje nasploh.

11. V primeru Beneške Slovenije je treba poskrbeti za čim večjo izpostavljenost učencev (in bivših učencev) dvojezične šole različnim rabam jezika, oblikovati možnosti popolne potopitve in uravnoteženje lokalnih in nelokalnih rab (ne samo knjižnih)

Med predlogi ukrepov, ki se jih da kratkoročno uresničiti in niso finančno zahtevni, so:

- skrb za jezikovno krajino v slovenskih ustanovah (šola in društvo). Konkretno bi prostore opremili z nalepkami s slovenskimi poimenovanji/napisi (besede in primeri celih povedi);
- nastavitve v slovenskem jeziku na računalnikih, mobilnih telefonih in socialnih omrežjih;
- uporaba slovenščine kot pogovornega jezika med osebami, ki znajo slovensko – ne glede na raven in zvrst.

Med predlogi, ki zahtevajo določeno organizacijsko pripravljalo delo in finančni zalogaj, pa omenjamo:

- jezikovne varuške (angl. *language sitter*) za predšolske otroke in učence: študenti in študentke pedagoških smeri iz Slovenije, ki ne znajo italijansko in ki bi v zameno za hrano in nočitev bili varuške otrok pri družinah v zamejstvu — predvsem poleti;
- za predšolske otroke, učence in dijake priskrbeti podporne učitelje, ki ne znajo italijansko in ki so posebej usposobljeni za poučevanje slovenščine kot drugega/tujega jezika;
- individualno obiskovanje kolonij in poletnih kampov v Sloveniji za učence višjih razredov. Skupinska udeležba je neprimerna (sicer se med sabo pogovarjajo v italijanščini);

- za višje razrede pride v poštev tudi krajše obdobje (od enega tedna do enega meseca) obiskovanja pouka v Sloveniji (v obliki izmenjave);
- za posameznike iz višjih razredov se predlaga tudi daljše obdobje (en semester oziroma eno leto) obiskovanja pouka v Sloveniji in bivanja v dijaških domovih;
- za bivše učence dvojezične šole, ki so danes študenti, pridejo v poštev poletni kampi in prostovoljno delo v Sloveniji ter promocija študija in delovne prakse v Sloveniji.